

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

EVALUACE PODPORY SOCIÁLNÍHO A INKLUZIVNÍHO PODNIKÁNÍ V OPLZZ

Závěrečná zpráva

30. 11. 2015

PODPORUJEME VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

IREAS centrum, s. r. o.
Mařákova 292/9
160 00 Praha 6
Česká republika

Verze 24. 10. 2015

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	5
MANAŽERSKÉ SHRNUÍ.....	6
1. ÚVOD.....	17
2. KONTEXT, METODOLOGIE A PRŮBĚH ŘEŠENÍ.....	19
2.1 KONTEXT EVALUACE SOCIÁLNÍHO A INKLUZIVNÍHO PODNIKÁNÍ	19
2.2 METODY, ZDROJE DAT A ZPŮSOB JEJICH SBĚRU	19
2.2.1 Dotazníkové šetření č. 1 – koneční příjemci (SP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)	22
2.2.2 Dotazníkové šetření č. 2 – koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)	22
2.2.3 Dotazníkové šetření č. 3 – cílové skupiny sociálního podnikání.....	23
2.2.4 Dotazníkové šetření č. 4 – cílové skupiny inkluzivního podnikání.....	23
2.2.5 Dotazníkové šetření č. 5 – neúspěšní žadatelé a subjekty, které vůbec nepodaly žádost o dotaci.....	24
2.2.6 Dotazníkové šetření č. 6 - COPIE Diagnosis Tool.....	24
3. ÚKOL 1 – ZPRACUJTE ANALÝZU PROBLÉMŮ A POTŘEB V OBLASTI PODNIKÁNÍ ZNEVÝHODNĚNÝCH A SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ V ČR.....	26
3.1 ANALÝZA PROBLÉMŮ A POTŘEB SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ V ČR	26
3.1.1 EQ 1.1: Jaké jsou ústřední problémy v oblasti rozvoje SP a jaké jsou jejich důsledky?	26
3.1.2 EQ 1.2: Jaké jsou příčiny ústředních problémů pro sociální podnikání vymezených v rámci řešení evaluační otázky 1.1?	33
3.1.3 EQ 1.3: Jaké jsou specifické problémy a potřeby jednotlivých skupin SP? EQ 1.4: Jaké jsou odlišnosti v problémech a potřebách mezi jednotlivými kraji ČR?.....	58
3.1.4 EQ 1.5: Jaké jsou vhodné intervence ESF (EFRR), které řeší vymezené problémy, resp. eliminují negativní příčiny problémů, případně podporují působení pozitivních faktorů?	65
3.2 ANALÝZA PROBLÉMŮ A POTŘEB INKLUZIVNÍHO PODNIKÁNÍ V ČR	74
3.2.1 EQ 1.1: Jaké jsou ústřední problémy v oblasti rozvoje InP a jaké jsou jejich důsledky?	74
3.2.2 EQ 1.2: Jaké jsou příčiny ústředních problémů pro InP vymezených v rámci řešení evaluační otázky 1.1?	81
3.2.3 EQ 1.3: Jaké jsou specifické problémy a potřeby jednotlivých skupin InP?, EQ: 1.4 Jaké jsou odlišnosti v problémech a potřebách mezi jednotlivými kraji ČR?.....	97
3.2.4 EQ 1.5: Jaké jsou vhodné intervence ESF (EFRR), které řeší vymezené problémy, resp. eliminují negativní příčiny problémů, případně podporují působení pozitivních faktorů?	105
4. ÚKOL 2 – PROVEĎTE EVALUACI PODPORY SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ POSKYTNUTÉ Z OPLZZ A IOP	109
5.1 ÚKOL 2.1 - PROVEĎTE EVALUACI VÝZEV 1 A 8 IOP A 30 OPLZZ NA PODPORU SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ	109
Popisná analýza problematiky.....	109
4.1.1 EQ 2.1.1: Nakolik vhodně jsou ve výzvách vymezeny principy a kritéria sociálního podnikání a nakolik dochází k jejich reálnému naplňování v projektech?	115
4.1.2 EQ 2.1.2: Nakolik podporované aktivity a činnosti vedou k dosažení cílů výzev a k řešení problémů a jejich příčin zjištěných v rámci úkolu 1?.....	119
4.1.3 EQ 2.1.3: Do jaké míry jsou relevantní podpořené cílové skupiny a typy oprávněných příjemců výzev?	124
4.1.4 EQ 2.1.4: Nakolik vhodně jsou nastavené další parametry výzev?	128
4.1.5 EQ 2.1.5: Jaké jsou pozorovatelné dopady na účastníky ukončených projektů, zejm. na cílové skupiny?	130
4.1.6 EQ 2.1.6: Jaké jsou faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů?	135
4.1.7 EQ 2.1.7: Jaká je (předpokládaná) udržitelnost podpořených projektů a jejich výsledků po ukončení financování z OPLZZ a jaké jsou faktory udržitelnosti? Jaké jsou (předpokládané) zdroje financování sociálně-podnikatelských projektů po ukončení financování z OPLZZ a IOP?.....	145
4.1.8 Syntetizující závěry a doporučení k úkolu 2.1	147
4.2 ÚKOL 2.2 - PROVEĎTE EVALUACI PROJEKTŮ MIMO VÝZVU 30 OPLZZ NA PODPORU SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ.....	149
Úvod do problematiky	149

4.2.1 EQ 2.2.1: Jaké projekty na podporu a rozvoj sociálního podnikání jsou realizovány v OPLZZ?	150
4.2.2 EQ 2.2.2: Jaké aktivity jsou realizovány a v jakém rozsahu v projektech OPLZZ na rozvoj sociálního podnikání?	151
4.2.3 EQ 2.2.3: Do jaké míry tyto projekty řeší potřeby v oblasti sociálního podnikání?	152
4.2.4 EQ 2.2.4: Nakolik vhodně byla formulována a nastavena podpora těchto projektů v OPLZZ, a to zejména z hlediska koncentrace (provázanosti) podpory a nastavení podmínek ve výzvách?	158
5. ÚKOL 3 – PROVEĎTE EVALUACI PROJEKTŮ OPLZZ ZAMĚŘENÝCH NA INKLUZIVNÍ PODNIKÁNÍ, TJ. NA PODPORU ZAHÁJENÍ PODNIKÁNÍ OSOB ZNEVÝHODNĚNÝCH NA TRHU PRÁCE, PŘÍPADNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH OSOB, KTERÉ JIŽ PODNIKAJÍ	162
5.1 EQ 3.1: JAKÉ PROJEKTY JSOU REALIZOVÁNY V OPLZZ NA PODPORU PODNIKÁNÍ ZNEVÝHODNĚNÝCH?	162
5.2 EQ 3.2: JAKÉ TYPY AKTIVIT JSOU REALIZOVÁNY V RÁMCI IDENTIFIKOVANÝCH PROJEKTŮ ZAMĚŘENÝCH NA PODPORU PODNIKÁNÍ ZNEVÝHODNĚNÝCH. DO JAKÉ MÍRY JSOU REALIZOVANÉ AKTIVITY RELEVANTNÍ A ÚČELNÉ?	166
5.3 EQ 3.3: KOLIK OSOB A JAKÉ CÍLOVÉ SKUPINY JSOU PODPOŘENY V PROJEKTECH OP LZZ NA PODPORU PODNIKÁNÍ ZNEVÝHODNĚNÝCH?	173
5.4 EQ 3.4: JAKÉ JSOU POZOROVATELNÉ DOPADY UKONČENÝCH PROJEKTŮ NA PODPORU PODNIKÁNÍ ZNEVÝHODNĚNÝCH?	177
5.5 EQ 3.5 JAKÉ JSOU FAKTORY DOSAŽENÍ POZOROVATELNÝCH VÝSLEDKŮ U PODPOŘENÝCH PROJEKTŮ?	179
5.6 EQ 3.6: JAKÁ JE (PŘEDPOKLÁDANÁ) UDRŽITELNOST AKTIVIT PROJEKTŮ OPLZZ PO UKONČENÍ FINANCOVÁNÍ Z OPLZZ?	181
5.7 DOPORUČENÍ A IMPLEMENTACE PODPORY INP V OP ESF 2014–2020	185
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	187

Seznam zkratek

Zkratka	Význam zkratky
APZ	Aktivní politika zaměstnanosti
COPIE	Community of Practice on Inclusive Entrepreneurship
CS	Cílová skupina
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EK	Evropská komise
ERDF	European Regional Development Fund (<i>Evropský fond regionálního rozvoje</i>)
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
IOP	Integrovaný operační program
InP	Inkluzivní podnikání
KP	Konečný příjemce
MSSF	Monitorovací systém strukturálních fondů
NNO	Nestátní nezisková organizace
OP	Operační program
OPLZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
RLZ	Rozvoj lidských zdrojů
ŘO	Řídící orgán
SF	Strukturální fondy
SP	Sociální podnikání
ÚP	Úřad práce

MANAŽERSKÉ SHRNUÍ

Tento dokument představuje Závěrečnou zprávu, která byla vytvořena v rámci realizace projektu **Evaluace podpory sociálního a inkluzivního podnikání v OPLZZ**. Hlavním cílem této evaluace bylo vyhodnotit fungování a výsledky projektů na podporu sociálního podnikání a podnikání znevýhodněných v OPLZZ a IOP a formulovat doporučení pro nastavení podpory v této oblasti v OPZ 2014+ a v příslušném OP ERDF pro programové období 2014-2020. Projekt byl zahájen podpisem smlouvy se zadavatelem dne 29. 5. 2013.

Hlavním cílem závěrečné zprávy je představit řešení jednotlivých evaluačních úkolů, příslušná zjištění, závěry a doporučení. Tato evaluace byla rozdělena do následujících úkolů:

- **Evaluační úkol č. 1** se zaměřil na analýzu problémů a jejich příčin v oblasti inkluzivního a sociálního podnikání. Účelem této analýzy byla identifikace klíčových problémů a výzev České republiky v této sféře s ohledem na plánování veřejných politik zaměstnanosti a sociálního začleňování a rovněž s ohledem na plánování intervencí podpořených z ESF a ERDF;
- **Evaluační úkol č. 2** byl rozdělen na dva dílčí úkoly. Úkol 2.1 byl orientován na evaluaci specifické podpory sociálního podnikání poskytnuté v rámci globálního grantu OPLZZ Sociální ekonomika (výzva č. 30) a v rámci oblasti intervence 3.1c) Investiční podpora poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům při prosazování a realizaci nástrojů sociální ekonomiky IOP. Úkol 2.2 byl zaměřen na evaluaci projektů OPLZZ mimo výzvu 30 OPLZZ na podporu sociálního podnikání (zejména pak v oblastech podpory 2.1, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4 a 5.1) s účelem vyhodnotit, nakolik podpora OPLZZ pokryla relevantní potřeby v oblasti sociálního podnikání;
- **Evaluační úkol č. 3** byl zaměřen na evaluaci projektů OPLZZ orientovaných na inkluzivní podnikání. Evaluace tedy byla vztažena na podporu zahájení podnikání osob znevýhodněných na trhu práce, příp. znevýhodněných osob, které již podnikají.

Shrnutí zjištění, závěrů a doporučení úkolu 1

Sociální podnikání v ČR – ústřední problém a jeho důsledky

V rámci tematické sítě TESSEA byla v ČR vymezena definice sociálního podnikání: *„Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Sociální podnikání hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použitý pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku jako zvýšení veřejného prospěchu.“* (TESSEA, 2011, str. 14).

Dosavadní rozvoj sociálního podnikání byl významně ovlivněn zaměřením vyhlašovaných výzev pro tuto tematiku v OPLZZ a IOP, které výrazně rozvinuly zejména model integračního sociálního podniku podporujícího začleňování znevýhodněných skupin obyvatel na trh práce. Tento aspekt je logický s ohledem na globální cíl OPLZZ nicméně SP má však širší rozměr ve svém vymezení.

Sektor sociálního podnikání v ČR je nerozvinutý, což lze mj. dokumentovat i na hodnotách počtu sociálních podniků v celé ČR, kterých je podle webu Českého sociálního podnikání pouze 142. Celkově bylo podpořeno z OPLZZ a IOP (ke dni 7. 2. 2014) celkem 121 sociálních podniků a lze tudíž konstatovat, že dosavadní intervence nastartovaly sociální podnikání v ČR s velkým důrazem na integrační typ SP, který odpovídá povaze OPLZZ. Obecně však sociálnímu podnikání chybí v ČR ucelená a systematická podpora během jejich fungování. Z těchto důvodů tak není plně využit potenciál sociálního podnikání v ČR. Ústřední problém sociálního podnikání v ČR tak představuje nedostatečný rozvoj sociálního podnikání.

Důsledky nedostatečného rozvoje sociálních podniků se projevují zejména v nedostatku pracovních

příležitostí pro osoby znevýhodněné na trhu práce, nedostatečném rozsahu nabídky služeb a výrobků a společensky prospěšných aktivit, v nízkém stupni rozvoje místních komunit a zohledňování aspektů ŽP při výrobě i spotřebě prostřednictvím SP. S ohledem na omezený přístup k finančním prostředkům z neveřejných zdrojů nejen při zahájení, ale i v průběhu fungování SP, tak existuje vysoká závislost stávajících SP v ČR na veřejných zdrojích.

Příčiny ústředního problému sociálního podnikání

Příčiny ústředního problému sociálního podnikání v ČR byly identifikovány 3 základní, tj.:

- a) prostředí pro sociální podnikání (absence jasného přístupu k sociálním podnikům a nepružně nastavený legislativní systém limitující rozvoj SP, neexistence měření/hodnocení přínosů SP, omezená aplikace společensky odpovědných VZ a politické prostředí),
- b) financování sociálních podniků (malá škála forem finanční podpory SP, omezený přístup k finančním prostředkům pro SP, jak při zahájení, tak v průběhu činnosti, nezájem bank zvýšit dostupnost úvěrů pro nerozvinutý sektor SP, chybějící systém daňových a dalších úlev pro SP)
- c) fungování samotných sociálních podniků (nedostatečné znalosti, dovednosti a zkušenosti začínajících SP, frustrace stávajících SP a nízká motivace dále podnikat, ne zcela využitý prostor pro informace, výměnu zkušeností, přenos dobré praxe, nerozvinutost platform a sítí SP, nedostatečná aplikace funkčních podnikatelských typů sociálních podniků).

Způsoby a nástroje řešení příčin ústředního problému sociálního podnikání

Prostřednictvím rešerše relevantních dokumentů byly identifikovány způsoby a nástroje, jak příčiny ústředního problému sociálního podnikání v ČR odstranit nebo alespoň omezit:

- a) Prostor pro sociální podnikání – zde je *nutné rozlišovat co je a není řešitelné intervencemi* (ESF / ERDF) více či méně (legislativa, instituce a jejich koordinace), co je již řešeno v současnosti a nebude již potřeba řešit v budoucnu. Obecně jde o vytvoření legislativního prostředí umožňující rozvoj různých forem SP s jasně vymezenými základními pojmy. Jedná se o změnu legislativy, která by umožnila další rozvoj SP i ve vazbě na koncipování veřejných politik.
- b) Financování sociálních podniků – intervence by měly rozšířit formy finanční podpory sociálních podniků, a to jak z veřejných, tak z neveřejných zdrojů, aby se pro SP umožnil a rozšířil přístup k finančním prostředkům.
- c) Fungování samotných sociálních podniků – intervence by měla posílit existující nabídku poradenství, která není zcela využívána potenciálními podniky a nepotkává se s jejich potřebami, stejně tak i rozšířit možnosti a spektrum různých modelů sociálního podnikání v ČR.

Inkluzivní podnikání v ČR – ústřední problémy a jeho důsledky

Lukeš a Jakl (2012) vymezili **inkluzivní podnikání** ve své studii Global entrepreneurship monitor 2011 jako drobné podnikání, kdy nejčastěji jde o samostatnou výdělečnou činnost osob znevýhodněných na trhu práce. **Inkluzivní podnikání v ČR se potýká se dvěma vzájemně provázanými ústředními problémy:**

- **radikální pokles počtu i podílu nezaměstnaných zahajujících podnikání** - vzhledem k tomu, že hospodářská situace nejen v ČR, ale i v ostatních zemích EU se v posledních letech výrazně zhoršila, tak se zároveň omezily možnosti pro podnikatelské aktivity, které přestávají v obecné plnit úlohu cesty k sebezaměstnání (tzv. únik do podnikání). Tímto se omezuje manévrovací prostor hospodářské politiky pouze na podpory v nezaměstnanosti a snižuje se celkový vliv v praxi trhu práce, čímž se dlouhodobě ohrožuje sociální stabilita a soudržnost ve společnosti.
- **malý počet a podíl osob znevýhodněných (ohrožených) na trhu práce zahajujících podnikání a následně podnikajících, zejm. žen, osob s nízkou kvalifikací, starších osob a částečně mladých lidí** – pokud se prohlubují problémy znevýhodněných osob na trhu práce dlouhodobě, tak se zvyšuje riziko zacyklení problémů a vzniku bludného kruhu znevýhodnění. Přitom možnosti využití podnikání pro tento okruh osob je jednou z významných možností, jak těmto

problémům čelit.

Důsledkem výše uvedených ústředních problémů inkluzivního podnikání v ČR pak je **přetrvávající zhoršená situace znevýhodněných skupin obyvatelstva na trhu práce**, zejm. z hlediska specifické míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti. V obecnějším pohledu je důsledkem nízká míra vzniku nových podnikatelských subjektů a snižující se míra podnikatelské aktivity obyvatel v ČR, která je v mezinárodním srovnání celkově na nízké úrovni (viz také GEM 2013).

Příčiny ústředního problému inkluzivního podnikání

Hlavní příčiny ústředních problémů inkluzivního podnikání jsou poměrně složitě vzájemně podmíněné a nelze konstatovat, že by byla chyba pouze v jedné záležitosti. Naopak se jedná o určitý komplex příčin. Obecně však mají obyvatelé ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízkou sebedůvěru, pokud jde o přesvědčení, že mají dovednosti, znalosti a zkušenosti potřebné pro zahájení nového podnikání. To může podvazovat podnikatelskou aktivitu v samém zárodku. Radikální pokles počtu i podílu nezaměstnaných zahajujících podnikání je zapříčiněn negativním makroekonomickým vývojem, který v minulých letech doprovázela reorganizace úřadů práce v ČR, které byly kapacitně přetížené. Příčiny pro malý počet a podíl osob znevýhodněných (ohrožených) na trhu práce zahajujících podnikání a následně podnikajících jsou stejné, jako jsou dále negativně zesíleny i dalšími příčinami, mezi které patří nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání a dovednosti znevýhodněných osob na trhu práce pro zahájení podnikání, a dále také nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob.

Příčiny ústředních problémů byly identifikovány na základě rešerší dokumentů a rozděleny do několika skupin:

- a) Nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání a dovednosti znevýhodněných osob na trhu práce
 - úzký okruh činností pro zahájení podnikání
 - nedostatek schopností pro zahájení podnikání
 - preference zaměstnání s jednoduchou pracovní náplní spojená s malou flexibilitou žen po mateřské a OZP
- b) Nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob
 - nízká ochota nést riziko podnikání
 - nízká podnikatelská sebedůvěra znevýhodněných osob
- c) Makroekonomický vývoj spojený s hospodářskou krizí, podnikatelské prostředí
 - nízký počet příležitostí ve strukturálně postižených regionech
 - slabé výsledky rekvalifikačních programů k podnikání oproti předkrizovému období

Způsoby a nástroje řešení příčin ústředního problému inkluzivního podnikání

Prostřednictvím rešerše relevantních dokumentů byly identifikovány způsoby a nástroje, jak příčiny ústředních problémů inkluzivního podnikání v ČR odstranit nebo alespoň omezit:

- a) Nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání znevýhodněných osob na trhu práce zahajujících podnikání – intervence by měly být zaměřeny na zlepšení kvalifikačních podmínek znevýhodněných osob na trhu práce tak, aby se rozšířil možný okruh činností pro zahájení podnikání, zvýšily se schopnosti pro zahájení podnikání.
- b) Nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob – intervence by měly zlepšit přístup k finančním prostředkům pro začínající znevýhodněné podnikatele.
- c) Makroekonomický vývoj spojený s hospodářskou krizí – jedná se o komplexní příčinu problému inkluzivního podnikání, a proto by intervence měly především zmírnit negativní důsledky hospodářské krize prostřednictvím cílené podpory znevýhodněných osob.

Shrnutí zjištění, závěrů a doporučení úkolu 2

Úkol 2 se zaměřoval na evaluaci podpory sociálního podnikání v České republice. Smyslem první části evaluačního úkolu bylo provést evaluaci projektů realizovaných v rámci výzev č. 30 OPLZZ a 1 a 8 IOP, jejichž cílem byla podpora a rozvoj sociálního podnikání. V druhé části potom bylo úkolem identifikovat všechny podpořené projekty OP LZZ v oblastech podpory 2.1, 3.3, 3.4 a 5.1 zaměřené na podpůrné služby a rozvojové aktivity ve prospěch sociálního podnikání a vyhodnotit, nakolik podpora z OP LZZ pokryla relevantní potřeby v oblasti sociálního podnikání.

Hodnocení naplňování principů sociálního podnikání

Výzvy 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ se zaměřovaly na podporu nových podnikatelských aktivit, které současně naplňovaly tzv. principy sociálního podnikání.

Principy sociálního podnikání, které museli žadatelé splňovat, respektive se k nim přihlásit, byly celkem 4. Jednotlivé principy jsou v podpořených projektech respektovány a naplňovány, nikdy však nejsou plně naplněny všechny indikátory sítě TESSEA, které byly definované k posouzení naplnění principů SP. Mnohem srozumitelnější jsou pro sociální podnikatele ty principy, které jsou nějakým způsobem kvantifikovány (např. 40 % úvazků nebo 51 % reinvestovaného zisku). U principů, které jsou formulovány spíše slovně (místní a environmentální orientace) byla srozumitelnost nižší.

Šetření dále ukázalo, že podobný typ podpory založený na respektování 4 principů, z nichž polovina není žadatelům příliš srozumitelná a druhá polovina je poměrně benevolentní (zaměstnávání 40 % osob z CS a reinvestice 51 % případného zisku) není příliš vhodný. Výrazně směřující je i podmínka respektování všech 4 principů současně, která vedla k podpoře výhradně integračních sociálních podniků.

Hodnocení realizace dosavadní podpory sociálního podnikání

Celkem bylo podle dat k 7. 2. 2014 podpořeno v hodnocených výzvách 121 sociálních podniků, z toho 78 sociálních podniků obdrželo podporu z OP LZZ, 18 z IOP a 25 sociálních podniků obdrželo podporu z obou těchto programů. Vyčerpaná alokace za všechny 3 výzvy dosáhla částky 499 213 009 Kč, což představuje průměrnou podporu 4 125 727 Kč na jeden sociální podnik.

Hodnocené výzvy měly celkem 3 cíle:

Cíl 1 – Začleňování znevýhodněných osob na trh práce

Cíl zaměstnávání znevýhodněných osob z cílových skupin je díky formulaci povinného principu zaměstnávání 40 % osob z CS naplňován ve všech podpořených projektech. Tento cíl by však mohl být efektivněji dosažen zavedením systémové podpory zaměstnávání cílových skupin, jako je tomu např. u příspěvků na zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Cíl 2 – Vznik a rozvoj sociálních podniků

Cíl vznik sociálních podniků je rovněž relativně dobře naplňován podporovanými aktivitami, neboť zaměření podpory bylo nastaveno tak, aby byl primárně podpořen vznik nových podniků, případně podnikatelských aktivit. Ne vždy však vedla podpora k vytvoření udržitelných a samostatných podniků, neboť zhruba třetina podpořených sociálních podniků není schopna udržet podpořené aktivity v daném rozsahu po skončení financování z projektu.

Cíl 3 - Nalezení vhodného modelu sociálního podniku pro Českou republiku

Nalezení vhodného modelu sociálního podniku pro ČR, je vzhledem k jednotnému charakteru projektů vyplývajícimu z nastavení výzev naplňován slaběji, respektive není naplněn vůbec. S tím souvisí i určitá jednotvárnost vzniknuvších sociálních podniků, které se soustředí pouze na zaměstnávání cílových skupin, avšak například místně či environmentálně zaměřené podniky zcela chybí.

Cílové skupiny znevýhodněných osob

Cílové skupiny znevýhodněných osob byly ve výzvách taxativně vymezeny. Nejčastěji se sociální podniky zaměřovaly na práci s cílovou skupinou zdravotně postižených osob, dále pak na dlouhodobě nezaměstnané a etnické menšiny (výhradně se jedná o Romy). Téměř třetina sociálních podniků potom kombinuje více cílových skupin. Celkově bylo v projektech k 7. 2. 2014 podpořeno 685 osob z cílové skupiny. Cílová hodnota u projektů s vydaným rozhodnutím je 839,5.

Cílové skupiny, jak byly vymezeny ve výzvách, jsou relevantní, nicméně bylo by vhodné je rozšířit zejména o matky s dětmi, případně snížit hranici pro posuzování dlouhodobé nezaměstnanosti. Výčet cílových skupin v návrhu nového OPZ tak pokrývá všechny relevantní cílové skupiny znevýhodněných osob, neboť zahrnuje již i tyto dvě cílové skupiny.

Příjemci podpory sociálního podnikání a nastavení podpořených projektů

Z hlediska příjemců jde většinou o podnikatelské subjekty, případně o neziskové organizace. Typy oprávněných příjemců jsou relevantní, bylo by vhodné je však rozšířit i o další typy a neomezovat v případných dalších výzvách právní formu žadatele, ale spíše stanovit podmínky, za kterých může žadatel předložit žádost.

Minimální výše podpory na jeden projekt, která byla stanovena výzvami na 100 000 Kč, se jeví jako zbytečná, neboť uvedenou částku všechny projektové návrhy několikanásobně převyšovaly. Maximální výše podpory, která byla v případě hodnocených výzev dána externě právními předpisy EU v oblasti veřejné podpory *de minimis*, se jeví jako vhodně zvolená, přestože v některých případech by byla absorpční kapacita žadatelů vyšší.

Podnikatelský i finanční plán, které byly požadovány k posouzení žádostí, jsou po obsahové i rozsahové stránce dostatečné. V případě dalších výzev grantového typu by tento rozsah povinného podnikatelského plánu měl být zachován. Při hodnocení podnikatelského plánu hodnotiteli je pak žádoucí akcentovat podnikatelskou stránku projektu nad sociální z důvodu zajištění udržitelnosti projektu.

Hodnocení dopadů podpory sociálního podnikání

Hlavní dopad sociálních podniků a podpořených projektů je na cílové skupiny znevýhodněných osob, kterým poskytuje zaměstnání. U cílových skupin lze dopady shledat zejména v:

- zajištění zaměstnání a stabilního příjmu
- zvýšení motivace cílových skupin
- zvýšení spokojenosti cílových skupin
- integraci cílových skupin do společnosti.

Dopady na další účastníky nevybočují z rámce dopadů běžných podniků a spočívají zejména v zaměstnávání místních osob, poskytování služeb v regionu, drobné podpoře místních občanských a zájmových organizací, uspokojování místní poptávky a podpoře místních dodavatelů. Dopady do okolí tedy existují, ale ve větší míře nesouvisí s tím, zda jde o sociální podnik. Spíše v ojedinělých případech pak lze identifikovat i další dopady, související již více s charakterem sociálních podniků, a to je integrace a sbližování cílových skupin s majoritní společností či jako příklad dobré praxe pro spolupráci s cílovou skupinou.

Kvantitativní analýza podílu zaměstnanosti podpořených osob v projektech SP ukázala, že nejvyšší podíl zaměstnaných v případě sociálního podnikání byl v měsíci ukončení podpory 70,7 % (nárůst o 36,8 p.b. oproti situaci měsíc před zahájením projektů, OSVČ do tohoto počtu nezahrnujeme). V měsíci následujícím po ukončení projektů podíl zaměstnaných osob klesl na 61,2 %, přičemž podíl zaměstnaných se do jednoho roku po ukončení podpory držel přibližně na této úrovni. Zmiňovaný podíl byl měřen jako podíl osob evidovaných ČSSZ k platbám sociálního pojištění vůči celé skupině

podpořených osob, ke kterým se podařilo získat kompletní datový vzorek (systém ČSZS je identifikoval a byla k nim generována data pro dobu 12 měsíců po skončení podpory ESF).

Studie IREAS (2014, s. 21) uvádí míru naplnění monitorovacího indikátoru 074616 „Podíl podpořených osob v zaměstnání nebo dalším vzdělávání 6 měsíců po ukončení podpory (klienti služeb) (%)“¹ pro oblasti podpory 2.1, 3.3 OP LZZ s obdobnými aktivitami (podpora zaměstnávání) a CS (projekty inkluzivního podnikání) 80,43 % a 64,16 %. Pro oblast podpory 3.1 OP LZZ, v rámci které bylo podporováno sociální podnikání, nabýval tento indikátor hodnoty 68,29 %. V rámci naší analýzy podpory sociálního podnikání vychází tento podíl 64,5 % (údaj zahrnuje i OSVČ), což lze ve své podstatě považovat za hodnotu, která je víceméně shodná. Téměř shodný výsledek je u oblasti podpory 3.3, která se zaměřuje na CS s obdobnými charakteristikami jako podpora SP (osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené).

Dle studie Hora a Sirovátka (2012, s. 32-34) byl v případě programů ESF realizovaných v rámci APZ v roce 2009 podíl zaměstnaných nebo OSVČ² mezi podpořenými jeden měsíc po skončení podpory 33,9 %, po půl roce 36,8 % a po roce 30,4 %. Výsledky naší studie ukazují na poměrně podobnou dynamiku v případě podpor sociálního podnikání, byť na jiné úrovni, kdy jsou tyto podíly 61,5 %, 64,5 % a 63,5 %. Jde o výsledky, které ukazují na výrazně lepší situaci osob podpořených projekty na SP. Bohužel není ji možné zobecnit s ohledem na odlišnou ekonomickou situaci a nemožnost ověřit zaměření programů. Navíc nebyla ověřena přesná struktura charakteristik účastníků, i když s ohledem na typ nástroje by se mělo jednat o podobné CS.

Za úspěšný lze považovat takový podpořený podnik, který i po skončení podpory funguje a poskytuje svoje služby ve stejném nebo vyšším rozsahu. V případě podpořených integračních sociálních podniků pak lze za měřítko považovat zaměstnávání stejného nebo vyššího počtu znevýhodněných osob po skončení podpory. Výsledky zjišťování udržitelnosti ukázaly, že ve stejném nebo větším rozsahu pokračuje v činnosti zhruba 70 % podpořených sociálních podniků. Zbýlých 30 % po skončení podpory buď snižuje počet zaměstnaných osob z cílových skupin, případně zcela ukončuje svoji činnost.

Faktory úspěšnosti sociálního podnikání

Více než polovina podpořených sociálních podniků financuje svoji činnost po skončení dotace částečně z dalších veřejných prostředků. Jde zejména o mzdové příspěvky na zaměstnávání osob se zdravotním postižením, dále pak o dotace ze strukturálních fondů, v menší míře pak o příspěvky od dalších institucí, zejména územněsprávních celků. Pouze necelá polovina z podpořených podniků je schopna udržet podnikání ve stejném rozsahu bez závislosti na dalších veřejných zdrojích.

Hlavními faktory úspěchu se tak ukazují kvalitně promyšlený a zpracovaný podnikatelský záměr a zajištěné dodavatelsko-odběratelské vztahy. Významným faktorem se jeví i předchozí zkušenosti s cílovou skupinou.

Celkové zhodnocení a závěry k hodnocení podpory sociálního podnikání

Celkově lze realizované výzvy považovat za účinný nástroj podpory vzniku relativně velkého počtu sociálních podniků, na kterých může být dále testován rozvoj a udržitelnost sektoru sociální ekonomiky. Na základě předložených žádostí o podporu lze usuzovat, že zájem stát se sociálním podnikem mělo více než 1 000 subjektů (1 162 podaných žádostí). Databáze sociálních podniků, kterou udržuje společnost P3 uvádí aktuálně 142 sociálních podniků v ČR. Z toho lze usuzovat, že motivace stát se sociálním podnikem byla u mnoha žadatelů dána možností získat značnou dotaci bez nutnosti podpořené aktivity udržet (udržitelnost nebyla ve výzvách požadována).

¹ Při měření hodnot tohoto indikátoru nebyl k dispozici údaj o vzdělávání osob, takže % vyjadřuje podíl osob v zaměstnání 6 měsíců po ukončení podpory.

² OSVČ zde uvádíme z důvodu, že studie Hora a Sirovátka (2012) pracují s nezaměstnaností a nerozlišují mezi zaměstnanými a OSVČ.

Grantové výzvy jsou nástrojem nesystémovým, který by bylo k účinné podpoře sociálního podnikání a sociálních podniků vhodné nahradit nástroji systémovými, jako jsou např. daňové úlevy, slevy na zákonném pojistném, příspěvky na zaměstnávání znevýhodněných osob, zavedení odpovědného systému veřejných zakázek, apod., tak, aby podpora byla nadále systémová a dostupná všem sociálním podnikům, nikoli selektivní a dostupná pouze vybraným.

V následujícím programovacím období proto doporučujeme část podpory alokovat na stanovení návrhu legislativních úprav, které povedou k zavedení systémové podpory a umožní úplné odbourání selektivní podpory formou grantů.

Vedle výzvy 30, která byla plně zaměřena na vznik sociálních podniků, byly v rámci OP LZZ identifikovány i další projekty, které byly zaměřeny na sociální podnikání. Jednalo se celkem o dva typy projektů, jednak ty, které do určité míry kopírovaly projekty výzvy 30 a zaměřovaly se na zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob, a dále pak projekty systémové povahy, jejichž cílem bylo rozvíjet nikoli jednotlivý sociální podnik, ale systémově celý sektor. Takových projektů bylo identifikováno celkem 13, z nichž většina je realizována v rámci prioritní osy 5 – Mezinárodní spolupráce a soustřeďovala se na projekty spíše informačního charakteru. Projektů, které byly podpořeny z OP LZZ a systémově se zabývaly rozvojem sociálního podnikání v ČR bylo identifikováno 5.

Shrnutí zjištění, závěrů a doporučení úkolu 3

Evaluační úkol č. 3 se zabývá evaluací projektů Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanosti (dále jen OP LZZ) zaměřených na inkluzivní podnikání (dále jen InP), tzn. na podnikání osob znevýhodněných na trhu práce. Cílem projektů zaměřených na InP je podpora osob, jimž jejich vzdělání, zdravotní stav, věk, péče o osobu blízkou atd. komplikuje nalezení pracovního místa. Zahájení vlastního podnikání je pro tyto osoby jednou z možností, jak řešit svou nepříznivou životní situaci, a přestože vlastní podnikání vyžaduje určité specifické osobnostní charakteristiky, znalosti a dovednosti, může být pro řadu znevýhodněných osob zajímavou alternativou k pracovnímu poměru. Protože integrace prostřednictvím podnikání je ale také spojena s daleko větším rizikem neúspěchu než integrace prostřednictvím pracovního poměru, je potřeba k podpoře InP přistupovat uvážene, a to i v rámci OP LZZ.

OP LZZ podporuje aktivity spojené s InP, a to zejména v oblastech podpory 2a.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti, 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce, 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života a 5a.1 Mezinárodní spolupráce, které jsou také předmětem další analýzy. Ani jedna z těchto oblastí podpory však není zaměřena jen na InP, InP je pouze jednou z aktivit sledujících integraci znevýhodněných osob, přičemž v OP LZZ je obecně kladen důraz spíše na integraci prostřednictvím trhu práce než prostřednictvím vlastního podnikání. Zatímco vytváření pracovních míst je v OP LZZ poměrně dobře vymezeno i monitorováno, inkluzivní podnikání a podmínky jeho podpory zdaleka tak podrobně rozpracovány nejsou, což je zásadním limitujícím faktorem analýzy InP v OP LZZ. Pro účely analýzy jsme tedy rozdělili podpořené projekty na ty, které podporují POUZE InP, tzn. jejich jediným cílem je podpora sebezaměstnání, a projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ, u nichž je podpora sebezaměstnání pouze jednou z aktivit, přičemž nejčastější aktivitou je nalezení vhodného pracovního místa.

Z kvantitativní analýzy vyplynulo, že podpora měla pozitivní vliv na SVČ podpořených osob, tj. že došlo k nárůstu podílu OSVČ mezi podpořenými osobami (o 14 % p.b., z 13,1 % před podporou na 27,1 % měsíc po podpoře u projektů zaměřených pouze na inkluzivní podnikání), přičemž tato úroveň podílu OSVČ zůstala cca stejná do jednoho roku po ukončení podpory, tj. ti, kdo podnikání zahájili, víceméně ve svém podnikání i pokračovali. Rovněž je nutné zdůraznit, že ve všech sledovaných kategoriích InP (InP MIMO JINÉ; POUZE InP, POUZE InP oblast podpory 3.4) měly dominantní

zastoupení v podpoře ženy. Zmiňovaný podíl byl měřen jako podíl osob evidovaných ČSSZ k platbám sociálního pojištění jako OSVČ vůči celé skupině podpořených osob projekty InP, ke kterým se podařilo získat kompletní datový vzorek (systém ČSSZ je identifikoval a byla k nim generována data pro dobu 12 měsíců po skončení podpory ESF).

Studie IREAS (2014, s. 21) uvádí míru naplnění monitorovacího indikátoru 074616 „Podíl podpořených osob v zaměstnání nebo dalším vzdělávání 6 měsíců po ukončení podpory (klienti služeb) (%)“ pro oblasti podpory 2.1, 3.3 a 3.4 (ve kterých se realizovaly projekty inkluzivního podnikání) 80,43 %, 64,16 % a 77,01 %. V rámci naší analýzy vychází tento podíl (osob v zaměstnaneckém poměru nebo samostatně výdělečně činných) pro podpory výlučně v inkluzivním podnikání 72,9 %. Jde víceméně o stejné hodnoty, jako deklaruje IREAS (2014).

Dle studie Hora a Sirovátka (2012, s. 32-34) byl v roce 2009 v případě programů ESF realizovaných v rámci APZ podíl zaměstnaných nebo OSVČ mezi podpořenými jeden měsíc po skončení podpory 33,9 %, po půl roce 36,8 % a po roce 30,4 %. Výsledky naší studie pro podpory výlučně zaměřené na inkluzivní podnikání ukazují na přibližně stejnou dynamiku ale s výrazně nižší mírou nezaměstnaných, kdy jsou tyto podíly zaměstnaných nebo SVČ 70,4 %, 70,4 % a 72,9 %. Jde o výsledky, které ukazují na výrazně lepší situaci podpořených InP. Bohužel není možné ji zobecnit / prokázat s ohledem na odlišnou ekonomickou situaci a nemožnost ověřit přesné zaměření programů. Navíc nebyla ověřena přesná struktura charakteristik účastníků, i když s ohledem na typ nástroje by se mělo jednat o podobné CS.

Oblast podpory 2a.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti

Oblast podpory 2a.1 obsahuje zdaleka nejvíce projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ. Také monitorovací indikátory „Počet podpořených osob celkem“ (cílová i dosažená hodnota) a celkové zdroje jsou řádově vyšší než u ostatních oblastí podpory. Toto je však ovlivněno zejména individuálními projekty, pro které je charakteristické, že InP je pouze jednou ze širokého spektra aktivit a na základě dalších zjištění ohledně IP (viz níže) lze odůvodněně předpokládat, že většina aktivit těchto projektů směřuje primárně do oblasti inkluze prostřednictvím standardního pracovního poměru. Počet projektů zaměřených POUZE na InP je v oblasti podpory 2a.1 srovnatelný s ostatními oblastmi podpory (kromě 3.4), byť monitorovací indikátory „Počet podpořených osob celkem“ (cílová i dosažená hodnota) jsou u oblasti podpory 2a.1 nastaveny výše a naopak celkové zdroje jsou nižší. Pokud se podpořených aktivit³ týče, nejčastěji je v této oblasti podpory u projektů zaměřených POUZE na InP realizováno obecné vzdělávání, poradenství a bilanční a pracovní diagnostika. Naopak tyto projekty neobsahují finanční podporu. Projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ také velmi často realizují obecné a odborné vzdělávání, méně častěji ale bilanční a pracovní diagnostiku. Naopak téměř polovina projektů zahrnuje i finanční podporu. Nejčastější podporovanou cílovou skupinou⁴ v oblasti podpory 2a.1 jsou ženy (stejně jako v ostatních oblastech podpory) a dále nezaměstnaní, mladí lidé 15–25 let a výrazně také lidé se středním vzděláním a vysokoškolským vzděláním.

Oblast podpory 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce

Oblast podpory 3.3, ač se cílové skupiny mohou částečně překrývat s cílovými skupinami oblastí podpory 2a.1⁵, je daleko méně výrazná, pokud se týče počtu projektů, počtu podpořených osob i celkových zdrojů ve srovnání s oblastí podpory 2a.1, což se týká jak projektů zaměřených POUZE na InP, tak projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ. Aktivitu projektů zaměřených na InP v oblasti

³ Typologie podporovaných aktivit a jejich podrobnější analýza viz EQ 3.2.

⁴ U podpořených cílových skupin sledujeme pouze cílové skupiny projektů zaměřených POUZE na InP, protože u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ nelze rozlišit, kolik osob bylo podpořeno v rámci InP a kolik v rámci integrace na trh práce prostřednictvím pracovního poměru. Podrobnější analýza cílových skupin viz EQ 3.3.

⁵ Cílové skupiny a podporované aktivity v oblasti podpory 2.1 a 3.3 viz MPSV (2013): Prováděcí dokument Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, vydání č. 2.4, revize č. 15, 1.10.2013, dostupné z http://www.esfcr.cz/file/7297_17_1/

podpory 3.3 nejčastěji zahrnují obecné a odborné vzdělávání a poradenství, většina projektů také bilanční a pracovní diagnostiku. Projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ často obsahují i finanční podporu. Nejčastěji podporovanou cílovou skupinou jsou opět ženy, nezaměstnaní celkem, lidé se středním vzděláním a – vzhledem k zaměření oblasti podpory a ve srovnání s ostatními zkoumanými oblastmi podpory – také zdravotně znevýhodnění lidé.

Oblast podpory 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života

Oblast podpory 3.4 obsahuje zdaleka nejvíce projektů zaměřených POUZE na InP, a abstrahujeme-li v oblasti podpory 2a.1 u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ od IP, pak i srovnatelné množství těchto projektů s oblastí podpory 2a.1. Zde je však třeba zdůraznit, že projekty v této oblasti podpory (na rozdíl od oblastí podpory 2a.1, 3.3 a 5a.1) podporují ve větší míře i osoby, které již podnikají, tzn. projekty se nezaměřují pouze na aktivity směřující k zahájení podnikání, ale i k jeho udržení, čímž se cílová ve srovnání s ostatními oblastmi podpory rozšiřuje. Nejčastěji realizovanými aktivitami v oblasti podpory 3.4 u projektů zaměřených POUZE na InP je obecné vzdělávání a poradenství. Ve srovnání s ostatními oblastmi podpory jsou zde výrazněji zastoupeny i aktivity mentoring a networking. U projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ je také nejčastější podporovanou aktivitou obecné vzdělávání, následuje odborné vzdělávání, poradenství a bilanční a pracovní diagnostika. Méně častěji jsou ve srovnání s projekty zaměřenými POUZE na InP podporovány aktivity mentoring a networking. Největší cílovou skupinu opět tvoří ženy, následují osoby (převážně ženy) se středním vzděláním. Velkou cílovou skupinu tvoří (ve srovnání s ostatními oblastmi podpory) i neaktivní osoby, což – vzhledem k zaměření oblasti podpory – jsou převážně ženy (muži) na mateřské/rodičovské dovolené. Dalšími velkými cílovými skupinami jsou nezaměstnaní, ostatní znevýhodněné osoby a osoby s vysokoškolským vzděláním.

Oblast podpory 5.1 Mezinárodní spolupráce

Tato oblast podpory obsahuje velmi málo projektů zaměřených na InP, a jak projektů zaměřených POUZE na InP, tak projektů zaměřených na InP mimo jiné. Zde je však potřeba vzít v úvahu, že intervence v této oblasti podpory je směřována primárně jinam než na integraci znevýhodněných osob na trh práce a nelze tedy očekávat, že by v této oblasti podpory bylo větší množství projektů zaměřených na integraci znevýhodněných osob na trh práce i integraci prostřednictvím podnikání. Nejčastěji podporovanou aktivitou je v této oblasti podpory poradenství (u projektů zaměřených POUZE na InP) a obecné vzdělávání (u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ). 100 % podpořené cílové skupiny tvoří ženy, nejčastěji opět ženy se středním vzděláním, které následují ženy s vysokoškolským vzděláním. Ve srovnání s ostatními oblastmi podpory zde tvoří téměř 20 % podpořených osob i OSVČ, což je dáno i tím, že projekty v oblasti podpory 5a.1 jsou zaměřeny na mezinárodní spolupráci a často zahrnují i výměnu „dobré praxe“ (trainingové programy, navazování spolupráce atd.), které jsou orientovány i na již existující OSVČ.

Udržitelnost aktivit po skončení podpory

Problematickou částí projektů zaměřených na InP je jejich udržitelnost, tzn. pokračování aktivit po skončení podpory. Důvody lze shrnout následovně:

- 1) V projektových žádostech sice žadatelé povinně popisují, jak zajistí udržitelnost projektu, jedná se však pouze o plánovanou udržitelnost, která po skončení projektu není nikterak kontrolována.
- 2) Udržitelnost se týká pouze podpory vytvořených pracovních míst a případně investic financovaných v rámci křížového financování, netýká se pracovních míst vzniklých sebezaměstnáním. Udržitelnost ostatních aktivit a výstupů projektů tedy záleží na přístupu žadatele/příjemce.
- 3) Hodnocení udržitelnosti má v celkovém hodnocení projektové žádosti váhu pouze 3 % a žadatele nemusí nutně motivovat k tomu, aby se udržitelností výrazněji zabýval.

Jinak řečeno, žadatele, který žádá o podporu v oblasti InP, nemusí otázka udržitelnosti příliš

znepokojuvat. Výsledky z dotazníkového šetření ukazují, že po skončení projektu probíhají aktivity v plném rozsahu pouze ve 13 % projektů, v 54 % probíhají, ale v menším rozsahu, 33 % příjemců po skončení projektu již aktivity nerealizuje (přestože se v projektové žádosti zavázali k tomu, že projektové aktivity v určité míře udrží i po skončení podpory).

Pokud jsou projektové aktivity realizovány i po skončení podpory, spoléhá se příjemce (žadatel) na:

- a) Finanční podporu projektu, kde žadatel nepočítá s tím, že by se po skončení projektu aktivně podílel na další realizaci – žadatel považuje za zajištění udržitelnosti už samotný fakt, že po skončení projektu budou k dispozici materiály vzniklé v rámci projektu (učební materiály, webové stránky) a že o udržitelnost projektu se postarají zejména úspěšně podpořené osoby právě tím, že setrvávají u podnikání.
- b) Vlastní zdroje – po skončení projektu bude žadatel realizovat aktivity (resp. jejich část) z vlastních zdrojů (zisk, provozní rozpočet, dobrovolná práce zaměstnanců atd.). Zde se často jedná o další podporu cílové skupiny formou poradenství, kdy se podpořené osoby mohou obracet s dotazy na žadatele i po ukončení podpory, aktualizace materiálů vydaných v rámci projektu, údržba webových stránek projektu atd.
- c) Cizí zdroje – žadatel počítá s další dotací (ať už z ESF, jiného dotačního programu, podpora kraje, obce) či sponzorským darem.
- d) Komerční poskytování služeb – vytvořené vzdělávací kurzy, poradenství atd. budou dále poskytovány dalším zájemcům a zájemkyním za úplaty.
- e) Kombinaci výše zmíněných.

Z celkového počtu zkoumaných projektů pouze 29,9 % spoléhá na jeden zdroj financování: nejčastěji se jedná o projektové zdroje, následuje předpoklad financování z cizích zdrojů a vlastní zdroje a komerční poskytování služeb. Je zřejmé, že další financování projektových aktivit z vlastních zdrojů je pro řadu organizací nereálné, stejně tak komerční poskytování služeb – cílové skupiny tak, jak jsou definovány v jednotlivých oblastech podpory, zpravidla nikdy nebudou schopny si případné komplexní poradenství a vzdělávání uhradit samy. Ostatní příjemci ve svých projektových žádostech spoléhají na vícezdrojové financování.

Doporučení a implementace podpory InP v OP ESF 2014–2020

- Podpořit partnerství mezi úřady práce a dalšími subjekty realizující služby v oblasti InP – úřady práce mají přehled o nezaměstnaných a cílových skupinách, a mohou spolupracovat s dalšími subjekty na výběru vhodných osob a zároveň poskytovat příspěvky SÚPM-SVČ.
- Při formulaci výzev podporujících InP se zaměřit na subjekty (potenciální realizátory), které mají kapacitu poskytovat podnikatelské poradenství začínajícím podnikatelům (např. Hospodářská komora, podnikatelské asociace atd.) a zkušenosti v této oblasti.
- Základem každého projektu zaměřeného na InP musí být aktivita Bilanční a pracovní diagnostika, která již na začátku projektu odhalí schopnosti, dovednosti a motivaci znevýhodněných osob k vlastnímu podnikání tak, aby nebyly podporovány osoby, u nichž je zahájení vlastního podnikání z různých důvodů nepravděpodobné. Tato aktivita by měla být požadována už ve všech výzvách, které se zaměřují na InP.
- Podpořit projekty s komplexním přístupem k InP, tzn. ty projekty, které svými aktivitami provázejí podpořené osoby od samého začátku podnikání (výběr vhodných osob) až do okamžiku, kdy nový podnikatel dosáhne stabilní pozice na trhu a podporu realizátora projektu již nepotřebuje nebo si ji dokáže zajistit z vlastních zdrojů.
- Zajistit začínajícím podnikatelům finanční podporu formou dotací, „startovacích“ půjček nebo mikropůjček. Tuto podporu spojit či podmínit vzděláváním, mentoringem, příp. poradenstvím, které by měly vést k snížení finančních rizik.
- Znevýhodněným osobám (nezaměstnaní, matky/otcové na mateřské/rodičovské dovolené atd.) zachovat min. po dobu 1 roku sociální dávky (podpora v nezaměstnanosti, přídavky na děti atd.).
- Zvýhodnit začínající podnikatele daňovými prázdninami min. po dobu 1 roku.

- Monitorovat udržitelnost projektových aktivit i po skončení projektu.
- Podporu ale neomezovat pouze na určité cílové skupiny – je nutno dát šanci všem znevýhodněným lidem na trhu práce. Už od počátku (nastavením podporovaných aktivit) je však důležité eliminovat počet jedinců, u nichž nelze předpokládat, že úspěšně zahájí a udrží vlastní podnikání.

1. ÚVOD

Tento dokument představuje Závěrečnou zprávu, která byla vytvořena v rámci realizace projektu **Evaluace podpory sociálního a inkluzivního podnikání v OPLZZ**. Hlavním cílem této evaluace bylo vyhodnotit fungování a výsledky projektů na podporu sociálního podnikání a podnikání znevýhodněných v OPLZZ a IOP a formulovat doporučení pro nastavení podpory v této oblasti v OPZ 2014+ a v příslušném OP ERDF pro programové období 2014-2020.

Předmětem evaluace (oblast zkoumání) byla podpora poskytnutá na zahájení a rozvoj sociálního podnikání a podpora podnikání znevýhodněných osob (inkluzivního podnikání) prostřednictvím projektů OPLZZ a investičních projektů Integrovaného operačního programu (IOP). Tato evaluace je rozdělena do následujících úkolů:

- Evaluační úkol č. 1 se zaměřuje na analýzu problémů a jejich příčin v oblasti inkluzivního a sociálního podnikání. Účelem této analýzy je identifikace klíčových problémů a výzev České republiky v této sféře s ohledem na plánování veřejných politik zaměstnanosti a sociálního začleňování a rovněž s ohledem na plánování intervencí podpořených z ESF a EFRR;
- Evaluační úkol č. 2 je rozdělen na dva dílčí úkoly. Úkol 2.1 je orientován na evaluaci specifické podpory sociálního podnikání poskytnuté v rámci globálního grantu OPLZZ Sociální ekonomika (výzva č. 30) a v rámci oblasti intervence 3.1c) Investiční podpora poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům při prosazování a realizaci nástrojů sociální ekonomiky IOP. Úkol 2.2 je zaměřen na evaluaci projektů OPLZZ mimo výzvu 30 OPLZZ na podporu sociálního podnikání (zejména pak v oblastech podpory 2.1, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4 a 5.1) s účelem vyhodnotit, nakolik podpora OPLZZ pokryla relevantní potřeby v oblasti sociálního podnikání;
- Evaluační úkol č. 3 je zaměřen na evaluaci projektů OPLZZ orientovaných na inkluzivní podnikání. Evaluace tedy bude vztažena na podporu zahájení podnikání osob znevýhodněných na trhu práce, příp. znevýhodněných osob, které již podnikají.

Projekt byl zahájen podpisem smlouvy se zadavatelem dne 29. 5. 2013, od kterého se odvinuly klíčové termíny pro odevzdání průběžných evaluačních zpráv a této závěrečné zprávy.

1. Vstupní zpráva (29. 6. 2013)
2. Průběžná zpráva I. (29. 7. 2013)
3. Průběžná zpráva II. (29. 10. 2013)
4. Závěrečná zpráva (12. 2. 2014)
5. Aktualizace závěrečné zprávy s doplněním EQ 2.1.5b a 3.4 (10. 8. 2015)

Znění evaluačních otázek dle jednotlivých úkolů:

Úkol 1, tj. „Zpracujte analýzu problémů a potřeb v oblasti podnikání znevýhodněných a sociálního podnikání v České republice“, ve kterém byly řešeny následující evaluační otázky:⁶

- EQ 1.1. Jaké jsou ústřední problémy v oblasti rozvoje sociálního a inkluzivního podnikání a jaké jsou jejich důsledky?
- EQ 1.2. Jaké jsou příčiny ústředních problémů vymezených v rámci řešení evaluační otázky 1.1.?
- EQ 1.3. Jaké jsou specifické problémy a potřeby jednotlivých skupin ohrožených na trhu práce, které zahajují vlastní podnikání, a jednotlivých typů sociálních podniků?
- EQ 1.4. Jaké jsou odlišnosti v problémech a potřebách mezi jednotlivými kraji ČR?
- EQ 1.5. Jaké jsou vhodné intervence ESF (EFRR), které řeší vymezené problémy, resp. eliminují negativní příčiny problémů, případně podporují působení pozitivních faktorů?

⁶ Evaluační otázky 1.1 až 1.5 jsou řešeny v kapitole 3 této závěrečné zprávy, a po dohodě se zadavatelem jsou řešeny ve dvou samostatných dílčích kapitolách zvlášť pro SP (kap. 3.1) a InP (kap. 3.2).

Úkol 2 – „Provedte evaluaci podpory sociálního podnikání poskytnuté z OPLZZ a IOP“, ve kterém byly řešeny následující dílčí úkoly a evaluační otázky:

- **Úkol 2.1: Provedte evaluaci výzev 1 a 8 IOP a 30 OPLZZ na podporu sociálního podnikání.**
 - EQ 2.1.1: Nakolik vhodně jsou ve výzvách vymezeny principy a kritéria sociálního podnikání a nakolik dochází k jejich reálnému naplňování v projektech?
 - EQ 2.1.2: Nakolik podporované aktivity a činnosti vedou k dosažení cílů výzev a k řešení problémů a jejich příčin zjištěných v rámci úkolu 1?
 - EQ 2.1.3: Do jaké míry jsou relevantní podpořené cílové skupiny a typy oprávněných příjemců výzev?
 - EQ 2.1.4: Nakolik vhodně jsou nastavené další parametry výzev?
 - EQ 2.1.5a: Jaké jsou pozorovatelné dopady na účastníky ukončených projektů, zejména na cílové skupiny? Kvalitativní analýza
 - EQ 2.1.5b: Jaké jsou pozorovatelné dopady na účastníky ukončených projektů, zejména na cílové skupiny? Kvantitativní analýza z hlediska podílu podpořených osob, které jsou po ukončení realizace projektů v zaměstnání
 - EQ 2.1.6: Jaké jsou faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů?
 - EQ 2.1.7: Jaká je (předpokládaná) udržitelnost podpořených projektů a jejich výsledků po ukončení financování z OPLZZ a jaké jsou faktory udržitelnosti? Jaké jsou (předpokládané) zdroje financování sociálně-podnikatelských projektů po ukončení financování z OPLZZ a IOP?
- **Úkol 2.2: Provedte evaluaci projektů OPLZZ mimo výzvu 30 OPLZZ na podporu sociálního podnikání.**
 - EQ 2.2.1: Jaké projekty na podporu a rozvoj sociálního podnikání jsou realizovány v OPLZZ?
 - EQ 2.2.2: Jaké aktivity jsou realizovány a v jakém rozsahu v projektech OPLZZ na rozvoj sociálního podnikání?
 - EQ 2.2.3: Do jaké míry tyto projekty řeší potřeby v oblasti sociálního podnikání?
 - EQ 2.2.4: Nakolik vhodně byla formulována a nastavena podpora těchto projektů v OPLZZ, a to zejména z hlediska koncentrace (provázanosti) podpory a nastavení podmínek ve výzvách?

Úkol 3 – „Provedte evaluaci projektů OPLZZ zaměřených na inkluzivní podnikání, tj. na podporu zahájení podnikání osob znevýhodněných na trhu práce, případně znevýhodněných osob, které již podnikají“, ve kterém byly řešeny následující evaluační otázky:

- EQ 3.1: Jaké projekty jsou realizovány v OPLZZ na podporu podnikání znevýhodněných?
- EQ 3.2: Jaké typy aktivit jsou realizovány v rámci identifikovaných projektů zaměřených na podporu podnikání znevýhodněných. Do jaké míry jsou realizované aktivity relevantní a účelné?
- EQ 3.3: Kolik osob a jaké cílové skupiny jsou podpořeny v projektech OPLZZ na podporu znevýhodněných?
- EQ 3.4: Jaké jsou pozorovatelné dopady ukončených projektů na podporu podnikání znevýhodněných?
- EQ 3.5: Jaké jsou faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů?
- EQ 3.6: Jaká je (předpokládaná) udržitelnost aktivit projektů OPLZZ po ukončení financování z OPLZZ?

2.1 Kontext evaluace sociálního a inkluzivního podnikání

Tato evaluace reagovala nejen na určitou potřebu zhodnocení dosavadní podpory poskytnuté na zahájení a rozvoj sociálního podnikání a podporu znevýhodněných osob (inkluzivní podnikání) v rámci OPLZZ a investičně orientovaných projektů IOP, ale také na rostoucí význam této problematiky podpory trhu práce v rámci hlavních priorit EU, tj. strategie Evropa 2020, Social Business Initiative, návrhy legislativy na politiku soudržnosti atd. Oba typy podnikání tak představují určitou formu podpory sociálního začleňování, rozvoj místních komunit a podporu zaostávajících regionů. Nové podnikání znevýhodněných často vytváří další pracovní místa a rovněž také i vytváří určitý prostor pro vznik inovačních firem s vysokou přidanou hodnotou (např. studentů a absolventů).

Prostřednictvím vyhodnocení kontextu této problematiky (tj. identifikace příčin a důsledků ústředních problémů, regionalizace příčin problémů i dle typů znevýhodněných skupin či sociálních podniků), dosavadních podpor poskytovaných v rámci OPLZZ a IOP, tak byl v rámci této evaluace vytvořen podkladový materiál pro nastavení výzev Operačního programu Zaměstnanost 2014 - 2020 (příp. OPIK, SROP a OPVVI) pro podporu SP a InP.

2.2 Metody, zdroje dat a způsob jejich sběru

Dotazníková šetření byla dle schválené vstupní zprávy projektu jedním ze základních zdrojů dat. Získané informace měly vazbu na další metody (např. řízené rozhovory, panel expertů) a především na zodpovězení vybraných evaluačních otázek.

Výchozím bodem pro realizaci dotazníkových šetření v rámci projektu Evaluace podpory sociálního a inkluzivního podnikání v OP LZZ bylo shromáždění všech relevantních databází a dalších podkladů potřebných k sestavení seznamu respondentů pro jednotlivá šetření. Následující text proto popisuje postup realizace dotazníkových šetření. Současně jsou zde uvedeny souhrnné statistiky o zpětné vazbě respondentů.

Zdroje dat a způsoby jejich sběru se také lišily i v návaznosti na charakter stanovených úkolů této evaluace. Zatímco úkol 1 se zaměřil na identifikaci problémů SP a InP, jejich důsledků a příčin, specifikaci dle regionů a cílových skupin, včetně návrhů řešení a byly zde využity v podstatě všechny zdroje dat či metody vymezené pro evaluační úkoly, neboť se jedná určitým způsobem o syntetizující úkol k problematice SP a InP v ČR. Naopak úkoly 2 a 3 byly tematicky zaměřeny na vyhodnocení dosavadní podpory SP (úkol 2) a InP (úkol 3) v rámci OPLZZ a IOP.

Řešitelský tým při řešení zakázky kombinoval několik metod a využíval jak kvalitativních tak kvantitativních metod šetření a hodnocení. V této kapitole uvádíme základní přehled metod a technik výzkumu. Při sběru dat využil řešitelský tým jak primárních, tak i sekundárních informačních zdrojů.

Primární zdroje:

- Data z dotazníkového šetření.
Celkem se plánuje realizovat 5 dotazníkových šetření (viz následující tab. č. 1 - Sumarizace výsledků dotazníků).
- Informace z řízených rozhovorů s realizátory projektů;
- Zapojení relevantních expertů pro SP a InP v rámci Delphi dotazníku a panelu expertů;

- Technické konzultace se zástupci ŘO OP LZZ.

Realizační tým dále využíval i **sekundární zdroje**, mezi nimi zejména:

- Seznam dokumentů a zdrojů pro desk-research (viz seznam použitých zdrojů);
- Data z monitorovacího systému – Desk research informací z MONIT7+;
- Data z předchozích šetření či evaluačních zpráv;
- Statistické údaje;
- Data poskytnutá ČSSZ.

Základní **hodnotící metody** použité při řešení evaluační zakázky:

- Základní analýza (analýza relevantních dokumentů, analýza základních dat)
- Dotazníkové šetření, COPIE D. T. a COPIE R. M. T.
- Řízené rozhovory
- Případové studie
- QCA, CIE

Tab. č. 1: Sumarizace výsledků dotazníků

Dotazník	Respondenti	Počet oslovených	Počet odpovědí	Návratnost
Dotazník 1	KP SP OPLZZ a IOP	135	71	52,6
Dotazník 2	KP InP OPLZZ a IOP	166	70	42,2
Dotazník 3	CS SP	479	6	1,25
Dotazník 4	CS InP	1987	98	4,93
Dotazník 5	neúspěšní žadatelé a subjekty, které vůbec nepodaly žádost o dotaci	439	30	6,83
Dotazník 6 - COPIE Diagnosis Tool		Plánovaný počet dle metodiky a VZ	Vyplněné dotazníky	
Tvůrci politik SP + InP		5	4	80
Poradci SP - celkem		30	28	93,3
<i>poradci SP projektu OPLZZ „Podpora SP v ČR“ a experti SP z panelu expertů</i>		10	9	90
<i>poradci dle výběru COPIE R.M.T.</i>		20	19	95
Poradci InP - celkem		30	37	123
• Jihočeský kraj		5	5	100
• Ústecký kraj		5	6	120
• Ostatní kraje v ČR		20	26	130
Podnikatelé InP - celkem		30	34	113
- Jihočeský kraj		4	5	125
- Ústecký kraj		4	4	100
- Ostatní kraje v ČR		14	17	121
- Jihočeský kraj – bez podpory OPLZZ		4	4	100
- Ústecký kraj – bez podpory OPLZZ		4	4	100
Podnikatelé SP		30	30	100

Na následující straně je uveden přehled základních výzkumných technik / metod / aktivit, které byly využity v průběhu evaluace SP a InP, a to v členění dle evaluačních otázek.

Tab. č. 2: Přehled hlavních výzkumných technik / metod / aktivit evaluace SP a InP

[illegible]

2.2.1 Dotazníkové šetření č. 1 – koneční příjemci (SP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)

Cílovou skupinu v 1. dotazníkovém šetření představovali koneční příjemci podpory z OP LZZ a IOP, kteří byli identifikováni již ve Vstupní zprávě projektu. Jednalo se o příjemce určené prostřednictvím tzv. screeningu projektů zaměřených na podporu sociálního podnikání. Podkladem pro určení těchto projektů, resp. konečných příjemců byla databáze MONIT7+, z níž byli respondenti vybráni. Základní databáze obsahovala celkem 170 projektů pro SP. Po následných úpravách vznikl finální seznam obsahující 135 KP.

Počet oslovených respondentů:	135
Počet odpovědí:	71
Návratnost odpovědí v dotazníkovém šetření:	52,6 %

Průběh realizace dotazníkového šetření

Smyslem bylo vytvořit dotazník, který by pomohl získat zpětnou vazbu konečných příjemců a přispěl by k zodpovězení evaluačních otázek v rámci úkolu 2. Dotazník byl sestaven řešitelským týmem a byl konzultován se zadavatelem. Přípomínky a komentáře zadavatele byly zapracovány a dotazník byl převeden do elektronické podoby a umístěn na server IREAS (www.ireas.cz/dotaznik33) identifikovaným respondentům byl zaslán hromadný email se základními informacemi a zdůvodněním dotazníkového šetření včetně webového linku. Dotazníkové šetření bylo zcela anonymní.

Období realizace dotazníkového šetření: **23. 9. 2013 – 12. 10. 2013** (s ohledem na velmi slabou zpětnou vazbu po prvotním oslovení byl termín realizace prodloužen až do 12. 10. 2013 a respondenti byli opětovně osloveni a požádáni o participaci na dotazníkovém šetření). I přes snahu a druhé oslovení bylo po ukončení dotazníkového šetření zjištěno, že návratnost je stále nízká a nedostatečná pro zpracování evaluačního úkolu 2.1. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k opětovnému oslovení končených příjemců. Tentokrát bylo oslovení provedeno již v úzké kooperaci se zadavatelem (dotazník byl rozeslán již přímo zástupci zadavatele). **Došetření probíhalo do 5. 12. 2013.**

2.2.2 Dotazníkové šetření č. 2 – koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)

Cílovou skupinu zde představovali koneční příjemci podpory z OP LZZ a IOP, kteří byli identifikováni již ve Vstupní zprávě projektu. Jednalo se o příjemce určené prostřednictvím tzv. screeningu projektů zaměřených na podporu inkluzivního podnikání. Data byla získána z MONIT7+, z níž byli respondenti vybráni. Celkově se jednalo o 166 projektů a příslušných kontaktů pro projekty podporující inkluzivní podnikání.

Počet oslovených respondentů:	166
Počet odpovědí:	70
Návratnost odpovědí v dotazníkovém šetření:	42,2 %

Průběh realizace dotazníkového šetření

Dotazník byl sestaven řešitelským týmem a byl konzultován se zadavatelem. Jeho cílem bylo získat odpovědi od konečných příjemců o podmínkách, možnostech, bariérách inkluzivního podnikání a dalších aspektech, které by mohly přispět k zodpovězení evaluačních otázek v rámci úkolu 3.

Připomínky a komentáře zadavatele byly zpracovány a dotazník byl převeden do elektronické podoby a umístěny na server IREAS (www.ireas.cz/dotaznik32). Dotazníkové šetření bylo zcela anonymní.

Období realizace dotazníkového šetření: **23. 9. 2013 – 12. 10. 2013** (s ohledem na velmi slabou zpětnou vazbu po prvotním oslovení byl termín realizace prodloužen až do 12. 10. 2013 a respondenti byli opětovně osloveni a požádáni o participaci na dotazníkovém šetření). Podobně jako u dotazníkového šetření pro konečné příjemce SP bylo i v případě projektů zaměřených na podporu inkluzivního podnikání přistoupeno také k následnému došetření. Důvodem byla nízká a nereprezentativní zpětná vazba respondentů. Oslovení bylo provedeno v kooperaci se zadavatelem a dotazník byl rozeslán již přímo zástupci ŘO OP LZZ. **Došetření probíhalo do 5. 12. 2013.**

2.2.3 Dotazníkové šetření č. 3 – cílové skupiny sociálního podnikání

Součástí realizovaných dotazníkových šetření byly také cílové skupiny, tedy osoby podpořené v rámci projektů SP. Výchozím krokem k získání souborů těchto osob bylo oslovení KP ze strany zadavatele (MPSV ČR) s žádostí o poskytnutí relevantních údajů o podpořených osobách v rámci realizovaných projektů. Pro účely evaluace bylo potřeba, aby tyto údaje obsahovaly jméno a příjmení podpořené osoby, datum narození, kontakt (e-mail či telefon) a případně také místo bydliště či jinou geografickou informaci. Po oslovení KP byla evaluátorovi poskytnuta data k podpořeným osobám pro sestavení kompletního seznamu respondentů.

Po určitých komplikacích (popsaných v technické zprávě) se podařilo sestavit kompletní soubor, který obsahoval relevantní údaje. Celkově tak soubor k projektům SP čítal 479 osob, přičemž bylo identifikováno 151 e-mailových adres (v několika případech byla uvedena 1 e-mailová adresa pro všechny z projektu – jednalo se o univerzální e-mail realizátora, který tak byl zahrnut do součtu pouze jednou).

Počet oslovených respondentů:	479
Počet odpovědí:	6
Návratnost odpovědí v dotazníkovém šetření:	1,25 %

Průběh realizace dotazníkového šetření

Smyslem tohoto dotazníku bylo zajistit alternativním způsobem sběr dat o cílových skupinách. Dotazník byl sestaven řešitelským týmem a byl konzultován se zadavatelem. Připomínky a komentáře zadavatele byly zpracovány a dotazník byl převeden do elektronické podoby a umístěny na server IREAS (www.ireas.cz/dotaznik31). Na seznamy CS, jejichž vytvoření bylo popsáno ve výše uvedeném odstavci, byl zaslán hromadný email se základními informacemi a zdůvodněním dotazníkového šetření včetně webového linku. Dotazníkové šetření bylo zcela anonymní.

Období realizace dotazníkového šetření: **2. 10. 2013 – 12. 10. 2013**

2.2.4 Dotazníkové šetření č. 4 – cílové skupiny inkluzivního podnikání

V dalším dotazníkovém šetření byla pozornost zaměřena na cílové skupiny podpořené v rámci projektů podporujících inkluzivní podnikání. Výchozím krokem k získání souborů těchto osob bylo opět oslovení KP ze strany zadavatele (MPSV ČR) s žádostí o poskytnutí relevantních údajů o podpořených osobách v rámci realizovaných projektů. Po oslovení KP byla evaluátorovi poskytnuta data k podpořeným osobám pro sestavení kompletního seznamu respondentů.

V oblasti InP byly získány údaje k 77 projektům, z toho 47 „mimo jiné“ InP a 30 „pouze IP“, přičemž z těchto 77 projektů nebyl k 38 z nich dispozici e-mail (z toho u 1 nebylo ani datum narození), k 35 byl uveden e-mail i datum narození, u 2 projektů chyběl v převážné většině e-mail i datum narození a u 2 projektů chybělo datum narození, ale e-mail byl. Celkově tak soubory k projektům IP čítaly 6 240 osob, přičemž e-maily byly k dispozici na 1 987 z nich.

Počet oslovených respondentů:	1987
Počet odpovědí:	98
Návratnost odpovědí v dotazníkovém šetření:	4,93 %

Průběh realizace dotazníkového šetření

Smyslem tohoto dotazníku bylo zajistit alternativním způsobem sběr dat o cílových skupinách pro účely CIE, ale velmi zásadní bylo získání dat pro QCA analýzu (což u CS SP nebylo nutné). Dotazník byl sestaven řešitelským týmem a byl konzultován se zadavatelem. Připomínky a komentáře zadavatele byly zpracovány a dotazník byl převeden do elektronické podoby a umístěny na server IREAS (www.ireas.cz/dotaznik30). Dotazníkové šetření bylo zcela anonymní.

Období realizace dotazníkového šetření: **2. 10. 2013 – 12. 10. 2013**

2.2.5 Dotazníkové šetření č. 5 – neúspěšní žadatelé a subjekty, které vůbec nepodaly žádost o dotaci

Respondenty 5. dotazníkového šetření byli neúspěšní žadatelé o podporu v rámci SP (dle údajů z MONIT7+), a to z OP LZZ (výzva 30) i IOP (výzva 1 a 8), a současně i subjekty, jež o tuto podporu doposud nežádaly. Ve výsledku vznikl konečný seznam, čítající celkem 439 neúspěšných žadatelů.

Počet oslovených respondentů:	439
Počet odpovědí:	30
Návratnost odpovědí v dotazníkovém šetření:	6,83 %

Průběh realizace dotazníkového šetření

V případě neúspěšných žadatelů byl vytvořen jeden dotazník, který byl také konzultován se zadavatelem a následně převeden do elektronické podoby a umístěn na server IREAS (www.ireas.cz/dotaznik34). Na vybraný seznam respondentů byl zaslán hromadný email se základními informacemi a zdůvodněním dotazníkového šetření včetně webového linku. Dotazníkové šetření bylo zcela anonymní.

Období realizace dotazníkového šetření: **23. 9. 2013 – 3. 10. 2013**

2.2.6 Dotazníkové šetření č. 6 - COPIE Diagnosis Tool

Třetí dotazníkové šetření bylo zaměřené na implementaci COPIE Diagnosis Tool, přičemž tato metoda spočívá v poskytnutí specifických dotazníků třem cílovým skupinám, a sice podnikatelům, poradcům a tvůrcům politik.

Souhrn údajů o počtu oslovených respondentů a návratnosti dotazníků je uveden detailně v tabulce č. 1 v kapitole 2.2 této závěrečné zprávy.

Respondenty ze skupiny podnikatelů – opět v rozdělení na SP a IP představovaly vybrané osoby ze souboru CS (viz výše). Ze základního seznamu CS bylo potřeba vybrat osoby, které budou osloveny dotazníkem COPIE, a to v rozložení 4 zástupců z Jihočeského kraje, 4 z Ústeckého kraje (+ 8 z řad

neúspěšných podnikatelů, kteří budou identifikováni až v průběhu jednání s poradci) a 14 zástupců z ostatních krajů. Tyto osoby byly vybrány metodou náhodného výběru, kdy byla prostřednictvím funkce MO Excel RANDBETWEEN v základním seznamu CS vygenerována náhodná čísla, přičemž osoby, u nichž byla vygenerována nejvyšší čísla, byly zařazeny do skupiny respondentů pro COPIE - podnikatelé. Celkem mělo být takto zvoleno 30 inkluzivních podnikatelů, ovšem z důvodu rezervy bylo určeno celkem 40 osob + dalších 8 neúspěšných podnikatelů bude identifikováno později. Shodně byli zvoleni také sociální podnikatelé, přičemž k tomuto výběru bylo ještě přiřazeno několik subjektů ze seznamu P3, kteří nebyli mezi podpořenými žadateli o dotaci v MONIT7+ (viz výše). Rovněž zde bylo přislíbeno min. 30 respondentů, a proto bylo z důvodu rezervy označeno 42 osob (40 ze seznamu CS + 2 z P3).

Co se týká respondentů pro skupinu poradců SP a InP, jednalo se o osoby ze seznamu oslovených expertů pro Deplhi panel expertů, kteří působí mimo centrální úřady státní správy, k nimž se dále přiřadili i další poradci. Osoby ze zmiňovaného seznamu expertů, kteří působí na ministerstvech, byly zařazeny mezi respondenty pro skupinu tvůrců politik SP a InP.

Průběh realizace dotazníkového šetření

V rámci dotazníkového šetření COPIE Diagnosis Tool byly nejprve přeloženy všechny relevantní dotazníky z anglických originálů. Výsledná podoba byla zaslána na vědomí zástupcům zadavatele. Následně byly dotazníky převedeny do elektronické podoby a jsou umístěny na webu IREAS. Spuštění dotazníků COPIE proběhlo na konci října 2013, přičemž jednotliví zástupci respondentů (podnikatelé, poradci, tvůrci politik) byli opět osloveni emailem (v tomto případě se však bude většinou jednat o adresné individuální emaily a nikoliv hromadný email). S ohledem na potřebu zajištění co nejvyššího počtu vyplněných dotazníků dle stanoveného plánu ve Vstupní zprávě, bylo potřeba s řadou respondentů komunikovat i telefonickou formou.

3. ÚKOL 1 – ZPRACUJTE ANALÝZU PROBLÉMŮ A POTŘEB V OBLASTI PODNIKÁNÍ ZNEVÝHODNĚNÝCH A SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ V ČR

3.1 Analýza problémů a potřeb sociálního podnikání v ČR

3.1.1 EQ 1.1: Jaké jsou ústřední problémy v oblasti rozvoje SP a jaké jsou jejich důsledky?

Základní vymezení sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku

V rámci tematické sítě TESSEA byla v ČR vymezena definice sociální ekonomiky, sociálního podnikání a sociálního podniku (TESSEA, 2011, str. 14-15):

Sociální ekonomiku vnímáme jako souhrn aktivit uskutečňovaných subjekty sociální ekonomiky, jejichž cílem je zvýšit zaměstnanost v místních podmínkách anebo uspokojit další potřeby a cíle komunity v oblasti ekonomického, sociálního, kulturního a environmentálního rozvoje. **Subjekty sociální ekonomiky** jsou sociální podniky, podpůrné finanční, poradenské a vzdělávací instituce pro sociální podnikání a nestátní neziskové organizace, které vykonávají ekonomické aktivity za účelem pracovního uplatnění svých klientů nebo pro dofinancování svého poslání. Subjekty sociální ekonomiky sdílí společné hodnoty, kterými jsou naplňování veřejně prospěšného cíle, demokratické rozhodování, podpora iniciativy občanů, nezávislost na veřejných či soukromých institucích, jiný způsob zacházení se ziskem, zohledňování environmentálních aspektů, uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů.

Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Sociální podnikání hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použitý pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku jako zvýšení veřejného prospěchu.

Sociálním podnikem se pak rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo její součást nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální

podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v základacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu (anglicky triple bottom line) – ekonomického, sociálního a environmentálního.

Sociální podnikání je tedy specifický druh podnikání, ve kterém je ekonomická činnost postavena na roveň sociálnímu prospěchu (uspokojování veřejně prospěšných zájmů) a rozvoji na místní úrovni s ohledem na životní prostředí. V sociálním podniku je zisk z větší části použit pro další rozvoj firmy, přičemž je důležité nejen dosahování zisku, ale i zvýšení veřejného prospěchu. (TESSEA, 2011).

Význam a přínosy sociálního podnikání

Význam sociálního podnikání roste s aktuální zhoršenou hospodářskou situací, což je reflektováno v aktuálních prioritách EU (viz strategie Evropa 2020, Social Business Initiative, legislativa pro politiku soudržnosti EU ad.), kdy se do popředí zájmu dostává tvorba pracovních míst (zaměstnanost) pro znevýhodněné osoby na trhu práce, boj s chudobou (sociální začleňování), rozvoj místních komunit a zaostávajících regionů. V návrhu OPZ 2014+ (MPSV, 2013a, str. 15) je zdůrazněno, že podpora

podnikatelských dovedností rovněž obsahuje významný potenciál multiplikační tvorby dalších pracovních míst v nově vzniklých (mikro)podnicích, na která budou moci být umístěni uchazeči o zaměstnání, kteří sami nemají osobnostní předpoklady pro podnikání. Sociální podnikání představuje podle Jetmara a kol. (2012, str. 76) jednu z efektivních cest, jak přirozeným způsobem řešit otázku sociálního začleňování znevýhodněných skupin obyvatelstva, tj. nabídnout jim pracovní uplatnění s ohledem na jejich možnosti a omezení. Představuje tak jednu z možností jak transformovat některé neefektivní části současného systému řešení potřeb sociálně znevýhodněných, znevýhodněných na trhu práce, a to posílením respektive zavedením tržních principů.

Pokud vezmeme v úvahu rozvoj sociálního podnikání v jednotlivých zemích EU, tak lze konstatovat, že tato problematika je napříč členskými státy EU velmi různorodá. Z rešerší vybraných dokumentů vyplývá úsilí většiny členských států EU o podporu sociálního podnikání jako vhodné formy pro zapojení znevýhodněných osob do trhu práce. Tyto dokumenty uvádějí příklady dobré praxe, většinou ze starých členských zemí EU. Základní problémy, které vyplývají z rešerší lze rozdělit do dvou úrovní – jednak obecné problémy spojené se samotnou definicí sociální ekonomiky (SE) a sociálního podniku (SP), které se v různých zemích liší. Důsledkem těchto problémů je zatím ne zcela rozvinutý sektor SE v Evropské unii, tj. nízký počet sociálních podniků a nedostatečný rozsah nabídky služeb a výrobků a společensky prospěšných aktivit sociálních podniků).

Tato situace je ovlivněna jednak odlišným chápáním tohoto pojmu v různých zemích, dále historickými, ekonomickými, sociálními a kulturními aspekty, které se promítají do celkového chápání významu této problematiky, do nastavení legislativy a podpůrných opatření na podporu rozvoje SE v jednotlivých zemích. Rozdílnosti v základních pojmech mohou způsobovat také určité „komunikační“ problémy. Úsilí členských států v oblasti rozvoje SE je podpořeno prioritami strategie Evropa 2020 a na ně navazujícími pilířovými iniciativami Social Business Initiative⁷ a Innovation Union⁸.

Závažné problémy se týkají samotné realizace sociální ekonomiky a podpory sociálních podniků jak na úrovni EU, tak v jednotlivých členských zemích. Tyto problémy lze na základě rešerší dokumentů rozdělit do několika skupin (např. GLE, Redeco, 2008; TESSEA, 2011; NBFSE, 2010; OECD, EC, 2012c, SBI) :

- Legislativní problémy, vč. vymezení sociálního podniku a jeho forem v legislativě, společensky odpovědní zadávání veřejných zakázek, daňové a další úlevy;
- Politické prostředí – role veřejných politik ve vazbě na podporu sociálních podniků (podpora podnikání, podpora zaměstnanosti, vzdělávací politika);
- Přístup k finančním prostředkům, a to jak veřejným, tak neveřejným, nejen při zahájení SP, ale také v průběhu činnosti;
- Nefinanční podpora – poradenské a vzdělávací služby, mentorství a koučink, partnerství a sítě, centra podpůrných služeb a inkubátory;
- Rozvoj sociálního podnikání jako takového podporou měření kvality firem, přenos zkušeností a sociální franchising, výzkum v oblasti sociálního podnikání.

Sociální podnikání v ČR

Sociální podnikání v ČR dle studie TESSEA (2011, str. 18 – 19), P3 a webových stránek „České sociální podnikání“ lze stručně charakterizovat následujícím způsobem:

- české pojetí sociálního podniku je široké a velký důraz kladen na to, aby ekonomický a sociální cíl (podnikání a sociální mise) byly v rovnováze, dobrý úmysl nestačí, sociální podnikání je stále podnikáním jako takovým a toto je vnímáno jako předpoklad úspěšného

⁷ Viz: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/working_document2011_en.pdf

⁸ Viz: http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?pg=keydocs

podniku; většina stávajících sociálních podniků v ČR se zaměřuje na zaměstnávání znevýhodněných osob (jedná se o tzv. integrační sociální podniky – WISE – *Work Integration Social Enterprise*);

- řada z nich má statut chráněné dílny⁹, tj. zaměstnává osoby se zdravotním postižením;
- kromě výše uvedených integračních sociálních podniků se v ČR vyskytují také sociální podniky, které poskytují obecně prospěšné služby v oblasti sociálního začleňování a místního rozvoje včetně ekologicky orientovaných činností či prodeje *fair trade* výrobků;
- nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) sociálně podnikají (nebo by chtěly začít) v rámci své doplňkové činnosti s cílem použít zisk pro financování své hlavní obecně prospěšné činnosti/svého poslání.

Sektor sociálního podnikání v ČR je nerozvinutý, což lze mj. dokumentovat i na hodnotách tabulky č. 2 – v celé ČR je podle webu České sociální podnikání pouze 142 sociálních podniků, což znamená, že na 1 milion obyvatel ČR připadá cca 13 sociálních podniků. Celkově bylo dosud podpořeno z OPLZZ a IOP 121 sociálních podniků a lze tudíž konstatovat, že dosavadní intervence nastartovaly sociální podnikání v ČR s velkým důrazem na integrační typ SP, který odpovídá povaze OPLZZ.

V regionálním rozložení sociálních podniků jsou značné rozdíly. Nejvíce aktivní jsou kromě Prahy hlavně Ústecký a Olomoucký kraj. Naopak Jihočeský, Karlovarský a Liberecký kraj nebo kraj Vysočina v aktivitě za ostatními zatím zaostávají (i když vezmeme v potaz populační velikost těchto krajů). Přehled sociálních podniků působících v krajích České republiky uvádí následující tabulka.

Tab. č. 3: Počty SP v krajích ČR dle P3 a podpořené SP v OPLZZ a IOP

kraj	Počet SP v ČR (dle P3)*	podíl v %	Počet SP pouze s podporou OPLZZ	Počet SP pouze s podporou IOP	Počet s podporou OPLZZ+IOP	Celkem podpořené SP v ČR z OPLZZ a IOP
Praha**	33	23,2	3	2	1	6
Středočeský	13	9,1	10	1	2	13
Jihočeský	4	2,8	4	0	1	5
Plzeňský	6	4,2	6	3	2	11
Karlovarský	1	0,7	2	0	0	2
Ústecký	15	10,6	6	3	3	13
Liberecký	1	0,7	3	1	0	4
Královéhradecký	7	4,9	3	1	3	7
Pardubický	7	4,9	6	1	0	7
Vysočina	5	3,5	2	3	0	5
Jihomoravský	12	8,4	12	2	2	16
Olomoucký	16	11,3	8	2	1	11
Zlínský	10	7,0	7	0	3	10
Moravskoslezský	12	8,4	6	0	6	13
ČR	142	100,0	78	19	24	121

Zdroj: Vlastní tabulka podle <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/adresar-socialnich-podniku/misto-vykonu2> [cit. 7. 2. 2014] a MONIT7+

* Pozn. č. 1: Databáze P3 nezahrnuje vždy všechny podpořené SP v daném regionu z OPLZZ a IOP, tudíž celkové součty podpořených SP se mohou lišit.

** Pozn.: SP, uvedené za kraj Praha, mají sídlo v Praze, ale své projekty realizovaly mimo Prahu.

⁹ I když tento pojem není v legislativě v současné době definován, běžně se používá pro označení (chráněného) pracoviště pro osoby se zdravotním postižením.

Hlavním důvodem regionálních disparit v ČR je nedostatečný rozvoj podpůrných institucí pro SP, nejsou výrazněji etablovány regionální podpůrné instituce, které se vzájemně informují o možnostech podpory SP jen selektivně (např. pravidelná setkávání v HUBu Praha, tzv. *Social Business Breakfasts*) a spíše nahodile, např. na seminářích a workshopech. S tématem sociálního podnikání se zavedení podporovatelé podnikání teprve seznamují, např. prostřednictvím Hospodářské komory ČR a CzechInvestu.

Většina stávajících sociálních podniků v ČR je integračních netrtransitních, tzn., že zaměstnávají osoby se zdravotním postižením (P3, 2013, str. 12)¹⁰, což je ovlivněno tradicí a poměrně jasně vymezenými nástroji i statutem tohoto typu znevýhodnění oproti jiným typům. Děje se tak v 72 % všech sociálních podniků. Druzí v pořadí jsou s 19 % dlouhodobě nezaměstnaní. Kolem 10 % se pak pohybuje mládež ohrožená sociálně patologickými jevy a etnické menšiny (zpravidla Romové). (viz P3, 2013, str. 13) Lze předpokládat, že tento trend (zaměstnávání lidí se znevýhodněním sociálním, ne „jen“ tím zdravotním) je v ČR na vzestupu. Důsledkem této situace je nedostatek pracovních příležitostí pro osoby znevýhodněné na trhu práce. V ČR se omezeně rozvíjejí i další typy sociálních podniků: integrační–transitní, polotransitní, socializační, dále sociální podniky komunitní, environmentální a fairtradové.

Sociální podniky v ČR nabývají rozličných právních forem. Podle šetření P3 je dominantní právní formou společnost s ručením omezeným, s.r.o., dále obecně prospěšná společnost, o.p.s. a občanské sdružení, o. s. (P3, 2013, str. 7). V rámci dotazníkového šetření IREAS u sociálních podniků podpořených v OPLZZ a IOP byly výsledky velmi podobné, tj. nejčastější uvedenou právní formou bylo s.r.o. (62 %), dále o.p.s. 15,7 % a OSVČ 13,3 %. Je zajímavé, že družstev, která jsou ve světě velmi častou právní formou sociálních podniků, se obecně v ČR hlásí k sociálnímu podnikání jen 5 % (v šetření IREAS 6,6 %). Celkově tedy převažuje typ obchodní společnosti nad neziskovou právní formou. Nelze však jednoznačně říct, která z právních forem je pro sociální podniky nejvýhodnější. Vždy totiž záleží na konkrétních podmínkách, typu poskytovaných služeb/výrobků či na přístupu zakladatelů. 9 z 10 podniků se angažuje v oblasti rovných příležitostí. Znamená to především to, že zaměstnávají znevýhodněné osoby na trhu práce.

V oblasti rozvoje místního společenství a v sociální oblasti působí 69 % dotázaných. Téměř dvě pětiny podniků se zabývají životním prostředím a ekologií a stejný počet jich působí v kulturní oblasti. Na těchto výsledcích se ukazuje, že nejčastějším impulzem ke vzniku sociálních podniků bývá motivace ze sociální oblasti. Kromě samotného poskytnutí zaměstnání se pak podniky stále snaží zlepšit kvalitu života svých cílových skupin i mimo pracovní prostory (viz P3, 2013, str. 11). Z hlediska doby působení sociálního podniku na trhu bylo v dotazníkovém šetření IREAS u konečných příjemců SP z OPLZZ a IOP zjištěno, že průměrná doba působení sociálních podniků na trhu je cca 2,6 roku, přičemž významný podíl představují firmy působící 1 rok (a méně), které tvoří 38,2 %, všechny firmy do 2 let pak 76,5 %. Nestarší sociální podniky uvádějí 10 let (3 firmy, tj. 4,4 %). Intervence OPLZZ a IOP byly zaměřeny na podporu rozvoje sociálního podnikání v ČR, tudíž tyto výsledky jsou do značné míry logické.

Podle výsledků šetření P3 jsou nejvíce zastoupenými podnikatelskými aktivitami: pohostinství a ubytování, zahradnické služby, úprava zeleně, údržba nemovitostí a úklidové práce a potravinářská výroba a prodej (P3, 2013, str. 4).

Podle TESSEA (2011) lze obecně konstatovat, že sociální podnikatelé v ČR (nebo většina z nich) pochází buď z podnikatelského prostředí (tzn., že již dříve podnikali a rozhodli se začít podnikat „jinak“, společensky prospěšně) nebo z neziskového prostředí (tzn., že dříve pracovali v nějaké nestátní neziskové organizaci). Podle toho, z jakého prostředí pocházejí, pak mohou narážet při

¹⁰ Výsledky dotazníkového šetření, které realizovala P3 – People, Planet, Profit o.p.s. ve spolupráci s Nadací ProVida. Počet oslovených sociálních podniků 143, počet realizovaných rozhovorů 100 (P3, 2013, str. 1).

realizaci svého podnikatelského plánu na specifické problémy. Sociální podnikatelé, kteří se etablovali z řad „normálních“ podnikatelů, se většinou velmi dobře orientují v podnikatelském prostředí, umí pracovat s podnikatelským i finančním plánem, mohou disponovat kapitálem ze svých dřívějších podnikatelských aktivit, který nyní použijí např. jako vstupní investici do nové podnikatelské aktivity anebo jej pak použijí jako „polštář“, když nastanou horší časy (hospodářská krize apod.). Jako další výhodu bychom mohli uvést také fakt, že tito podnikatelé většinou umí jednat s bankami, mají již navázány ve svém okolí kontakty, známosti apod., kterých mohou i nadále využívat. Problémy u tohoto typu podnikatelů pak však nastávají zejména v oblasti práce s cílovou skupinou (spočívá-li jejich podnikání v zaměstnávání znevýhodněných osob) anebo obecně v oblasti naplňování a udržení sociální mise jejich podnikání.

U sociálních podnikatelů, kteří pocházejí z neziskového sektoru, nastává problém opačný. Tito lidé se většinou vyznačují velmi profesionální prací s cílovou skupinou, mají navázány kontakty s ostatními pomáhajícími organizacemi, umí si na svou činnost napsat projekt, umí zdůvodnit potřeby cílových skupin. V podnikatelském prostředí se však příliš neorientují, nemají navázány potřebné kontakty, nedisponují finančním kapitálem, který by mohli pro své podnikatelské aktivity využít, ať už na vstupní investice nebo jako rezervu. Dále se stává, že podceňují význam podnikatelského plánu, tzn., že analýzu trhu, marketingový plán, analýzu bodu zvratu, analýzu konkurence, investiční záměr, finanční plán, plán cash flow atd. buď zpracovány vůbec nemají anebo mají tyto dokumenty zpracovány nekvalitně.

Pro oba typy podnikatelů a pro jejich úspěšné podnikání platí:

- aby ekonomický i sociální cíl byly v rovnováze, oba cíle jsou totiž stejně důležité;
- mít dobrý nápad, jenž „vyplní díru“ na trhu, vzbudí zájem zákazníků, a který je v souladu s posláním organizace a je založený na jejich silných stránkách.

Podle závěrů panelu expertů a odborné diskuse vyplývá, že ČR nemá ucelenou strategii na podporu sociálního podnikání, protože výrazně dosud pokulhává mezirezortní komunikace (zejména MPSV, MPO, MŽP, MZ) a na to navazující definiční vymezení sociálního podniku a jeho cíle. Na straně jedné sice existují snahy pro podporu sociálního podnikání formou „bottom-up“ (např. TESSEA), ale zcela chybí účinná spolupráce na regionální úrovni. Na národní úrovni také existují snahy o podporu sociálního podnikání formou strategických politik a nabídek podpor pro sociální podniky (viz např. síť lokálních konzultantů pro sociální podnikání v rámci individuálního projektu OP LZZ), nicméně sociálním podnikům chybí ucelená a systematická podpora během jejich fungování. Z těchto důvodů tak není plně využit potenciál sociálního podnikání v ČR. Velký podíl na této situaci má malá informovanost široké veřejnosti o přínosech a podobě sociálního podnikání a rovněž nedostatečné povědomí o principech a přínosech sociálního podnikání mezi potenciálními zakladateli sociálních podniků.

Ústřední problém sociálního podnikání v ČR

Ústředním problémem sociálního podnikání v ČR je jeho nedostatečný rozvoj. Nedostatečnost rozvoje sociálního podnikání v ČR se odráží v nízkém počtu sociálních podniků absolutně (podle webu České sociální podnikání se jedná pouze o 142 sociálních podniků, což znamená, že na 1 milion obyvatel ČR připadá cca 13 sociálních podniků). S nízkým počtem sociálních podniků pak souvisí také nízký počet podpořených znevýhodněných osob.

ČR se vyznačuje nízkým podílem obyvatel zabývajících se SP ve srovnání nejen s vyspělými státy západní či severní Evropy, ale také např. ve srovnání s některými zeměmi Latinské Ameriky (Argentina, Kolumbie) – viz GEM 2011 (Terjesen a kol., 2011). Podle GEM ČR (Lukáš a kol., 2013) pouze 0,9 % dospělé populace aktuálně zkouší sociálně či environmentálně prospěšnou aktivitu rozvíjet, 2 % takovou aktivitu již řídí, event. ve svém podnikání aplikují.

Sociální podniky v ČR se vyznačují malou různorodostí zaměření a modelů SP (integrační – (ne)transitní, polotransitní, socializační; komunitní; environmentální; fairtradové); největší podíl tvoří

sociální podniky integrační-socializační. Podle GEM ČR (Lukáš a kol., 2013) se SP nejčastěji zaměřují na podporu zdravotně či sociálně znevýhodněných (cca 24 %), dále na práci s dětmi a mládeží, vč. vzdělávání (cca 13 %). Sportovní aktivity, služby komunitě či environmentální aktivity jsou zastoupeny cca 11 %; nižší je zastoupení aktivit v oblasti kultury a vzdělávání. V ČR je také méně rozvinuta oblast podpůrných institucí pro SP a neexistuje ucelený systém podpory SE, přestože většina sociálních podnikatelů má zájem o odborné poradenství a informační podporu, o možnosti různých forem veřejné podpory (Lukáš a kol., 2013).

Důsledky nedostatečného rozvoje sociálních podniků se projevují zejména v nedostatku pracovních příležitostí pro osoby znevýhodněné na trhu práce, nedostatečném rozsahu nabídky služeb a výrobků a společensky prospěšných aktivit, v nízkém stupni rozvoje místních komunit a zohledňování aspektů ŽP při výrobě i spotřebě prostřednictvím SP. S ohledem na omezený přístup k finančním prostředkům z neveřejných zdrojů nejen při zahájení, ale i v průběhu fungování SP, tak existuje vysoká závislost stávajících SP v ČR na veřejných zdrojích.

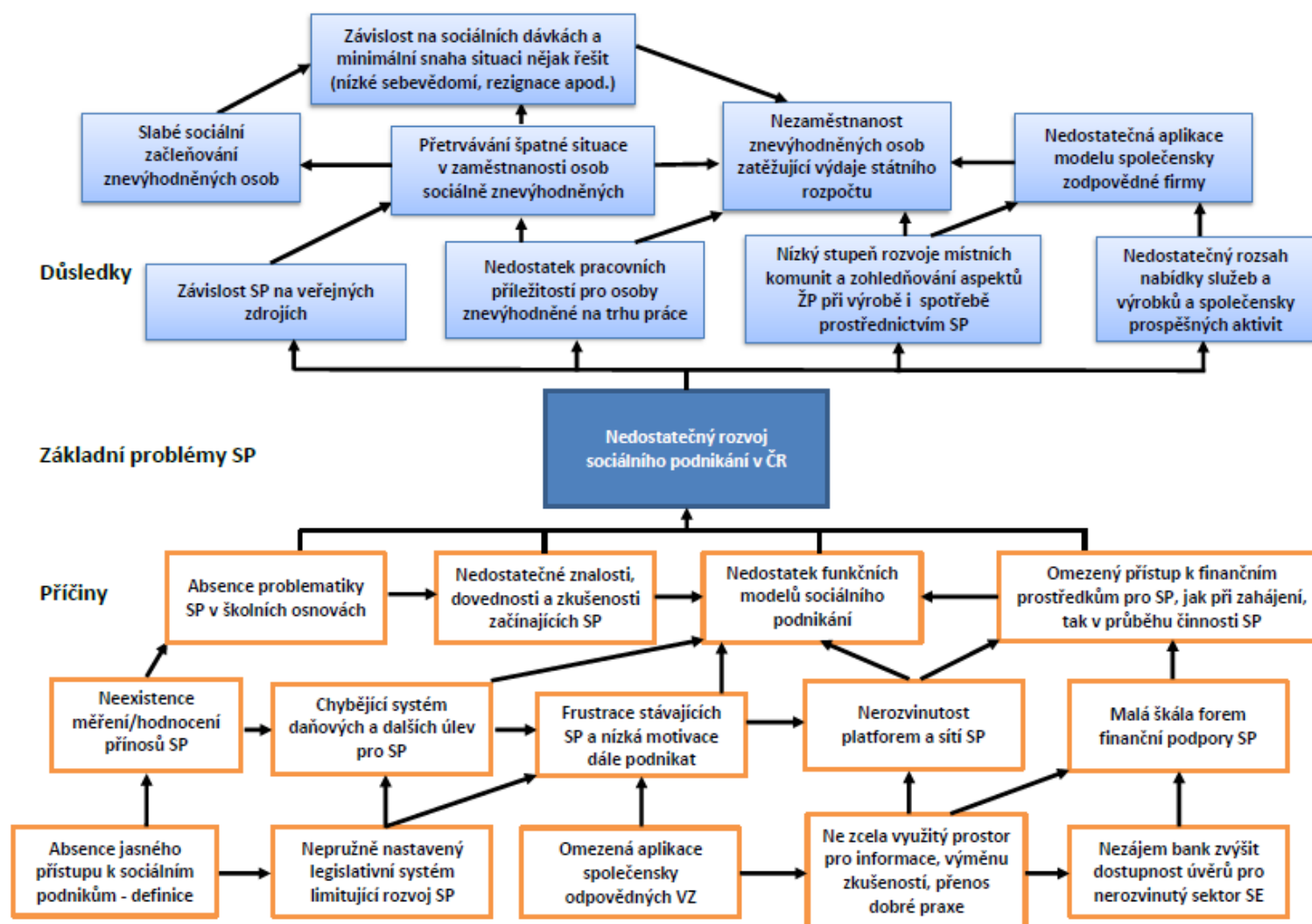
Příčiny ústředního problému sociálního podnikání vyplývají z předchozího textu a jsou přehledně shrnuty na obrázku č. 1. Vymezené hlavní příčiny lze rozdělit do 3 oblastí:

- a) prostředí pro sociální podnikání (absence jasného přístupu k sociálním podnikům a nepružně nastavený legislativní systém limitující rozvoj SP, neexistence měření/hodnocení přínosů SP, omezená aplikace společensky odpovědných VZ a politické prostředí),
- b) financování sociálních podniků (malá škála forem finanční podpory SP, omezený přístup k finančním prostředkům pro SP, jak při zahájení, tak v průběhu činnosti, nezáměr bank zvýšit dostupnost úvěrů pro nerozvinutý sektor SP, chybějící systém daňových a dalších úlev pro SP)
- c) fungování samotných sociálních podniků (nedostatečné znalosti, dovednosti a zkušenosti začínajících SP, frustrace stávajících SP a nízká motivace dále podnikat, ne zcela využitý prostor pro informace, výměnu zkušeností, přenos dobré praxe, nerozvinutost platforem a sítí SP, nedostatečná aplikace funkčních podnikatelských typů sociálních podniků).

Podrobnější rozbor těchto příčin je obsahem následující kapitoly 3.1.2.

Níže uvedený strom ústředního problému pro sociální podnikání v ČR byl vytvořen a průběžně upravován dle desk-research dokumentů, výsledků dotazníkových šetření a upravené dle výsledků odborné diskuse v rámci 1. diseminačního semináře se zástupci zadavatele a panelu expertů k tématice SP a InP.

Obr. č. 1: Strom ústředního problému SP

Zdroj: vlastní zpracování dle provedené rešeršní analýzy, dotazníkových šetření a expertního panelu

3.1.2 EQ 1.2: Jaké jsou příčiny ústředních problémů pro sociální podnikání vymezených v rámci řešení evaluační otázky 1.1?

Ústředním problémem sociálního podnikání v ČR je jeho nedostatečný rozvoj, tj. nízký počet a různorodost modelů sociálních podniků, a s tím související i nedostatečný rozsah nabídky služeb a výrobků a společensky prospěšných aktivit sociálních podniků. Příčiny tohoto stavu byly rozděleny na základě rešerší dokumentů do několika skupin a dále hodnoceny v dotazníkových šetřeních této evaluace (např. GLE, Redeco, 2008; TESSEA, 2011; NBFSE, 2010; OECD, EC, 2012c):

a) Prostředí pro sociální podnikání

- Absence jasného přístupu k sociálním podnikům a nepružně nastavený legislativní systém limitující rozvoj SP
- Neexistence měření/hodnocení přínosů SP
- Omezená aplikace společensky odpovědných VZ
- Politické prostředí

b) Financování sociálních podniků

- Malá škála forem finanční podpory SP
- Omezený přístup k finančním prostředkům pro SP, jak při zahájení, tak v průběhu činnosti
- Nezáměr bank zvýšit dostupnost úvěrů pro nerozvinutý sektor SP
- Chybějící systém daňových a dalších úlev pro SP

c) Fungování samotných sociálních podniků

- Nedostatečné znalosti, dovednosti a zkušenosti začínajících SP
- Frustrace stávajících SP a nízká motivace dále podnikat
- Ne zcela využitý prostor pro informace, výměnu zkušeností, přenos dobré praxe
- Nerozvinutost platforem a sítí SP
- Nedostatečná aplikace funkčních podnikatelských typů sociálních podniků

ad a) Prostředí pro sociální podnikání

1) Absence jasného přístupu k sociálním podnikům (definice) v legislativě a nepružnost legislativního systému

Stručná charakteristika problému

V ČR chybí jasný přístup / definice v ČR u jiných typů SP než integračních¹¹ (environmentálních, komunitních, kulturních, případně fair trade, finančních SP ad.). Jedním z řešení je vytvoření samostatného zákona o sociálním podnikání, dále pak úpravy zákona o zaměstnanosti a případně dalších zákonů/zákonných opatření, které by se zabývaly některými aspekty spojenými s podporou sociálních podniků. Z výzkumu v rámci tohoto projektu vyplynulo, že nejčastějším impulzem ke vzniku sociálních podniků bývá motivace ze sociální oblasti. Nad neziskovou právní formou převažují obchodní společnosti, málo jsou zastoupena družstva, což může být ovlivněno legislativou a vést k malé aktivitě/omezovat zakládání SP jiných právních forem. Na mezinárodní úrovni v rámci sociálního podnikání propojují 3 sféry (sociální, ekonomická/místní a environmentální), v rámci kterých podniky přicházejí se sociálními inovacemi. V ČR důraz na sociální inovace a samofinancovatelnost v dlouhodobém období stále chybí.

¹¹ V zákoně o sociálních korporacích je vymezeno pouze „sociální družstvo“.

Legislativní problémy zajištění problematiky sociálního podnikání vyplývají z širšího problému, který se týká celkově nízkého povědomí a znalosti o sociálním a inkluzivním podnikání ve všech sférách společnosti, vč. veřejné správy (MPSV, 2012). Tento problém se však nevyskytuje pouze v ČR. Definice SP a legislativní úprava této problematiky není, podle GEM 2013 (Amoros a Bosma, 2014), ve všech zemích stejná. Jedním z řešení tohoto problému v ČR je vytvoření samostatného zákona o sociálním podnikání¹². Určitě by se pojem sociální podnik měl zohlednit v zákoně o zaměstnanosti a případně v dalších zákonech/zákonných opatřeních, která by se zabývala některými aspekty spojenými s podporou sociálních podniků. Návrhy, jak tuto situaci řešit byly zpracovány v Analýze a návrhu na zpracování integračních sociálních podniků do zákona o zaměstnanosti a do jiných právních předpisů (RAVL, s.r.o, 2013). Opět se ale jedná o integrační sociální podniky. V uvedeném dokumentu jsou předloženy 3 návrhy řešení legislativy: 1) prosazení souhrnné právní úpravy s nadresortní působností, 2) zpracování podpory integračních sociálních/společensky prospěšných podniků do zákona o zaměstnanosti, 3) zpracování a pilotní ověření formou „Opatření na úseku zaměstnanosti“ zaměřeného na podporu zaměstnavatelů, odpovídajících charakteristice společensky odpovědných zaměstnavatelů (integračních sociálních podniků). Výsledné řešení je spíše otázkou politické shody na významu této problematiky v ČR. Z dlouhodobého hlediska se jeví jako nejvhodnější 1. varianta.

V rámci tematické sítě TESSEA byla v ČR vymezena definice sociálního podnikání. Jedná se o specifický druh podnikání, ve kterém je ekonomická činnost postavena na roveň sociálnímu prospěchu (uspokojování veřejně prospěšných zájmů) a rozvoji na místní úrovni s ohledem na životní prostředí. V sociálním podniku je zisk z větší části použit pro další rozvoj firmy, přičemž je důležité nejen dosahování zisku, ale i zvýšení veřejného prospěchu (TESSEA, 2011).

Pokud jde o formy SP, vedle občanských sdružení, obecně prospěšných společností, církví, nadací, družstev, se v zahraničí uplatňují také (GLE, Redeco, 2008):

- úvěrová družstva poskytují úvěry z finančních podílů vložených členy často zejm. vlastním členům a jsou zdrojem financování SP mimo veřejné zdroje;
- vzájemné společnosti (mutuality) se zaměřují se na sociální pojištění a doplňují systém sociálního zabezpečení;
- pracovní společenství (labour societies / podniky vlastněné zaměstnanci) - část/většina kapitálu vlastněna pracovníky, kteří také pracovní společenství řídí;
- finanční instituce komunitního rozvoje poskytují financování malým podnikům ve znevýhodněných komunitách, sociálním podnikům a podnikům zakládaným znevýhodněnými komunitami;
- venkovská inovační centra poskytují pomoc zemědělcům, kteří ztratili práci rozpadem družstev (pomoc při zahájení samostatné výdělečné činnosti nebo při hledání zaměstnání);
- sociální podniky ve vlastnictví obce jsou zakládány obcemi, ale autonomní ve svých aktivitách;
- centra místního rozvoje vznikající na základě partnerství mezi soukromou a veřejnou sférou, která fungují jako centra podpory podnikání; podílejí se na plánování podnikatelských zón.

Z výše uvedeného **seznamu forem/modelů SP** vyplývá, že se jedná skutečně o velmi rozsáhlou oblast, která může nabývat různých podob. Různé formy sociálních podniků lze rozvíjet v souvislosti se specifickou situací daného území, a to ve vazbě na diferenciaci rozložení skupin znevýhodněných na trhu práce, zejména příslušníků minorit, starších osob a/nebo nízko kvalifikovaných apod. Ze strategické evaluace ESF (viz DHV, NVF, str. 324), mj. vyplynulo, že široké spektrum SP má zásadní

¹² Pozn. do legislativního plánu vlády se dostal zákon o sociálním podnikání, s tím, že od 1. 1. 2017 by měl být účinný.

dopad i na evaluaci této problematiky (zejména pak z hodnocení z hlediska dopadu). Příspěvky jednotlivých sociálních podniků k cíli integrace sociálně znevýhodněných obyvatel se totiž mohou významně odlišovat, a to jak kvantitativně, tak i kvalitativně.

Na realizovaném panelu expertů se zapojení odborníci shodli, že dle dosavadního vývoje podpory SP v ČR se tato forma chápe jako podnik, který zaměstnává znevýhodněné osoby. Nicméně na mezinárodní úrovni se jedná o propojení 3 sfér (sociální, ekonomický/místní a environmentální), v rámci kterých podniky přichází se sociálními inovacemi. V ČR však důraz na sociální inovace a samofinancovatelnost v dlouhodobém období stále chybí. Z tohoto důvodu tudíž v ČR vždy nevznikaly sociální podniky naplňující mezinárodní definici a často se jedná o subjekty závislé na dotacích bez významnějšího propojení se sociálními inovacemi. Lze tedy konstatovat, že jasný přístup / definice v ČR chybí u jiných typů SP než integračních (environmentálních, komunitních, kulturních, případně *fair trade*, finančních SP atd.).

V ČR převažuje typ obchodní společnosti nad neziskovou právní formou. 9 z 10 podniků se angažuje v oblasti rovných příležitostí. Znamená to především to, že zaměstnávají znevýhodněné osoby na trhu práce. V oblasti rozvoje místního společenství a v sociální oblasti působí 69,0% dotázaných. Téměř dvě pětiny podniků se zabývají životním prostředím a ekologií a stejný počet jich působí v kulturní oblasti. Na těchto výsledcích se ukazuje, že nejčastějším impulzem ke vzniku sociálních podniků bývá motivace ze sociální oblasti. Kromě samotného poskytnutí zaměstnání se pak podniky stále snaží zlepšit kvalitu života svých cílových skupin i mimo pracovní prostory. (viz P3, 2013, str. 11)

Rozmanitost forem SP je na jedné straně příčinou legislativních problémů, nicméně může na druhé straně přispět k jejich rozvoji. Ze závěrů pracovního semináře k COPIE (viz MPSV, 2012) vyplynulo, že není vytvořena a využívána jasná definice sociálního podnikání včetně kritérií a ukazatelů pro jednotlivé typy SP (integrační, komunitní, sociální družstvo). Není zavedeno měření/hodnocení přínosů (dopadů) sociálního podnikání. Návrh OPZ 2014+ (MPSV, 2013a) rovněž u legislativy zmiňuje nedostatečně vymezující roli obcí, krajů a dalších relevantních aktérů v oblasti sociálního začleňování (zejm. bydlení a sociálního podnikání). Nepružně nastavený legislativní systém může výrazně limitovat rozvoj sociálního podnikání.

V rámci panelu expertů realizovaném v této evaluaci nebylo možné zcela nalézt shodu na tom, jak se s problematikou legislativního uchopení SP vypořádat. Na jedné straně existuje přání samotných SP, aby byla jejich forma v legislativě ukotvena, zejména pak v zákoně o APZ, na druhou stranu však upozornili, že touto formou by se opět pokračovalo ve velmi úzkém chápání pojetí sociálního podnikání ve vazbě na integrační sociální podniky. Vzhledem k tomu, že v ČR existuje určitá tradice reflektovat pouze to, co je v legislativě jasně dáno, tak bude vhodné vymezení preferovaných forem sociálního podnikání mít upřesněno alespoň v programové dokumentaci nového OPZ 2014+. Zároveň je tato tematika velmi důležitá s ohledem na prosazování systémových prvků podpory sociálních podniků v ČR (např. ve vazbě na daňové úlevy).

2) Neexistence měření/hodnocení přínosů SP

Stručná charakteristika problému

V podmínkách ČR se projevuje nedostatečný výzkum v oblasti sociálních podniků, který limituje možnosti dalšího rozvoje tohoto sektoru, zhodnocení jeho významu a přínosů pro ekonomiku. Důležitou roli by měl sehrávat také rozvoj metod měření kvality a přidané hodnoty sociálních podniků, které by poskytly relevantní informace pro nastavení a realizaci podpůrných politik pro SP.

Neexistence měření/hodnocení přínosů SP je ovlivněna nedostatečným výzkumem, který by umožnil rozvíjet příslušné nástroje a metody, jak kvalitu sociálních podniků změřit. V ČR se měřením přínosů SP zabývala TESSEA (2011), zejména metodou SROI (*Social Return on Investment*). V rámci projektu podporovaného OP LZZ vznikl web www.sroi.cz, který obsahuje informace o této metodě, návody a příklady ze zahraničí.

Pro rozvoj sociálních podniků je potřeba najít metody, jak měřit jejich kvalitu a přidanou hodnotu. Měření sociální přidané hodnoty lze považovat za jeden z klíčových prvků úspěchu sociálních podniků. Zlepšování přístupu k dostupným, udržitelným a vysoce kvalitním službám, včetně zdravotní péče a sociálních služeb obecného zájmu, poskytovaným sociálními podniky je zásadní pro klienty těchto služeb (NBFSE, 2012). V souvislosti s tím je třeba rozvíjet výzkum v oblasti sociálního podnikání, který je velmi důležitý z hlediska znalostí o tomto sektoru, jeho vývoji a potřebách, jež se mohou odrazit v koncepci relevantních podpůrných politik i v rozvoji tohoto sektoru jako takového. Výzkum zaměřený na monitorování, měření a hodnocení ekonomických a sociálních dopadů pomáhá zviditelnit a zhodnotit význam sociálních podniků v ekonomice. Součástí výzkumu je i zapojení zúčastněných stran do platform a sítí za účelem přenosu *best practice* a dalšího vzdělávání a rozvoje dovedností (OECD, EC, 2012c).

Důvody pro měření kvality služeb a produktů poskytovaných sociálními podniky (zavedení měření sociální hodnoty) lze shrnout takto: (NBFSE, 2012)

- potřeba silné správy v provádění politik zaměřených na začleňování a intervenčních programů,
- potřeba znát a snižovat náklady na politiky sociálního začleňování a služeb,
- potřeba odůvodnit rozhodnutí a investice na základě dosažených výsledků,
- potřeba zajistit kvalitní úroveň poskytování služeb pomocí měření a porovnávání výkonnosti, efektivnosti i nákladů.

V této oblasti se projevují významné rozdíly mezi státy, které jsou ovlivněny úrovní rozvoje sociálních podniků na daném území a potřebou měřit/porovnat jejich kvalitu.

3) Omezená aplikace společensky odpovědných veřejných zakázek

Stručná charakteristika problému

V ČR jsou vytvořeny legislativní a metodické podmínky pro zadávání společensky zodpovědných zakázek (SRPP), které jsou však orgány veřejné správy realizovány jen omezeně. Zásadní bariérou uplatňování SRPP je nedostatečná informovanost, znalost a dovednost jak na straně zadavatelů SRPP, tak na straně uchazečů.

Základem pro společensky zodpovědné zadávání veřejných zakázek je transparentní systém zadávání veřejných zakázek. Jedná se o vytvoření jasně daných pravidel pro společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek, tj. zadávání zakázek, které respektuje a podporuje pracovní příležitosti, ochranná opatření s ohledem na standardy pracovních podmínek, sociální začleňování, sociální ekonomiku a MSP, rovné příležitosti, etické problémy, lidská a pracovní práva (respektuje smlouvu o EU a směrnice EU o veřejných zakázkách) (NBFSE, 2010). Významný potenciál sociálních podniků lze spatřovat zejména v některých oblastech veřejných politik jako je bydlení, zemědělství a rybolov, kultura, cestovní ruch, rozvoj venkova atd. (NBFSE, 2012).

V ČR existuje metodika pro společensky zodpovědné zadávání veřejných zakázek. Podrobné informace i příklady dobré praxe poskytuje např. Agentura pro sociální začleňování na svých

webových stránkách (<http://www.socialni-zaclenovani.cz/socialne-odpovedne-zadavani-verejnych-zakazek-metodika-a-manual-dobrych-praxi>). Nicméně aplikace SOVZ je zatím omezená.

Z výsledků šetření metodiky COPIE u tvůrců politik lze konstatovat, že veřejná politika i soukromé finanční instituce vytvářejí pobídky na podporu sociálních podniků, ale na druhé straně koncept sociálně zodpovědného zadávání veřejných zakázek se zatím zcela neuplatňuje. Z šetření poradců SP vyplynulo, že jejich hodnocení pobídek na podporu sociálních podniků je horší, ale shodují se s tvůrci politik v omezeném uplatňování konceptu sociálně zodpovědného zadávání veřejných zakázek. Z provedeného dotazníkového šetření na úrovni konečných příjemců SP bylo rovněž poukázáno na některé překážky při získávání veřejných zakázek (např. stanovení výše obratu, což SP někdy nemohou splnit, nebo zatím méně využívaná možnost zvýhodnění sociálních podniků). Podle závěru panelu expertů připravuje v současné době EK směrnici, která od roku 2016 bude v případě veřejných zakázek umožňovat preferenci právě sociálních podniků a MSP.

Z rešerší vyplynuly základní problémy společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek, které většinou vyplývají z nedostatečné informovanosti, znalostí a dovedností jak na straně zadavatelů SRPP, tak na straně uchazečů. Tyto zakázky musí mít oporu v legislativě a politické prostředí musí být SRPP nakloněno (implementace směrnic EU).

Odlišnosti v problémech a potřebách jednotlivých regionů vycházejí z konkrétní situace v daném území z hlediska rozvoje sociálních podniků a také zastoupení znevýhodněných skupin na trhu práce.

V dokumentech se konstatuje nižší úroveň zapojení jak zadavatelů, tak uchazečů o veřejnou zakázku, zejm. v nových členských zemích. Problémy byly identifikovány z hlediska informovanosti o SRPP, dále ve znalostech a dovednostech zúčastněných aktérů, schopnosti komunikovat, ale také v legislativě, která stanoví základní rámec pro SRPP, a přetrvávajícím přesvědčením, že tento typ veřejné zakázky je příliš drahý (NBFSE, 2010). Příčiny tohoto problému byly rovněž diskutovány na pracovním semináři MPSV k COPIE (viz MPSV, 2012), na kterém se účastníci shodli, že ve veřejné správě je nízké povědomí a zkušenosti v oblasti sociálně zodpovědného zadávání veřejných zakázek, plánování rozvoje a veřejných investic ve spolupráci s klíčovými partnery (tzv. veřejné sociální partnerství). Je omezeně aplikováno společensky zodpovědné zadávání VZ, které by vyhrazovalo VZ některým typům SP nebo SP zvýhodňovalo při získání VZ.

4) Politické prostředí

Stručná charakteristika problému

V ČR je politické prostředí pro rozvoj SP nepřehledné, což je ovlivněno nízkou mírou koordinace orgánů, jejichž kompetence se dotýkají oblasti sociálního podnikání (MPSV, MPO, MMR, kraje apod.). Tato nepřehlednost přispívá k obtížnějšímu přístupu k informacím, včetně dotačních programů, což může negativně ovlivňovat rozvoj podnikatelských aktivit.

Role a význam veřejných politik pro rozvoj SP je ovlivněna celkovým politickým prostředím – zda je a do jaké míry nakloněno podpoře sociální ekonomiky. Velmi významnou roli v této oblasti pak může sehrát vhodné nastavení a koordinace jednotlivých politik, které jsou vzájemně provázány, a vytvářejí pak společný prostor pro rozvoj podnikatelských aktivit, včetně sociálních podniků. Rozvoj sociálního podnikání nemá přímo koncipovanou samostatnou strategii, i když v některých koncepčních dokumentech je tato problematika alespoň částečně zahrnuta - Koncepce podpory MSP na období 2014 – 2020 v gesci MPO, Strategie regionálního rozvoje 2014-2020 v gesci MMR, dokumenty MPSV, zejm. ve vazbě na ESF. Problémem také je to, že není jednoznačně stanoven gestor zodpovědný

za tuto problematiku (podpora MSP je v kompetenci MPO, sociální záležitosti – MPSV a místní a regionální rozvoj – MMR).

Podle výsledků šetření v rámci metodiky COPIE podle názorů tvůrců politik v oblasti SP vyplynulo, že v ČR nejsou pravidelně prováděny analýzy potřeb potenciálních i stávajících sociálních podniků jako základ pro rozhodování politiků. Úroveň vzájemné pravidelné informovanosti regionálních podpůrných institucí o možnostech podpory sociálních podniků je nízká a v regionech neexistují společné ucelené strategie různých podpůrných institucí na podporu sociálního podnikání. Tyto výsledky potvrdil také panel expertů. Nicméně poradci v oblasti SP vidí situaci na regionální úrovni pozitivněji, podle jejich názoru se regionální podpůrné instituce vzájemně pravidelně informují o možnostech podpory sociálních podniků. Tato informovanost je velmi důležitá pro vytváření prostředí a formování politik na podporu sociálního podnikání jak na státní, tak i na regionálních úrovních.

Koneční příjemci SP v OPLZZ a IOP se poněkud rozcházejí v provedeném dotazníkovém šetření v názorech na činnost MPSV v oblasti podpory sociálního podnikání. Na jedné straně jsou pozitivní názory na činnost MPSV v oblasti sociálního podnikání jako takového, na straně druhé negativní názory na přístup pracovníků realizujících OP LZZ. Zdůrazňují také potřebu politické podpory rozvoje SP na vládní úrovni jako funkčního řešení některých sociálních problémů.

Nízká míra koordinace obvykle vede k určité „samostatnosti“ jednotlivých orgánů, což přispívá k nepřehlednosti prostředí pro podnikatele. Koordinace a spolupráce na národní (ale i regionální) úrovni umožňuje nastavení takového prostředí, v němž jsou jasně stanovené podmínky a jasná pravidla takže podnikatel je schopen se orientovat bez větších problémů, což je důležité pro všechny, ale zejména pro začínající podnikatele ze skupin znevýhodněných na trhu práce.

Nepřehledné prostředí může výrazně ovlivňovat rozvoj podnikatelských aktivit, velké množství různých předpisů, ale na druhé straně i dotačních programů může spíše demotivovat, než stimulovat k podnikání.

ad b) Financování sociálních podniků

1) Malá škála forem finanční podpory SP

Stručná charakteristika problému

V ČR se podpora sociálního podnikání realizuje zejména prostřednictvím dotací, další obvyklou formou podpory jsou půjčky. Poskytování záruk se uplatňuje omezeně, různé typy daňových úlev a snížení odvodů na sociální a zdravotní pojištění se neuplatňují. V zahraničí rozvinuté další formy podpory jako jsou zvýhodněné půjčky a mikropůjčky a kapitálové vstupy (rizikový / seed kapitál).

Podpora sociálního podnikání jako formy podnikání, ale zejména jako prostředku pro zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce se objevuje ve všech vyspělých státech. Sociální sektor sehraává významnou roli právě v boji s nezaměstnaností, zejm. osob znevýhodněných na trhu práce. Nízká úroveň rozvoje SE se projevuje nedostatkem pracovních příležitostí pro osoby znevýhodněné na trhu práce a jejich nezaměstnanost pak s sebou nese další důsledky nejen finančního charakteru.

Stát se obvykle snaží špatnou situaci na trhu práce řešit nástroji APZ, včetně dotačních programů, které umožňují/podporují zejména návrat a začlenění znevýhodněných skupin na trh práce. Jako osoby znevýhodněné na trhu práce byly v dokumentech vymezeny tyto skupiny: ženy, mladí lidé, osoby starší 50 let, osoby se zdravotním postižením, příslušníci menšin. Handicapy těchto skupin jsou

rozdílné, nicméně se zde objevují určité společné znaky, zejm. v oblasti nedostatečné kvalifikace. Pokud jsou vhodně nastaveny podpůrné programy, rozšiřují se možnosti zaměstnávání pro znevýhodněné, včetně podpory zahájení podnikání (OSVČ). Dotační programy jsou často stavěny přímo pro jednotlivé znevýhodněné skupiny (EC, 2010), zejm. pro ženy, seniory a mladé osoby.

Přístup k finančním prostředkům sehrává velmi podstatnou roli při rozvoji podnikání. Finanční prostředky poskytují sociálním podnikům zejména veřejné zdroje. V některých zemích je rozvinuta významná podpora ze zdrojů soukromých, což je ale ovlivněno historicky, ekonomicky i kulturně.

V ČR se používají na podporu sociálních podniků zejména dotace. Z analýz provedených v rámci tohoto projektu vyplývá širší škála finanční podpory, které je využívána v zahraničí – vedle dotací se jedná zejména o zvýhodněné půjčky a mikropůjčky, poskytování záruk, různé typy daňových úlev a snížení odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Finanční podpora v zahraničí směřuje do SP nejen z prostředků veřejných rozpočtů, ale také z různých soukromých fondů, zejména neziskového charakteru.

Pokud jde o přístup k finančním prostředkům, tvůrci politik v šetření COPIE jej hodnotí jako nevyhovující, a to jak z hlediska investičních pobídek pro začínající podnikatele ve formě dotací, tak z hlediska výše dotací s ohledem na zajištění fungování drobných podnikatelů či snadnosti získat půjčku. Poradci jsou sice ve výsledku také negativní, ale jejich hodnocení je přece jen optimističtější. Nejvíce se s tvůrci politik rozcházejí v názoru na výši dotace s ohledem na zajištění živobytí. Podnikatelé hodnotí přístup k finančním prostředkům pozitivněji, zejména se to týká přístupu k finančním prostředkům nebo dotacím na podporu svých podnikatelských plánů (např. od úřadu práce, job centra, ministerstev), většinou byli spokojeni i s výší dotace, která byla dostatečná pro rozjezd sociálního podniku. Naopak negativní odpovědi se týkaly zejména snadnosti získat půjčku v bance či u jiné finanční instituce. Výsledky šetření se v podstatě shodují s panelem expertů.

Pro zahájení podnikání je velmi důležitá infrastruktura, která by byla prostorově odpovídající pro sociální podniky. V této souvislosti hrají důležitou roli tzv. start-up centra, podnikatelské inkubátory, kanceláře, dílny apod., které v podstatě poskytují další finanční podporu sociálním podnikům prostřednictvím zvýhodněných nájmu, možnostmi využívat poradenské služby – zdarma nebo za symbolický poplatek, společné kancelářské vybavení apod. Podle provedeného šetření v této evaluaci se tvůrci politik a poradci shodli na spíše negativním hodnocení, naopak podnikatelé tyto možnosti vidí optimističtěji. Také z panelu expertů vyplynulo negativní hodnocení dostupností potřebné a prostorově odpovídající infrastruktury pro sociální podniky. V rámci ESF však lze podporovat tyto aktivity spíše nepřímou formou zavedení systému podpory startu, rozvoje a udržitelnosti sociálních podniků (včetně zapojení soukromého sektoru), s čímž počítá i OPZ na programové období 2014 – 2020.

Dle výsledku dotazníkového šetření u konečných příjemců OPLZZ (SP) vyplynulo, že všichni by uvítali daňové prázdnyiny či daňové úlevy začínajícím SP na určitou dobu, snížení odvodů na sociální a pojištění začínajícím OSVČ na určitou dobu a daňový odpočet pro znevýhodněné skupiny kromě OZP (viz § 35 zákona o dani z příjmů). Daňový odpočet pro SP působící v problémových územích se jeví poněkud problematický právě z hlediska vymezení těchto regionů a jeho aktualizace. Pokud jde o způsob finanční podpory, respondenti jednoznačně upřednostňují dotace, a to jak při zahájení, tak při další podpoře sociálního podniku. S relativně velkým odstupem (u zahájení podnikání je to 1 bod, u rozvoje 0,6 bodu) následují zvýhodněné půjčky / mikropůjčky a vouchery (poskytnutí dotace s jednoduchou administrativou – na krátkodobější / jednorázové aktivity). Za méně vhodné, jak ve startovací, tak rozvojové fázi, označili záruky a kapitálové vstupy (ty získaly u zahájení podnikání průměrné hodnocení 3, resp. 3,2, u rozvoje pak shodně 2,9 bodu).

Dle výsledků výzkumu P3 (2013, str. 21) jsou v ČR v současné době hlavním zdrojem příjmů sociálních podniků příjmy z vlastní činnosti s celkovými 51,2%. Druhým zásadním zdrojem jsou strukturální

fondy Evropské unie – výzva č. 30 OP LZZ a výzvy č. 1 a 8 IOP - s celkovou hodnotou 33 %. Posledním zdrojem příjmů nad 5 % jsou zdroje v odpovědi „jiné“, které zastupují zpravidla příspěvky z úřadů práce na osoby se zdravotním postižením. V tomto výzkumu (P3, 2013, str. 24) však téměř 2/3 podniků by potřebovaly další finanční zdroje. Z hlediska preferované formy dalšího financování zástupci SP nejvíce odpovídali u kategorie „jiné“, která obsahovala zpravidla dary, dotace či jiné nevratné zdroje. Druhou preferovanou variantou bylo získávání úvěrových prostředků na střednědobé financování, třetí pak úvěrové prostředky na dlouhodobé financování.

V ČR tak existuje nedostatečně pokrytý segment sociálních mikropůjček pro sociálně či ekonomicky znevýhodněné skupiny za účelem zvýšení počtu podnikajících (OSVČ), rozvoje sociálních podniků a sociálního podnikání (viz také PwC, 2012, str. 5 a 8). Podle PwC (2012) v ČR neexistuje široká škála institucí se zkušenostmi v oblasti mikrofinancování. Jetmar a kol. (2012, str. 55) uvádějí, že z hlediska podpory sociálních podniků je nedocněna role dostupnosti úvěrů pro podnikatele v oblasti sociální ekonomiky (podnikání se sociálními cíli, podnikání podporující sociální začleňování). Tento nástroj by se mohl stát komplementem poskytování grantů ve fázi budování sociálního podniku i jako postgrantový instrument pro tyto typy podnikatelů v období dalšího růstu a expanze jejich podnikání.

Tato tematika je rovněž zajímavá i s ohledem na snahy prosazovat zavádění nástrojů finančního inženýrství v případě působnosti ESF, v rámci kterého by měla být podpora znásobena využitím finančních nástrojů tak, aby došlo k podpoře studentů, tvorbě nových pracovních míst, mobility pracovní síly, sociálnímu začleňování a sociálnímu podnikání. Využití finančních nástrojů v programovém období 2014-2020 v rámci OP Zaměstnanost je zvažováno v oblasti podpory zahájení podnikání uchazečů a zájemců o zaměstnání v rámci realizace nových či inovativních nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Před případným využitím finančních nástrojů bude zpracováno ex-ante posouzení vhodnosti a podmínek pro jejich využití, a to dle čl. 32 obecného nařízení. (Regiopartner, 2013, str. 10) S ohledem na finanční možnosti NNO bylo diskutováno na tematických fokusních skupinách i na téma využití finančních nástrojů jako např. úvěr, revolving aj., kterými by se případně daly suplovat dotace ze strukturálních fondů.

2) Omezený přístup k finančním prostředkům pro SP, jak při zahájení, tak v průběhu činnosti

Stručná charakteristika problému

Sociální podniky v České republice se potýkají s omezeným přístupem k finančním prostředkům ve všech fázích podnikání. Sociální podniky jsou často závislé na veřejných prostředcích.

Jako jedna z nejzávažnějších příčin současného stavu rozvoje sociálního podnikání byl konečnými příjemci OPLZZ (SP) označen přístup k finančním prostředkům, a to jak veřejným, tak neveřejným, nejen při zahájení SP, ale také v průběhu činnosti. Tento problém souvisí s nedostatečným povědomím a uznáním sociálního podnikání ve společnosti, dále v nedostatečném zahrnutí problematiky (sociálního) podnikání do výuky na školách. Oba tyto problémy ohodnotili průměrně 3,4 body (z 5 možných), přičemž přístup k finančním prostředkům hodnotí jako zásadní problém až bariéru 45 % respondentů.

Vzhledem k tomu, že sociální podniky čelí problémům s financováním zahájení podnikatelské činnosti (investice do technologie, budov, do znalostí – lidské zdroje), v průběhu realizace podnikání (provozní kapitál, prodlužování splatnosti faktur) i v okamžiku případné expanze je podle Jetmara a kol. (2012, str. 75) nezbytné zpřístupnění finančních zdrojů, které by doplnily iniciační příspěvek v podobě grantu. Tento aspekt se ukazuje jako nezbytný pro přežití sociálních podniků. Jde o to reálně zajistit přístup ke kapitálu prostřednictvím změnou situace na finančním trhu (pravidel regulace, více

konkurence), spoluprací veřejného a soukromého sektoru při vytváření nabídky finančních produktů pro sociální podniky, rozšiřováním nabídky finančních nástrojů. Na tuto záležitost již reagovala Koncepce podpory MSP na období 2014 – 2020 (viz MPO, 2012, str. 84), ve které bude část podpory zaměřena i na začínající podnikatele. Zejména v hospodářsky slabých regionech (jako např. v regionech vymezených pro roky 2010–2013 usnesením vlády ČR č. 141/2010 jako regiony se soustředěnou podporou státu) je nutné podporovat právě tuto skupinu podnikatelů, která se může rekrutovat i z řad dlouhodobě nezaměstnaných osob a osob ohrožených či postižených sociální exkluzí. Pro začínající podnikatele bude klíčová podpora prostřednictvím zvýhodněných úvěrů, záruk, kapitálových vstupů (venture kapitál) a také poradenství. V této souvislosti bude využito zkušeností z realizace programů s Českomoravskou záruční a rozvojovou bankou a pilotního projektu Seed fond v rámci Operačního programu podnikání a inovace na období let 2007 až 2013. Tyto nástroje tak mohou napomoci k realizaci inovativních projektů v obtížné rané fázi podnikání. Cílem také bude povzbudit zájem obyvatel ČR o podnikání, a to nejlépe v high-tech oborech, což by významně přispělo i k celkovému zvýšení diverzifikace české ekonomiky.

Jedním ze zdrojů pro financování je Evropský sociální fond, který se zaměřuje na podporu neinvestičních projektů, jako je např. rekvalifikace nezaměstnaných, tvorba inovativních vzdělávacích programů pro zaměstnance, podpora začínajícím OSVČ, rozvoj vzdělávacích programů včetně distančních forem vzdělávání, modernizace kombinované a distanční formy studia aj. V Koncepci MSP 2014+ (MPO, 2012, str. 104) budou z tohoto fondu financována zejména opatření na podporu zaměstnanosti prostřednictvím samostatné výdělečné činnosti, podnikání a zakládání podniků, pomoci pracovníkům, podnikům a podnikatelům přizpůsobovat se změnám, investice do vzdělávání, dovedností a celoživotního učení a bude se soustředit také na podpory výzkumu, technologického rozvoje a inovací prostřednictvím postgraduálního studia, odborné přípravy výzkumných pracovníků, vytváření sítí a partnerství mezi vysokoškolskými institucemi, výzkumnými a technologickými středisky a podniky.

3) Nezáměr bank zvýšit dostupnost úvěrů pro nerozvinutý sektor SP

Stručná charakteristika problému

Bankovní sektor v ČR v podstatě neposkytuje vhodné finanční produkty pro SP, jedná se spíše o pilotní iniciativy v rámci aktivit společenské odpovědnosti bank. V ČR chybí podpůrné finanční instituce, které by samy měly charakter sociálních podniků, a instituce veřejno-soukromého partnerství na podporu SP.

Nízká dostupnost úvěrů od bank vychází převážně z problému ručení za poskytnutý úvěr. Banky požadují jako zástavu nemovitosti, které většina podniků nevlastní, nebo požadují zajištění úvěrů ručiteli. Jako další podmínku si banky často kladou jistou výši obrátu, což je výrazný problém hlavně pro začínající podniky (Jetmar a kol., str. 66). Všechny tyto aspekty vyplývají z nízké znalosti a celkového povědomí zástupců finančních institucí, kteří často ani nemají představu o významu SP (Jetmar a kol., str. 67).

Podpora sociálního podnikání z neveřejných zdrojů je rozvinuta zejména ve starých členských zemích. Neveřejná finanční podpora je zajišťovaná soukromými institucemi, které jsou samy často sociálními podniky (GLE, Redeco, 2008). V této oblasti se také uplatňují instituce veřejno-soukromého partnerství. Jak uvádí Lukeš, Jakl (2012, str. 7), tak v oblasti podnikatelského financování je stále problémem dostupnost zárodečného financování a financování expanze rostoucí firmy. Povědomí o financování raných fází vývoje firem se zlepšuje jen velmi pozvolna, tudíž banky v ČR se stále zaměřují na velké projekty s nízkou mírou rizika.

Podle semináře k projektu COPIE (MPSV, 2012) nejsou v ČR dostupné vhodné finanční produkty (zejm. mikropůjčky, záruky, kapitálové vstupy, dluhopisy) pro znevýhodněné podnikatele a sociální podniky, a to jak pro fázi zahájení podnikání, tak pro jeho udržení/rozvoj. Mezera na trhu mikropůjček je často zaplňována lichvářskými (neetickými nebo podvodnými) půjčkami. Samotné granty a příspěvky (nevratné formy podpory) na zahájení podnikání dostatečně nemotivují k dlouhodobé udržitelnosti podnikání a způsobují vyšší riziko narušení trhu. Příčinou je podle Jetmara a kol. (2012, str. 56) i to, že ČR nemá doposud praktické zkušenosti s podporou seed funds, equity funds a dalších forem rizikového kapitálu spolufinancovaných z veřejných zdrojů či poskytovaných v rámci veřejného a soukromého partnerství, případně veřejného a sociálního partnerství (užívaného v případě sociálního podnikání). Existence takových institucí umožňuje vícezdrojovou podporu sociálních podniků a určitou nezávislost na veřejných prostředcích.

Hlavní bariéry a rizika spojená s poskytováním mikropůjček v ČR jsou (PwC, 2012, str. 4):

- nadprůměrný podíl případů platební neschopnosti v portfoliích příjemců podpory,
- limitované využití a uplatnění zajišťovacích nástrojů (tzv. mitigantů rizika), nejčastěji směnec,
- obtížná vymahatelnost nesplacených půjček, zejména poskytnutých z veřejných zdrojů,
- vysoké provozní náklady spojené s poskytováním úvěrů a správou úvěrového portfolia.

Z důvodů výše uvedených rizik pak finanční sektor poskytuje podle Jetmara a kol. (2012, str. 69) produkty (úvěry) pro sociální podniky v malém měřítku, spíše jako pilotní iniciativy v rámci aktivit CSR (corporate social responsibility – společenská odpovědnost firem).

4) Chybějící systém daňových a dalších úlev pro SP

Stručná charakteristika problému

V Česku se neuplatňují se žádné formy daňových úlev ani slevy na odvodech na zdravotní a sociální pojištění, které mohou podpořit rozvoj SP nejen na začátku, ale i v dalších fázích podnikatelské činnosti.

Chybějící systém daňových a dalších úlev pro SP je považován jako významná příčina slabého rozvoje sociálních podniků v ČR nejen všemi respondenty sociálních podniků v provedených dotazníkových šetřeních, ale také ze strany expertů, kteří byli zapojeni do šetření v rámci této evaluace. Tyto souvislosti se však neobejdou bez legislativních změn. Daňové a další úlevy by měly být SP poskytnuty jako kompenzace menší produktivity znevýhodněných zaměstnanců, případně pro financování zvýšených nákladů na vedení a psychosociální podporu znevýhodněných zaměstnanců, kteří ale se snaží pracovat a uplatnit se na trhu práce (nejsou pouze příjemci sociálních dávek).

V současné době chybí zejména daňové zvýhodnění a úlevy, snížení sociálního a zdravotního pojištění, bezúročné půjčky, náhradní plnění ze strany státu, garance úvěrů státními bankami, trvalá dotace na každé vytvořené pracovní místo, efektivnější využití veřejných prostředků, např. část prostředků na sociální dávky přesměrovat na tvorbu pracovních míst v sociálních podnicích, průběžné dotování SP po dosažení předem stanovených limitů, rychlejší přístup k okamžité finanční pomoci a možnosti řešení problému, dlouhodobá finanční odměna SP, které se věnují znevýhodněným skupinám a předávají své dlouholeté zkušenosti. Absence těchto záležitostí v české legislativě je jednou z významných příčin nedostatečného rozvoje sociálního podnikání v ČR.

Pro rozvoj sociálních podniků (včetně samostatné výdělečné činnosti), zejm. při zahájení činnosti, mohou sehrát významnou roli úlevy, poskytnuté státem. Jedná se zejména o daňové úlevy, jako jsou např. daňové paušály pro OSVČ (zjednodušení účetnictví), daňové úlevy či daňové prázdniny pro začínající podniky. Další formou podpory je např. úlevy formou odpouštění nebo snížení příspěvků na sociální zabezpečení po určitou dobu (GLE, Redeco, 2008; EC, 2013; OECD, EC, 2012c, EC, 2010).

Podle výsledků mezinárodních sítí ESF na podnikání znevýhodněných osob (viz MPSV, 2012) vyplynulo, že v ČR není zavedeno daňové zvýhodnění sociálních podniků (DPPPO), nižší zákonné odvody za znevýhodněné zaměstnance (kromě ZP) a omezené příspěvky na zaměstnávání všech sociálně znevýhodněných skupin (SÚPM).

Pro začínající podniky se jedná o důležitou formu podpory, která jim umožní zahájit a rozvíjet jejich činnost bez stresu z neplnění daňových povinností a s možností takto ušetřené finanční prostředky vložit do podnikání. Neexistence takto pojatých opatření omezuje rozvoj podnikatelských aktivit, a to zejména u OSVČ ze znevýhodněných skupin, které chtějí začít podnikat v době, kdy jsou nezaměstnaní a nedisponují dostatečnými finančními prostředky pro start své činnosti.

ad c) Fungování samotných sociálních podniků

1) Nedostatečné znalosti, dovednosti a zkušenosti SP

Stručná charakteristika problému

Ochota a odvaha podnikat jsou závislé na množství faktorů, z nichž k nejdůležitějším patří podnikatelské zkušenosti, znalosti a dovednosti. V ČR se projevují tyto nedostatky zejména v souvislosti s celkově relativně nízkým podílem obyvatel, kteří podnikají. Proto je velmi důležitým aspektem podpory podnikání, a zejména SP, kvalitní další vzdělávání podnikatelů, poradenství, koučink, mentoring a další podpůrné služby s cílem zvyšovat podnikatelské dovednosti a tím i stabilitu podnikatelských aktivit.

Nedostatek zkušeností, znalostí a základních podnikatelských dovedností je velmi charakteristický při zahájení podnikání obecně, ale zejm. sociálního podnikání. Ochota a odvaha podnikat jsou závislé na množství faktorů, mezi něž patří rodinné zázemí (zda rodiče podnikali), věk, zdravotní stav, pracovní a podnikatelské zkušenosti, vzdělání, přístup k finančním zdrojům a do podnikatelských sítí, výše sociálních podpor apod. (OECD, EC, 2012b; OECD, EC, 2012c).

Na panelu expertů bylo k této problematice konstatováno, že v praxi je obecně velmi složité podnikat, a v případě sociálních podniků je s ohledem na jejich specifika ještě o něco těžší. Problém v české společnosti je do určité míry i kulturní a souvisí se schopnostmi a znalostmi vůbec podnikat, což se dotýká i vzdělávání obecně (určitá prvotní příčina). Tento aspekt byl potvrzen i v šetření COPIE, kde podle názoru tvůrců politik není problematika sociálního podnikání zahrnuta do výuky ve školách (resp. do osnov) a i příprava studentů pro samostatnou výdělečnou činnost na vysokých školách je slabá. Ze stejného šetření, ale u skupiny poradců, vyplývá mírně pozitivnější vnímání kultury podnikatelského prostředí pro SP, včetně zahrnutí podnikání do výuky na školách, vč. vysokých. Podnikatelé SP se ve svých hodnoceních do značné míry shodují s poradci. V této oblasti nejsou žádné významné rozdíly z hlediska hodnocení jednotlivými skupinami respondentů.

Problematika poradenských a vzdělávacích služeb, mentorství a koučinku je jako nezbytná záležitost podpory SP velmi úzce propojena s financováním této problematiky. Dle zahraničních zkušeností vyplývá (PwC, 2012, str. 4), že podpora mikrofinancování není omezoována pouze na začínající podnikatele. Z hlediska podmínek poskytování podpory je snadou nastavit parametry poskytovaných produktů maximálně v souladu s tržním prostředím, kdy např. úroková míra je v některých případech vyšší než standardní tržní. Je to z toho důvodu, že je potřeba zohlednit vyšší rizikovost těchto produktů a vysoké provozní náklady a náklady na správu portfolia. Důležitým aspektem je rovněž skutečnost, že finanční podpora je vždy spojena s osobním přístupem k příjemci podpory / podnikateli. Ve všech schématech je vždy kladen důraz na další vzdělávání podnikatelů, poradenství,

koučink a mentoring s cílem zvyšovat podnikatelské dovednosti a tím i stabilitu příjemce podpory / podnikatele, což by mělo zahrnovat zejména následující oblasti (PwC, 2012, str. 35):

- zvyšování finanční gramotnosti,
- přípravu business plánu, marketingové strategie včetně identifikace tržního potenciálu,
- trénink vyjednávacích schopností a dovedností pro účely jednání s poskytovateli podpory, příp. s potenciálními investory,
- pomoc s odbytem.

Kvalitní podpůrné služby však v ČR nejsou v dostatečné míře dostupné (zejm. informace, vzdělávání, poradenství, koučování, mentoring, síťování, evaluace) pro zahájení, udržení a rozvoj sociálního podnikání (viz MPSV, 2012). U podpůrných služeb pro zahájení podnikání znevýhodněných poskytovaných prostřednictvím ÚP ČR a projektů ESF není zaveden systém zajištění kvality těchto služeb a existuje tak zvýšené riziko zhoršení situace znevýhodněných podnikatelů v případě neúspěchu. Podpůrné služby pro znevýhodněné podnikatele ve fázích po zahájení podnikání nejsou dostupné téměř vůbec. Na tento zásadní problém již reagovalo MPO ve své Koncepti podpory MSP na další období (MPO, 2012), ve které je konstatováno, že začínající inovační podniky obecně v Česku ke svému rozvoji a překlenutí počátečních obtíží podnikání potřebují mj. podnikatelské know-how, které typicky nositelé technických řešení nemají. To jim mohou poskytnout vhodně zacílené poradenské služby, které pomohou začínajícím podnikatelům sestavit kvalitní business plán a prostřednictvím kouče zajistí první kroky v jeho provádění.

Sociální podniky, které začínají svou činnost, potřebují pomoc s administrativou. Systém podpůrných služeb, nastavený tak, že podnikatel dostává všechny potřebné informace v jednom místě (centru), je mu poskytnuto poradenství a další podpůrné služby (např. ve formě balíčku, který zahrnuje konzultace, kancelářské a informační služby, odborné vzdělávání, vypracování podnikatelského plánu a organizování marketingových průzkumů, leasing zařízení, přístup k Internetu, apod.) umožňuje podnikateli soustředit se na svou činnost. (EC, 2010)

Podobně jako u jiných podnikatelských aktivit, se i v sociálním podnikání využívají podnikatelské inkubátory, které vedle podpůrných služeb, poskytují také prostory pro podnikání na určitou dobu se sníženým nájemem, který nezatíží podnikatele při startu jeho aktivit. Tyto podpůrné služby a inkubátory mohou sehrát významnou roli při rozhodování, zda podnikání vůbec zahájit, neboť pomáhají zjednodušit některé postupy, spojené zejm. s administrativou. Zároveň podnikatel ví, že mu budou poskytnuty další potřebné služby, jako jsou konzultace, kancelářské a informační služby, odborné vzdělávání, vypracování podnikatelského plánu a organizování marketingových průzkumů atd.

Důsledkem nerozvinutých podpůrných služeb je neochota podnikat, jít do rizika, sebezaměstnat se, případně dále nepodnikat. Pokud je nezaměstnanost dlouhodobějšího rázu, může vzniknout závislost na sociálních dávkách a snižuje se snaha nějak situaci řešit (nízké sebevědomí, rezignace apod.). Rozvinutý segment podpůrných služeb naopak může usnadnit lidem cestu zpět na trh práce jako zaměstnanců, ale i zahájením vlastního podnikání. V této oblasti se projevují rozdíly, jak na národní, tak na regionální úrovni, které jsou ovlivněny ekonomickou a sociální situací daného území i celkovou kulturou, jejíž nastavení a hodnoty mohou výrazně ovlivňovat rozvoj sociálních podniků a podnikatelskou aktivitu.

2) Ne zcela využitý prostor pro informace, výměnu zkušeností, přenos dobré praxe a s tím související nerozvinutost platforem a sítí SP

<i>Stručná charakteristika problému</i>

Přenos best practices patří k slabším stránkám procesu podpory SP v České republice. Platformy a sítě umožňují vytvořit si a rozvíjet kontakty, hrají významnou roli pro informovanost a osvětu v oblasti sociálního podnikání, poskytují data a informace o sociálních podnicích, což je důležité pro samotné SP, ale také pro hodnocení významu SP v ekonomice a tedy i pro koncipování podpůrných politik.

Prostor pro přenos informací a výměnu zkušeností je v současnosti vytvářen prostřednictvím platform na národní i mezinárodní úrovni a sítěmi pro přenos dobré praxe. Vytváření platform a sítí je velmi důležité nejen z hlediska rychlé komunikace díky moderním technologiím mezi sociálními podniky a přenosu dobré praxe. Významný je také pocit, že „nejsem sám“ a možnost obrátit se na podnikatele s podobnými problémy. Platformy a sítě umožňují vytvořit si a rozvíjet kontakty, hrají významnou roli pro informovanost a osvětu v oblasti sociálního podnikání, mohou oslovit případné další zájemce, ale i sponzory pro svou činnost (McKinsey Global Institute, 2012). Tyto platformy a sítě by rovněž měly podle návrhu programového dokumentu OPZ (MPSV, 2013a) částečně řešit i nízkou informovanost o potenciálu sociálního podnikání jak mezi veřejností, tak i mezi potenciálními zakladateli těchto podniků. Expertní spolupráce v platformách a sítích by rovněž měla vytvořit podmínky pro řešení absence dlouhodobé koncepce rozvoje sociálního a inkluzivního podnikání a průběžná meziresortní institucionální koordinace (MPSV, 2012).

Z šetření COPIE u tvůrců politik vyplynulo, že přenos *best practices* patří k slabším stránkám procesu podpory SP. Pozitivně lze hodnotit stanovení jasných požadavků na kvalitu sociálních podniků, zejm. v oblasti sociálních služeb. Poradci SP se v těchto otázkách víceméně s tvůrci politik shodují. Podle názoru tvůrců politik v oblasti SP nedochází k podrobnému a pravidelnému informování o problematice sociálního podnikání (např. představení sociálních podniků, informace o podpůrných aktivitách), ale na druhé straně se v regionech pravidelně konají informační akce o sociálním podnikání a také agentury, které nabízejí poradenství a kurzy pro zájemce o zahájení sociálního podnikání nebo o poskytovatelích finanční podpory, podávají pravidelně informace o aktuálních možnostech podpory sociálního podnikání.

Pokud tyto platformy a sítě nejsou rozvinuty, může docházet k nižší míře informovanosti nejen o sociálním podnikání jako takovém, ale i mezi sociálními podniky navzájem. Platformy a sítě umožňují sociálním podnikům aktivně hájit své zájmy a společně prezentovat nabídku svých výrobků a služeb (TESSEA, 2011). Platformy a sítě mohou sehrávat také významnou roli při sběru dat a informací o sociálních podnicích, a to jak regionálně, tak i sektorově. (McKinsey Global Institute, 2012).

I v této oblasti se projevují regionální rozdíly, které jsou ovlivněny ekonomickou a sociální situací daného území i celkovou kulturou, jejíž nastavení a hodnoty mohou výrazně ovlivňovat rozvoj sociálních podniků a podnikatelskou aktivitu.

3) Nedostatečná aplikace funkčních podnikatelských typů sociálních podniků

Stručná charakteristika problému

V ČR je škála funkčních a udržitelných aktivit SP omezená, neuplatňuje se (ani není podporován) sociální franchising, který je v zahraničí rozvinutý.

V oblasti sociálního podnikání v ČR se projevuje nedostatečný rozvoj sociálně podnikatelských aktivit/záměrů. Škála funkčních a udržitelných aktivit je omezená, neuplatňuje se (ani není podporován) v zahraničí rozvinutý sociální franchising. Sociální franchising znamená přenos znalostí a dobré praxe sociálních podniků uvnitř státu i přes hranice při respektování specifických podmínek jednotlivých zemí. Nicméně po diskusi v rámci panelu expertů je tento aspekt výrazně závislý na

celkové vyspělosti prostředí a stupni rozvoje sociálního podnikání v ČR, které neodpovídá např. stavu ve Velké Británii. Sociální franchising však umožňuje úspory z rozsahu, přenos pravidel a organizační struktury, příslušnost k síti pro sdílení zkušeností, zaměstnávání znevýhodněných pracovníků v nově vznikajících podnicích, vč. vzdělávání a odborné přípravy, uplatnění v rychle rostoucích sektorech (např. v cestovním ruchu). Do sociální franšizy jsou zahrnuty: sociální firma, které replikuje svůj podnikatelský model a alespoň 1 firma, která ho převzala, a dále společná značka, pod níž firmy ve franšize pracují. Mezi členy franšizy dochází k výměně znalostí a dovedností a přenosu dobré praxe.

Firmy sociální franšizy spolu uzavírají dohodu, která upravuje práva a povinnosti a zajišťuje udržitelnost franšizy jako systému. NBFSE (2012) uvádí příklady dobré praxe zejm. ze starých členských zemí EU, kde se tento koncept rozvíjí. Díky sociální franšize dochází k využití nástrojů podpory sociálních podniků, které se osvědčily v jiných zemích. Na druhé straně ale sociální franchising umožňuje sociálním podnikům udržení jejich místních kořenů a účinné řízení bez ztráty výhod z rozsahu a politického vlivu (NBFSE, 2010).

Zhodnocení existující nabídky podpůrných služeb sociálního podnikání

Shrnutí zhodnocení nabídky služeb pro jednotlivé fáze

V motivační fázi, fázi před zahájením vlastního sociálního podnikání, ale také ve fázi fungování sociálního podniku jsou v ČR poměrně dobře pokryty podpůrné služby týkající se posilování všeobecné míry informovanosti a rozvoje motivace pro vzdělávací systém. ČR se vyznačuje poměrně dobrým pokrytím služeb právního poradenství se širokým spektrem podpůrných organizací zejména pro fázi začínajících podnikatelů.

Zcela či významně chybějící podpůrné služby sociálního podnikání v ČR:

- **motivační fáze** - zcela chybí podpůrné činnosti systému podnikatelského ocenění/vyznamenání a prosazování těchto záležitostí v širší veřejnosti. Dle COPIE D.T. se shodují se tvůrci politik, poradci i podnikatelé v tom, že podpora před zahájením podnikání musí být založena zejména na kvalifikovaném poradenství, které je nezbytné pro úspěch sociálního podnikání;
- **fáze křeace** - velmi omezeně je uplatňován mentoring a koučink (zejména ze strany MPSV), školící a tréninkové aktivity k SP a to mimo rámec podpory z ESF. V ČR zcela chybí inkubátory pro sociální podniky;
- **fáze pro začínající sociální podnikatele** – nebyly identifikovány žádné významné služby, které by v ČR chyběly či nebyly adekvátně pokryty;
- **fáze fungování sociálního podniku** - zcela minimálně jsou zastoupeny školící a tréninkové aktivity. V ČR zcela chybí inkubátory pro sociální podniky. Pokud jde o oblast podpory po zahájení podnikání, tak se tvůrci politik i poradci shodují v tom, že pro stabilizaci mladé firmy je důležitá nabídka poradenství, školení a workshopů i po zahájení sociálního podnikání;
- **podpůrné služby v oblasti financování pro SP** – pro široké spektrum institucí v ČR se často jedná spíše o jejich okrajové a či celkově málo relevantní aktivity. V ČR chybí podpůrné služby k využití rizikového kapitálu pro sociální podniky a participativních půjček;
- **fáze růstu a konsolidace** - zcela minimálně je v ČR pokryta tematika mentoringu a koučinku s výjimkou projektu MPSV - „Podpora sociálního podnikání v ČR“. Nedostatečně rozvinuté jsou tréninkové aktivity a školení v oblasti růstu a konsolidace. V ČR zcela chybí podpůrné služby inkubačního charakteru týkající se

Zhodnocení organizací a jimi nabízených podpůrných služeb – šetření dle metodiky *COPIE Resources Map*

Organizace a nabídka jimi poskytovaných podpůrných služeb pro sociální podnikání jsou v této evaluaci hodnoceny podle klasifikace *COPIE Resources Map*, přičemž jsou reflektovány s ohledem na jejich roli a význam při poskytování těchto služeb dle fáze podnikání. Tyto podpůrné organizace jsou dále rozděleny podle fáze: motivace, kreace, služby pro začínající podnikatelé, již zavedené sociální podniky, služby v oblasti financování pro sociální podniky a služby ve fázi růstu a konsolidace pro sociální podniky. Kompletní analýza podpůrných služeb v ČR v členění na jednotlivé fáze sociálního podnikání je uvedena v technické zprávě (viz kap. 2.3 TZ).

Nabídka podpůrných služeb v motivační fázi, tj. motivace je účelem podpořit zahájení sociálního podnikání, je v ČR poměrně dobře pokryta jak v aktivitách týkajících se posilování všeobecné míry informovanosti, tak i organizace podporující rozvoj motivace pro vzdělávací systém. Samozřejmě je zatím otázkou, do jaké míry se těmto organizacím daří tento vzdělávací systém ovlivnit, nicméně spektrum těchto organizací existuje. V ČR zcela chybí podpůrné organizace, které by motivovaly potenciální sociální podnikatele prostřednictvím systému podnikatelského ocenění/vyznamenání a prosazování těchto záležitostí v širší veřejnosti.

Fáze kreace je velmi důležitá fáze pro potenciální sociální podnikatele, ve které by měly podpůrné organizace velmi obezřetně poskytovat specifické služby, v jejichž rámci by měly být potenciálními sociálními podnikateli velmi dobře pochopeny výhody i rizika plynoucí z podnikatelské činnosti. V ČR je stav u podpůrných služeb před zahájením vlastního sociálního podnikání velmi dobře pokrytý ve všeobecném informování a poradenství. Tento závěr byl rovněž potvrzen i v dotazníkovém šetření u konečných příjemců i SP bez podpory OPLZZ v tématice nefinanční podpory. Jako nejlepší byla právě hodnocena stabilní a dostupná nabídka podpůrných služeb (informace, vzdělávání, poradenství) pro sociální podnikatele pro všechny fáze podnikání s průměrným hodnocením 2,3 bodu. Nutno však poznamenat, že celkově byly nefinanční nástroje, podle průměrného ohodnocení, považovány za méně důležité než nástroje finanční. Ve velmi omezené míře je pak v ČR uplatňován mentoring a koučink (zejména ze strany MPSV). Zcela minimálně jsou pak zastoupeny podpůrné organizace, které se zabývají školícími a tréninkovými aktivitami k sociálnímu podnikání a to mimo rámec podpory z ESF. V ČR zcela chybí organizace, které by se komplexním způsobem zabývaly možnostmi pro poskytování zázemí, tj. inkubátory pro sociální podniky.

Fáze pro začínající sociální podnikatele vyvrcholí samotným zahájením podnikatelské činnosti. V této fázi podnikání je důležité poskytnout správné právní poradenství spojené s dořešením právní formy podnikání, stejně jako specifická podpora pro zahájení a celková realizace podnikání. ČR se vyznačuje poměrně dobrým pokrytím těchto služeb se širokým spektrem podpůrných organizací.

Fáze fungování sociálního podniku, tj. podpůrné organizace pro již zavedené sociální podniky, je v ČR velmi dobře pokryta v oblasti poskytování obecných informací a poradenství. Stejně jako ve fázi kreace jsou zcela minimálně zastoupeny podpůrné služby v případě školících a tréninkových aktivit. V ČR zcela chybí organizace, které by se komplexním způsobem zabývaly možnostmi pro poskytování zázemí, tj. inkubátory pro sociální podniky.

Podpůrné služby v oblasti financování pro sociální podniky jsou pokryty poměrně velkým spektrem různých organizací, nicméně s ohledem na dílčí hodnocení evaluátora jejich významu (míry relevance k sociálnímu podnikání) vyplynulo, že tato tematika je velmi problematická. Řada těchto organizací se zabývá sociálním podnikáním spíše nepřímou nebo jen okrajově, tudíž potenciál jejich využití není

zatím dostatečně využít, nebo se často může jednat spíše jen o marketingové zviditelnění na veřejnosti (např. u komerčních bank). Obdobná situace je i v případě poskytování grantů, příp. i poradenství v této oblasti. V ČR neexistují v současné době podpůrné organizace, které by se zabývaly problematikou rizikového kapitálu a jejího využití pro sociální podniky, stejně tak lze identifikovat i absenci tzv. participativních půjček, u kterých mohou více zainteresované organizace poskytovat dlouhodobé půjčky s možností odložit první splátky. Mikroúvěry jsou pokryty spíše jen regionálně v Moravskoslezském a Středočeském kraji, které mají vlastní programy podpory malých a středních podniků, nicméně ve vazbě na sociální podnikání se jedná o slabé a částečně i nerelevantní pokrytí.

Podpůrné služby ve fázi růstu a konsolidace pro sociální podniky představují důležitou částí pro udržení sociálního podnikání. Zahájení podnikatelské činnosti je v podstatě velkou výzvou, nicméně ještě důležitější je pak schopnost si zahájené podnikání dlouhodobě udržet. Různé podpůrné organizace se zaměřují právě na fázi růstu a konsolidace podniků v jejich průběhu podnikání. V ČR se nejvíce jedná o běžné poradenství v oblasti růstu a konsolidace, kde spektrum podpůrných organizací je velmi vysoké. Zcela minimálně je v ČR pokryta tématika mentoringu a koučinku, kde kromě projektu MPSV – „Podpora sociálního podnikání v ČR“ neexistují jiné relevantní podpůrné organizace. Velmi špatná je také nabídka podpůrných služeb v případě tréninkových aktivit a školení v oblasti růstu a konsolidace. V ČR zcela chybí podpůrné služby inkubačního charakteru týkající se růstu a konsolidace.

Zhodnocení existující nabídky po podpůrných službách dle fáze podnikání – šetření dle metodiky COPIE D.T.

Hodnocení nabídky po podpůrných službách je v této části doplněno o dílčí zjištění dle vyhodnocení dotazníkového šetření COPIE D.T. V tématice **podpory před zahájením podnikání** souhlasí tvůrci politik s tím (**pozn. na škále: 1 = zcela nesouhlasím až 5 = zcela souhlasím, N = nevím**), že **kvalifikované poradenství je důležité** pro úspěch sociálního podnikání (4 b.), ale podle jejich názoru není snadné najít pro zájemce o podnikání vhodné poradenské služby (1 b.), i když existuje nabídka poradenských služeb „na míru“, zdarma nebo za poplatek, který zahrnuje pouze opodstatněné náklady (4 b.). Význam kvalifikovaného poradenství zdůrazňují také poradci (4,1 b.), ale podle jejich názoru je dostupnost vhodných poradenských služeb lepší (2,6 b.), než podle názoru tvůrců politik. K otázce existence nabídek poradenských služeb na míru se poradci stavějí naopak negativněji (2,7 b. oproti 4 b. tvůrců politik).

Podle názorů tvůrců politik postupují poradci z různých podpůrných institucí při podpoře nových sociálních podniků koordinovaně (3 b.) a jejich přístup zohledňuje zvláštní potřeby SP (3 b.). Sociální podniky mají stejné šance v přístupu k příslušným podpůrným nabídkám jako ostatní firmy (3 b.). Poradci se s tvůrci politik v těchto záležitostech shodují s výjimkou koordinace postupu poradců z různých institucí a agentur – tu vidí jako výrazně slabší (1,9 b.). Názory na koordinovanost postupu různých institucí ze strany podnikatelů (2,7 b.) se blíží spíše k pozitivnějšímu hodnocení tvůrců politik. Podnikatelé nejsou spokojeni se způsobem informování agentur práce a úřadů práce o možnostech zahájení sociálního podnikání (1,9 b.).

Tvůrci politik i poradci (po 3 b.) se shodují na relativně dobré dostupnosti vhodných kurzů i školení či seminářů „na míru“ (většinou financovaných z ESF). Podnikatelé nejlépe hodnotili skutečnost, že školení a semináře vyhovují potřebám sociálních podniků, že se nejedná o obecné záležitosti (3,2 b.).

Pokud jde o oblast **podpory po zahájení podnikání**, tak se tvůrci politik i poradci shodují v tom, že pro stabilizaci mladé firmy je důležitá nabídka poradenství, školení a workshopů i po zahájení

sociálního podnikání (5, resp. 3,9 b.). Jak již vyplynulo z analýzy COPIE R.M.T. o podpůrných organizacích v ČR, tak v této tématice funguje v ČR poměrně široké spektrum těchto organizací, nicméně tvůrci politik se v hodnocení poskytování informací o těchto službách a jejich dostupnosti poněkud rozcházejí, a vidí je jako nedostatečné (2 b.). Tento rozpor byl rovněž potvrzen i panelem expertů, zejména pak v nedostatečnosti poradenských a vzdělávacích služeb po zahájení sociálního podnikání v ČR.

V oblasti prostorově odpovídající **infrastruktury** bylo v dotazníkovém šetření konstatováno, že se jedná o potřebnou problematiku pro sociální podniky (start-up centra, podnikatelské inkubátory, kanceláře, dílny apod.) v regionu. Tvůrci politik a poradci se shodli na spíše negativním hodnocení (2, resp. 2,3 b.). Z panelu expertů však vyplynulo, že dostupnost potřebné a prostorově odpovídající infrastruktury pro sociální podniky je v ČR slabá, což potvrdilo i paralelní šetření v rámci metodiky COPIE R.M.T., jejímž účelem bylo právě zmapování nabídky také u tohoto typu podpůrných služeb.

V následující tabulce je uveden přehled organizací poskytujících podpůrné služby v ČR pro sociální podnikání v rozlišení dle fáze podpory podnikání a konkrétních činností:

1. Motivace 1 a) Obecná 1 b) Vzdělávací systém 1 c) Odměňovací systém 2. Podpora fáze před zahájením podnikání 2 a) Obecné informace 2 b) Poradenství 2 c) Prostory pre-inkubaci 2 d) Trénink 2 e) Mentoring/koučink 3. Podpora fáze zahájení podnikání Zahájení 4. Podpora fáze po zahájení podnikání 4 a) Obecné informace 4 b) Poradenství 4 c) Podnikatelské inkubátory 4 d) Trénink 4 e) Mentoring/koučink	5. Finance 5 a) Finanční podpora pro zahájení podnikání 5 b) Finanční podpora pro růst (rozvoj) a etablování se 5 c) Poskytování grantů X 5 d) Poskytování záruk 5 e) Poskytování rizikového kapitálu 5 f) Poskytování participačního kapitálu (půjček) 5 g) Poskytování mikroúvěrů 5 h) Soukromí investoři 6. Růst a etablování se 6 a) Poradenství 6 b) Trénink 6 c) Specifické programy 6 d) Mentoring 6 e) Prostory pro podnikatelské inkubátory
--	--

V následující tabulce je znázorněn seznam organizací poskytujících podpůrné služby pro sociální podnikání, která je součástí řešení dle metodiky COPIE R.M.T. Kompletní popis jednotlivých organizací je samostatnou součástí technické zprávy ve formě excelovské databáze.

Tab. č. 4: Přehled organizací poskytujících podpůrné služby v ČR pro sociální podnikání

	Stupeň relevance podpory SP	1 Motivace	2 Kreace	3 Začínající	4 Fungující	5 Finance	6 Růst
Obchodní komory							
Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR	0				a, b	c	a, c
Jihočeská hospodářská komora	4	a	a, b		a, b	a, b	a, c
Krajská hospodářská komora Pardubického kraje	3		a, b		a, b	a, b	a, c
"okresní hospodářské komory - obecně"	1		a, b		a, b	a, b	a
Řídící orgány							
Úřad vlády: Agentura pro sociální začleňování a Rada vlády pro NNO	5		a, b		a, b		a, c
MPSV - „Podpora sociálního podnikání v ČR“	5		b, e		b, e		a, d
MPO - Operační program Podnikání a inovace (OPPI) - Program Start, Progres, Záruka	5			x		a, b, d	
Regionální/místní rozvojové agentury							
Personální a poradenské sociální družstvo	5	a, b	a, b	x	a, b		a
Centrum sociálních služeb Praha	3	a, b	a, b	x	a, b		a
Centrum sociální ekonomiky	5	b	a, b	x	a, b		a, c
NNO/nadace							
Nová ekonomika o.p.s.	5	a, b	a, b	x	a, b		a
Fokus Praha o.p.s.	5	b		x	a, b, e		a, c
Nadace Via	3	a, b	a, b, e	x	a, b, e	a, c	c
NESsT	5		b, d, e		b, d, e	b	a, b, d
P3 – People, Planet, Profit	5	b	a, b	x	a, b		a, c
Nadace České spořitelny	1					a, b	
Nadace Vodafone – Rok jinak	1				b	c	a
Nadační fond pro podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením	5	a, b	a, b	x	a, b	c	a, b
Era pomáhá	5						a, b, c
Citi Foundation	1		b		b	a, b	
ProCulture	0	b			b		a
ASHOKA ČESKÁ REPUBLIKA	5				a, b	b, h	a
Nadace OSF	1					c	
Svazy							
Svaz českých a moravských výrobních družstev	5		a, b		a, b		
Asociace společenské odpovědnosti	5	b	a, b		a, b		a, c
ČSOB	5					b, c	c
Českomoravská záruční a rozvojová banka	3					a, b, d	
ICT centra							
Univerzity							
ostatní							
"městské úřady"	2		a	x	a, b	b, c	a
"úřady práce"	4	b	a, b	x		b, c	
Vládní výbor pro zdravotně postižené občany	1						c

Pozn.: Stupeň relevance podpory SP je ve škále 0 až 5, kde 0 znamená minimální (SP je jen okrajové téma), 1 málo významné, nejvyšší 5 velmi relevantní

Přehled nabídky financování pro znevýhodněné a sociální podnikatele vč. příspěvků / dotací z veřejných rozpočtů

Tento podklad se opírá o výstupy TESSEA 2011, NBFSE 2012 PS financování vč. vstupu za ČR do baseline study z r. 2009 od M. Jetmara a kol., analýzu PwC k mikropůjčkám, a je dále doplněna o výsledky vlastních dotazníkových šetření IREAS v roce 2013. Účelem tohoto podkladu je poskytnout přehled o nabídky financování pro sociální podnikání. S ohledem na výsledky provedených dotazníkových šetření a odborné diskuse je však toto spektrum nástrojů využíváno s různou mírou intenzity, a navíc jsou některé finanční zdroje pro daný typ podnikání zcela okrajové, příp. jsou spíše marketingovou záležitostí dané instituce. Z tohoto důvodu je potřeba tento přehled vnímat s určitou rezervou ve vazbě na reálné možnosti podpory financování sociálního podnikání. Detailní rozbor jednotlivých finančních zdrojů je uveden v technické zprávě v kapitole 2.7.

Tab. č. 5: Přehled organizací poskytujících financování v ČR pro sociální podnikání

Nabídka financování pro SP		Fáze				
		Motivace	Kreace	Začínající	Fungující	Růst
Dotace z veřejných rozpočtů na národní a evropské úrovni						
MPSV – OP LZZ	výzva č. 30 Sociální ekonomika	x	x	x		
MMR – IOP	výzva č. 1 (upgrade od 1. 8. 2011 je výzva č. 8) z Investiční podpora sociální ekonomiky	x	x	x		
Ministerstvo průmyslu a obchodu (+ ČMZRB) - OPPI	programy <i>Start, Progres, Záruka</i> Národní program <i>Revit</i>			x	x	
ČMZRB	Podpora MSP (2013), není zaměřena přímo na SP, ale lze při splnění podmínek využít				x	x
Ministerstvo zemědělství	Program rozvoje venkova, osa III - III.1.2 Podpora zakládání podniků jejich rozvoje - III.1.3 Podpora cestovního ruchu			x	x	x
Evropská komise	Specifické finanční produkty Progress (ve spolupráci s EIB a EIF) Erasmus – podpora mladých podnikatelů	x	x	x		
EHP fondy 2009 – 2014	(CZ05 - Sociální začleňování - Program EHP období 2009 – 2014)	x	x			
Dotace z veřejných rozpočtů na regionální úrovni						
OP Praha – adaptabilita	prioritní osa 2 – Podpora vstupu na trh práce (zahájení činností subjektů sociální ekonomiky a podporu znevýhodněným osobám na trhu práce)			x		
Regionální operační programy 2007 – 2013	podpora budování infrastruktury pro CR (Pozn.: V novém programovém období 2014 – 2020 budou regionální podpory koordinovány v rámci tzv. Integrovaného regionálního operačního programu.).				x	X
Operační programy přeshraniční spolupráce	Podpora podnikání formou „mikrodotací“: Operační program <i>Přeshraniční spolupráce ČR - Slovensko</i> » Prioritní osa 1 - Podpora sociokulturního a hospodářského rozvoje přeshraničního regionu a			x	x	

	spolupráce • <i>Operační program Přeshraniční spolupráce ČR - Polsko</i> » Prioritní osa II. Zlepšení podmínek pro rozvoj podnikatelského prostředí a cestovního ruchu pro kraje Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Olomoucký, Moravskoslezský					
ČMZRB – regionální programy	• INOSTART - cílem programu je umožnit pomocí zvýhodněných záruk získání úvěrů k realizaci inovativních projektů začínajících podnikatelů realizovaných na území Moravskoslezského a Olomouckého kraje (bude rozšířeno na území celé ČR). • Program zvýhodněných regionálních úvěrů v Jihočeském kraji • ČMZRB - zvýhodněný úvěr pro obce a podnikatele z prostředků Fondu rozvoje měst. Není zaměřen přímo na SP, ale lze při splnění podmínek využít. Příjemce podpory: obce na území Moravskoslezského kraje			x	x	
Podpora sociálního a inkluzivního podnikání prostřednictvím krajských samospráv						
Moravskoslezský kraj,	Program podpory malých a středních podniků v Moravskoslezském kraji			x	x	
Jihočeský kraj	GP Podpora soc. začleňování osob ohrožených sociál. vyloučením na území JČ kraje			x	x	
Středočeský kraj	Středočeský Fond podpory malého a středního podnikání			x	x	
Specifické programy komerčních bank a jiných organizací v ČR						
Česká spořitelna a.s.	projekt Financování sociálních podniků				x	x
ČSOB ve spolupráci s P3	grantový program Stabilizace sociálních podniků				x	
ČSOB	Era pomáhá – Integrace zdravotně znevýhodněných			x	x	
Komerční banka	Nadace Jistota				x	x
Citibank	podpora malých a začínajících podnikatelů prostřednictvím Prosperita, o.p.s. • Citibank spolupráce s NESST • Citibank spolupráce s Nadací Via • Citi Foundation		x	x		
Nadace Vodafone	Program Rok jinak Grantový program Technologie pro společnost		x	x		
Nadační fond DALKIA a.s.	Nadační fond Dalkia Česká republika působí v Moravskoslezském, Olomouckém a Karlovarském kraji.			x	x	
Ashoka ČR	Podpora inovativních sociálních podnikatelů				x	
Nadace pro podporu zaměstnávání zdravotně postižených	Projekt „Start bez překážek“	x				

Zhodnocení poptávky po podpůrných službách dle fáze podnikání

Shrnutí zhodnocení poptávky služeb pro jednotlivé fáze

Dle provedených šetření a expertních rozhovorů vyplynulo, že v případě sociálního podnikání nedochází v ČR k pravidelnému monitoringu regionálních podpůrných aktivit pro sociální podniky a z toho vyplývající i problémy se stanovením kvalifikovaného odhadu poptávky ve vazbě na prezentovanou nabídku podpůrných služeb. Jedná se tudíž o velmi komplikovanou záležitost pro hodnocení. Hodnocení poptávky po podpůrných službách je provedeno dle vyhodnocení z dotazníkového šetření prostřednictvím metodiky COPIE D.T., a částečně evaluátor rozšířil tyto poznatky o hodnocení regionální diferenciace poptávky po službách, které vyplynuly z dotazníkového šetření u konečných příjemců v tématice sociálního podnikání.¹³

Zcela či významně chybějící podpůrné služby sociálního podnikání v ČR:

- **motivační fáze** - podnikatelé souhlasí s politiky a poradci ve významu kvalifikovaného poradenství;
- **fáze křeace** - největší poptávka v této fázi je po aktivitách kvalifikovaného poradenství, které je důležité pro úspěch sociálního podnikání, ale není snadné najít pro zájemce o podnikání vhodné poradenské služby;
- **fáze pro začínající sociální podnikatele** – nebyly identifikovány žádné významné služby, které by v ČR chyběly či nebyly adekvátně pokryty - z dotazníkového šetření u konečných příjemců. Potvrzuje se, že nedostatek zkušeností, znalostí a základních podnikatelských dovedností je velmi charakteristický při zahájení podnikání obecně, ale zejm. u sociálního podnikání;
- **fáze fungování sociálního podniku** - Poptávka je nejvýraznější po poradenství, školení a workshopech, který potvrzují nejen podnikatelé, ale i tvůrci politik a poradci. Jako problematické se však jeví možnosti jejich využití, které je nedostatečné. Tento rozpor byl rovněž potvrzen i panelem expertů. Spolu s podpůrnými službami existuje také poptávka po využití mentoringu a koučinku. Ideálním stavem je stabilní nabídka podpůrných služeb (informace, vzdělávání, poradenství, koučování, mentoring, síťování, evaluace) pro sociální podnikatele pro všechny fáze podnikání. Právě tyto nástroje lze podporovat v rámci ESF.
- **podpůrné služby v oblasti financování pro SP** – v této části podnikatelé hodnotí přístup k finančním prostředkům pozitivněji, zejména se to týká přístupu k finančním prostředkům nebo dotacím na podporu svých podnikatelských plánů, např. od úřadu práce, job centra, ministerstev (3,5 b.). Naopak negativní odpovědi se týkaly zejména snadnosti získat půjčku v bance či u jiné finanční instituce (1,9 b.);
- **fáze růstu a konsolidace** – pro tuto fázi je velmi důležitá problematika prostorově odpovídající infrastruktury, u které bylo v dotazníkovém šetření konstatováno, že podnikatelé vnímají její dostupnost optimističtěji (3 b.) a poptávka po tomto typu podpory bude u sociálních podniků spíše slabší.

Zhodnocení existující poptávky po podpůrných službách dle fáze podnikání – šetření dle metodiky

¹³ V dotazníku COPIE D.T. se poptávky týká jen otázka ohledně významu / důležitosti dané aktivity, tj. otázky 16, 27 a 33. Ostatní otázky se pak týkají nabídky, její dostupnosti a kvalitativnímu hodnocení (relevance, koordinovanost, kvality služeb apod.).

COPIE D.T.

Již z panelu expertů a vyhodnoceného dotazníku experty na sociální podnikání vyplynulo, že v ČR nedochází k pravidelnému monitoringu regionálních podpůrných aktivit pro sociální podniky a z toho vyplývající i problémy se stanovením kvalifikovaného odhadu poptávky ve vazbě na prezentovanou nabídku podpůrných služeb. Jedná se tudíž o velmi komplikovanou záležitost pro hodnocení. Hodnocení poptávky po podpůrných službách je provedeno dle vyhodnocení z dotazníkového šetření prostřednictvím metodiky COPIE D.T.¹⁴ Třetí okruh dotazníku COPIE byl orientován právě na **podporu podnikání**, z nichž nejdůležitější byly části týkající se podpory před zahájením podnikání, podpory po zahájení podnikání a hodnocení služeb v rámci infrastruktury. Na tuto část dotazníku odpovídali tvůrci politik, poradci i podnikatelé. V závěru této části je provedeno vyhodnocení poptávky po podpůrných službách v kontextu výsledků dotazníkového šetření na úrovni konečných příjemců SP podpořených v OPLZZ a IOP.

V tématice **podpory před zahájením podnikání** souhlasí podnikatelé s politiky a poradci ve významu kvalifikovaného poradenství (*pozn. na škále: 1 = zcela nesouhlasím až 5 = zcela souhlasím, N = nevím*), s poradci pak z hlediska dostupnosti vhodných poradenských služeb (2,7 b.). Sociální podnikatelé jsou v podstatě spokojeni s poskytnutým poradenstvím, které bylo přizpůsobeno jejich potřebám (3,1 b.), včetně podpory při vyřizování formálních/administrativních požadavků na zahájení podnikatelských aktivit (3,1 b.).

V otázce toho, zda-li postupují poradci z různých podpůrných institucí při podpoře nových sociálních podniků koordinovaně se podnikatelé (2,7 b.) blížili spíše k pozitivnějšímu hodnocení tvůrců politik. Podnikatelé nejsou spokojeni se způsobem informování agentur práce a úřadů práce o možnostech zahájení sociálního podnikání (1,9 b.).

Pokud jde o oblast **podpory po zahájení podnikání**, tak podnikatelé v tomto okruhu otázek se v podstatě shodují s tvůrci politik i poradci ve významu poradenství, kvalifikačních kurzů a různých školení i po zahájení podnikání, nicméně jako slabší hodnotili možnosti jejich využití. Podnikatelé považují možnost výměny zkušeností mezi sociálními podniky za důležitou (4,3 b.), přístup k organizacím a sociálním podnikům v regionu nepovažují za úplně snadný (2,9 b.).

Pokud jde o oblast **přístupu k finančním prostředkům**, tak podnikatelé hodnotí přístup k finančním prostředkům pozitivněji, zejména se to týká přístupu k finančním prostředkům nebo dotacím na podporu svých podnikatelských plánů, např. od úřadu práce, job centra, ministerstev (3,5 b.), většinou byli spokojeni i s výší dotace, která byla dostatečná pro rozjezd sociálního podniku (3,4 b.). Naopak negativní odpovědi se týkaly zejména snadnosti získat půjčku v bance či u jiné finanční instituce (1,9 b.). Výsledky šetření se v podstatě shodují s panelem expertů.

V oblasti prostorově odpovídající **infrastruktury** bylo v dotazníkovém šetření konstatováno, že podnikatelé vnímají dostupnost potřebné infrastruktury optimističtěji (3 b.) a poptávka po tomto typu podpory bude u sociálních podniků spíše slabší.

Evaluátor zároveň rozšířil tyto **poznatky o hodnocení regionální diferenciace poptávky po službách, které vyplynuly z dotazníkového šetření u konečných příjemců** v tématice sociálního podnikání. V tomto případě byla vždy vypočítána pro každý region průměrná známka hodnocení a také rozptyl a směrodatná odchylka (detailní analýza a tabulka je uvedena v technické zprávě (kap. 2.3.3 TZ). Výsledky ukazují nejnižší průměrnou známku a tedy nejvyšší poptávku po stabilní a dostupné nabídce podpůrných služeb. Potvrzuje se, že nedostatek zkušeností, znalostí a základních podnikatelských

¹⁴ V dotazníku COPIE D.T. se poptávky týká jen otázka ohledně významu / důležitosti dané aktivity, tj. otázky 16, 27 a 33. Ostatní otázky se pak týkají nabídky, její dostupnosti a kvalitativnímu hodnocení (relevance, koordinovanost, kvality služeb apod.).

dovedností je velmi charakteristický při zahájení podnikání obecně, ale zejm. sociálního podnikání. I v této oblasti se projevují regionální rozdíly, které jsou ovlivněny ekonomickou a sociální situací daného území i celkovou kulturou, jejíž nastavení a hodnoty mohou výrazně ovlivňovat úsilí o zapojení se na trhu práce a podnikatelskou aktivitu. Spolu s podpůrnými službami existuje také poptávka po využití mentoringu a koučinku. Ideálním stavem je stabilní nabídka podpůrných služeb (informace, vzdělávání, poradenství, koučování, mentoring, síťování, evaluace) pro sociální podnikatele pro všechny fáze podnikání. Velmi poptávané je rovněž sociální „franchising“ a založení platformy sociálních podniků a jejich zapojení do mezinárodních sítí. Právě tyto nástroje lze podporovat v rámci ESF.

V technické zprávě (viz kap. 2.4 TZ) je zároveň zakomponována také i samostatná analýza a výstup k této evaluační otázce, který se zaměřuje na vyhodnocení a kvantifikaci odhadu poptávky po zdrojích financování pro všechny fáze sociálního podnikání.

Kvantifikace – odhad poptávky po zdrojích financování pro všechny fáze podnikání

Dílčím cílem evaluační otázky 1.2 je také **kvalitativně a kvantitativně vymezit absorpční kapacitu** v rámci podpory sociálního a inkluzivního podnikání pro příští programové období 2014 – 2020. Tato část hodnocení se konkrétně věnuje kvantifikaci existující poptávky po financování pro všechny fáze podnikání. S ohledem na průběžné diskuse se zadavatelem je tato část zaměřena na kvantifikovaný odhad poptávky znevýhodněných a sociálních podnikatelů po sociálních mikropůjčkách a to z důvodu možností podpory tohoto typu nástroje finančního inženýrství v programech ESF a ERDF v období 2014-2020. Přístup podpory prostřednictvím těchto nástrojů je sice velmi složitý a v ČR s touto formou podpory nejsou významnější zkušenosti, nicméně lze do budoucna očekávat větší důraz Evropské komise na aplikaci návratných forem financování nejen v rámci ERDF, ale také ESF (podrobnosti o finančních nástrojích je možné nalézt v analýze PWC, 2013¹⁵, a odborných diskusí¹⁶). S ohledem na zcela minimální zkušenosti s poskytováním záruk na půjčky pro sociální či inkluzivní podnikatele v ČR není tato tematika do kvantifikace odhadu poptávky po zdrojích financování zahrnuta.

V této souvislosti je vhodné uvést, že **sociální mikropůjčky** se zaměřují na osoby s ekonomickým a sociálním vyloučením (především dlouhodobě nezaměstnaní, občané v předdůchodovém věku, příslušníci národnostních menšin, tělesně postižení a jinak handicapovaní občané (viz také analýza PWC, 2012, str. 8). V ČR dosud neexistují významné zkušenosti s poskytováním sociálních mikropůjček (pouze drobných půjček v tradičním smyslu). Nejobtížnější přístup k tomuto typu financování mají osoby s ekonomickým a sociálním vyloučením pro účely zahájení činnosti jako OSVČ nebo založení určité formy sociálního podniku (PWC, 2012, str. 3). S ohledem na tento fakt, že v ČR tento segment specifické podpory znevýhodněných osob a sociálních podniků není rozvinutý, jsou v této kvantifikaci provedeny 3 varianty odhadu v členění na minimální, střední a maximální úroveň.

Sociální podnikání

V případě sociálního podnikání lze tuto tematiku uchopit z metodického pohledu různým způsobem, a proto je vhodné uvést alespoň základní metodické poznámky hodnocení. Sociální podniky v ČR nepředstavují velikostně stejnorodou skupinu subjektů, existují významné rozdíly při porovnání

¹⁵ Dostupné on-line: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/93f63032-46a5-4a72-a7bb-17eb251e95e7/Vystup_Typy-intervenci-navratnou-formou-podpory.pdf

¹⁶ Dostupné on-line: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Narodni-organ-pro-koordinaci/Novinky/Zavery-z-uskutecneneho-kulateho-stolu-na-tema-Fina>

městských oblastí a venkova, a také lze identifikovat i významné meziregionální disparity v samotném počtu sociálních podniků. Z toho vyplývají problémy spojené s možnou kvantifikací a odhadu průměrných částek potřebných pro zajištění vzniku či provozu sociálních podniků. Řešitelský tým tudíž provedl tuto zevrubnou analýzu s kombinací údajů a dat dle analýzy PWC, dat MPSV (MONIT7+) a databáze P3, a částečně také byly využity výsledky a zjištění dotazníkového šetření u příjemců (i neúspěšných žadatelů).

Základní východiska pro kvantifikaci poptávky po finančních zdrojích – sociální podnikání

1. Mikropůjčky jsou definovány jako úvěry do 25 000 EUR, které jsou poskytovány novým i existujícím drobným podnikatelům (do 9 zaměstnanců) a pro fyzické osoby, které se chtějí stát OSVČ, ale mají obtížný přístup k získání klasických bankovních úvěrů.
V analýze PWC (2012, str. 19) byl proveden propočet **průměrné výše zvýhodněných drobných úvěrů** v rámci dosud realizovaných programů poskytujících tento typ úvěrů v ČR, která dosáhla úrovně **cca 420 tis. Kč** (viz PWC, 2012, str. 19). Tuto částku stanovil řešitelský tým jako výchozí pro další propočty k odhadu poptávky v segmentu sociálních mikropůjček pro sociální podniky, pro které tato částka představuje přibližně 10 % průměrné výše dotací na sociální podnik poskytnutých v programovém období 2007 – 2013 z OPLZZ. Předpokládáme, že sociální podniky jsou v tomto směru srovnatelné s ostatními podniky, neboť neexistují dostupné statistiky specifik finančního managementu sociálních podniků v ČR.
2. Dle analýzy PWC (2012, str. 20) vyplynul **odhad absorpční kapacity trhu mikropůjček v ČR ve výši 150 až 200 mil. Kč ročně**, přičemž se jedná o následující hrubé parametry odhadu:
 - týká se všech drobných podnikatelů v ČR, tj. nejen znevýhodněné osoby,
 - nejen pro začínající příjemce, ale také pro existující podnikatele (provozní činnost)
 - odhadovaná částka dále zahrnuje také náklady spojené s „obsluhou“ a správou portfolia.
3. Při **hodnocení významu finančních nástrojů pro zahájení sociálního podnikání** vyplynula v šetření na úrovni KP dominance dotací jako nejvýznamnější formy financování. Na této skutečnosti se shodlo 84 % respondentů SP. Poptávku po sociálních mikropůjčkách lze tudíž spíše očekávat u již existujících sociálních podniků. Ve zcela minimální míře byly využívány nástroje MPO v rámci OPPI (např. záruky). V tomto smyslu bude v novém programovém období 2014 – 2020 nutné více dbát na zvyšování povědomí nejen o možnostech, ale také o praktických přínosech využívání mixu financování, tj. dotace, zvýhodněné půjčky, záruky. Respondenti měli také možnost doplnit i jiné nástroje dle svých zkušeností, nicméně neuvedli žádné. Z tohoto výsledku vyplývají i obecná neznalost i nezkušenost sociálních podniků s alternativními formami financování, což do značné míry omezuje přesnější kvantifikaci míry poptávky po určitých zdrojích mimo dotační rámec.
4. Podle provedeného dotazníkového šetření (č. 33) však hodnotilo celkem 26 % respondentů (sociálních podniků) jako zásadní problém přístup k finančním prostředkům¹⁷. Pro zahájení podnikání jsou kromě dotací dále požadovanou formou zvýhodněné půjčky/ mikropůjčky (30% respondentů je hodnotí 1, 18 % 4 nebo 5). Také pro rozvoj sociálních podniků (provozní část) preferují respondenti, kromě výše uvedených dotací také vouchery a zvýhodněné půjčky/ mikropůjčky (shodně 59 % respondentů je ohodnotilo 1 nebo 2 na 5ti bodové škále). Lze tudíž odhadnout, že **cca 30% sociálních podniků v ČR by pravděpodobně využilo formy zvýhodněných sociálních mikropůjček pro zahájení jejich podnikání, a pokud by se rozvinul segment sociálních mikropůjček i pro fázi provozu, tak by tuto formu využilo cca 60 % stávajících sociálních podniků.**
5. V ČR existuje nedostatečně pokrytý segment sociálních mikropůjček pro sociálně či ekonomicky znevýhodněné skupiny za účelem zvýšení počtu podnikajících (OSVČ), rozvoje sociálních podniků a sociálního podnikání (viz také PwC, 2012, str. 5 a 8). Podle PwC (2012) v ČR neexistuje široká

¹⁷ V dokumentu P3 2014 (str. 14 a 16), tj. „*Vyhodnocení dotazníkového šetření sociálních podniků v ČR - Zmapování situace sociálních podniků v ČR*“ je také kvantifikován problém SP s přístupem k finančním prostředkům. Dostupné on-line: http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/P3_setreni_SP.pdf

škála institucí se zkušenostmi v oblasti mikrofinancování. Tudíž **v ČR nejsou s těmito formami významné zkušenosti ani na úrovni samotných sociálních podniků**, a tudíž z jejich strany se v dotazníkových šetřeních projevuje jejich určitá obezřetnost k tomuto typu financování.

6. Kvantifikovaný odhad v této analýze nereflektuje náročnost a efektivitu administrace vypočteného objemu finančních prostředků (s ohledem na nízký počet sociálních podniků).

V této části jsou dle výše uvedených předpokladů zpracovány 3 varianty odhadu poptávky po sociálních mikropůjčkách sociálních podniků pro celé období 2014 - 2020:

I. Minimalistický odhad – cca 42 mil. Kč

- průměrná částka sociální mikropůjčky 420 000 Kč,
- počet žadatelů SP – 100 (2/3 ze stávajícího počtu 150 SP, žádné nové SP již nevzniknou)

II. Konzervativní odhad – cca 70 mil. Kč

- průměrná částka sociální mikropůjčky 420 000 Kč,
- počet žadatelů SP – 166 (2/3 ze stávajícího počtu 150 SP + cca 100 nově podpořených SP v rámci OPZ 2014 - 2020)

III. Maximalistický odhad – cca 140 mil. Kč

- průměrná částka sociální mikropůjčky 420 000 Kč,
- počet žadatelů SP – 166 (2/3 ze stávajícího počtu 150 SP + cca 100 nově podpořených SP),
- během programového období 2014 – 2020 by výše uvedené SP získaly min. 2 sociální mikropůjčky pro zajištění jejich rozvoje.

3.1.3 EQ 1.3: Jaké jsou specifické problémy a potřeby jednotlivých skupin SP? EQ 1.4: Jaké jsou odlišnosti v problémech a potřebách mezi jednotlivými kraji ČR?

Jak vyplývá z analýzy evaluační otázky 2.1.2 zaměřené na hodnocení podporovaných aktivit a činností dosavadních výzev k sociálnímu podnikání (tj. 30 OP LZZ a 1 a 8 IOP) a jejich míry souladu s příčinami ústředního problému, které jsou identifikovány v evaluační otázce 1.2, tak prakticky všechny podpořené sociální podniky mají integrační charakter. To znamená, že jejich veřejně prospěšným cílem je zaměstnávání a sociální začleňování osob, které jsou určitým způsobem znevýhodněné na trhu práce. To je dáno zejména podmínkami výzev, které jsou primárně zaměřeny na vytváření nových pracovních míst pro znevýhodněné skupiny osob. Aktivity v realizovaných projektech tak logicky směřují k vytvoření podmínek pro tato pracovní místa. Z tohoto důvodu je provedena analýza specifických problémů a potřeb sociálních podniků v ČR, včetně jejich regionalizace, jednotně za celou skupinu integračních SP dle dotazníkových šetření a výzkumů v této evaluaci. Dle provedeného desk-research vyplývá, že žádný dokument (ani TESSEA či výzkum P3) se nezabývá vymezením specifických problémů a potřeb dle jednotlivých skupin sociálních podniků, včetně vymezení jejich odlišností mezi jednotlivými kraji ČR. Jsou pouze dostupné analýzy týkající se typologie SP (např. dle právní formy), ale není hlouběji hodnocen jejich regionální charakter z hlediska potřebnosti a míry problémovosti, jak je předpokládáno ve vymezení evaluačních otázek 1.3 a 1.4.

Potřebnost zaměření aktivit podpořených sociálních podniků si většina konečných příjemců ověřila prostřednictvím podrobné analýzy ještě před podáním žádosti o dotaci (78 % z nich ohodnotilo podrobnost analýzy přibližně 1-2 body na 5ti bodové stupnici, kde 1 znamenala velmi podrobná analýza, naopak 5 představovala minimální analýzu). Z realizovaného šetření vyplývá největší podíl projektů zaměřených na skupinu osob se zdravotním postižením (celkem plánovaných 44 projektů), s

odstupem následovanou skupinou dlouhodobě nezaměstnaných (16 projektů) a skupinou mládeže a mladých dospělých (12 projektů).

Tab. č. 6: Respondenti podle krajů a právních forem

Právní forma	JČ	JM	KV	KH	LB	MS	OL	PD	PL	Pha	SČ	UL	VY	ZL	celkem
a.s.												1			1
s.r.o.	1	5		1		4	3		5	1	3	7	2	4	36
v.o.s.															
k.s.															
družstvo	1	1				2	2				1	2			9
OSVČ	1			1		1		2	1		3			2	11
o.p.s.	2		3	2		1		1	1		1		1	1	13
občanské sdružení															
církevní právnická osoba							1								1
respondenti celkem	5	6	3	4	0	8	6	3	7	1	8	10	3	7	71

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 1 (KP SP OPLZZ a IOP), n=71 (počet oslovených 135)

Hodnocení příčin problémů realizace sociálního podnikání je regionálně diferencováno. Z realizovaného dotazníkového šetření vyplývají poměrně značné rozdíly z hlediska chápání závažnosti problémů realizace sociálního podnikání. Zatímco např. respondenti v Jihočeském a Jihomoravském kraji nepovažují **legislativní problémy** za příliš významný problém, na škále hodnocení 1-5 (1 = *nejedná se o závažný problém*, 5 = *závažný problém / bariéra pro sociální podnikání*) získaly průměrný výsledek v relativně stabilizovaných krajích, tj. Jihočeském 2,0 a Jihomoravském 2,3 bodu. Pro účastníky šetření z krajů Královéhradeckého (průměrné hodnocení 4), Olomouckého (4,3), Zlínského kraje (4) a Prahy (5)¹⁸ je to problém docela zásadní. Z těchto výsledků však nelze vyvodit jakékoliv závěry ke specifickým jednotlivých krajů a lze je považovat spíše za nahodilé.

Politické prostředí (podpora podnikání, podpora zaměstnanosti (APZ), vzdělávací politika ve vazbě na podporu sociálních podniků) jako středně významný až zásadní problém. Na škále 1 až 5 byla tato problematika hodnocena ve všech krajích 4 body (zejména respondenti z Karlovarského a Pardubického kraje a Prahy).

Přístup k finančním prostředkům je celkově považován za významný problém, nicméně i zde lze nalézt poměrně výrazné regionální rozdíly v hodnocení jeho závažnosti. Do skupiny, které jej nepovažuje za příliš významný lze zařadit respondenty z kraje Jihočeského (2,2), Plzeňského (2,6) a také Ústeckého kraje (2,5). Naopak velký význam mu přisuzují v krajích Jihomoravském, Karlovarském, Královéhradeckém, Moravskoslezském, Vysočina a také v Praze (průměrné hodnocení 4 a více). Podle názorů respondentů z Jihomoravského (4,3) a Karlovarského kraje (4,3) lze přístup k finančním prostředkům označit jako bariéru rozvoje sociálního podnikání.

I když je celkově **nefinanční podpora** hodnocena jako méně závažný problém realizace sociálního podnikání v ČR, názory respondentů z jednotlivých krajů se rozcházejí. Nefinanční podpora (poradenské a vzdělávací služby, mentorství a koučink, partnerství a sítě, centra podpůrných služeb a inkubátory) je z hlediska svého významu považována za nevýznamný problém v krajích Vysočina, Karlovarském a, Plzeňském a Zlínském. Většina ostatních krajů hodnotí nefinanční podporu jako středně závažný problém, k významnějším problémům ji řadí respondenti z krajů Pardubického, Olomouckého a Jihomoravského.

Rozvoj sociálního podnikání jako takového (podporou měření kvality sociálních firem a jejich přínosů, přenos zkušeností a sociální franchising, výzkum v oblasti sociálního podnikání) byl celkově

¹⁸ Praha je uváděna v závorce z důvodu zastoupení pouze 1 respondenta z tohoto kraje.

hodnocen jako méně závažný problém realizace sociálního podnikání. Rozdíly hodnocení mezi jednotlivými kraji se pohybují na úrovni max. 1 bodu, čili regionální rozdíly nemají zásadní charakter ve srovnání s hodnocením ostatních problémů.

Problém **nedostatečného povědomí a uznání SP ve společnosti** vykazuje regionální rozdíly v míře své závažnosti. V podstatě jako bariéra rozvoje SP je hodnocený v krajích Karlovarském a Královéhradeckém. Jako závažný problém je posuzován v kraji Pardubickém a Jihomoravském. Respondenti z ostatních krajů považují nedostatečné povědomí a uznání SP ve společnosti za problém středního významu.

Souhrnně lze uvést, že v Jihomoravském, Moravskoslezském, Karlovarském kraji, Vysočině a v Praze je za zásadní problém považován kromě legislativy také přístup k finančním prostředkům. V Karlovarském, Královéhradeckém a Plzeňském kraji navíc považují respondenti za významný problém také nedostatečné povědomí a uznání SP ve společnosti. Pro respondenty z Olomouckého a Zlínského kraje je největším problémem legislativa. Zajímavé je hodnocení respondentů z Ústeckého kraje, kteří v podstatě považují všechny vymezené problémy za stejně (málo/středně) významné, rozdíly v hodnocení jsou max. 0,5 bodu. Podobně je tomu u Jihočeského kraje, v němž jsou ale rozdíly mezi hodnocením větší – max. 1 bod. Všechny předdefinované problémy dosahují v Jihočeském kraji maximálně střední závažnosti.

Respondenti dotazníkového šetření také hodnotili význam **finančních nástrojů na podporu sociálního podnikání, a to jak při zahájení činnosti, tak i při rozvoji a rozšiřování SP.**

I když se většina respondentů (84 % mu udělilo 1 na 5bodové škále, *1 = významný nástroj, 5 = málo důležitý nástroj*) shoduje na významu dotací jako finančního nástroje **pro zahájení podnikání**, lze najít rozdíly v jejich hodnocení na úrovni krajů. Ve většině krajů jej řadí mezi nejpřínosnější nástroje, ale respondenti ze Zlínského kraje a Prahy jej považují za středně přínosný (hodnocení 2,7).

Hodnocení voucherů je velmi rozdílné (33 % respondentů označilo 1, ale 23 % 4 nebo 5), za velmi přínosný nástroj je označen v Pardubickém (1,7) a Olomouckém kraji (1,5) (a Praze), naopak na Vysočině (4) je považován za málo přínosný.

Zvýhodněné půjčky/mikropůjčky jsou velmi dobře hodnoceny v Pardubickém (průměrné hodnocení 1) a Karlovarském kraji (1,3) (a v Praze), zbytek krajů je hodnotí jako středně přínosné. Nejhorší je hodnocení tohoto nástroje v Jihočeském kraji (3,2).

Záruky se pohybují na celé škále možných hodnocení. Nejlepší výsledek mají v Karlovarském kraji (průměrné hodnocení 1), nejhorší hodnocení pak je u respondentů z kraje Pardubického (5) a Jihočeského (4,2).

Za celkově nejméně přínosný z uvedených nástrojů na podporu zahájení SP, označili respondenti kapitálové vstupy s průměrným ohodnocením 3,2. Nejlépe je tento nástroj hodnocen v Karlovarském kraji (2) (a v Praze), nejhůře pak v Pardubickém kraji (5).

Při celkovém pohledu na jednotlivé kraje jsou dotace preferovány, jako nejpřínosnější z uvedených nástrojů v krajích Jihočeském, Jihomoravském, Královéhradeckém, Olomouckém, Středočeském, Ústeckém a Vysočina. V Karlovarském a Zlínském kraji jsou nejlépe hodnoceny záruky, které převyšují dotace v Karlovarském kraji o 1,3 bodu a ve Zlínském o 0,3. V Pardubickém kraji respondenti stejně ohodnotili dotace, vouchery i zvýhodněné půjčky/mikropůjčky (průměrné ohodnocení 1), respondent z Prahy (šetření se zúčastnil jen 1 respondent) ocenil vouchery a zvýhodněné půjčky/mikropůjčky.

Z poznámek respondentů vyplývá, že ne vždy mají představu, co se pod uvedeným finančním nástrojem skrývá, že **jim chybí znalosti o možných způsobech finanční podpory jak při zahájení, tak při rozvoji aktivit sociálního podniku.**

Z hodnocení respondentů vyplývají určité rozdíly na úrovni krajů v chápání významu **finančních nástrojů pro rozvoj a rozšiřování SP.** Opět jsou nejvýše hodnoceny dotace, rozdíly mezi kraji nejsou až tak zásadního charakteru. Nejhorší ohodnocení dotací (s průměrem 2,3) jako nástroje podpory SP je v Karlovarském kraji.

Vouchery jsou většinou 9 krajů považovány za velmi až středně přínosné nástroje. Z tohoto hodnocení vybočuje pouze kraj Vysočina kde je tento nástroj hodnocen jako méně významný (průměr 3,7 bodu). Zvýhodněné půjčky/mikropůjčky jsou oceněny jako nejpřínosnější nástroj pro rozvoj SP v Karlovarském a Olomouckém kraji s průměrným hodnocením 1, resp. 1,3), naopak nejhorší hodnocení získaly v Jihočeském kraji (3,2). Záruky nejsou považovány za nejpřínosnější nástroj v žádném kraji, většinou jsou označeny jako nástroj středně přínosný. Za málo přínosný je uveden v krajích Jihočeském a Vysočina (4,2, resp. 3,7).

Hodnocení kapitálových vstupů je také velmi rozdílné, za velmi přínosné jsou chápány v Královéhradeckém kraji (průměrné hodnocení 1,3), naopak spíše negativně se k nim staví respondenti z Jihočeského a Plzeňského kraje (3,8, resp. 3,7).

Pokud se podíváme na pořadí finančních nástrojů na rozvoj SP v jednotlivých krajích, pak v krajích Jihočeském, Jihomoravském, Moravskoslezském, Pardubickém, Plzeňském, Středočeském a Zlínském označili respondenti jako nejpřínosnější nástroj dotace. V Karlovarském a Olomouckém kraji ocenili respondenti nejvíce zvýhodněné půjčky/mikropůjčky, přičemž v Karlovarském kraji ale zvýhodněné půjčky mají stejné hodnocení jako vouchery. Výsledky hodnocení jednotlivých nástrojů ve Zlínském kraji nejsou dramaticky rozdílné, nicméně jako nejpreferovanější nástroj vychází z tohoto hodnocení záruky.

Rozdíly jsou i v hodnocení významnosti **finančních nástrojů na podporu sociálních podniků formou daňového zvýhodnění.** Daňové prázdny jsou obecně považované za relativně přínosný nástroj (průměrným hodnocením 2,3 na 5-bodové škále), což se odrazilo zejména v hodnocení respondentů v krajích Královéhradeckém (1), (Praze), Jihomoravském (1,3) a Středočeském (1,3). Naopak respondenti v Plzeňském a Pardubickém kraji ho považují za méně přínosný (4, resp. 3,7).

Hodnocení snížení odvodů na sociální a zdravotní pojištění OSVČ je velmi rozdílné. Většina krajů ho považuje za docela přínosný nástroj (nejlépe je hodnocen v krajích Jihočeském -1,6 a Vysočině – 1,7), ale respondenti z Pardubického kraje (a Prahy) ho označili se za nejméně přínosný (průměrné hodnocení 5).

Daňový odpočet pro SP působící v problémových regionech má dobré hodnocení zejména v krajích, na jejichž území se nacházejí regiony vládou ČR schválené jako problémové (na úrovni okresů nebo územních obvodů ORP), jsou to kraje Jihomoravský, Karlovarský a Moravskoslezský (ale ne Ústecký, zde je tento nástroj hodnocený jako středně přínosný). Naopak za málo přínosný je považován v Jihočeském kraji (s průměrným hodnocením 4,2), s poměrně značným odstupem následovaným Plzeňským krajem (3,6) a Vysočinou (3,3).

Daňový odpočet pro znevýhodněné skupiny kromě OZP (viz § 35 zákona o dani z příjmů) je respondenty ze všech krajů posouzen jako nástroj velmi až středně přínosný. Nejlépe je hodnocen v Pardubickém kraji (s průměrným výsledkem 1, nejhůře ve Zlínském (2,9) (a v Praze) .

Pokud shrneme přínosnost daňových zvýhodnění podle krajů, pak v Jihočeském, Plzeňském a Ústeckém kraji je za nejlepší nástroj považováno snížení odvodů na sociální a zdravotní pojištění začínajícím OSVČ na určitou dobu. V Jihomoravském, Olomouckém a Středočeském kraji (a Praze) jsou to daňové prázdny či daňové úlevy začínajícím SP na určitou dobu. V Karlovarském kraji je nejlépe hodnocen daňový odpočet pro SP působící v problémových regionech, v Pardubickém kraji daňový odpočet pro znevýhodněné skupiny kromě OZP (viz § 35 zákona o dani z příjmů).

U zbývajících krajů nedomnuje pouze jeden nástroj. Ve Zlínském kraji je hodnocení nástrojů velmi vyrovnané, nicméně nejlépe vycházejí daňové prázdny a snížení odvodů na sociálním a zdravotním pojištění OSVČ. V Moravskoslezském kraji jsou na stejné úrovni hodnoceny 3 nástroje: snížení odvodů a obojí daňové odpočty. Podobná situace je i v Kraji Vysočina, jeho respondenti vyzdvihli daňové prázdny, snížení odvodů a daňový odpočet pro znevýhodněné skupiny kromě OZP a naopak ponížili význam daňového odpočtu pro SP působící v problémových regionech.

Pokud jde o **nástroje nefinanční podpory SP**, opět lze na úrovni krajů konstatovat rozdíly. Větší využití mentoringu a koučinku je hodnoceno jako středně významný nástroj nefinanční podpory. Největší důraz na něj kladou respondenti z Pardubického a Středočeského kraje, naopak nejmenší z kraje Karlovarského.

Tab. č. 7: Hodnocení nefinančních nástrojů podle krajů

Nefinanční podpora	JČ	JM	KV	KH	MS	OL	PD	PL	Pha	SČ	UL	VY	ZL
Větší využití mentoringu a koučinku při zahájení podnikání, ale i v jeho průběhu	3,0	3,2	3,3	2,0	2,6	2,2	1,5	2,3	2,0	1,9	2,7	2,3	2,3
Stabilní a dostupná nabídka podpůrných služeb (informace, vzdělávání, poradenství) pro sociální podnikatele pro všechny fáze podnikání	2,6	2,5	2,3	2,0	2,1	1,8	1,0	3,4	4,0	1,4	2,4	2,3	2,7
Založení platformy sociálních podniků a jejich zapojení do mezinárodních sítí	2,6	3,2	2,3	2,5	3,6	2,0	2,5	2,7	4,0	2,1	1,8	2,7	3,0
Existence center podpůrných služeb a podnikatelských inkubátorů, kde v daném území podnikatel získá všechny potřebné informace a služby pro rozvoj sociálních podniků	2,5	3,6	2,7	2,5	2,3	2,5	2,0	2,7	1,0	2,6	2,4	1,7	3,2
Vyšší podpora sociálního „franchisingu“ tj. podpora přenosu znalostí a dobré praxe sociálních podniků uvnitř státu i přes hranice při respektování specifických podmínek jednotlivých zemí.	2,6	3,3	2,0	2,7	3,0	1,7	1,0	2,9	4,0	2,3	2,3	1,3	3,0

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 1 (KP SP OPLZZ a IOP), n=71 (počet oslovených 135)

Rozdíly v hodnocení stabilní a dostupné nabídky podpůrných služeb jsou mnohem výraznější. Pro respondenty z Pardubického a Středočeského kraje patří tento nástroj mezi nejpřínosnější, naopak v Moravskoslezském kraji (a Praze) je považován za méně přínosný.

Založení platformy sociálních podniků a jejich zapojení do mezinárodních sítí je posuzováno jak spíše středně významný nástroj, který je nejlépe hodnocen v Ústeckém a Olomouckém kraji, naopak za méně přínosný je považován v Moravskoslezském kraji (a Praze).

Existence center podpůrných služeb a podnikatelských inkubátorů je nejvýše hodnoceno v Kraji Vysočina (a Praze), malý význam mu přisuzují respondenti z Jihomoravského kraje.

Poslední uvedený nástroj, vyšší podpora sociálního „franchisingu“, je považována za velmi přínosný nástroj v krajích Pardubickém, Vysočina a Olomouckém, naopak za méně významný je označen v Jihomoravském kraji (a Praze).

Ve srovnání s hodnocením finančních nástrojů, nejsou rozdíly na krajské úrovni mezi jednotlivými nástroji nefinanční podpory tak významné, takže postavení nástroje označeného za nejpřínosnější v rámci kraje není obvykle tak výrazně dominantní. V Jihočeském kraji (a Praze) je nejlépe hodnoceným nástrojem existence center podpůrných služeb a podnikatelských inkubátorů. V Jihomoravském, Královéhradeckém, Moravskoslezském a Středočeském kraji je na první pozici mezi uvedenými nástroji stabilní a dostupná nabídka podpůrných služeb. Větší využití mentoringu a koučinku je nejpřínosnější aktivitou pro respondenty z Královéhradeckého, Plzeňského a Zlínského kraje. Pro jediný kraj, Ústecký, je nejvýznamnějším nástrojem založení platformy sociálních podniků. Ve zbývajících krajích, tj. Karlovarském, Olomouckém, Pardubickém a Vysočině, ocenili respondenti nejvýše vyšší podporu sociálního „franchisingu“.

3.1.4 EQ 1.5: Jaké jsou vhodné intervence ESF (EFRR), které řeší vymezené problémy, resp. eliminují negativní příčiny problémů, případně podporují působení pozitivních faktorů?

Tato evaluační otázka představuje určitou syntézu závěrů a z nich vyplývajících doporučení, která byla provedena dle jednotlivých zjištění evaluačních otázek úkolu 1, včetně jejich konfrontace se zjištěními v úkolech 2 a 3. Tato evaluační otázka byla zpracována prostřednictvím výsledků řešerše relevantních dokumentů a studií, dle které byla provedena analýza příčin problémů v oblasti sociálního podnikání a identifikovány způsoby a nástroje, jak tyto příčiny odstranit nebo alespoň omezit. Tato zjištění byla dále konfrontována s výsledky v provedených dotazníkových šetřeních, dále ověřena prostřednictvím panelu expertů a formulace konkrétních doporučení byly v závěru evaluace diskutovány v rámci workshopu s pracovníky s pracovníky ŘO OP LZZ a ZS OP LZZ a IOP a také v rámci řízených rozhovorů s pracovníky pověřenými za koordinaci či přípravu tematiky sociálního a inkluzivního podnikání pro nové programové období 2014 – 2020 (zejména MPSV, částečně i MŠMT).

Výstupem řešení této evaluační otázky jsou doporučení pro zaměření (cíle) intervencí pro sociální a inkluzivní podnikání, přičemž následující text je členěn podle identifikovaných příčin problémů sociálního (kap. 9.3.1) a inkluzivního (kap. 9.3.2) podnikání v ČR.

a) Prostředí pro sociální podnikání

1) Absence jasné definice SP a její zakotvení v legislativním systému umožňující další rozvoj SP

Cílem je vytvořit legislativní podmínky umožňující rozvoj různých forem SP s jasně vymezenými základními pojmy. Tato definice by dále umožnila rozvíjet systémovou podporu v dalších navazujících oblastech (různé úlevy na daních, na odvodech na sociálním a zdravotním pojištění apod.). Jedná se o změnu legislativy, která by odrážela reálné podmínky v ČR a umožnila další rozvoj sociálních podniků i ve vazbě na koncipování veřejných politik.

I když definice sociálního podniku v ČR existuje, není zakotvená v legislativě, což je mj. ovlivněno určitými problémy s uchopením některých kritérií sociálního podniku.¹⁹

Na základě legislativně vymezeného sociálního podniku je pak možné podpořit rozvoj sociálního podnikání systémově, např. formou změn daňové legislativy (zavedením určitých úlev), snížením odvodů na sociální a zdravotní pojištění apod. Tyto náměty vyplynuly také z dotazníkového šetření realizovaného v rámci tohoto projektu.²⁰ Návrhy respondentů byly velmi různorodé, nicméně je lze rozdělit do několika skupin:

- stabilní právní prostředí - obecně legislativa, která zjednoduší podnikání jako takové, jasný výklad zákonů a příruček, všeobecně jednodušší administrativa bez neustálých změn;
- legislativní změny spojené s legislativním ukotvením sociálního podniku;
- legislativní změny spojené s finančními nástroji - daňové zvýhodnění²¹ a úlevy, snížení sociálního a zdravotního pojištění, bezúročné půjčky, náhradní plnění ze strany státu, garance úvěrů státními bankami, trvalá dotace na každé vytvořené pracovní místo, efektivnější využití veřejných prostředků např. část prostředků na sociální dávky přesměrovat na tvorbu pracovních míst v sociálních podnicích, průběžné dotování SP po dosažení předem

¹⁹ V současnosti je na MPSV realizovaný projekt, který by měl přispět k definici SP a jejích indikátorů.

²⁰ Dotazník 33 - koneční příjemci (SP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)

²¹ Význam daňových zvýhodnění vyplývá i z realizovaného panelu expertů dne 15. 1. 2014

stanovených kritérií, rychlejší přístup k okamžité finanční pomoci a možnosti řešení problému, dlouhodobá finanční odměna SP, které se věnují znevýhodněným skupinám a předávají své dlouholeté zkušenosti;

- sociálně zodpovědné zadávání veřejných zakázek – výrazněji prosazovat společensky zodpovědné zadávání veřejných zakázek, obecně zjednodušení veřejných zakázek, určit povinnou, přesně procentuálně stanovenou část zakázek subjektů z komunální sféry, všech podniků se státní účastí a podniků hospodařících s nerostnými zdroji a jejich distribucí a s vodou pro zadávání zakázek sociálním podnikům, uplatňovat cenové zvýhodnění (15-20%) SP při zadávání zakázek výběrových řízení.

Návrhy řešení:

- 1) Provést aktualizaci definice sociálního podnikání²²
- 2) Zvážit a do legislativy zpracovat další vhodné formy sociálních podniků, které umožní další rozvoj SP (GLE, Redeco, 2008):
 - úvěrová družstva;
 - vzájemné společnosti (*mutuality*);
 - pracovní společenství (*labour societies* / podniky vlastněné zaměstnanci);
 - finanční instituce komunitního rozvoje;
 - venkovská inovační centra;
 - sociální podniky s účastí obce;
 - centra místního rozvoje.
- 3) Na základě legislativně vymezeného SP zvážit systémové možnosti jejich podpory v oblasti:
 - snazšího přístupu k finančním prostředkům (např. zvýhodněné půjčky, záruky za úvěry apod.);
 - daňového zvýhodnění;
 - odvodů na sociální a zdravotní pojištění;
 - důrazu na společensky zodpovědné zadávání veřejných zakázek.

Způsob řešitelnosti:

V případě aktualizace definice sociálního podnikání lze řešit v rámci veřejných politik (i s využitím ESF).

V případě dalších vhodných forem sociálních podniků se jedná se o změnu, která je podmíněna politickou shodou na významu této problematiky a její aplikace v praxi.

V případě dalších vhodných forem finanční podpory sociálních podniků se jedná se o změnu, která je podmíněna politickou shodou na významu této problematiky.

V OPZ to uvedeno není.

²² V definici se zaměřit na chápání SP jako podniku, který přichází se sociálními inovacemi. Z panelu expertů vyplývá i možnost/nutnost rozlišení více typů SP. Otázkou pak ale je složitost legislativy, která s tímto souvisí.

2) Neexistence měření/hodnocení přínosů SP

Cílem je nastavení systému měření sociální přidané hodnoty jako jednoho z klíčových prvků úspěchu sociálních podniků. K tomu je potřeba podpořit výzkum v oblasti sociálních podniků, který přispěje k rozšíření a prohloubení znalostí o sociálních podnicích a jejich ekonomických a sociálních dopadech, pomůže nastavit systém měření kvality a zapojení zúčastněných stran do platform a sítí za účelem přenosu *best practice* a dalšího vzdělávání a rozvoje dovedností (OECD, EC, 2012c). Důležitým aspektem je také využití a modifikace zkušeností ze zahraničí.

Problémem v této souvislosti může být financování výzkumu, přičemž je možné jednak vytvořit novou instituci pro výzkum SP nebo výzkumný program, do něž se zapojí stávající instituce VaV, vč. vysokých škol.

Návrhy řešení:

Na základě zkušeností ze zahraničí a jejich aplikací v českých podmínkách zavést:

- 1) systém indikátorů sociálních podniků²³, které by měly být, pokud možno, kvantifikovatelná;
- 2) systém měření a hodnocení přidané hodnoty sociálních podniků (NBFSE, 2010, NBFSE, 2012) s využitím zahraničních zkušeností a s ohledem na podmínky českého prostředí, dostupnost dat a jejich zpracování (realizovatelnost měření a hodnocení).²⁴ Systém měření a hodnocení přidané hodnoty sociálních podniků by měl vycházet zejména ze skutečnosti, že sociální podnik je primárně samostatný, samofinancovatelný a samoudržitelný.

Způsob řešitelnosti:

Tuto problematiku lze řešit veřejně politickými nástroji (viz např. standardy sociálních služeb v ČR) i s využitím prostředků ESF, včetně financování výzkumu v této oblasti.

Kvalita a efektivita služeb je v OPZ zahrnuta v Prioritní ose 3 Sociální inovace a mezinárodní spolupráce v SC 1: Zvýšit efektivitu sociálních inovací a mezinárodní spolupráce v tematických oblastech OPZ a dále rámci PO 4: Efektivní veřejná správa, IP 1: Investice do institucionální kapacity a výkonnosti veřejné správy a veřejných služeb na vnitrostátní, regionální a místní úrovni za účelem reformy, zlepšování právní úpravy a řádné správy, SC 1: Zvýšit efektivitu a transparentnost veřejné správy.

3) Omezená aplikace společensky odpovědných VZ

Jak je uvedeno v kapitole o příčinách problémů sociálních podniků, v České republice ke společensky odpovědnému zadávání zakázek existují metodiky i příklady dobré praxe. Nicméně určitým problémem je aplikace SOVZ v praxi, jejich využívání ze strany orgánů státní správy a samosprávy.

Cílem je dosáhnout společensky zodpovědného zadávání zakázek orgány státní správy a samosprávy a odpovídající schopnosti sociálních podniků se o tyto zakázky ucházet. Podporu společensky

²³ Viz již dříve zmíněný projekt MPSV na vymezení indikátorů SP.

²⁴ V tomto směru se lze **inspirovat** např.

- komplexními účetními a reportovacími nástroji, jako je Social Accounting, SROI (social return on investment), sociálně ekonomické zprávy nebo SYTA
- měřením dopadů a výkonnosti - Local multiplier 3 (LM3), Co-operative economic and social performance indicators (CESPIs), Bilan sociétal a bilancio sociale
- systémy zlepšování kvality / výkonu, např. na základě modelu EFQM nástroje K² (Belgie), SYFO (Finsko) a C3 (UK)
- nástroji strategického managementu – SEBS (Social Enterprise Balanced Scorecard)
- standardy kvality a značky - ochranná známka pro sociální podniky, která garantuje určitou kvalitu poskytovaných služeb, např. Star Social Firms (UK), Sozialgütesiegel (Rakousko)

odpovědného zadávání veřejných zakázek ve vztahu k sociálním podnikům neomezovat pouze na komunální sociální podniky, ale naformulovat obecně.

Návrhy řešení:

- 1) Proškolení a rozvoj dovedností zadavatelů společensky odpovědných VZ, včetně rozpracování/aktualizace metodik a příkladů dobré praxe, zpracování akčního plánu / strategie pro společensky zodpovědné zadávání veřejných zakázek;
- 2) Proškolení a rozvoj dovedností uchazečů o společensky odpovědné VZ;
- 3) Podpora soutěžního dialogu a vyjednávání v rámci sociálně zodpovědného zadávání zakázek.

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejnými politikami, zejména prostřednictvím rozvoje znalostí a dovedností v této oblasti jak zadavatelů VZ, tak uchazečů o tyto VZ s využitím prostředků ESF.

V návrhu OPZ je tato problematika zahrnuta v podporované aktivitě „Podpora a vytváření podmínek pro vznik a rozvoj komunálních sociálních podniků“ Investiční priority 3 Prioritní osy 2: Komunitně vedené strategie místního rozvoje v rámci specifického cíle 1 Zvýšit zapojení lokálních aktérů do řešení problémů nezaměstnanosti a sociálního začleňování ve venkovských oblastech nebo v rámci aktivit Prioritní osy 4 Efektivní veřejná správa Investiční priority 1 Investice do institucionální kapacity a výkonnosti veřejné správy a veřejných služeb na vnitrostátní, regionální a místní úrovni za účelem reformy, zlepšování právní úpravy a řádné správy, SC 1: Zvýšit efektivitu a transparentnost veřejné správy.

4) Politické prostředí

Cílem je vytvořit přehledné prostředí s jasně definovanými veřejnými politikami, které jsou koordinovány, nedublují se a jsou pro uživatele přehledné a jasné.²⁵

Návrhy řešení:

- 1) Určení jednoho gestora (ministerstva) zodpovědného za problematiku sociálního podnikání;
- 2) Ustanovení funkčního a akceschopného orgánu mezirezortní spolupráce příslušných ministerstev (průmyslu a obchodu, práce a sociálních věcí, zemědělství, pro místní rozvoj, ale také např. ministerstva financí), včetně zástupců sociálních podniků a regionálních orgánů²⁶, aby nedocházelo k zužování této problematiky pouze na sociální oblast;
- 3) Koordinace veřejných politik, které jsou relevantní ve vazbě na podnikání, včetně sociálního podnikání, se zahrnutím regionální dimenze opatření na podporu sociálního podnikání v rámci veřejných politik ve vazbě na konkrétní situaci v jednotlivých regionech;
- 4) Podpora komunikace a spolupráce místních a regionálních samospráv se sociálními podniky²⁷.

Způsob řešitelnosti:

Tyto záležitosti je třeba řešit na úrovni ministerstev, a zejména toho, které bude určeno jako gestor problematiky sociálního podnikání. Vytvoření orgánu mezirezortní spolupráce je organizační opatření, které lze řešit po dohodě relevantních ministerstev rychle. Nejde jen o ustavení takového

²⁵ Politické prostředí jako bariéru podnikání uvádí také GEM 2013 (str. 45) : „Za největší bariéru pro podnikání v České republice je experty považována oblast vládní politiky. ... Konkrétně se jedná o přílišné zatížení podnikatelů byrokracií a administrativou spojenou s podnikáním, nepřehledný daňový systém a v neposlední řadě až příliš často se měnící zákony.“

²⁶ Význam potvrzen i panelem expertů.

²⁷ Jedná se rovněž o připomínku uvedenou ve Sborníku ze studijní cesty po integračních sociálních podnicích v Čechách (P3, P. Francová, 2013), str. 7

orgánu, důležitá je jeho funkčnost a akceschopnost ve vztahu k řešení problémů sociálního podnikání v ČR.

Koordinace veřejných politik a zahrnutí sociálního podnikání do nich, včetně regionální dimenze je otázkou shody o významu této problematiky jako důležité a nosné v ekonomickém a sociální prostředí ČR.

Nelze řešit prostřednictvím OPZ – je to politická a organizační (kompetenční) dohoda. (Nicméně argumentačně lze podložit systémovými projekty realizovanými v rámci OPZ).

b) Financování sociálních podniků

1) Malá škála forem finanční podpory SP

Cílem je rozšíření forem finanční podpory sociálních podniků, a to jak z veřejných, tak z neveřejných zdrojů, která by ale měla vést v konečném důsledku k samofinancování SP.

Návrhy řešení:

Nastavení systému finanční podpory pro SP (EC, 2010; EC, 2013; NBFSE, 2012) pro zahájení, rozvoj a rozšiřování sociálních podniků formou:

- dotací, která ale bude spolufinancována (do výše 20 %) samotným SP;
- zvýhodněných půjček / mikropůjček²⁸ (výše půjčky, výše úroku, doba splacení, bonus za včasné splacení apod.);
- záruk²⁹;
- mixem výše uvedených forem podpory.

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejně politickými nástroji, včetně podpory podnikání, podpory zaměstnanosti, i v rámci programů z evropských fondů (ERDF, ESF).

V OPZ uvedeno jako podporovaná aktivita „rozvoj sociálního a sociálně integračního podnikání, např. s využitím sociálních franšíz a mobilizací finančních prostředků na podporu iniciativ sociální ekonomiky a sociálního podnikání, např. prostřednictvím mikropůjček“ v rámci Prioritní osy 2: Sociální začleňování a boj s chudobou, investiční priority 1 Aktivní začleňování, včetně začleňování s ohledem na podporu rovných příležitostí a aktivní účast a zlepšení zaměstnatelnosti. Dále lze tuto problematiku podporovat prostřednictvím aktivity „rozvoj sociálního a sociálně integračního podnikání, např. s využitím sociálních franšíz“ v rámci PO 3: Sociální inovace a mezinárodní spolupráce, SC 1: Zvýšit efektivitu sociálních inovací a mezinárodní spolupráce v tematických oblastech OPZ.

2) Omezený přístup k finančním prostředkům pro SP, jak při zahájení, tak v průběhu činnosti

Cílem je umožnit a rozšířit přístup k finančním prostředkům jak začínajícím, tak stávajícím sociálním podnikům, umožnit vícezdrojovou podporu sociálních podniků a určitou nezávislost na veřejných prostředcích.

Návrhy řešení:

- 1) Využít pro podporu sociálních podniků fondy rizikového kapitálu³⁰.

²⁸ Mikrofinancování, resp. půjčky, jako vhodnou formu podpory uvádí ve své studii PWC. PWC (2013). Vymezení vhodných typů intervencí podporovatelných návratnou formou podpory, str. 9, 10, 14, 15

²⁹ Z panelu expertů vyplynula nutnost do budoucna více klást důraz na návratné formy pomoci.

³⁰ S využitím zkušeností MPO.

- 2) Podpořit nejen zahájení nového podnikání, ale formou návratné pomoci také převzetí existujícího SP např. při odchodu majitele do důchodu (OECD, EC, 2012a) a zahrnout do návratných podpor také druhou šanci pro poctivé podnikatele³¹ (EC, 2013).
- 3) Využít zkušeností ze zahraničí a iniciovat podporu sociálních podniků finančními institucemi, které jsou samy sociálními podniky (jako např. Banka pro sociální ekonomiku (N), Banka pro ženy (N), COOP 57 – Družstevní společnost a etická banka (Š), Bussiness Angels pro sociální podniky (UK)

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejně politickými nástroji, včetně podpory podnikání, podpory zaměstnanosti, i v rámci programů z evropských fondů (ERDF, ESF).

V OPZ uvedeno jako podporovaná aktivita „rozvoj sociálního a sociálně integračního podnikání, např. s využitím sociálních franšíz“ v rámci PO 3: Sociální inovace a mezinárodní spolupráce, SC 1: Zvýšit efektivitu sociálních inovací a mezinárodní spolupráce v tematických oblastech OPZ, dále se jedná o „aktivity vedoucí k zajištění snadnějšího přístupu k financování sociálních podniků pro všechny fáze podnikání“ v rámci PO 2: Sociální začleňování a boj s chudobou, IP 2.1: Aktivní začleňování, včetně začleňování s ohledem na podporu rovných příležitostí a aktivní účast a zlepšení zaměstnatelnosti, SC 2: rozvoj sektoru SE. Je třeba prosazovat zejména návratné formy pomoci, které přispějí k větší zodpovědnosti samotných příjemců pomoci při rozvíjení jejich podnikatelských aktivit, a tím ke zvýšení efektivnosti vynaložených finančních prostředků.

3) Podpořit zájem bank zvýšit dostupnost úvěrů pro nerozvinutý sektor SP

Cílem je rozvinutý systém neveřejné podpory sociálního podnikání, který je ale spojen s prohloubením znalostí a celkového povědomí zástupců finančních institucí o významu a fungování SP. I když se v ČR v některých bankách rozvíjí podpora SP, v současnosti se jedná spíše o PR, než o reálnou podporu (což vyplývá např. z výše poskytované podpory). Na druhé straně je velmi důležitá podpora SP bankami, které lépe ověří životaschopnost podnikatelských záměrů.

Návrhy řešení:

- 1) Zviditelnění sociálních podniků prostřednictvím osvěty o fungování a významu SP, využití příkladů dobré praxe ze zahraničí, ale také, a to zejména z již realizovaných pilotních projektů některých bank v ČR.
- 2) Využít zkušeností ze zahraničí a iniciovat podporu sociálních podniků finančními institucemi, které jsou samy sociálními podniky (jako např. Banka pro sociální ekonomiku (N), Banka pro ženy (N), COOP 57 – Družstevní společnost a etická banka (Š), Bussiness Angels pro sociální podniky (UK)
- 3) Zvážit podporu SP prostřednictvím bankovních úvěrů se zárukami od státu (příp. s využitím fondů EU).

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejně politickými nástroji, zejména prostřednictvím vzdělávání a osvěty, přenosem zkušeností z některých členských zemí EU prostřednictvím např. ESF.

V OPZ lze identifikovat možnosti, jak tyto aktivity podporovat, zejména v rámci PO 2: Sociální začleňování a boj s chudobou, IP 2.1: Aktivní začleňování, včetně začleňování s ohledem na podporu rovných příležitostí a aktivní účast a zlepšení zaměstnatelnosti a PO 3: Sociální inovace a mezinárodní spolupráce

4) Chybějící systém daňových a dalších úlev pro SP

³¹ Pro ty podnikatele, kteří zkrachovali ne vlastní vinou (druhotná platební neschopnost).

Cílem je vhodně nastavený systém daňových a dalších úlev pro sociální podniky.

Návrhy řešení:

V souladu s českou legislativou vytvořit systém daňových a dalších úlev³², které umožní a podpoří sociální podniky, přičemž lze tyto úlevy diferencovat podle zapojení znevýhodněných skupin. V tomto smyslu je ale otázkou, zda by skupiny znevýhodněné na trhu práce neměly být definovány precizněji (a spíše v menším rozsahu). Při realizaci níže uvedených návrhů pak zohlednit nastavení podmínek pro sociální podniky zaměřené na cílovou skupinu zdravotně postižených.³³

Jedná se o tyto formy úlev či zvýhodnění:

- daňové prázdniny či daňové úlevy SP na určitou dobu po zahájení činnosti;
- snížení odvodů na sociální pojištění SP na určitou dobu po zahájení činnosti;
- daňový odpočet pro SP působící ve znevýhodněných oblastech nebo pro znevýhodněné skupiny (OECD, EC, 2012c).

Způsob řešitelnosti:

V případě daňových a dalších úlev se jedná se o změnu legislativy, která je podmíněna politickou shodou o této problematice a časovými souvislostmi vyplývajícími z legislativního procesu. Prostřednictvím ESF by bylo možné financovat výzkum - přípravu podkladů pro takové úlevy (s využitím zkušeností ze zahraničí).

V OPZ to přímo uvedeno není, ale lze identifikovat možnosti, jak podpořit výzkum lze zejména v rámci Prioritní osy 2: Sociální začleňování a boj s chudobou, investiční priority 1 Aktivní začleňování, včetně začleňování s ohledem na podporu rovných příležitostí a aktivní účast a zlepšení zaměstnatelnosti.

c) Fungování samotných sociálních podniků

1) Nedostatečné znalosti, dovednosti a zkušenosti SP

Cílem je vytvořit rozvinutý systém vzdělávacích a poradenských služeb, mentoringu a koučinku pro zlepšování znalostí a dovedností aktérů SP a funkční a fungující systém center podpůrných služeb a podnikatelských inkubátorů³⁴. Tento systém by měl být postavený na tom, že sociální podnik je podnik a jako takový musí být životaschopný. Na druhé straně jeho pracovní síla vykazuje určité specifické znaky, tudíž je potřeba umět s ní pracovat.

Návrhy řešení:

1. Vzdělávání a rozvoj dovedností zaměřené na podporu sociálního podnikání, cílit podle skupin znevýhodněných na trhu práce, spolupracovat s relevantními partnery v území.
2. Zahrnout rozvoj podnikatelských dovedností v rámci vzdělávacího procesu (od základních škol až po vysokoškolské studium)³⁵, včetně stáží, podpora rozvoje podnikatelských dovedností v rámci mimoškolních aktivit (OECD, EC, 2012b, TESSEA, 2011), vzdělávání prostřednictvím praktických učebních modelů založených na získávání zkušeností a s využitím zkušeností reálně podnikajících lidí (EC, 2013, GEM 2013), včetně využívání moderních technologií (McKinsey Global Institute, 2012, OECD, EC, 2012a)

³² Význam daňových zvýhodnění vyplynul z odborné diskuse na panelu expertů.

³³ Jedná se o připomínku uvedenou také ve Sborníku ze studijní cesty po integračních sociálních podnicích v Čechách (P3, Francová, 2013), str. 7-8, zdůvodnění: zaměstnávání osob se zdravotním postižením je podporováno legislativou, což neplatí pro osoby se sociálním znevýhodněním.

³⁴ Význam těchto aspektů vyplývá i ze studie GEM 2013 (str. 47-49).

³⁵ Význam vzdělávání potvrzuje i GEM 2013, kde se zdůrazňuje že, „již od základní školy měli být mladí lidé podporováni v osvojení si podnikatelských charakteristik.“ (str. 47).

3. Rozvoj poradenských služeb ve všech fázích životního cyklu sociálního podnikání (OECD, EC, 2012a, OECD, EC, 2012b, TESSEA, 2011, GEM 2013). Zaměřit se na kvalitu poradců (např. formou certifikace), kteří by měli být schopni poradit podnikatelům i v krizových situacích.
4. Využití mentoringu a koučinku při zahájení podnikání, ale i v jeho průběhu; vhodný výběr mentorů a koučů, kteří podpoří svými znalostmi a dovednostmi podnikatele (OECD, EC, 2012a, OECD, EC, 2012b)
5. Organizační opatření s cílem ustanovit 1 místo, kde v daném území stávající nebo potenciální sociální podnikatel získá všechny potřebné informace a služby (nutno stanovit územní jednotky, pro něž bude takové centrum pracovat), využít stávající sítě, příp. je rozšířit o kvalifikované poradce (specificky zaměřené na SP, tzn. že znají jak problematiku podnikání, tak problematiku práce se znevýhodněnými skupinami).
6. Podpora podnikatelských inkubátorů poskytujících relevantní podmínky pro rozvoj sociálních podniků.

Způsob řešitelnosti:

Tuto problematiku lze řešit veřejně politickými nástroji, jako jsou vzdělávací politika, politika zaměstnanosti a politika podpory podnikání, včetně využití prostředků z fondů EU. S ohledem na kompetence žáků a studentů je třeba posílit oblast školního vzdělávání k problematice podnikatelských dovedností a přípravy žáků a studentů na SVC jako alternativu k závislé činnosti.

V OPZ lze identifikovat možnosti, jak podporovat rozvoj znalostí a dovedností v sociálním podnikání - jedná se o podporované aktivity zejména v rámci v rámci Prioritní osy 2: Sociální začleňování a boj s chudobou, investiční priority 1 Aktivní začleňování, včetně začleňování s ohledem na podporu rovných příležitostí a aktivní účast a zlepšení zaměstnatelnosti. Podpora inkubátorů je uvedena v rámci PO 3: Sociální inovace a mezinárodní spolupráce, SC 1: Zvýšit efektivitu sociálních inovací a mezinárodní spolupráce v tematických oblastech OPZ, aktivita „Podpora kapacit pro vývoj a šíření inovací – inovačních „laboratoří, hubů³⁶ a inkubátorů“.

2) Nerozvinutý prostor pro informace, výměnu zkušeností, přenos dobré praxe

Cílem je vytvořit fungující platformy a sítě sociálních podniků pro přenos informací a výměnu zkušeností s využitím zkušeností z prioritní osy 5 OPLZZ. V rámci podpory těchto aktivit věnovat pozornost místním souvislostem sociálního podnikání, využít sociální kapitál spočívající v úzkých vazbách na klíčové aktéry, sociální soudržnosti komunity, znalosti podnikatelských příležitostí v rámci obce, mikroregionu, neboť zakotvení sociálního podnikání v území je pro poskytovatele některých služeb (uklizení, údržba zeleně, zahradničení, řemesla) předpokladem jejich delšího fungování.

Návrhy řešení:

- 1) Využití stávajících a iniciace příp. nových sociálních platform a sítí pro sběr informací a jejich přenos – shromažďování informací, skupinové financování (crowdsourcing) a řešení problémů (McKinsey Global Institute, 2012). Z národní úrovně se soustředit na propojení stávajících sítí a podporovat napojení nově „zdola“ vzniklých sítí na stávající strukturu;
- 2) Podporovat mezinárodní spolupráci pro sdílení zkušeností a učení se, zvyšování odbornosti a znalostí o přínosech a vhodné podpoře SP a SI ve veřejné správě, zpracování analýz a evaluací pro oblast sociálního a inkluzivního podnikání;
- 3) Podporovat start-up komunity a další projekty, které pomáhají propojovat začínající podnikatele navzájem mezi sebou, ale také se zkušenějšími podnikateli a s investory. (Lukeš, Jakl, 2012, str. 33).

Způsob řešitelnosti:

³⁶ Jedna z možných definic hubu je např. „pracovní prostor pro setkávání a inovace“ (<http://prague.the-hub.net/>)

Tuto problematiku lze řešit veřejně politickými nástroji jen omezeně – spíše iniciovat, napomáhat rozvoji a zastřešit. V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že prostředí v ČR je zatím ještě málo vyzrálé, což s sebou může přinést specifické problémy, týkající mj. chápání sociálního podnikání jako takového.

Podpora a využití tematických sítí a platforem je zahrnuta v OPZ, v Prioritní ose 3 Sociální inovace a mezinárodní spolupráce, v rámci SC 1: Zvýšit efektivitu sociálních inovací a mezinárodní spolupráce v tematických oblastech OPZ a v PO 2: Sociální začleňování a boj s chudobou.

3) Nedostatek funkčních modelů sociálního podnikání

Cílem je využití zahraničních zkušeností s rozvojem sociálního podnikání zejména sociálního franšizingu pro další rozvoj sociálních podniků v ČR.

Nicméně v této souvislosti je potřebné si uvědomit možné problémy podpory franšíz, spojené s určitou nevyspělostí českého prostředí a určitý volnější předstupeň sociálního franšizingu, a podporovat také osvětu a šíření zkušeností s franšizingem.

V zaměření (podpořených) sociálních podniků v ČR převažují SP integrační, jejichž cílem je trvalé zaměstnávání znevýhodněných skupin. Zatím velmi omezenou formou, a tedy i zkušenosti s jejich fungováním, jsou SP tranzitní, jejichž cílem je připravit znevýhodněné osoby na vstup na volný trh práce.

Návrhy řešení:

- 1) Podporovat rozvoj sociálních franšíz jako zdroje pracovních míst, zejm. pro skupiny znevýhodněné na trhu práce (ze zahraničních zkušeností vyplývá zaměření sociálních franšíz - úklidové služby, podpůrné služby starší a zdravotně postižené osoby, second-handly zaměstnávající osoby znevýhodněné na trhu práce apod.)
- 2) Podpora *green jobs* a environmentálně zaměřeného sociálního podnikání a poradenství pro tyto SP
- 3) Podpora tranzitních integračních podniků.
- 4) Podporovat osvětu a šíření zkušeností s franšizingem, poradenství, mentoring v rámci sociálních franšíz, zdůrazňovat osvědčené postupy a úspěšné sociální franšízy
- 5) Podporovat vytváření kodexu a standardů kvality v rámci sociálních franšíz
- 6) Nastavit dostupný systém financování pro sociální franšízy

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejnými politikami relativně rychle – implementace do podpory podnikání, do podpory zaměstnanosti.

V OPZ uvedeno jako podporovaná aktivita „rozvoj sociálního a sociálně integračního podnikání, např. s využitím sociálních franšíz“ v rámci Prioritní ose 3 Sociální inovace a mezinárodní spolupráce, v rámci SC 1: Zvýšit efektivitu sociálních inovací a mezinárodní spolupráce v tematických oblastech OPZ a dále v PO 2: Sociální začleňování a boj s chudobou.

3.2 Analýza problémů a potřeb inkluzivního podnikání v ČR

3.2.1 EQ 1.1: Jaké jsou ústřední problémy v oblasti rozvoje InP a jaké jsou jejich důsledky?

Základní vymezení inkluzivního podnikání (InP), jeho přínosy a podpora

Lukeš a Jakl (2012) vymezili inkluzivní podnikání ve své studii *Global entrepreneurship monitor 2011* jako **drobné podnikání, kdy nejčastěji jde o samostatnou výdělečnou činnost osob znevýhodněných na trhu práce.**

Samostatná výdělečná činnost pro mnoho lidí se znevýhodněním často představuje vhodnější pracovní uplatnění, než práce na zaměstnanecký poměr, zejm. v technologicky náročných oborech. V ČR je významný podíl podnikajících osob na celkové zaměstnanosti (cca 15 %), v segmentu malých a středních firem cca 30 %.³⁷ Nové podnikání znevýhodněných vytváří další pracovní místa a zvyšuje potenciál pro vznik inovačních firem s vysokou přidanou hodnotou (např. studentů a absolventů). Obecně se podporou podnikání jednotlivců zlepšují podnikatelské kompetence prospěšné pro jakoukoliv práci (projektové řízení, finanční gramotnost, komunikativnost, spolupráce ad.) a zlepšuje se vnímání a ocenění podnikání ve společnosti.

Podle Kohouta (2013) představují malé a střední podniky (zahrnující samostatnou výdělečnou činnost) základ nejen bohatství regionů a států, ale zejména zajištění dlouhodobé konkurenceschopnosti. Přitom podle Světové banky (2013) se však ČR řadí v mezinárodním srovnání až na 146. místo (ze 189 hodnocených zemí) v kategorii týkající se zahájení podnikání. Dynamika podnikatelských aktivit souvisí s makroekonomickým vývojem. Paradoxně ve sféře trhu práce sehrála hospodářská krize „pozitivní“ vliv na vývoj míry podnikatelských aktivit v ČR v segmentu malých a středních firem zahrnujících podnikání OSVČ, čímž byl zčásti kompenzován nárůst nezaměstnanosti v krizových letech. Podle analýzy a údajů ČSÚ (2013, str. 2) zcela neplatí teze o tom, že počty těchto firem narůstají s růstem ekonomické aktivity. Naopak: **skutečnost, kdy zejména lidé ze skupiny sebezaměstnávajících zanechávali svého podnikání, byla v ČR spojena s nástupem konjunktury - segment velkých a zčásti i středních firem byl nastartováním silného růstu ekonomiky schopen absorbovat pracovníky formou zaměstnaneckého poměru.** Mezi roky 2004-2006 ubylo z nejmenších firem 105 tis. zaměstnaných osob, zatímco v ostatních větších firmách segmentu, ale i mimo něj, se zaměstnanost zvyšovala. Naproti tomu v krizovém roce 2009, ale i v roce 2010, přibýlo v úhrnu 47 tis. zaměstnaných osob, díky padesátisícovému přírůstku osob samostatně výdělečně činných. Ostatní velikostní skupiny firem pracovní místa redukovaly. Za celý segment tak došlo mezi lety 2008-2010 k úbytku počtu zaměstnaných osob o 64 tisíc. Plyne z toho, že mnoho pracovníků tak v dobách nepříznivého vývoje ekonomiky využívá samostatného podnikání jako „náhražky“ nedostatečného uplatnění na trhu práce ve formě regulérního zaměstnaneckého poměru. Tento faktický „únik“ do podnikání přitom není spojen s odpovídajícím růstem produktu.

Podpora podnikání znevýhodněných je součástí koordinovaného přístupu k řešení zhoršené ekonomické situace a souvisejícího úbytku (nových) pracovních míst. **Podpora InP z veřejných zdrojů** byla v programovém období 2007 - 2013 vedle podpory v rámci APZ poskytována prostřednictvím **OP**

³⁷ V ČR působí přibližně 700 až 790 tis. osob samostatně výdělečně činných, pracujících majitelů obchodních společností, spolupracujících členů domácnosti, zaměstnanců na dohodu o provedení práce a pracovní činnosti v malých a středních firmách v ČR, a při porovnání s cca 4,7 mil. zaměstnaných osob činí tento podíl přibližně 15 %. Podíly skupin osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) na celkovém počtu zaměstnaných osob v malých a středních firmách činí přibližně 30 % v dlouhodobém období let 2003 – 2010 (viz Technická příloha závěrečné zprávy kap. 2.1.4 Dynamika podnikatelských aktivit).

LZZ a IOP. V **OP LZZ** je poskytována podpora na zahájení a rozvoj sociálního podnikání (vč. zahájení podnikání OSVČ ze znevýhodněných osob) v oblasti podpory 3.1 Podpora sociální integrace a sociálních služeb v rámci globálního grantu Sociální ekonomika (výzva č. 30), a dále je inkluzivní podnikání podporováno zejména v rámci RIP ÚP v oblasti podpory 2.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti, v oblasti podpory 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce, v oblasti podpory 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života a v oblasti podpory 5.1 Mezinárodní spolupráce. V **IOP** je podpora sociálního podnikání (vč. zahájení podnikání OSVČ ze znevýhodněných osob) poskytována v oblasti intervence 3.1c Investiční podpora poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům při prosazování a realizaci nástrojů sociální ekonomiky (výzvy č. 1 a 8).

Ústřední problém inkluzivního podnikání

Inkluzivní podnikání v ČR se potýká se dvěma vzájemně provázanými ústředními problémy:

- radikální pokles počtu i podílu nezaměstnaných zahajujících podnikání - vzhledem k tomu, že hospodářská situace nejen v ČR, ale i v ostatních zemích EU se v posledních letech výrazně zhoršila, tak se zároveň omezily možnosti pro podnikatelské aktivity, které přestávají v obecné plnit úlohu cesty k sebezaměstnání (tzv. únik do podnikání). Tímto se omezuje manévrovací prostor hospodářské politiky pouze na podpory v nezaměstnanosti a snižuje se celkový vliv v praxi trhu práce, čímž se dlouhodobě ohrožuje sociální stabilita a soudržnost ve společnosti.
- malý počet a podíl osob znevýhodněných (ohrožených) na trhu práce zahajujících podnikání a následně podnikajících, zejm. žen, osob s nízkou kvalitací, starších osob a částečně mladých lidí – pokud se prohlubují problémy znevýhodněných osob na trhu práce dlouhodobě, tak se zvyšuje riziko zacyklení problémů a vzniku bludného kruhu znevýhodnění. Přitom možnosti využití podnikání pro tento okruh osob je jednou z významných možností, jak těmto problémům čelit.

Důsledkem výše uvedených ústředních problémů inkluzivního podnikání **v ČR pak je přetrvávající zhoršená situace znevýhodněných skupin obyvatelstva na trhu práce**, zejm. z hlediska specifické míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti. V obecnějším pohledu je důsledkem nízká míra vzniku nových podnikatelských subjektů a snižující se míra podnikatelské aktivity obyvatel v ČR, která je v mezinárodním srovnání celkově na nízké úrovni (viz také GEM 2013).

Kvantifikace ústředního problému inkluzivního podnikání v ČR

Z hlediska problematiky inkluzivního podnikání, tj. podnikání znevýhodněných osob, došlo podle analýzy stavu podnikání v ČR (Lukeš, Jakl, et al., 2013, str. 23) **v posledních letech k radikálnímu poklesu nové podnikatelské aktivity právě u nezaměstnaných**. Jak vyplývá z předběžných výsledků uvedené analýzy, tak roce 2013 nová podnikatelská aktivita dosáhla míry pouze 2,8 %. Přitom v roce 2011 dosahovala míra nové podnikatelské aktivity u této skupiny 9,2 % a v roce 2006 dokonce 18,9 %. Lukeš a Jakl v této souvislosti varují, že **tento pokles ohrožuje sociální soudržnost ve společnosti**, která je i jednou z priorit Evropské unie. Podnikání přestává být cestou k sebezaměstnání. Dle MPSV (2013b) připadalo v roce 2011³⁸ na jedno volné pracovní místo 14,2 uchazeče o zaměstnání (oproti 2,5 uchazečům na jedno místo v roce 2007). Při současném nízkém počtu volných pracovních míst mají problém s uplatněním na trhu práce i osoby bez znevýhodnění. **Podpora podnikatelských dovedností rovněž obsahuje významný potenciál multiplikační tvorby dalších pracovních míst v nově vzniklých (mikro)podnicích**, na která budou moci být umístěni uchazeči o zaměstnání, kteří sami nemají osobnostní předpoklady pro podnikání.

³⁸ Data k 31. prosinci, zdroj: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2011/Anal2011.pdf

Příčinou tohoto stavu tudíž není pouze špatný stav na trhu práce a nestabilní makroekonomický vývoj státu, ale také i nevhodně nastavená aktivní politika zaměstnanosti v ČR při podpoře samostatné výdělečné činnosti (SVČ). Podle výsledků odborné diskuse expertního panelu v rámci této evaluace vyplynulo, že **systém podpory zřízení společensky účelného pracovního místa (SÚPM) uchazečem o zaměstnání za účelem výkonu SVČ je nezbytné revidovat**. Účelem by měla být podpora vzniku podnikatelských záměrů schopných se na trhu udržet a generovat nová pracovní místa. V posledních letech však docházelo k souběhu negativního makroekonomického vývoje spojeného se zvyšující se mírou nezaměstnanosti na straně jedné, a probíhající reorganizací úřadů práce v ČR na straně druhé, které v této konstelaci velmi složitě zvládaly tlak nárůstu počtu nezaměstnaných. Proměna systému by tak měla směřovat spíše ke kvalitě podpořených záměrů než kvantitě, tj. prostřednictvím podpory začínajících OSVČ z řad uchazečů o zaměstnání by se výrazně měla posílit bilanční diagnostika, vstupní poradenství z hlediska přístupu k financování, následné poradenství. Lukeš, Jakl et al. (2013, str. 23) uvádí, že výsledkem by neměla být jen podpora finanční, ale hlavně kvalitní trénink zaměřený na přípravu životaschopných podnikatelských modelů a osvojení podnikatelských dovedností. Problém s nastavením APZ identifikovali také Hora a Sirovátka (2012, str. 17), kteří zjistili, že **dosavadní podpory SVČ se znevýhodněných osob v podstatě netýkaly**. Programy podpory samostatné výdělečné činnosti jsou více zaměřeny na osoby s vyšší úrovní vzdělání (i na VŠ), na osoby ve středním věku a na osoby bez zdravotních problémů, ale také na osoby, které pociťují určitou menší úroveň zdravotních problémů. Nepokrytí významné části znevýhodněných osob v této problematice podpory zahájení SVČ má za důsledek prohlubujícího se problému nízké úrovně zahájených podnikatelských aktivit v důsledku nedostatečné kvalifikace či nízké úrovně vzdělání.

Pro společnost je přínosná **podnikatelská aktivita všech věkových skupin**. Na jedné straně jsou mladí lidé s čerstvými nápady, znalostí jazyků, počítačů a bez hypoték a dalších závazků. Na straně druhé jsou starší lidé se zkušenostmi, kontakty a finančním zázemím, v řadě zemí též s dostatečnými znalostmi IT. Z lidí zapojených do nové podnikatelské aktivity v ČR představovali v roce 2011 **lidé mladší 34 let** celkem 47% (Lukeš, Jakl, 2011) a podle předběžných zjištění za rok 2013 se tento podíl dále zvýšil na úroveň 53,3 % (Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 22). **V porovnání s rokem 2006 došlo přitom k výraznému růstu nové podnikatelské aktivity u nejmladší skupiny ve věku od 18 do 24 let**. Relativní podíl této věkové skupiny na nové podnikatelské aktivitě je 18,7 % a ČR je v tomto měřítku mezi zeměmi na 12. místě, podobná situace je například v Německu. Vyšší podíl je například v Litvě. **Na růst nové podnikatelské aktivity v nejmladší skupině pravděpodobně působí několik faktorů**. Jedním z nich je **zhoršení uplatnitelnosti na trhu práce**, zejména pro absolventy středních škol, ke kterému došlo v souvislosti s ekonomickou krizí. Podnikání se tak jeví více zajímavou alternativou. Druhým může být **rozšíření internetu, mobilních aplikací a sektoru informačních a komunikačních technologií obecně**, ke kterému má mladá generace blíže a dokáže v něm nacházet dobré příležitosti. Konečně mohou hrát svou roli i předměty a vzdělávací aktivity zaměřené na podnikání, které se na vysokých a částečně i na středních školách v posledních letech rozvíjejí. Na druhou stranu se však ČR umístila až na 39. místě v mezinárodním porovnání v případě již zavedené podnikatelské aktivity osob u nejmladší skupiny ve věku od 18 do 24 let, která navíc vykazuje trvalý pokles.

Podle GEM (Lukeš, Jakl, 2012, str. 27) jsme na tom **relativně nejhůře u nové podnikatelské aktivity lidí v předdůchodovém věku**, kde je ČR v nové podnikatelské aktivitě v mezinárodním srovnání až na 40. místě. Rovněž i strategická evaluace OPLZZ (DHV, NVF, str. 33) identifikovala jako nejvíce ohroženou nezaměstnaností **věkovou skupinu 50+**, což se hlavně projevuje u skupiny 50 – 54 let, jejíž podíl činí mezi 12 – 15 % na celkové nezaměstnanosti. V roce 2010 zároveň vzrostl podíl věkové skupiny 55 – 59, a to i s ohledem na prodlužování věku nároku na odchod do důchodu a tím snížení počtu osob, které mohou v této věkové skupině žádat o předčasný důchod, čímž mnozí řešili problém nezaměstnanosti. Z hlediska efektů stávajících rekvalifikačních programů zjistili Kulhavý a Sirovátka (2008, str. 51), že největší efekty jsou dosahovány u účastníků ve středním věku, naopak nejmenší efekty jsou u účastníků nad 50 let.

Při podrobnějším porovnání nových **podnikatelských aktivit u mužů a žen** je situace v ČR podobná ostatním zemím, tj. je zapojeno více mužů než žen (10,5 % mužů a 4,09 % žen v roce 2013), nicméně se zhoršujícím se trendem vývoje. Zatímco v roce 2006 činil tento poměr mužů a žen přibližně 2,18 (mj. počátek programového období 2007 – 2013), tak v období důsledků hospodářské krize se tento poměr zvýšil cca na 2,56 v roce 2011 i 2013, což jasně naznačuje snižující se podíl žen v nových podnikatelských aktivitách (viz Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 21).

Z hlediska dosaženého vzdělání byla v analýze GEM 2013 prokázána souvislost mezi výší dosaženého vzdělání a mírou nové podnikatelské aktivity. Zatímco se základním vzděláním je do podnikání zapojeno pouze 3,5% lidí, v případě vyučených osob se jedná o 4,1 % vyučených (velmi podobný výsledek jako v roce 2011). Zejména lidé se základním vzděláním mají potíže s přežitím jimi zakládaných firem. V případě zapojení vyučených do podnikání může situace naznačovat obsazenost trhu stávajícími řemeslnými firmami či též špatnou dobu pro zahájení nezávislého podnikání. Otázka souladu úrovně současného učňovského školství, které vybavuje své čerstvé absolventy určitými kompetencemi, s podmínkami a aktuální situací na trhu práce je rovněž velmi problematická právě v souvislostech týkajících se úspěšného zahájení podnikání. Naopak u lidí s vysokoškolským vzděláním se jedná o více než 10 %. Dlouhodobě velmi vysoká zůstává úroveň nové podnikatelské aktivity u lidí s doktorským titulem (viz Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 24, 25).

Regionální diferenciace problematiky inkluzivního podnikání v ČR

Jaké jsou meziregionální disparity na úrovni krajů v ČR v oblasti inkluzivního podnikání? Podle regionů NUTS2 (viz Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 24) byla dosažena nejvyšší míra nové podnikatelské aktivity v Praze, konkrétně 10,6 %. To nicméně představuje mírný pokles o 0,7 % oproti úrovni z roku 2011. Na druhém místě se umístil region Severovýchod (růst o 1,8 %), na třetím Moravskoslezský region (růst o 2,6 %), na čtvrtém Jihovýchod (pokles o 1,9 % v porovnání s rokem 2011). Nízká míra podnikatelské aktivity zůstala stejně jako v roce 2011 na Střední Moravě (růst o 0,3 %) a Jihozápadě (pokles o 0,9 %). Rozdíly mezi regiony jsou statisticky významné ($p < 0,01$). Naopak rozdíly v míře již zavedené podnikatelské aktivity mezi jednotlivými regiony nejsou významné. Podle provedené analýzy rozptylu pro porovnání jednotlivých krajů ČR (viz Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 26) vyplynulo, že statisticky významně vyšší podnikatelskou aktivitu bylo možné zaznamenat v Karlovarském kraji v porovnání s krajem Pardubickým, Olomouckým a Moravskoslezským. Problematiku regionální diferenciace inkluzivního podnikání v ČR lze rovněž doložit statistikou APZ za rok 2011 – viz níže uvedená tabulka. Nejvyšší počet uchazečů o podporu týkající se SVČ vykázaly Jihomoravský a Moravskoslezský kraj, které jsou svou ekonomickou strukturou značně odlišné. Rovněž **nelze identifikovat ani výraznější pravidelnost mezi jednotlivými kraji**. Nižší hodnoty v počtu uchazečů v případě Libereckého, Zlínského a Karlovarského kraje je zapříčiněn tím, že se jedná o relativně malé kraje. **Z hlediska struktury je však vhodné zdůraznit významně nižší podíl žen, také nižší podíl mladých osob do 25 let a zcela minimální počty starších osob nad 55 let ve všech krajích ČR.**

Tab. č. 8: Výkaz o aktivní politice zaměstnanosti za rok 2011 – osoby SVČ

Kraj	PočetUch	ZTohoOZP	ZTohoZen	ZTohoDo25let	ZTohoNad50let	ZTohoNad55let
Jihomoravský	319	13	117	38	28	8
Moravskoslezský	304	8	87	27	29	5
Vysočina	240	11	96	35	21	8
Olomoucký	223	3	63	29	16	5
Ústecký	191	0	35	8	6	2
Plzeňský	184	9	93	21	14	4
Středočeský	157	4	29	3	10	5
Jihočeský	155	12	57	14	15	5
Pardubický	146	3	47	19	11	5
Liberecký	120	4	65	12	14	6
Zlínský	119	6	40	9	3	1
Karlovarský	117	5	46	10	11	6
Královehradecký	109	2	25	2	6	2
Hl. m. Praha	23	0	10	0	3	0
Celkem	2407	80	810	227	187	62

Zdroj: vlastní úprava dle údajů MPSV

Hlavní příčiny ústředního problému inkluzivního podnikání – kontext, souvislosti a budoucí problémy na trhu práce v ČR

Hlavní příčiny problému inkluzivního podnikání jsou poměrně složitě vzájemně podmíněné a nelze konstatovat, že by byla chyba pouze v jedné záležitosti. Naopak se jedná o určitý komplex příčin, které jsou detailněji analyzovány v následující kapitole a evaluační otázce 1.2. **Obecně však mají obyvatelé ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízkou sebedůvěru, pokud jde o přesvědčení, že mají dovednosti, znalosti a zkušenosti potřebné pro zahájení nového podnikání.** To může podvazovat podnikatelskou aktivitu v samém zárodku. Tato sebedůvěra je výrazně vyšší u mužů, u vysokoškoláků, u lidí z Prahy a Středních Čech a u domácností s vysokým příjmem. **Velký rozdíl u nás panuje mezi muži a ženami v sebedůvěře.** (viz Lukeš a Jakl, 2012, str. 35). Radikální pokles počtu i podílu nezaměstnaných zahajujících podnikání je zapříčiněn negativním makroekonomickým vývojem, který v minulých letech doprovázela reorganizace úřadů práce v ČR, které byly kapacitně přetíženy. Příčiny pro malý počet a podíl osob znevýhodněných (ohrožených) na trhu práce zahajujících podnikání a následně podnikajících jsou stejné, jako jsou dále negativně zesíleny i dalšími příčinami, mezi které patří nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání a dovednosti znevýhodněných osob na trhu práce pro zahájení podnikání, a dále také nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob.

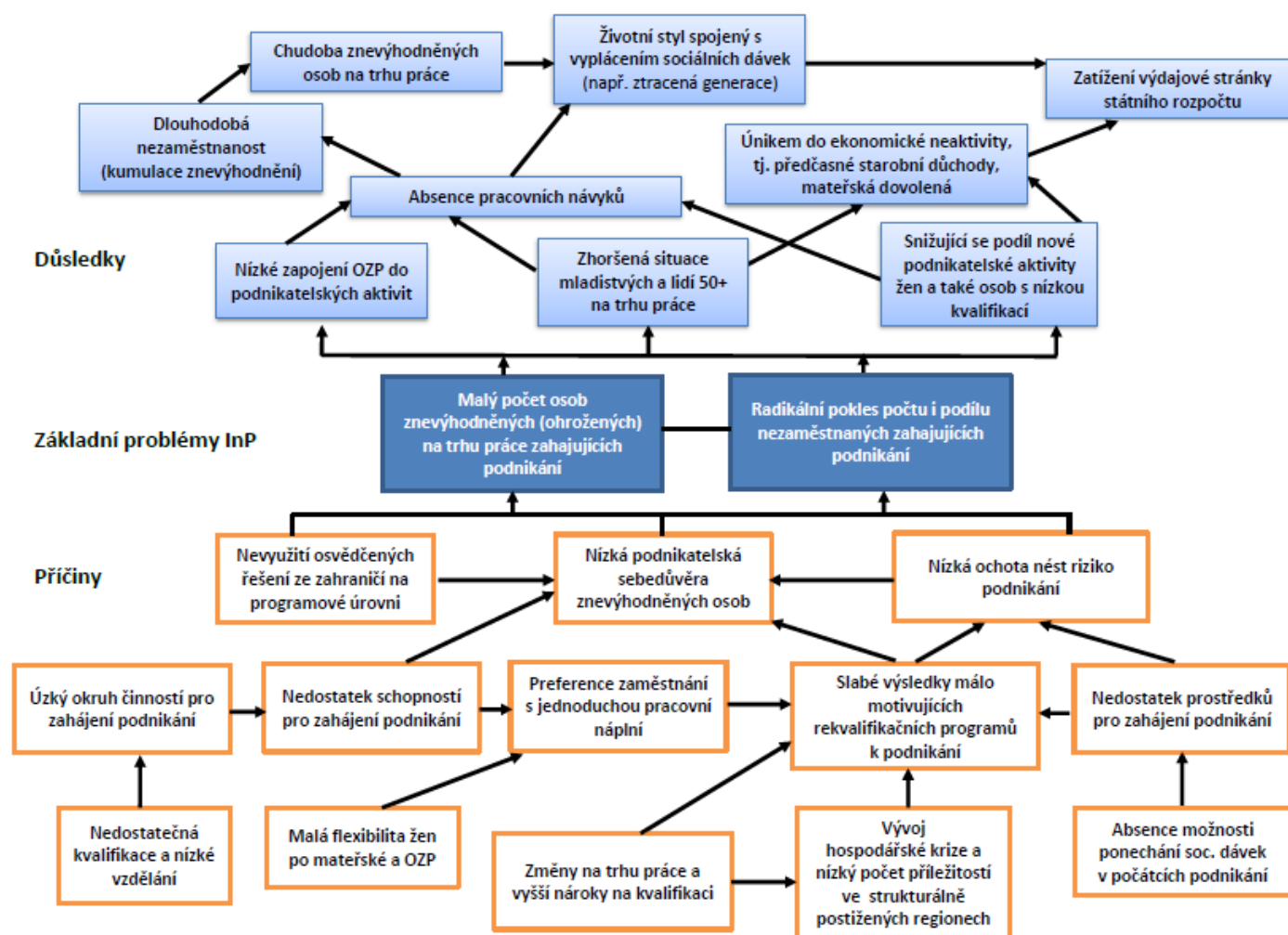
Problematiku inkluzivního podnikání budou negativně ovlivňovat i obecně formulované **budoucí problémy v oblasti zaměstnanosti** (DHV, NVF, str. 30, 31), z nichž tématu SP a InP se týká nejvíce:

- ***Snižující se míra zaměstnanosti*** – vysoká a perspektivní zaměstnanost je v zemích bez výrazného přírodního bohatství jediným zdrojem ekonomické prosperity. Budoucí ekonomickou prosperitu lze dosáhnout prostřednictvím zvyšování zaměstnanosti v oborech činností s vysokou přidanou hodnotou. Stanovení indikátoru 75 % úrovně zaměstnanosti osob ve věku 20 – 64 let ve strategii Evropa 2020 směřuje k tomu, aby členské státy EU lépe využívaly potenciálu své stárnoucí populace. ČR se v současné době pohybuje mírně nad evropským průměrem míry zaměstnanosti, nedosahuje však hodnot jako vyspělé, hlavně severské, evropské země. Vzhledem k tomu, že od konce 90. let má v ČR tento indikátor spíše klesající tendenci, problém s

jeho naplněním se jeví jako reálný. Protisměrným vlivem sice bude působit postupné zvyšování věku odchodu do důchodu, přestože v tomto období ještě nedosáhne hranice 65 let. Stimulaci sklonu k zaměstnanosti bude nutné podpořit nejen u uchazečů o zaměstnání spokojujících se se životem na sociálních dávkách, ale také u osob v předčasném důchodu a u ekonomicky neaktivních osob v produktivním věku.

- ***Prohlubující se rozdíly v zaměstnanosti v regionech*** – míra zaměstnanosti je rozdílná nejen v jednotlivých regionech – krajích, ale i uvnitř krajů. Míra zaměstnanosti ovlivňuje koupěschopnou poptávku a tím i ekonomický a sociální rozvoj regionu. Pokud v budoucnu nebudou zacílena opatření do podpory zaměstnanosti nejvíce ohrožených regionů, problém ekonomického zaostávání a možných lokálních sociálních nepokojů v regionech s vysokou nezaměstnaností poroste.
- ***Nevhodná sektorová struktura zaměstnanosti*** – přestože se v ČR postupně mění struktura zaměstnanosti z hlediska sektorů ve prospěch terciárního sektoru, česká ekonomika je dosud charakterizována významným podílem sekundárního sektoru a v něm zpracovatelským průmyslem a stavebnictvím. Vyspělé evropské země naopak postupně zvyšují zaměstnanost v sektoru služeb, což bude trendem v následujícím období i v ČR, přestože se předpokládá, že průmyslová výroba bude v ČR i nadále hrát klíčovou roli. Rizikem této změny je nevhodná kvalifikační struktura osob, které postupně budou ztrácet práci v sekundárním sektoru a jen obtížně se se stávající kvalifikací zaměstnají v sektoru služeb.
- ***Setrvalý stav v nízké úrovni zapojení flexibilních forem práce***, vyřazující z trhu práce osoby, které mají osobní překážky pro zapojení do pracovního procesu na plný úvazek s pevně stanovenou pracovní dobou a pracovištěm (zdravotní stav, péče o dítě či jinou závislou osobu, výkonnost související s věkem, další osobní důvody). Rovněž tak určité skupiny ekonomicky neaktivních osob projeví více vůle se zaměstnat, pokud jim budou nabídnuty jiné formy zaměstnávání než na plný úvazek s pevně stanovenou pracovní dobou a místem výkonu práce. Pokud nebudou přijata opatření, motivující zaměstnavatele k širšímu rozsahu vytváření flexibilních pracovních smluv a organizace práce, nebude možné tyto osoby do zaměstnanosti začlenit.

Obr. č. 2: Strom ústředního problému InP

Zdroj: vlastní zpracování dle provedené rešeršní analýzy, dotazníkových šetření a expertního panelu

3.2.2 EQ 1.2: Jaké jsou příčiny ústředních problémů pro InP vymezených v rámci řešení evaluační otázky 1.1?

Inkluzivní podnikání v ČR zahrnuje 2 ústřední problémy, tj. malý počet osob znevýhodněných (ohrožených) na trhu práce zahajujících podnikání, a dále radikální pokles počtu i podílu nezaměstnaných zahajujících podnikání.

Příčiny tohoto stavu lze identifikovat na základě rešerší dokumentů a rozdělit do několika skupin (např. IREAS, 2008; Sirovátka, 2012; Lukeš a Jakl, 2012; DHV, NVF, 2012; Naviga 4, HOPE-E.S., 2013):

- a) **Nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání a dovednosti znevýhodněných osob na trhu práce**
 - úzký okruh činností pro zahájení podnikání
 - nedostatek schopností pro zahájení podnikání
 - preference zaměstnání s jednoduchou pracovní náplní spojená s malou flexibilitou žen po mateřské a OZP
- b) **Nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob**
 - nízká ochota nést riziko podnikání
 - nízká podnikatelská sebedůvěra znevýhodněných osob
- c) **Makroekonomický vývoj spojený s hospodářskou krizí, podnikatelské prostředí**
 - nízký počet příležitostí ve strukturálně postižených regionech
 - slabé výsledky rekvalifikačních programů k podnikání oproti předkrizovému období

ad a) Nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání a dovednosti znevýhodněných osob na trhu práce pro zahájení podnikání

Stručná charakteristika problému:

Jednou z hlavních příčin toho, že nezaměstnaní a znevýhodnění na trhu práce nezahajují podnikání je jejich neodpovídající kvalifikace, dovednosti a nízké vzdělání. Nedostatek schopností pro zahájení podnikání vyplývá z toho, že problematika podnikání (samostatné výdělečné činnosti) je jen velmi okrajově (či vůbec) zařazena do škol. Vývojové tendence na trhu práce dlouhodobě přispívají k marginalizaci a vytěsňování nekvalifikované či nízkokvalifikované pracovní síly, zejména pak doprovázené výrazným trvalým poklesem počtu pracovních míst nevyžadujících vyšší či specifické vzdělání. Důsledkem jsou špatně kvalifikované osoby na trhu práce, resp. vysoká míra nezaměstnanosti nízkokvalifikovaných osob v ČR a hrozba dlouhodobé nezaměstnanosti.

Nedostatek zkušeností, znalostí a základních podnikatelských dovedností je velmi charakteristický při zahájení podnikání obecně. **Ochota a odvaha podnikat jsou závislé na množství faktorů, mezi něž patří rodinné zázemí** (zda rodiče podnikali), **věk, zdravotní stav, pracovní a podnikatelské zkušenosti, vzdělání, přístup k finančním zdrojům a do podnikatelských sítí, výše sociálních podpor** apod. (OECD, EC, 2012b; OECD, EC, 2012c).

Podle provedených šetření na úrovni tvůrců politik (COPIE D.T.) vyplynulo, že **v ČR nedochází k podrobnému a pravidelnému informování o problematice podnikání znevýhodněných osob** (např. představení příkladů podnikatelů, informace o podpůrných aktivitách). Také se nekonají dostatečně pravidelné informační akce o možnostech podnikání pro znevýhodněné osoby v regionech ČR. Nedostatek schopností pro zahájení podnikání vyplývá podle tvůrců politik i poradců pro inkluzivní podnikání z toho, že **problematika podnikání (samostatné výdělečné činnosti) je jen velmi okrajově (či vůbec) zařazena do škol**. Tento nedostatek je částečně kompenzován pozitivním hodnocením činností pracovních agentur, které nabízejí poradenství a kurzy pro zájemce o zahájení podnikání nebo o možnostech finanční podpory. Obdobně byl velmi pozitivně hodnocen přístup a kvalita poradenských pracovišť, které disponují dobrými znalostmi a informují zájemce o zahájení podnikání transparentně a úplně o možnostech i rizicích spojených s podnikáním. Samotní znevýhodnění podnikatelé v šetření COPIE pozitivně hodnotili organizované informační akce k problematice zahájení podnikání, rovněž velmi pozitivně hodnotí odborné znalosti poradců, naopak za nedostatečné považují pravidelnost a podrobnost informací, poskytovaných místními či regionálními médii o možnostech podnikání. V dotazníkovém šetření u konečných příjemců podpořených s projekty na InP byla tato problematika hodnocena jako středně-problematická (na škále 1 – 5 dosáhla úrovně 3,1). **Počet rekvalifikačních programů je v ČR dostatek, nicméně však významně nenavazují na bilanční diagnostiku v případě začínajících OSVČ.**

Velmi podstatnou příčinou znevýhodnění osob s nízkou kvalifikací na trhu práce je způsobeno obecnými trendy v posledních letech. Horáková a Hora (2010, str. 50, 51) zjistili, že studie současných evropských pracovních trhů ukazují na **stále markantnější nesoulad mezi pracovními místy a pracovní silou v oblasti vzdělání/kvalifikace (qualification gap)**. Vývojové tendence na trhu práce totiž dlouhodobě přispívají k marginalizaci a vytěsňování nekvalifikované či nízkokvalifikované pracovní síly z pracovního trhu, způsobené na jedné straně stále velmi silným zastoupením kategorie osob s nízkým vzděláním v celkové populaci, na druhé straně také výrazným trvalým poklesem počtu pracovních míst nevyžadujících vyšší či specifické vzdělání. Ačkoliv ČR nepatří k zemím nejvíce ohroženým problémem nízkého lidského kapitálu pracovní síly, tak přesto i zde je patrné, že lidé s nízkou úrovní vzdělání tvoří pětinu populace starší 15 let, častěji jsou zastoupeny ženy. Specifikum ČR v této souvislosti tak můžeme spatřovat spíše než v početně velkém zastoupení lidí s kvalifikací dosahující maximálně základního vzdělání

V provedených analýzách Lukeše a Jakla (2012, str. 28) vyplynula souvislost mezi výší dosaženého vzdělání a mírou nové podnikatelské aktivity. Zatímco je do ní zapojeno pouze 3,4% lidí se základním vzděláním, u lidí s inženýrským či magisterským titulem je to 9,7% a u jedinců s doktorátem dokonce 17%. Obecně je pak možné pozorovat zřetelně nižší procento zavedené podnikatelské aktivity v porovnání s novou u lidí se základním a středoškolským vzděláním. To může naznačovat, že zejména tyto dvě skupiny mají potíže s přežitím jimi zakládaných firem. (Lukeš, Jakl, 2012, str. 30)

ad b) Nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku vyplývajícího z podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob

Stručná charakteristika problému:

Dostatek finančních prostředků pro zahájení podnikatelské činnosti a rovněž i jejich zajištění v průběhu podnikání je v ČR velice problematické a rizikové. Tyto aspekty pak automaticky vyvolávají právě u znevýhodněných osob na trhu práce také sociální a psychologické problémy, které mohou sehrávat poměrně významnou roli při zahájení podnikání (nedostatek sebedůvěry, obavy, nedostatek podpory v rodině apod.). Z těchto důvodů pak vyplývají nejen averze k riziku k podnikatelským aktivitám, ale také nízká podnikatelská sebedůvěra znevýhodněných osob. Populace v ČR má navíc obecně v porovnání s ostatními zeměmi nízkou sebedůvěru, pokud jde

o přesvědčení, že má dovednosti, znalosti a zkušenosti potřebné pro zahájení nového podnikání.

Zajištění financováním zahájení podnikatelské činnosti (investice do technologie, budov, do znalostí – lidské zdroje) je velice problematické a rizikové. Stejně tak je i **problém při zajištění financování v průběhu realizace podnikání** (provozní kapitál, prodlužování splatnosti faktur). Podle provedeného šetření u tvůrců politik i poradců k tématice InP (COPIE) je tato dostupnost financování pro znevýhodněné podnikatele skutečně problematická (na stupni od 1 – 5 dosahovalo úrovně kolem 1,5 významu problému). Ve vnímání této problematiky však existují určité meziregionální rozdíly, kdy např. v Jihočeském kraji je možnost získání půjček pro začínající podnikatele ze znevýhodněných skupin obyvatelstva vnímána pozitivněji (4,3b) ve srovnání s Ústeckým krajem (1,6b). Tento výsledek patrně odráží kontext strukturálního problému Ústeckého kraje, kde může mít začínající podnikatel skvělý podnikatelský plán, nicméně regionální socioekonomické podmínky budou významnou bariérou úspěšného podnikání. Tento aspekt byl stejně hodnocen i ze strany znevýhodněných podnikatelů, podle kterých není problém se založením podnikatelského účtu nebo přístup k dotacím (3b), ale získání půjčky hodnotili jako velmi problematické (1,5). Navíc i z hlediska pohlaví to bylo obtížnější pro ženy (1,4) než pro muže (1,8).

Kromě nedostatečného přístupu k financování bylo v dotazníkovém šetření u konečných příjemců InP v OPLZZ dále negativně hodnoceny také podpůrné služby (co-workingová centra, poradenství, marketing, účetnictví, komunikace, ale třeba i hlídání dětí apod.). Někteří respondenti se zaměřili obecně na podporu podnikání ze strany státu a vnímání podnikatelů společností (často negativní, ovlivněné různými kauzami), ale také sociální a psychologické aspekty, které mohou sehrávat poměrně významnou roli při zahájení podnikání (nedostatek sebedůvěry, obavy, nedostatek podpory v rodině apod.). **Z těchto důvodů pak vyplývají nejen averze k riziku k podnikatelským aktivitám, ale také nízká podnikatelská sebedůvěra znevýhodněných osob.**

Dostupnost veřejných zdrojů tudíž představuje základní východisko pro iniciaci podnikatelské činnosti zvláště pak u znevýhodněných osob. Na tuto dosavadní negativní záležitost v oblasti zahájení podnikání již reagovala *Koncepce podpory MSP na období 2014 – 2020* (viz MPO, 2012, str. 84), ve které bude část podpory zaměřena i na začínající podnikatele. Zejména v hospodářsky slabých regionech (jako např. v regionech vymezených pro roky 2010–2013 usnesením vlády ČR č. 141/2010 jako regiony se soustředěnou podporou státu) je nutné podporovat právě tuto skupinu podnikatelů, která se může rekrutovat i z řad dlouhodobě nezaměstnaných osob a osob ohrožených či postižených sociální exkluzí. **Pro začínající podnikatele bude klíčová podpora prostřednictvím zvýhodněných úvěrů, záruk, kapitálových vstupů (venture kapitál) a také poradenství.**

V této souvislosti bude využito zkušeností z realizace programů s Českomoravskou záruční a rozvojovou bankou a pilotního projektu Seed fond v rámci Operačního programu podnikání a inovace na období let 2007 až 2013. Tyto nástroje tak mohou napomoci k realizaci inovativních projektů v obtížné rané fázi podnikání. **Dle zahraničních zkušeností** vyplývá (PwC, 2012, str. 4), že podpora mikrofinancování není omezována pouze na začínající podnikatele. Z hlediska podmínek poskytování podpory je snahou nastavit parametry poskytovaných produktů maximálně v souladu s tržním prostředím, kdy např. úroková míra je v některých případech vyšší než standardní tržní. Je to z toho důvodu, že je potřeba zohlednit vyšší rizikovost těchto produktů a vysoké provozní náklady a náklady na správu portfolia. Důležitým aspektem je rovněž skutečnost, že finanční podpora je vždy spojena s osobním přístupem k příjemci podpory / podnikateli. Ve všech schématech je vždy kladen důraz na další vzdělávání podnikatelů, poradenství, coaching a mentoring s cílem zvyšovat podnikatelské dovednosti a tím i stabilitu příjemce podpory / podnikatele.

Dle dosud **nijak významně využitých osvědčených řešení ze zahraničí** by problematika podpory začínajících nejen znevýhodněných osob v jejich podnikatelské činnosti měla zahrnovat zejména následující oblasti (PwC, 2012, str. 35):

- zvyšování finanční gramotnosti,
- přípravu business plánu, marketingové strategie včetně identifikace tržního potenciálu,
- trénink vyjednávacích schopností a dovedností pro účely jednání s poskytovateli podpory, příp. s potenciálními investory,
- pomoc s odbytem.

Vzhledem k motivaci GEM (Lukeš, Jakl, 2012, str. 12) klasifikuje podnikatele podle toho, jsou-li motivováni příležitostmi nebo nutností. Rozdíl mezi těmito dvěma oblastmi motivace je v tom, že někteří lidé začínají podnikat, protože rozpoznali tržní příležitost, a jiní proto, že nemohou sehnat dobré pracovní místo. Toto rozdělení je pochopitelně vhodnější pro studium podnikatelů v ranějších stádiích podnikatelského procesu. **Zástupci InP jsou motivováni většinou nutností.** Lukeš a Jakl (2012, str. 5) tuto problematiku analyzovali i z hlediska sebedůvěry znevýhodněných osob. Naše populace má v porovnání s ostatními zeměmi nízkou sebedůvěru, pokud jde o přesvědčení, že má dovednosti, znalosti a zkušenosti potřebné pro zahájení nového podnikání. To může podvazovat podnikatelskou aktivitu v samém zárodku. Tato sebedůvěra je výrazně vyšší u mužů, u vysokoškoláků, u lidí z Prahy a Středních Čech a u domácností s vysokým příjmem. Pouze 39,2% obyvatel v ČR se domnívá (viz Lukeš a Jakl, 2012, str. 35), že má dovednosti, znalosti a zkušenosti potřebné pro zahájení nového podnikání. Tím se Česká republika umístila až na 41. místě z 54 zemí. Situace zůstává velmi podobná jako v roce 2006. Toto vlastní přesvědčení je přitom pro zahájení vlastního podnikání velmi důležité, neboť lidé, kteří si nevěří, kvůli tomu s podnikáním ani nezačnou, i když by třeba potřebné dovednosti a znalosti objektivně měli. Velký rozdíl u nás panuje mezi muži a ženami v sebedůvěře. Zatímco o svých předpokladech pro podnikání je přesvědčeno 48,4% mužů, o tomtéž je přesvědčeno pouze 29,9% žen. Výsledek je tak podobný jako v roce 2006. Tento rozdíl v sebedůvěře může do značné míry vysvětlit zřetelný rozdíl mezi podnikatelskou aktivitou mužů a žen.

Z hlediska obav znevýhodněných skupin pro zahájení podnikání je podle Jetmara a kol. (2012) v dosavadních zdrojích opomíjen vztah k OPVK. Jedná se o vztah mezi podnikáním, jeho požadavky na posilování podnikavosti, na profilování odborného zaměření absolventů dle současné a očekávané poptávky na trzích práce (potřeby podnikatelské sféry). Opomenuty jsou tak vazby na vzdělávací aktivity realizované OP VK v oblasti základního vzdělávání (podnikavost), sekundárního a terciárního vzdělávání – podpora oborů, po jejichž absolventech je poptávka na stávajícím trhu práce a lze očekávat pokračování této situace i v dalších letech (učební obory, řemesla, technické a přírodní obory VŠ) + rozvoj podnikatelských dovedností (střední a vysoké školy), podpora technických a přírodních oborů VŠ. Nedostatečně je zohledněna i sféra dalšího vzdělávání a celoživotního učení.

ad c) Makroekonomický vývoj spojený s hospodářskou krizí, podnikatelské prostředí

Stručná charakteristika:

V období hospodářské krize po roce 2008 došlo v ČR k výrazným proměnám nejen v ekonomice, ale také ve fungování trhu práce. Problémy ekonomiky se projevy zejména v nestabilní ekonomické situaci, nepříznivém podnikatelském prostředí, časté případy platební neschopnosti firem, a návazné osobní problémy spojené se schopností zvládat stres, nestability příjmů s dopadem na rodinu, snížení či ztráta motivace k podnikání u znevýhodněných osob. Důsledkem vývoje hospodářské krize pak logicky byla i nižší úspěšnost rekvalifikačních programů, které zároveň obsahují programy k tématice podnikání.

V posledních letech došlo v ekonomice ČR k výrazným proměnám v důsledku hospodářské krize, která stále není u svého konce, a pravděpodobně se může i častěji (periodicky) vracet, a to v souvislosti s nedořešenou fiskální krizí některých států v EU. Horáková a Hora (2010, str. 51) zjistili, že v důsledku změn na trhu práce a postupné vyšší náročnosti na kvalifikovaná pracovní místa dochází k tomu, že lidé s nízkou kvalifikací stále méně participují na pracovním trhu a pokud, tak předně na nepopulárních a nejistých sekundárních pracovních trzích. Naopak se tato skupina lidí výrazně častěji podílí na nezaměstnanosti, často dlouhodobé či opakované. Mnozí (zejména starší generace) se navíc snaží svou situaci řešit únikem do ekonomické neaktivity (předčasné starobní důchody, mateřská dovolená).

Tyto záležitosti byly potvrzeny v dotazníkovém šetření na úrovni konečných příjemců InP v OPLZZ, kde se respondenti na základě vlastních zkušeností pokusili také definovat příčiny problémů spojených s udržením podnikatelských aktivit. **Tyto příčiny vyplývající z dotazníkového šetření lze rozdělit do tří skupin:**

- problémy ekonomiky: stabilita ekonomické situace, podnikatelské prostředí, podnikatelské prostředí (nastavení legislativy) a finanční podpora podnikání jako taková;
- problémy vlastního podnikání: požadavky trhu, kvalita produktu (konkurence), marketing a propagace, odbyt (stabilita klientely), špatné nastavení podnikatelského záměru, s tím vším spojená finanční situace firmy, příp. špatná finanční situace partnerů/ klientů a její dopady na firmu, platební neschopnost;
- osobní problémy: neschopnost zvládat stres, která může vést ke zdravotním problémům, nestabilita příjmů s dopadem na rodinu (podpora/nepodpora v rodině), pomalý rozvoj podnikání nebo jeho stagnace vedoucí ke snížení až ztrátě motivace k podnikání.

V provedeném šetření u tvůrců politik, poradců i samotných znevýhodněných podnikatelů (COPIE) vyplynulo, že otázka formálních náležitostí a administrativních procedur týkajících se zahájení podnikatelské činnosti není vnímána v ČR jako významný problém, a naopak tento proces hodnotí jako zvládnutelný a časově nenáročný. Mírné rozdíly v hodnocení se projevují u mužů (2,6b) a žen (3,5b), které hodnotí tento proces spíše jako méně problémový.

Důsledkem vývoje hospodářské krize (srovnání situace v letech 2007 a 2009) pak byla rovněž i nižší úspěšnost rekvalifikačních programů, které zároveň obsahují programy k tématice podnikání. Hora a Sirovátka (2012, str. 44) však slabší výsledky rekvalifikačních programů ve srovnání s rokem 2007 považují za pochopitelné. Nižší efekty rekvalifikací mohou být ovlivněny vysokou cíleností těchto programů právě na osoby s nejvýznamnějšími problémy. Lze tudíž dovodit, že v případě výraznějších hospodářských problémů jsou krátkodobé a střednědobé efekty rekvalifikačních efektů nižší a jejich možný přínos se může projevit až v delším časovém horizontu. V rámci šetření GEM upozornili Lukeš a Jakl (2012, str. 79), že **v ČR je možné v oblasti InP pozorovat i určité varující změny**, kterými jsou:

- snižující se podíl nové podnikatelské aktivity žen a také vyučených;
- dále došlo k poklesu vnímaných příležitostí na zahájení podnikání v očích obyvatel, i když experti vnímají, že dobrých příležitostí je dostatek;
- přetrvává též nízká podnikatelská sebedůvěra obyvatel ČR a velmi špatný společenský status podnikatelů. Česká republika je stejně jako v roce 2006 na druhém nejhorším místě, pokud jde o to, jak společnost podnikatele vnímá.

Zhodnocení existující nabídky po podpůrných službách inkluzivního podnikání

Nabídka podpůrných služeb pro inkluzivní podnikání – obecný kontext problematiky

Již v rámci desk-research tohoto projektu vyplynulo, že kvalitní podpůrné služby nejsou v ČR v dostatečné míře dostupné (zejm. informace, vzdělávání, poradenství, koučování, mentoring, síťování, evaluace) pro zahájení, udržení a rozvoj sociálního podnikání (viz MPSV, 2012). Jak vyplývá z dílčí analýzy dostupnosti těchto služeb v rámci metodiky COPIE R.M.T., tak na jedné straně existuje široké spektrum organizací, které poskytují např. poradenství či obecnou informovanost k podnikání, ale ve vazbě na specifika znevýhodněných skupin obyvatel je jejich míra relevance často minimální. U podpůrných služeb pro zahájení podnikání znevýhodněných poskytovaných prostřednictvím ÚP ČR a projektů ESF není zaveden systém zajištění kvality těchto služeb a existuje tak zvýšené riziko zhoršení situace znevýhodněných podnikatelů v případě neúspěchu. Kvalitní a relevantní podpůrné služby přímo pro znevýhodněné podnikatele (nikoliv podnikání obecně) ve fázích po zahájení podnikání nejsou dostupné téměř vůbec. Na tento zásadní problém již reagovalo MPO ve své Koncepci podpory MSP na další období (MPO, 2012), ve které je konstatováno, že začínající inovační podniky obecně v Česku ke svému rozvoji a překlenutí počátečních obtíží podnikání potřebují mj. podnikatelské know-how, které typicky nositelé technických řešení nemají. To jim mohou poskytnout vhodně zacílené poradenské služby, které pomohou začínajícím podnikatelům sestavit kvalitní business plán a prostřednictvím kouče zajistí první kroky v jeho provádění.

Zhodnocení organizací a jimi nabízených podpůrných služeb – šetření dle metodiky COPIE Resources Map

Shrnutí zhodnocení nabídky služeb pro jednotlivé fáze

V motivační fázi, fázi před zahájením vlastního inkluzivního podnikání, ale také ve fázi fungování inkluzivního podnikání jsou v ČR poměrně dobře pokryty podpůrné služby týkající se vzdělávacích aktivit na straně jedné, na straně druhé je však jejich míra relevance vůči motivaci znevýhodněných skupin obyvatel u řady z nich minimální. Před zahájením vlastního podnikání i ve fázi již fungujících aktivit inkluzivního podnikání je také velmi dobře pokryta nabídka podpůrných služeb v oblasti zajišťování obecné informovanosti a poradenství. Téměř všechny hodnocené podpůrné organizace poskytují tento typ služeb a nelze ani vyvodit závěr, že by v ČR byla tato problematika zcela nepokrytá.

Zcela či významně chybějící podpůrné služby inkluzivního podnikání v ČR:

- **motivační fáze** – široké spektrum poskytovaných služeb v této fázi má v ČR velmi nízkou relevanci vůči motivaci znevýhodněných skupin obyvatel;
- **fáze křeace** - pro znevýhodněné podnikatele v této fázi neexistují speciální podpůrné organizace, které by poskytovaly inkubační prostory a služby;
- **fáze pro začínající znevýhodněné podnikatele** – kromě GLE, Cyrrus Advisory a úřadů práce mají velmi nízkou relevanci ostatní podpůrné služby v ČR v oblasti právního poradenství pro specifika inkluzivního podnikání. Velmi problematická je dostupnost kvalitního poradenství a pomoc začínajícím i fungujícím podnikatelům, zejména pak v počáteční fázi jejich podnikání;
- **fáze fungování znevýhodněných podnikatelů** – pro tuto fázi chybí stejné podpůrné služby jako ve fázi křeace. Obecně ale kvalitní a relevantní podpůrné služby přímo pro znevýhodněné podnikatele (nikoliv podnikání obecně) ve fázích po zahájení podnikání nejsou dostupné téměř vůbec;
- **podpůrné služby v oblasti financování pro InP** – v ČR jsou tyto služby pokryty velmi slabě, a pokud jsou, tak jejich míra relevance vůči InP je velmi nízká. Rovněž v ČR neexistují výraznější zkušenosti s poskytováním participativních půjček a mikroúvěrů;

- **fáze růstu a konsolidace** – v této fázi je nedostatečný stav v případě školení a tréninkových aktivit, specifických programů a mentoringu ve fázi růstu a konsolidace. Rovněž jsou nedostačující stávající podpůrné služby týkající se inkubačního charakteru pro fázi růstu a konsolidace pro znevýhodněné skupiny obyvatel.

Organizace poskytující podpůrné služby pro inkluzivní podnikání jsou v této evaluaci sestaveny a hodnoceny stejně jako u sociálního podnikání podle klasifikace *COPIE Resources Map*, přičemž jsou reflektovány s ohledem na jejich roli a význam při poskytování těchto služeb dle fáze podnikání. Tyto podpůrné organizace jsou dále rozděleny podle fáze: motivace, kreace, služby pro začínající podnikatele, již zavedené sociální podniky, služby v oblasti financování pro sociální podniky a služby ve fázi růstu a konsolidace pro sociální podniky. Komplexní analýza podpůrných služeb v ČR v členění na jednotlivé fáze inkluzivního podnikání je uvedena v technické zprávě (viz kap. 2.5 TZ).

Nabídka podpůrných služeb v motivační fázi, tj. motivace je účelem podpořit zahájení inkluzivního podnikání, je v ČR poměrně dobře pokrytá širokým spektrem organizací zabývajících se vzdělávacími aktivitami na straně jedné, na straně druhé jejich míra relevance vůči motivaci znevýhodněných skupin obyvatel je u řady z nich minimální. Je možné identifikovat velmi dobré pokrytí některých lokalit nejen ve vzdělávacích aktivitách, ale i motivačních aktivitách (zejména Praha, Moravskoslezský a Jihočeský kraj). Co se týká motivování znevýhodněných skupin obyvatel k podnikání, tak v ČR byly identifikovány dvě spíše okrajové možnosti, a to v případě podpory žen v Praze prostřednictvím společnosti Odyssey Performance Enhancement Network, která také těmto ženám nabízí i specifické zvýhodněné cenové balíčky. Odměny pro začínající podnikatele lze vymezit pro studenty v rámci soutěže *Social Impact Award*, kterou pořádá Impact HUB Praha pro mladé lidi, kteří mají nápad, jak řešit společenské a ekologické problémy podnikatelskou cestou. Social Impact Award je nejrozsáhlejší evropský program pro vzdělávání studentů v oblasti společensky prospěšného podnikání.

Fáze kreace je velmi důležitá fáze pro potenciální znevýhodněné podnikatele, ve které by měly podpůrné organizace velmi obezřetně poskytovat specifické služby, v jejichž rámci by měly být potenciálními znevýhodněnými podnikateli velmi dobře pochopeny výhody i rizika plynoucí z podnikatelské činnosti. V ČR je stav u podpůrných služeb před zahájením vlastního podnikání velmi dobře pokryt v oblasti zajišťování obecné informovanosti a poradenství. Téměř všechny hodnocené podpůrné organizace poskytují tento typ služeb a nelze ani vyvodit závěr, že by v ČR byla tato problematika zcela nepokrytá. Pro znevýhodněné podnikatele však neexistují speciální podpůrné organizace, které by poskytovaly inkubační prostory a služby. Podpůrné organizace uvedené u této kategorie (např. ČVUT nebo VŠB-TU Ostrava) se zaměřují spíše obecně na podporu inkubace podnikání, zejména mladých lidí (absolventů VŠ). Tréninkové aktivity a školení nabízejí zejména společnosti Edukol a Odyssey s pokrytím celé ČR (částečně i Asociace MSP ČR). V této části podpory existuje rovněž určitá rezerva, která by měla být řešena prostřednictvím podpory z OPZ 2014+.

Fáze pro začínající znevýhodněné podnikatele vyvrcholí samotným zahájením podnikatelské činnosti. V této fázi podnikání je důležité poskytnout správné právní poradenství spojené s dořešením právní formy podnikání, stejně jako specifická podpora pro zahájení a celková realizace podnikání. ČR se vyznačuje poměrně dobrým vybavením a celorepublikovým pokrytím zejména GLE, Cyrrus Advisory a úřady práce. Ostatní organizace v této části mají menší míru relevance vůči znevýhodněným skupinám obyvatel.

Fáze fungování znevýhodněného podnikatele, tj. podpůrné organizace pro již zavedené inkluzivní podnikatele, je v ČR velmi podobná fázi kreace. V ČR je stav u podpůrných služeb před zahájením vlastního podnikání velmi dobře pokryt v oblasti zajišťování obecné informovanosti a poradenství.

Téměř všechny hodnocené podpůrné organizace poskytují tento typ služeb, nicméně je nezbytné zdůraznit, že jejich kvalita vůči specifickým podmínkám inkluzivního podnikání je velmi různorodá a obecně spíše méně relevantní. Pro znevýhodněné podnikatele existuje v ČR pouze jedna speciální podpůrná organizace, které poskytuje inkubační prostory a služby (Rekvalifikační a informační centrum s.r.o., Most, Ústecký kraj). V oblasti tréninkových aktivit a školení není situace v ČR dostatečně pokrytá nabídkou. Naopak mentoring a koučink nabízí poměrně široké spektrum organizací víceméně s celorepublikovým pokrytím.

Podpůrné služby v oblasti financování pro znevýhodněné podnikatele jsou v ČR pokryty velmi slabě, a pokud ve vybraných tématech financování (např. zahájení nebo růst podnikání) jsou určité organizace identifikovány, tak míra jejich relevance vůči inkluzivnímu podnikání je velmi nízká. Totéž se týká i podpůrných služeb v oblasti grantů (nejen poradenství, ale i jejich poskytování), kde kromě úřadů práce, Cyrrus Advisory a částečně i MŠMT nebylo možné identifikovat významnější subjekty. Problematika poskytování záruk je v gesci MPO, nicméně specifické zvýhodnění pro inkluzivní podnikatele zde není poskytováno. V ČR neexistují zkušenosti s poskytováním participativních půjček a v případě mikroúvěrů je vyjma přístupu Evropské komise (program Progress) je situace naprosto neadekvátní.

Podpůrné služby ve fázi růstu a konsolidace pro inkluzivní podnikatele představují důležitou část pro udržení podnikání. Zahájení podnikatelské činnosti je v podstatě velkou výzvou, nicméně ještě důležitější je pak schopnost si zahájené podnikání dlouhodobě udržet. Různé podpůrné organizace se zaměřují právě na poradenství ve fázi růstu a konsolidace podniků. Na druhou stranu však vyjma společností GLE, Odyssey a MUMRAJ coworkingového centra mají všechny identifikované organizace spíše nižší nebo minimální míru relevance vůči tématice inkluzivního podnikání. V případě školení a tréninkových aktivit, specifických programů a mentoringu ve fázi růstu a konsolidace je situace z hlediska spektra relevantních organizací velmi nízké. Stávající podpůrné organizace poskytující inkubačního charakteru pro fázi růstu a konsolidace je pro znevýhodněné skupiny obyvatel zcela nedostačující s výjimkou Rekvalifikačního a informačního centra v Mostě (Ústecký kraj). Ostatní organizace poskytující inkubační služby se zaměřují spíše na podporu podnikání obecně a jen velmi okrajově na některé skupiny znevýhodněných podnikatelů.

Zhodnocení existujících nabídky podpůrných služeb dle fáze inkluzivního podnikání – šetření dle metodiky COPIE D.T.

Hodnocení nabídky podpůrných služeb z hlediska relevance, kvality a dostupnosti po podpůrných službách je provedeno dle vyhodnocení z dotazníkového šetření prostřednictvím metodiky COPIE D.T. Třetí okruh tohoto dotazníku COPIE byl orientován právě na **podporu podnikání**, z nichž nejdůležitější byly části týkající se podpory před zahájením podnikání, podpory po zahájení podnikání a hodnocení služeb v rámci infrastruktury. Na tuto část dotazníku odpovídali tvůrci politik, poradci i podnikatelé.

V tématice **podpory před zahájením podnikání** tvůrci politik pozitivně hodnotí dostupnost a nabídku služeb. Nad hodnotu 3 bodů se dostávají v hodnocení tvůrců politik ještě otázka rad a pomoci s řešením formálních / administrativních požadavků na zahájení podnikání a informace od pracovních agentur a ÚP ohledně možnosti závislé činnosti či zahájení podnikání. Z hlediska podpory inkluzivního podnikání je však podle tvůrců politik situace pro marginalizované skupiny mnohem horší. Týká se to jednak dostupnosti odpovídající podpory při řešení formálních / administrativních požadavků na zahájení podnikání (2,5 b.), a také zohlednění jejich potřeb v přístupu poradenských institucí (2,67) a také ve školení a seminářích (2 b.). Nízké hodnocení, 2,25 b., dostal od tvůrců politik výrok „Marginalizované skupiny mají zásadně stejné šance v přístupu k podpůrným nabídkám“. Poradci se do značné míry shodují s hodnocením tvůrců politik. Významnější rozdíl je v hodnocení koordinovanosti postupů různých institucí a agentur při podpoře začínajících podnikatelů. Tvůrci

politik tato otázka nebyla hodnocena, podle poradců je to spíše slabina celého procesu podpory podnikatelů (1,9 b.). Tento výsledek je v souladu se závěry analýzy podpůrných služeb dle metodiky COPIE R.M.T. pro inkluzivní podnikání.

Pokud jde o oblast **podpory po zahájení podnikání**, tak podle tvůrců politik patří k největším slabinám nabídka kvalitního poradenství, koučinku, školení pro znevýhodněné podnikatele, včetně tematických workshopů zohledňujících potřeby marginalizovaných skupin (hodnocení 1 b.) Podle tvůrců politik je také problematická dostupnost kvalitního poradenství a pomoc začínajícím i fungujícím podnikatelům, zejména pak v počáteční fázi jejich podnikání. Poradci hodnotí tuto oblast celkově lépe než tvůrci politik; shodují se s nimi na nízkém hodnocení možnosti získat podporu na bázi krizového řízení (1,9 b.). Podle poradců pro inkluzivní podnikání je nedostatečně informují veřejné instituce a poskytovatelé podpůrných služeb začínající podnikatele o nabídce kvalifikačních a poradenských služeb v období počáteční fáze jejich podnikání. Stejně tak je podle jejich názoru i horší dostupnost kvalitních a relevantních školení a workshopů „na míru“ podle potřeb začínajících znevýhodněných podnikatelů v období počáteční fáze jejich podnikání. Tyto závěry jsou rovněž v souladu s výsledky analýzy podpůrných služeb dle COPIE R.M.T. pro inkluzivní podnikání.

Samotní znevýhodnění podnikatelé celkově hodnotí velmi nízko možnost využívat nabízených poradenských služeb a koučinku po zahájení podnikání (2,8 b.). Obojí ovlivňuje zhodnocení žen – podnikatelek. Muži přidělili nejvyšší hodnocení nabídce poradenství (3,4 b.) a výměně zkušeností (3,5 b.), naopak nejnižší přístupu k organizacím důležitým pro znevýhodněné podnikatele (2,6 b.) a snadnosti setkávání s ostatními podnikateli v regionu (2,7). V rámci jednotlivých krajů se znevýhodnění podnikatelé také shodli v tom, že informovanosti o různých nabídkách relevantního poradenství a kvalifikačních kurzů i po zahájení podnikání je spíše nízká (2,3).

V oblasti prostorově odpovídající **infrastruktury** bylo v **dotazníkovém šetření pro inkluzivní podnikání** konstatováno, že se jedná o středně závažný problém. Podle tvůrců politik je potřebná odpovídající infrastruktura pro začínající podnikatele spíše dostupná s řadou určitých omezení (3b.). Poradci hodnotili tuto záležitost v poněkud horším světle, tj. 2,7 b., poradci např. z Jihočeského kraje vykazují ještě nižší hodnocení 2,4 bodu a nejméně dostupná je potřebná infrastruktura zřejmě v Ústeckém kraji 2 b. Obdobně tuto tematiku hodnotili i znevýhodnění podnikatelé, podle kterých představuje dostupnost vhodných pracovních či kancelářských prostor rovněž středně závažný problém (3 b.), o něco lépe (cca 0,1 b.) tuto problematiku hodnotí ženy než muži. V průměru ve všech krajích hodnotili znevýhodnění podnikatelé problematiku dostupnosti pracovních či kancelářských prostor jako problematickou (2,7 b.).

V následující tabulce je znázorněn seznam organizací poskytujících podpůrné služby pro inkluzivní podnikání, která je součástí řešení dle metodiky COPIE R.M.T. Kompletní popis jednotlivých organizací je samostatnou součástí technické zprávy ve formě excelovské databáze.

V následující tabulce je uveden přehled organizací poskytujících podpůrné služby v ČR pro inkluzivní podnikání v rozlišení dle fáze podpory podnikání a konkrétních činností:

1. Motivace 1 a) Obecná 1 b) Vzdělávací systém 1 c) Odměňovací systém	5. Finance 5 a) Finanční podpora pro zahájení podnikání 5 b) Finanční podpora pro růst (rozvoj) a etablování se 5 c) Poskytování grantů 5 d) Poskytování záruk 5 e) Poskytování rizikového kapitálu 5 f) Poskytování participačního kapitálu (půjček) 5 g) Poskytování mikroúvěrů 5 h) Soukromí investoři
2. Podpora fáze před zahájením podnikání 2 a) Obecné informace 2 b) Poradenství 2 c) Prostory pre-inkubaci 2 d) Trénink 2 e) Mentoring/koučink	6. Růst a etablování se 6 a) Poradenství 6 b) Trénink 6 c) Specifické programy 6 d) Mentoring 6 e) Prostory pro podnikatelské inkubátory
3. Podpora fáze zahájení podnikání Zahájení	
4. Podpora fáze po zahájení podnikání 4 a) Obecné informace 4 b) Poradenství 4 c) Podnikatelské inkubátory 4 d) Trénink 4 e) Mentoring/koučink	

Tab. č. 9: Seznam organizací poskytujících podpůrné služby pro znevýhodněné podnikatele v ČR

PODPŮRNÉ ORGANIZACE PRO INKLUZIVNÍ PODNIKÁNÍ	Stupeň relevance podpory InP	1 Motivace	2 Kreace	3 Začínající	4 Fungující	5 Finance	6 Růst
Obchodní komory							
Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR	2	b	a, d		a, b	c	a, c
Regionální hospodářská komora Brno	3		a, b	x	a, b		a
Krajská hospodářská komora Pardubického kraje	1		a, b		a, b	a, b	a, c
Řídící orgány							
MŠMT	4	b	a, b		a, c	c	e
MPSV	5	b	a	x	a, b, e	a, b, c	a, c, d
MŽP	1	b	a		a	c	
SFŽP	0	b			a, b	c	c
SZIF	0				a	c	c
Regionální/místní rozvojové agentury							
Personální a poradenské sociální družstvo	2	a, b	a, b	x		a, b	a
Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje	1	b	a, b	x	a, b		a
NNO/nadace							
GLE o.p.s.	5	b	a, b	x	a, b		a, b
Svazy							
Sdružení podnikatelů a živnostníků	0	b		x			
ICT centra							
Univerzity							
ostatní							
"městské úřady"	0		a	x	a, b	c	a
"úřady práce"	5	b	a, b	x		c	
BIC Plzeň	1		a, b		a, b, c		a, c, e
Podnikatelský inkubátor - Centrum podpory informací	4	b	a, b, c, e		a, b, c	b	a, e
EDUKOL vzdělávací a poradenské sdružení s.r.o.	5	a, b	a, b, d		b		a
Inovacentrum, ČVUT	0	b	b, c, e		b - e		a, b, e
JVM-RPIC, spol.s.r.o.	1	a, b	a, b	x	b		a
Technologické centrum Hradec Králové	2	a, b	a, b, e	x	a, b, c, e		a, d, e
Robert Vlach (na volné noze)	1		a, b, e		a, b, e		a, c, d
Centrum služeb pro podnikání, s.r.o.	3	b	a, b		a, b		a, c
Rekvalifikační a informační centrum s.r.o.	5	a, b	a, b		b, c, e		a, e
Dle uvedení respondentů InP podnikatelů - výběr							
Veselý čertík, o.s.	3		b		b		a
Odyssey Performance Enhancement Network, spol. s r.o.	5	a, b, c	b, d, e		b, d, e		a, b, c
IMPAKT Společnost pro aktivizaci periferií	3	b	b, e		b, e		a, d
Krajský úřad Jihočeského kraje	1		a		a	c	
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	1		a, b		a, b		a
Centrum pro komunitní práci (pobočka pro Moravskoslezský kraj, kancelář v Šumperku)	3	a, b	a, b			a	
Cyrrus Advisory, s.r.o. / Social Advisory, s.r.o.	5	b	b	x	b		a, c
MUMRAJ coworkingové centrum	5		a, b, d	x	a, b, d		a, b, c
Moudré podnikání žen	5	a, b	a, b, e		a, b, e		

Pozn.: Stupeň relevance podpory InP je ve škále 0 až 5, kde 0 znamená minimální (InP je jen okrajové téma), 1 málo významné, nejvyšší 5 velmi relevantní

Zhodnocení poptávky po podpůrných službách dle fáze podnikání

Shrnutí zhodnocení poptávky po službách dle fáze podnikání

Hodnocení poptávky po podpůrných je stejně jako v předchozí části hodnocení nabídky provedeno dle vyhodnocení z dotazníkového šetření prostřednictvím metodiky COPIE D. T. a částečně i dle výsledků dotazníkového šetření na úrovni KP.

Zcela či významně chybějící podpůrné služby inkluzivního podnikání v ČR:

- **motivační fáze** – Široké spektrum poskytovaných služeb v této fázi má v ČR velmi nízkou relevanci vůči motivaci znevýhodněných skupin obyvatel.;
- **fáze křeace** - Nejvyšší poptávka ze strany znevýhodněných podnikatelů je po dostupnosti kvalifikovaného poradenství jako základu pro úspěch SVČ, stejně tak i snadnost najít si vhodné kurzy pro své podnikání. Podnikatelé jako problematickou zhodnotili činnost pracovních agentur a ÚP, které by měly odpovídajícím způsobem informovat jak o možnostech závislé činnosti;
- **fáze pro začínající znevýhodněné podnikatele** – Poptávka je zejména po kvalitních a relevantních školení a workshopech „na míru“ podle potřeb začínajících znevýhodněných podnikatelů v období počáteční fáze jejich podnikání. Velmi slabě je pak znevýhodněnými podnikateli hodnocena dostupnost nabízených poradenských služeb a koučinku po zahájení podnikání;
- **fáze fungování znevýhodněných podnikatelů** – Poptávka je rovněž po vhodných pracovních či kancelářských prostorách, jejichž nabídka je hodnocena jako problematická ze strany inkluzivních podnikatelů;
- **podpůrné služby v oblasti financování pro InP** – Rovněž v ČR neexistují výraznější zkušenosti s poskytováním participativních půjček a mikroúvěrů;
- **fáze růstu a konsolidace** – V této fázi je velmi důležitý přístup k finančním prostředkům, a to nejen podle tvůrců politik či poradců, ale zejména z pohledu znevýhodněných podnikatelů. Pro rozvoj podnikání však marginalizované skupiny obyvatel hodnotí velmi negativně snadnost získat půjčku. Z hlediska pohlaví to bylo obtížnější pro ženy než pro muže.

Zhodnocení existující poptávky po podpůrných službách dle fáze podnikání – šetření dle metodiky COPIE D.T.

Hodnocení poptávky po podpůrných je stejně jako v předchozí části hodnocení nabídky provedeno dle vyhodnocení z dotazníkového šetření prostřednictvím metodiky COPIE D.T. a částečně i dle výsledků dotazníkového šetření na úrovni KP. Třetí okruh tohoto dotazníku COPIE byl orientován právě na **podporu podnikání**, z nichž nejdůležitější byly části týkající se podpory před zahájením podnikání, podpory po zahájení podnikání a hodnocení služeb v rámci infrastruktury. Na tuto část dotazníku odpovídali tvůrci politik, poradci i podnikatelé.

V tématice **podpory před zahájením podnikání** souhlasí tvůrci politik s tím, že kvalifikované poradenství je obecně důležité pro úspěch podnikání (průměrné hodnocení 4 body) a v podstatě pozitivně hodnotí dostupnost a nabídku služeb. Poradci se do značné míry shodují s hodnocením tvůrců politik. Znevýhodnění podnikatelé nejvýše ohodnotili potřebu dostupnosti kvalifikovaného poradenství jako základu pro úspěch SVČ, stejně tak i snadnost najít si vhodné kurzy pro své podnikání (po 3,4 b.). Podle jejich názoru však poradci z různých institucí nepostupují příliš koordinovaně (2,4 b.) a ani nebyli zcela adekvátně informováni o možnostech závislé činnosti či zahájení podnikání agenturami práce či ÚP (2,5 b.).

Podnikatelé nejvýše ohodnotili z hlediska jejich potřeb/poptávky po kvalifikovaném poradenství jako základu pro úspěch SVČ a nezbytnost snadného nalezení vhodných kurzů pro zahájení svého podnikání (3,4 b.). Podnikatelé jako problematickou zhodnotili činnost pracovních agentur a ÚP, které by měly odpovídajícím způsobem informovat jak o možnostech závislé činnosti, tak i o možnostech zahájení podnikání, s čímž souvisí také informace o různých možnostech kvalifikačních kurzů, které se týkají zahájení nového podnikání (obojí po 1,9 b.).

Pokud jde o oblast **podpory po zahájení podnikání**, tak podle tvůrců politik patří k největším slabinám nabídka kvalitního poradenství, koučinku, školení pro znevýhodněné podnikatele, včetně tematických workshopů zohledňujících potřeby marginalizovaných skupin (hodnocení 1 b.). Poradci hodnotí tuto oblast celkově lépe než tvůrci politik. Samotní znevýhodnění podnikatelé celkově hodnotí význam podpory po zahájení jejich podnikání jako zásadní – v rozmezí bodového hodnocení od 2,8 do 4,2 b. Mezi nejvíce poptávané podpůrné služby rovněž patří výměna zkušeností mezi podnikajícími osobami, neboť je v ČR není zcela běžnou praxí se setkávat v rámci regionu s podnikateli (2,5).

Evaluátor zároveň rozšířil tyto poznatky o **hodnocení regionální diferenciace poptávky po službách a finančních nástrojích dle výsledků dotazníkového šetření u konečných příjemců v tématice inkluzivního podnikání**. V rámci hodnocení kvalitativního šetření mezi příjemci byly z dotazníkového šetření vybrány otázky zaměřené na ohodnocení různých opatření a nástrojů pro podporu podnikání specifických znevýhodněných skupin. Samotný výběr možností, ke kterým se respondenti mohli vyjadřovat, byl stanoven na základě desk research analýzy inkluzivního podnikání v rámci 1. Průběžné zprávy projektu. Příjemci se mohli vyjádřit na škále 1 – 5, kde 1 = významný nástroj, 5 = málo důležitý nástroj. Výsledkem je tedy de facto kategorizace různých opatření a nástrojů, která jasně ukazuje po jakých opatřeních je větší či menší poptávka. Otázka byla opět vyhodnocena regionálně, aby bylo možné vidět regionální diferenciace postojů a zkušeností.

Souhrnně lze vyhodnotit poptávku po finančních nástrojích na podporu podnikání jako velmi významnou (napříč různými typy znevýhodněných osob). To vyplynulo také z dokumentu OECD, EC (2012a), který řadí mezi bariéry, které brání seniorům v podnikání, přístup k finančním prostředkům ale také skutečnost, že výše dávek státní sociální podpory a důchodu může odradit starší lidi od podnikání, protože podnikání jim nemusí nabízet vyšší příjem, než jsou tyto dávky. Proto je třeba vytvářet cílenou podporu pro tuto věkovou skupinu. Také pro mladé osoby vymezuje Potter (2012) bariéry podnikání, mezi něž, v oblasti finanční, patří malé úspory a obtížnosti přístupu k financím.

U osob s nízkou kvalifikací existuje nejvyšší poptávka po různých rekvalifikačních programech. Obecně platí souvislost mezi vyšší dosaženého vzdělání a mírou nové podnikatelské aktivity. Relativně kladně jsou také přijímány a hodnoceny motivační aktivity, neboť právě tato skupina osob má problém se samotnou pracovní motivací. Nicméně zkušenosti z jiných evaluačních projektů (např. ROV 2012 – část případové studie) ukazují, že právě diagnostika a motivační fáze jsou klíčovými faktorem pro úspěch projektu.

V poslední části byla pozornost zaměřena na skupinu žen. Pro přijetí do pracovního poměru jsou za rizikovou skupinu považovány ženy v nižším fertilním věku, kdy zaměstnavatelé mají obavu z brzkého odchodu na mateřskou a rodičovskou dovolenou. Diskriminace na trhu práce z hlediska pohlaví je prokázána řadou výzkumných studií, a to jak při přijímání tak v odměňování zaměstnanců (např. VÚPSV, 2002). Hlavním důsledkem je nízká míra zaměstnanosti žen v ČR, především žen, které pečují o malé děti či žen ve vyšším věku, u kterých se projevuje kombinace faktorů snížené geografické mobility, časové flexibility, neaktuální kvalifikace, nepružnost a obavy zaměstnavatelů. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že existuje vysoká poptávka po uvedených opatřeních a nástrojích. Především jde o nastavení specifické podpory žen nejen při zahájení, ale i v průběhu podnikání jako

např. „startovací“ půjčky nebo dotace příspěvky k zajištění péče o osoby závislé (dítě, staří lidé apod.) stejně jako u zaměstnaných žen úlevy v placení daní /odvodů na sociální pojištění.

Evaluátor zároveň rozšířil tyto **poznatky o hodnocení regionální diferenciace poptávky po službách, které vyplynuly z dotazníkového šetření u konečných příjemců** v tématice inkluzivního podnikání (detailní analýza a tabulka je uvedena v technické zprávě (kap. 2.5.3 TZ). Ve svých komentářích respondenti zdůrazňovali nedostatek finančních prostředků, ale také podpůrné služby (co-workingová centra, poradenství, marketing, účetnictví, komunikace, ale třeba i hlídání dětí apod.). Někteří se zaměřili obecně na podporu podnikání ze strany státu a vnímání podnikatelů společností (často negativní, ovlivněné různými kauzami), ale také sociální a psychologické aspekty, které mohou sehrávat poměrně významnou roli při zahájení podnikání.

Kvantifikace – odhad poptávky po zdrojích financování pro všechny fáze podnikání

Dílním cílem evaluační otázky 1.2 je také **kvalitativně a kvantitativně vymezit absorpční kapacitu** problematiky sociálního a inkluzivního podnikání pro příští programové období 2014 – 2020. Tato část hodnocení se konkrétně věnuje kvantifikaci existující poptávky po financování pro všechny fáze inkluzivního podnikání.

V případě inkluzivního podnikání lze tuto tematiku uchopit z metodického pohledu různým způsobem, a proto je vhodné uvést alespoň základní metodické poznámky hodnocení. Základním předpokladem byla dostupnost relevantních dat, což je určitým problémem a omezením této analýzy, neboť v rámci realizovaných šetření v této evaluace nebylo dosud provedeno ověření, kolik osob podpořených z OPLZZ skutečně začalo podnikat. Tudíž řešitelský tým musel udělat tuto zevrubnou analýzu s kombinací údajů a dat dle analýzy PWC, dat MPSV (APZ a MONIT7+), a částečně také byly využity výsledky a zjištění dotazníkového šetření u příjemců (i neúspěšných žadatelů).

Základní východiska pro kvantifikaci poptávky po finančních zdrojích – inkluzivní podnikání

1. Mikropůjčky jsou definovány jako úvěry do 25 000 EUR, které jsou poskytovány novým i existujícím drobným podnikatelům (do 9 zaměstnanců) a pro fyzické osoby, které se chtějí stát OSVČ, ale mají obtížný přístup k získání klasických bankovních úvěrů.
Dle údajů PWC (2012, str. 7) dosáhla **průměrná částka** v nových členských zemích EU (včetně ČR) úroveň **3800 EUR, tj. cca 95 000 – 100 000 Kč**.
7. Dle analýzy PWC (2012, str. 20) vyplynul **odhad absorpční kapacity trhu mikropůjček v ČR ve výši 150 až 200 mil. Kč ročně**, přičemž se jedná o následující hrubé parametry odhadu:
 - týká se všech drobných podnikatelů v ČR, tj. nejen znevýhodněné osoby,
 - nejen pro začínající příjemce, ale také pro existující podnikatele (provozní činnost)
 - odhadovaná částka dále zahrnuje také náklady spojené s „obsluhou“ a správou portfolia.
2. **Dle údajů MPSV o realizaci Aktivní politiky zaměstnanosti** lze shrnout následující fakta, která lze zahrnout do odhadu poptávky po finančních zdrojích rozvoje inkluzivního podnikání:
 - o příspěvek na SÚPM zřízené uchazečem o zaměstnání za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti (§ 113 z. - č. 435/2004 Sb.) je nutné žádat před zahájením samostatné výdělečné činnosti uchazeče,
 - poskytnutý příspěvek lze použít na náklady související s vybavením pracovního místa, tj. na nákup strojů, přístrojů, PC a dalšího vybavení, nelze jej použít na provozní náklady, nákup zboží, materiálu, stavební úpravy apod.,
 - příspěvek na SUPM - SVČ může být poskytnut až do výše 100% skutečných nákladů, max. však do částky 30 000 Kč,
 - v roce 2012 bylo takto podpořeno dle údajů MPSV k APZ celkem 1875 OSVČ (k 31. 12. 2012), v roce 2013 pak 2178 OSVČ (k 30. 11. 2013),

- náklady SUPM - SVČ tak činily cca 56 mil. Kč v roce 2012 a 65 mil. Kč v roce 2013.

3. Dle výsledků dosavadní podpory inkluzivního podnikání z OPLZZ bylo podpořeno 6181 osob, a 673 OSVČ

Tab. č. 10: Dosažené hodnoty monitorovacích indikátorů v oblasti podpory 2a.1, 3.3, 3.4 a 5a.1 (podpořené projekty zaměřené POUZE na inkluzivní podnikání)

Monitorovací indikátor (dosažená hodnota)	Oblast podpory 2a.1	Oblast podpory 3.3	Oblast podpory 3.4	Oblast podpory 5a.1	Celkem
074100 Počet podpořených osob – celkem	696	266	5 067	152	6 181
074105 Počet podpořených osob – OSVČ	9	23	611	30	673

Zdroj: Monit7+, sestava k 18. 11. 2013

Pozn.: Prezentované hodnoty MI nic nevypovídají o tom, kolik podpořených osob skutečně na základě podpory zahájilo vlastní podnikání, neboť monitorovací indikátor 074100 Počet podpořených osob zahrnuje podpořené osoby, které v rámci projektu získaly JAKOUKOLIV podporu, tzn. i podporu bez vazby na zahájení vlastního podnikání.

Dle výsledků dotazníkového šetření (č. 32, projekty zaměřené na InP) vyplynulo, že během trvání projektu se podíl podpořených, kteří zahájili vlastní podnikání, pohyboval mezi 2 % až 8. V takovém případě lze usuzovat z celkového počtu 5508 (tj. 6181-673) podpořených osob cca 110 až 440 úspěšných osob, které zahájily SVČ v rámci dosavadních podpor OPLZZ + 673 již existujících OSVČ, tj. celkem 783 až 1113 osob. Dále lze zdůraznit zjištění z provedených dotazníkových šetření, že existuje poptávka po tomto segmentu mikrofinancování, neboť koneční příjemci projektů pro InP ve všech krajích hodnotí jako zásadní problém právě nedostatek finančních prostředků pro zahájení podnikání. Jako nejvýznamnější překážka při podpoře cílové skupiny k zahájení vlastního podnikání vyplývají příliš vysoké počáteční náklady (nájemné, vybavení provozovny atd.), resp. finančně náročný podnikatelský záměr, což uvedlo 44 % respondentů. S poměrně značným odstupem, v souhrnu 21 %, následuje nezájem či neschopnost cílové skupiny začít skutečně podnikat (např. po absolvování kursů základních podnikatelských dovedností).

V této části jsou dle výše uvedených předpokladů zpracovány 3 varianty odhadu poptávky po sociálních mikropůjčkách InP pro celé období 2014 - 2020:

IV. Minimalistický odhad – cca 78 mil. Kč

- průměrná částka sociální mikropůjčky 100 000 Kč,
- počet žadatelů OSVČ – 780 (dle minimální úrovně plnění OPLZZ)

V. Konzervativní odhad – cca 110 mil. Kč

- průměrná částka sociální mikropůjčky 100 000 Kč,
- počet žadatelů OSVČ – 1100 (dle maximální úrovně plnění OPLZZ)

VI. Maximalistický odhad – cca 210 až 280 mil. Kč

- průměrná částka sociální mikropůjčky 100 000 Kč,
- počet žadatelů OSVČ – 2100-2800 osob (odhad dle vývoje podpory SVČ v rámci APZ, ve které se ročně podpoří cca 2000 OSVČ, tj. cca 14000 OSVČ za 7 let, z toho cca 15-20%, tj. 2100-2800 osob by žádalo o sociální mikropůjčku (Pozn.: V dotazníkovém šetření odhadlo celkem 54 % KP podporujících InP za významný nástroj „startovací“ půjčky nebo dotace. Přímo sociální mikropůjčky by využilo cca 15 – 20 % potenciálních žadatelů - dle odhadu preferencí mikropůjček vs. dotace).

Přehled nabídky financování pro znevýhodněné vč. příspěvků / dotací z veřejných rozpočtů

Tento podklad se opírá o výstupy TESSEA 2011, NBFSE 2012 PS financování, analýzu PwC k mikropůjčkám, a je dále doplněna o výsledky vlastních dotazníkových šetření IREAS v roce 2013. Účelem tohoto podkladu je poskytnout přehled o nabídky financování pro sociální podnikání.

Mimo rámec ESF jsou úřady práce poskytovány příspěvky na **zřízení společensky účelného pracovního místa uchazečem o zaměstnání za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti, nebo překlenovací příspěvek** (výjimkou je oblast podpory 3.4 OPLZZ). Přehled o aktuálním počtu a rozsahu poskytnutých příspěvků je možné získat ve spolupráci se zadavatelem z IS ÚP.

Evropská komise prostřednictvím

- **Erasmus – podpora mladých podnikatelů**
(<http://www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php?lan=cs>)
- **Progress** (ve spolupráci s EIB a EIF) – v ČR v gesci MPSV - dostupnost finančního kapitálu pro znevýhodněné osoby, podpora mikropodnikatelů (5-10 zaměstnanců) poskytujících zaměstnání znevýhodněným skupinám.
- **Specifické finanční produkty** – seniorní úvěr (5-7 let), podřízené půjčky, půjčky se sdílením rizika, kapitálové účasti (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=988&langId=cs>)

Social Impact Award - projekty se mohou zaměřovat na nejrůznější společenské oblasti, například na boj s chudobou, oblast péče o zdraví, podporu vzdělávání, ochranu životního prostředí, energetické problémy, využití nových technologií, ochranu lidských práv, rovné příležitosti, péči o znevýhodněné osoby apod. Může se jednat o mobilní vývařovnu pro lidi bez domova, inovativní vzdělávací projekt, internetový portál posilující sousedské aktivity, nový způsob fundraisingu nebo něco, co tu ještě nebylo. Důležité je, aby daný projekt řešil nějaký společenský problém, a to ať v České republice, nebo jinde ve světě.

Již rozběhnuté projekty mohou být předkládány, pokud jejich realizace netrvá déle než 2 roky.

Vybírány jsou čtyři vítězné projekty oceněny hlavní cenou € 4.000, letním členstvím v Hub Praha, odborným vedením, které budete moci při realizaci projektu využít a dalšími cenami.

Kdo se může přihlásit se svým projektem v České republice? Protože je soutěž Social Impact Award určená hlavně pro studenty, podmínkou pro účast je platné potvrzení o studiu vysoké nebo vyšší odborné školy pro akademický rok 2012/2013. V případě soutěžních týmů musí tuto podmínku splňovat alespoň 50 procent členů týmu. Věkové omezení účastníků není žádné.

Předložené projekty mohou být součástí aktivit subjektů organizované občanské společnosti (např. nevládní, neziskové organizace, občanská sdružení a iniciativy), stejně jako soukromých podnikatelských aktivit se zaměřením na společenskou prospěšnost. Již realizované projekty mohou být předkládány, pokud jejich realizace netrvá déle než 2 roky.

<http://socialimpactaward.net/prihlas-svuj-napad/>

3.2.3 EQ 1.3: Jaké jsou specifické problémy a potřeby jednotlivých skupin InP?, EQ: 1.4 Jaké jsou odlišnosti v problémech a potřebách mezi jednotlivými kraji ČR?

Základní typologie znevýhodněných osob - InP

Programový dokument OPLZZ (MPSV, 2013a) uvádí, že nejvíce ohrožené jsou skupiny osob, u kterých dochází ke kumulaci různých znevýhodnění, jako např. mladiství s nízkou úrovní kvalifikace nebo osoby se zdravotním postižením. Metodika COPIE D. T. využívá ve svých dotaznících pro rozlišení znevýhodněných skupin kritéria – věk, pohlaví, zdravotní handicap, míra vzdělání, stav na trhu práce před zahájením podnikání, přičemž velmi obdobně k tomu přistupuje Evropská komise i OECD. Velmi podobné základní členění znevýhodněných osob bylo rovněž využito ve strategické evaluaci OPLZZ (viz DHV, NVF, str. 39 – 41), ve které byly na základě vymezení rizikových faktorů v dokumentu identifikovány nejvíce ohrožené skupiny na trhu práce, tj. osoby zdravotně postižené, ženy – matky, pečující o nezletilé děti, nízkokvalifikovaní uchazeči, osoby starší 50 let, sociálně vyloučení Romové, absolventi bez praxe a dlouhodobě nezaměstnaní.

Programy zaměřené na SVČ (tj. mimo rámec OPLZZ) ukazují poměrně vysoký efekt na začátku sledovaného období od poskytnutí podpory daným osobám a dále pak v dlouhodobější perspektivě u podpořených osob (viz také Kulhavý a Sirovátka, 2008, str. 45). Pokles rizika nezaměstnanosti je až o cca 80 % proti neúčastníkům u programů SVČ, v průběhu sledovaného období se efekty s nepodpořenými účastníky srovnávají, ale na konci sledovaného období 6 měsíců po skončení podpory se efekty podpořených osob výrazně zvyšují. Hora a Sirovátka (2012, str. 17) však zjistili, že **dosavadní podpory SVČ poskytnutých z programů mimo rámec OPLZZ se znevýhodněných osob v podstatě netýkaly**. Programy podpory samostatné výdělečné činnosti jsou více zaměřeny na osoby s vyšší úrovní vzdělání (i na VŠ), na osoby ve středním věku a na osoby bez zdravotních problémů, ale také na osoby, které pociťují určitou menší úroveň zdravotních problémů. V tomto smyslu nabývá na významu potřeba řešení problémů znevýhodněných osob na trhu práce právě prostřednictvím specifické podpory nejen při jejich zahájení podnikatelské činnosti, ale zejména i pro udržení jejich podnikání.

Pro kontext ČR tak řešitelský tým pracoval s vymezením znevýhodněných skupin obyvatel dle Horákové a Hora (2010, str. 10), kteří vymezili jednotlivé skupiny obdobně jako je tomu v odborných studiích uvedených výše, a to dle čtyř základních faktorů, které determinují úspěšnost/neúspěšnost některých osob na pracovním trhu. Jsou jimi:

- A. **věk**, který bývá často spojován se stereotypními představami o schopnostech lidí vyššího (ale někdy také příliš nízkého) věku. Z hlediska efektů stávajících rekvalifikačních programů zjistili Kulhavý a Sirovátka (2008, str. 51), že největší efekty jsou dosahovány u účastníků ve středním věku, naopak nejmenší efekty jsou u účastníků nad 50 let. Kulhavý a Sirovátka (2008, str. 52) v regresních analýzách rovněž zjistili, že se efekty programů rekvalifikace proměňují v čase. Výrazně se zvyšuje ovlivnění dle věku účastníků. Ukazuje se zejména, že situace mladistvých nezaměstnaných se významně relativně zhoršuje v průběhu sledovaného období – ve srovnání se staršími nezaměstnanými. Podle OECD, EC (2012b), má zájem přibližně 40 % mladých lidí o samostatné podnikání (OSVČ), ale výrazným problémem může být nedostatek zkušeností a nedostatek finančních prostředků. V rámci tohoto dokumentu jsou dále vymezeny 4 podskupiny: mladí příslušníci etnických menšin, mladí, kteří žijí v zaostalých oblastech, mladí z nízkopříjmových rodin a mladí s nízkou úrovní dosaženého vzdělání. Největším překážkám čelí ti, kteří nejsou zaměstnaní ani se neúčastní vzdělávání či odborné přípravy (*NEET - not in employment, education or training*).
- B. **zdravotní handicap**, který vytváří objektivní bariéry pro zahájení samostatné podnikatelské činnosti. Zdravotně postižení navíc představují podle Horákové a Hory (2010, str. 47) na trhu

práce velmi heterogenní skupinu lidí, jejíž míra pracovní schopnosti i okruh prací, které mohou vykonávat, se značně liší. Tyto problémy jsou podle DHV, NVF (2012, str. 76) dále umocněny nižší úrovní vzdělání a kvalifikací, nízkým sebevědomím, špatnou schopností orientace na trhu práce a nízké sociální dovednosti omezující možnost rozvoje podnikatelských aktivit. Určitá fyzická imobilita a nízká dostupnost a kvalita sociálních služeb ovlivňují sociální vyloučení osob se zdravotním postižením.

- C. **vzdělání**, jež významně determinuje charakter a rozsah možných vykonávaných aktivit. V provedených analýzách Lukeše a Jakla (2012, str. 28) vyplynula souvislost mezi výší dosaženého vzdělání a mírou nové podnikatelské aktivity. Zatímco je do ní zapojeno pouze 3,4% lidí se základním vzděláním, u lidí s inženýrským či magisterským titulem je to 9,7% a u jedinců s doktorátem dokonce 17%. Obecně je pak možné pozorovat zřetelně nižší procento zavedené podnikatelské aktivity v porovnání s novou u lidí se základním a středoškolským vzděláním. To může naznačovat, že zejména tyto dvě skupiny mají potíže s přežitím jimi zakládaných firem. (Lukeš, Jakl, 2012, str. 30) Struktura vzdělanosti má pak důsledky spojené s vysokou mírou nezaměstnanosti nízkokvalifikovaných osob v ČR a hrozbou dlouhodobé nezaměstnanosti (viz následující bod). Dle DHV, NVF (2012, str. 33, 34) má nevhodná struktura vzdělání velmi úzkou vazbu na nízkou adaptabilitu těchto osob a tím i snížený potenciál pro případné zahájení samostatné podnikatelské činnosti. Jejich vysoký podíl je rovněž dán historicky, protože ve věkových skupinách starších 40-45 let byl podíl vyučených na celkové populaci 60 %.
- D. **délka nezaměstnanosti**, jejímž důsledkem může být celková ztráta motivace k participaci na pracovním trhu. Problémy osob dlouhodobě nezaměstnaných jsou na trhu práce ovlivněny zpravidla kombinací několika faktorů (DHV, NVF, 2012, str. 40). Rizikové faktory u této skupiny jsou většinou - nízká či neaktuální kvalifikace, malá geografická mobilita, zdravotní obtíže či postižení, mnohdy i nízká míra ochoty pracovat, ztráta pracovních návyků, pracovní a sociální deprivace. Dlouhodobě nezaměstnaní jsou zahrnuti do skupiny znevýhodněných osob, neboť je předpokládá *Koncepce podpory MSP na období 2014 – 2020* (viz MPO, 2012, str. 84), ve které bude část podpory zaměřena i na začínající podnikatele v hospodářsky slabých regionech, kde se bude podporovat právě tato skupina podnikatelů, která se může rekrutovat i z řad dlouhodobě nezaměstnaných osob a osob ohrožených či postižených sociální exkluzí.
- E. **pohlaví – ženy** - Hlavním důsledkem diskriminace na trhu práce dle pohlaví je nízká míra zaměstnanosti žen v ČR, především žen, které pečují o malé děti či žen ve vyšším věku, u kterých se projevuje kombinace faktorů snížené geografické mobility, časové flexibility, neaktuální kvalifikace, nepružnost a obavy zaměstnavatelů. Malá flexibilita žen – matek je umocněna nedostatečnou (z hlediska počtu míst i geografického pokrytí) a finančně náročnou službou hlídání dětí. Na českém trhu práce ženy navíc znevýhodňuje segregace trhu práce podle sektorů, oborů a pozic, diskriminace z důvodu pohlaví, obtížná reintegrace na trh práce po rodičovské dovolené a nemožnost skloubit rodinný život s pracovním, která je dána nedostatkem předškolních zařízení. Z hlediska možností zahájit samostatnou podnikatelskou činnost se podle Pottera (2012) ženy potýkají se specifickými bariérami v oblasti finanční podpory. Zkušenosti z jiných zemí ukazují potřebu cílených finančních podpor pro tuto znevýhodněnou skupinu. Nízké zapojení žen do podnikání je rovněž podle Lukeše a Jakla (2012, str. 26) způsobeno nedostatkem sociálních služeb, které by ženy podpořily v kombinování pracovního a osobního života.

Podle provedeného dotazníkového šetření u konečných příjemců OPLZZ s projekty na inkluzivní podnikání vyplynulo, že **v současné době nelze zcela jednoznačně určit skupinu, která má nejhorší postavení pro zahájení podnikání / uplatnění se na pracovním trhu**. Rozdíly mezi jednotlivými

skupinami nebyly zásadní, nicméně jako nejproblémovější skupina z tohoto šetření vyšly osoby ve věku 55-64 let a osoby s nízkou kvalifikací. Ve svých komentářích, zaměřených na zpřesnění/vysvětlení jejich hodnocení, respondenti většinou zmiňují otázku zaměření podnikání a také osobní vlastnosti jednotlivců. Dalším uvedeným a zcela jistě zásadním problémem je kumulace/kombinace handicapů, např. nízké vzdělání, vyšší věk, nedostatečná praxe, zdravotní problémy.

Potřeby jednotlivých skupin se podle názoru respondentů výrazně nijak dramaticky neliší. Na první místo kladou vždy dostupné finanční prostředky (více než 50 % respondentů hodnotilo tento nástroj pro všechny skupiny nejlépe).

Pro mladé věkově znevýhodněné osoby (15-24 let) respondenti uvedli, vedle finanční podpory formou dotací nebo mikropůjček, jako druhý z předdefinovaných nástrojů podporu rané fáze podnikání za účelem jeho stabilizace a jako třetí další vzdělávání, koučink, mentoring a poradenství. Nicméně je potřeba uvést, že rozdíly v hodnocení jednotlivých předdefinovaných nástrojích nebyly výrazné. Několik respondentů využilo možnosti navrhnout i jiné nástroje, přičemž v oblasti finančních nástrojů se jednalo o **daňové úlevy, osvobození od sociálního a zdravotního pojištění (alespoň 1 rok po zahájení podnikání), dále vzdělávací aktivity zaměřené na manažerské dovednosti, podpora spolupráce a sítí, ale také zvýhodněný pronájem prostor pro podnikání nebo podpůrné služby.**

Pro starší věkově znevýhodněné osoby (55-64 let) jsou důležitým nástrojem, kromě výše uvedených, také rekvalifikace. Respondenti využili možnosti navrhnout další nástroje, které by měly být podpořeny a nejsou podle jejich názoru obsaženy v nástrojích předdefinovaných pro tuto znevýhodněnou skupinu, jako jsou nástroje na podporu rozvoje manažerských dovedností, kurzy práce s PC, příklady dobré praxe, aktivity na podporu osobnostního rozvoje (zvýšení sebevědomí, snížení strachu z podnikání a rizik s tím spojených apod.).

U osob s nízkou kvalifikací figurují, vedle finančních nástrojů a rekvalifikací, také motivační aktivity, bilanční a pracovní diagnostika, které by měla napomoci těmto osobám najít uplatnění v souladu s jejich schopnostním, vzdělanostním a pracovním potenciálem osob a možnostmi jejich reálného uplatnění v podnikání. Nástroje navrhované přímo respondenty šetření byly velmi podobné nástrojům pro skupinu osob ve věku 55-64 let, tj. rozvoj manažerských dovedností, finanční a právní odpovědnosti, kurzy práce s PC, příklady dobré praxe, aktivity na podporu osobnostního rozvoje (zvýšení sebevědomí, snížení strachu z podnikání a rizik s tím spojených apod.), možnost osobních konzultací ke konkrétním problémům.

Pro ženy jako znevýhodněnou skupinu bylo, kromě dostupnosti finančních prostředků a dalšího vzdělávání, koučinku, mentoringu a poradenství, významně podpořeno nastavení příspěvků k zajištění péče o osoby závislé (dítě, staří lidé apod.) stejně jako u zaměstnaných žen. Jako důležitý nástroj pak byly označeny také úlevy v placení daní /odvodů na sociální pojištění. Několik respondentů využilo možnosti navrhnout jiné nástroje na podporu podnikání žen, které byly podobné nástrojům zaměřených na starší věkové skupiny s důrazem na podpůrné služby pro péči o osoby závislé.

Odlišnosti v problémech a potřebách InP mezi jednotlivými kraji ČR

Lukeš a Jakl (2012, str. 28) se ve své studii zaměřili na rozlišení problematiky podnikatelské aktivity dle regionů NUTS2. To ukazuje, že míra nové podnikatelské aktivity je stejně jako v roce 2006 nejvyšší v Praze, konkrétně 12,7%. V porovnání s rokem 2006 došlo k nárůstu přibližně o procento. Na druhém místě je opět stejně jako v roce 2006 region Jihovýchod s 9%. Naopak nejnižší míra nové podnikatelské aktivity je na Střední Moravě (5,5%) a v Moravskoslezském regionu (4,8%). Mezuregionální rozdíly v míře zaměstnanosti v ČR interpretovali DHV a NVF (2012, str. 17) tím, že je

ovlivněna hlavně počtem pracovních příležitostí, dále také tradicí (moravské kraje vykazují obecně nižší míru zaměstnanosti). V období 2006 – 2010 bylo krajem s nejvyšší mírou zaměstnanosti Hl. m. Praha – více než 71 %, kraje s nejnižší mírou zaměstnanosti byly kraj Ústecký (okolo 60,5 %) a Moravskoslezský (okolo 61,5 %). Kraje s nejnižší mírou zaměstnanosti jsou zároveň těmi s nejvyšší mírou nezaměstnanosti. Velmi důležitým kritériem ovlivňujícím podnikatelské aktivity v ČR je rovněž vzdělanostní úroveň znevýhodněných osob, která je dle jednotlivých regionů ČR velmi rozdílná. Nejvyšší vzdělanostní úroveň je v Praze a nejnižší v Karlovarském a Ústeckém kraji (viz DHV, NVF, 2012, str. 19), což určitým způsobem vysvětluje i úroveň podnikatelských aktivit dle jednotlivých regionů (viz začátek tohoto odstavce).

Charakteristika míry strukturálních problémů jednotlivých regionů tak jednoznačně ovlivňuje i příslušnou míru regionálních podnikatelských aktivit. Dle výsledků provedeného výzkumu a analýzy Hory a Sirovátka (2012, str. 37, 38) vyplynulo, že šance na opuštění evidence ÚP mezi jednotlivými regiony je značně odlišná a odpovídá rámcově výše uvedenému rozlišení, tj. nejvíce odchodů z evidence ÚP se vyskytuje v Praze a ve Středočeském kraji, naopak nejméně odchodů pak v Ústeckém, Moravskoslezském, Olomouckém, Zlínském a Jihomoravském kraji. Zatímco v Praze bylo po cca 6 měsících v evidenci 22,4 % nezaměstnaných, v Ústeckém kraji to bylo 52 % nezaměstnaných. Z toho lze vyvodit, že v regionech s menší šancí na odchod z evidence u kontrolní skupiny bude i nižší úspěšnost v podnikatelských aktivitách znevýhodněných osob na trhu práce, resp. regiony s předpokládanou menší úrovní strukturálních problémů na trhu práce jsou zpravidla „úspěšnější“ a naopak.

Z realizovaného dotazníkového šetření vyplývají poměrně značné rozdíly z hlediska chápání závažnosti problémů realizace inkluзивního podnikání. Celkem 65 % respondentů ve všech krajích hodnotí jako zásadní problém (ohodnocením mezi 4 a 5 body) **nedostatek finančních prostředků pro zahájení podnikání**, přičemž jako bariéru hodnotí zejména respondenti v Jihomoravském, Ústeckém (a Zlínském³⁹) kraji. Jako problém středně závažný ho vidí respondenti v kraji Moravskoslezském, Jihočeském a Plzeňském. Hodnocení v ostatních krajích se pohybuje v rozmezí 4-4,5 bodu.

V pořadí druhým nejzávažnějším problémem podle celkového hodnocení je **legislativní nastavení** (daně, pojištění apod.). I zde jsou patrné regionální rozdíly ve vnímání závažnosti tohoto problému, ale ne tak výrazné. Za závažný problém/bariéru ho označili respondenti v libereckém a Moravskoslezském kraji, v ostatních krajích se hodnocení pohybuje mezi 3 a 4 body.

Nedostatek informací ohledně možností zahájit podnikání je považovaný za bariéru zahájení podnikání v krajích Pardubickém, Jihočeském a Praze, naopak k problémům nižší závažnosti (průměrné hodnocení méně než 3) ho řadí v j Plzeňském, Olomouckém (a Zlínském) kraji.

Nestálou hospodářskou situaci (v celkovém hodnocení 4. nejzávažnější problém) posuzují jako bariéru pro zahájení podnikání respondenti z Jihočeského, Karlovarského a Libereckého kraje, relativně nízká důležitost oproti ostatním krajům vyplývá z hodnocení respondentů z Jihomoravského kraje (2,4 bodu).

Hodnocení **nedostatku podpůrných služeb** je v krajích poměrně vyrovnané – středně a více závažný problém (průměrné hodnoty mezi 3 a 4 body) kromě Plzeňského kraje, jehož respondenti označili tento problém za méně významný. Respondenti z různých krajů se se rozcházejí také v názoru na význam **administrativní náročnosti** pro zahájení podnikání. V 8 krajích je považován za středně závažný problém, ale Královéhradeckém a Libereckém kraji ho vidí jako zásadní problém a v pardubickém jako bariéru pro zahájení podnikání.

³⁹ Zlínský kraj uvádíme v závorce, neboť šetření se zúčastnil pouze 1 respondent z tohoto kraje.

Zbývající 4 předdefinované problémy lze označit jako problémy střední závažnosti, nicméně i mezi nimi lze nalézt výrazné regionální rozdíly.

Hodnocením problému **nízké ochoty zahájit** podnikání jako bariéry se vyznačuje Královéhradecký kraj, naopak respondenti z Jihočeského, Jihomoravského a Středočeského přisuzují tomuto problému mnohem nižší význam. Problém **nedostatečné kvalifikace a nízkého vzdělání** znevýhodněných osob je nejpalčivěji vnímán v Karlovarské (a Zlínském) kraji. Jako málo významný ho hodnotí respondenti z Plzeňského kraje. Problém **nedostatku vhodných prostor** považují za bariéru respondenti z Královéhradeckého kraje, jako málo významný ho posuzují respondenti z Karlovarského a Plzeňského kraje. **Nedostatek rekvalifikačních (jiných vzdělávacích programů) programů k tematice podnikání** byl celkově hodnocený jako nejméně závažný problém, mezi kraji nejsou až tak výrazné rozdíly – nejhůře byl tento problém ohodnocen v krajích Jihočeském, Středočeském a Praze, nejmenší závažnost mu přisoudili respondenti z Plzeňského kraje.

Pokud se podíváme na jednotlivé kraje, tak lze konstatovat, že:

- V Jihočeském kraji jsou podle názoru respondentů největšími problémy nestálá situace v době hospodářské krize a nedostatek informací ohledně možnosti zahájení podnikání. Nízká ochota zahájit podnikání je naproti tomu problémem nejméně závažným.
- V Jihomoravském kraji přisoudili respondenti největší závažnost problému nedostatku finančních prostředků, s odstupem následuje nedostatek informací o podnikání. Jako nejméně závažný problém byla ohodnocena nestálá situace v době hospodářské krize.
- Respondenti z Karlovarského kraje přisoudili největší význam nestálé situaci v době hospodářské krize, naopak jako méně závažné problémy jsou hodnoceny nedostatek rekvalifikačních (jiných vzdělávacích programů) programů k tematice podnikání a nedostatek vhodných prostor pro zahájení podnikání.
- Respondenti z Královéhradeckého kraje považují za nejzávažnější problém nedostatek vhodných prostor a nedostatek finančních prostředků pro zahájení podnikání. Všechny ostatní problémy jsou ale také hodnoceny jako středně a více závažné.
- Respondenti z Libereckého kraje označili za nejproblematictější nedostatek finančních prostředků a legislativní nastavení. Všechny ostatní předdefinované problémy hodnotí, stejně jako respondenti z Královéhradeckého kraje, jako problémy středně a více závažné.
- Podle názoru respondentů z Moravskoslezského kraje je nejvýznamnějším problémem legislativní nastavení, naopak jako méně závažný se zde ukazuje problém nedostatku vhodných prostor pro zahájení podnikání a nedostatek rekvalifikačních programů k tématice vzdělávání.
- V Olomouckém kraji hodnotí jako nejzávažnější problém nedostatek finančních prostředků spolu s nestálou situací v době hospodářské krize. Za méně závažné problémy pak považují nedostatek vhodných prostor pro zahájení podnikání, nedostatek rekvalifikačních programů k tématice vzdělávání a nedostatek informací o zahájení podnikání.
- Respondenti z Pardubického kraje uvádějí jako bariéru administrativní náročnost a nedostatek informací ohledně zahájení podnikání. Nedostatečná kvalifikace a nízké vzdělání považují z uvedených problémů za nejméně závažný.
- Respondenti z Prahy hodnotí jako nejzávažnější problém nedostatek informací o možnostech zahájit podnikání. V porovnání s ostatními uvedenými problémy se jim jeví jako nejméně významný problém nedostatečná kvalifikace a nízké vzdělání.
- Ve Středočeském kraji, stejně jako v Jihomoravském, je za největší problém považován nedostatek finančních prostředků. Jako nejméně závažný se respondentům z tohoto kraje jeví problém nízké ochoty zahájit podnikání.
- Pro respondenty z Ústeckého kraje je také nevýznamnějším problémem nedostatek finančních prostředků, naopak v porovnání s uvedenými problémy se jim jeví jako méně

významný problém nedostatku rekvalifikačních (jiných vzdělávacích programů) programů k tematice podnikání.

Respondenti dotazníkového šetření také hodnotili **postavení znevýhodněných skupin podle podmínek pro zahájení podnikání/uplatnění na trhu práce.**

Při porovnání výsledků hodnocení podle krajů respondentů lze konstatovat, že podle názorů respondentů z Jihočeského kraje má nejhorší podmínky pro zahájení podnikání/uplatnění na trhu práce skupina zdravotně postižených osob. Stejný názor vyplynul i z výsledků respondentů z Karlovarského kraje.

Mladé osoby ve věku 15-24 let považují za nejproblematictější skupinu respondenti z krajů Olomouckého, Plzeňského, Ústeckého a Prahy, kde na stejnou úroveň kladou i skupinu osob ve věku 55-64 let.

Respondenti z krajů Královéhradeckého, Libereckého a Středočeského hodnotí jako nejhorší postavení žen po mateřské dovolené. Dlouhodobě nezaměstnané uvádějí respondenti z Jihomoravského, Moravskoslezského a Pardubického kraje.

Respondenti hodnotili také **přínos podpůrných opatření/ nástrojů** pro jednotlivé skupiny znevýhodněných osob.

Mladé osoby ve věku 15-24 let

- Názor na finanční podporu začínajícím podnikatelům formou dotací nebo mikropůjček vykazuje regionální rozdíly, zatímco v Jihočeském (a Zlínském) kraji považují za tento nástroj za nejvýznamnější, v Královéhradeckém kraji je označen za středně až méně významný (3,5).
- Další vzdělávání, koučink, mentoring a poradenství je hodnoceno jako významný nástroj v podstatě ve všech krajích, nicméně respondenti v Karlovarském kraji ho posuzují jako nejvýznamnější.
- Podporu rané fáze podnikání za účelem jeho stabilizace hodnotí jako nejvýznamnější nástroj v krajích Karlovarském, Královéhradeckém a Pardubickém. Nicméně i v ostatních krajích je tento nástroj chápán jako významný.
- Lze konstatovat, že regionální rozdíly v pojetí významu opatření/nástrojů na podporu osob ve věku 15-24 (až na výjimku finanční podpory v Karlovarském kraji) nemají zásadní charakter.

Osoby ve věku 55-64 let

- Rozdíly mezi hodnocením jednotlivých nástrojů respondenty z různých krajů není nijak dramaticky rozdílné, většinou jsou všechny tyto nástroje hodnoceny jako poměrně významné.
- Finanční podpora začínajícím podnikatelům formou dotací nebo mikropůjček přisoudili nejvyšší význam respondenti v Karlovarském (a Zlínském) kraji. Další vzdělávání, koučink, mentoring a poradenství nejvýše ocenili, v porovnání s ostatními kraji, v Jihomoravském kraji, naopak nejhůře v Královéhradeckém (a Zlínském). Podpora rané fáze podnikání za účelem jeho stabilizace je považována za významný nástroj v krajích Královéhradeckém a Pardubickém, menší význam mu přiznávají v Plzeňském kraji. Ani v jednom kraji nezískaly rekvalifikace průměrné hodnocení 1, nejlépe je hodnotí respondenti z Karlovarského kraje, ale v Plzeňském, Pardubickém a Královéhradeckém (a Zlínském) kraji jsou považovány pouze za nástroje středního významu, což je ve spojení s uvedenou věkovou skupinou poněkud překvapující.

Nízkokvalifikovaní

- Hodnocení bilanční a pracovní diagnostiky je poměrně vyrovnané mezi kraji; nejnižší význam tomuto nástroji v porovnání s ostatními přisoudili respondenti v Plzeňském kraji. Z uvedeného přehledu vyplývá, že ze čtyř předdefinovaných nástrojů hodnotí bilanční a pracovní diagnostiku jako nejvýznamnější nástroj v kraji
- Hodnocení rekvalifikací pro tuto skupinu vykazuje regionální rozdíly. Zatímco respondenti v Moravskoslezském, (Zlínském) a Olomouckém kraji považují tento nástroj za velmi významný (zřejmě i na základě vlastních zkušeností), v Libereckém a Pardubickém kraji jsou rekvalifikace hodnoceny jako nástroj středního významu (2,8 bodu).
- Motivační aktivity jsou také v krajích hodnoceny rozdílně. Velký význam tomuto nástroji přisoudili respondenti z Karlovarského kraje, naopak jako nástroj spíše středního významu ho vidí v Pardubickém a Jihomoravském kraji.
- Významné regionální rozdíly lze konstatovat i v případě „startovacích“ půjček nebo dotací. Tento nástroj získal nejlepší hodnocení v Olomouckém a Karlovarském kraji, nejhorší pak v Libereckém a Pardubickém kraji.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že ze čtyř předdefinovaných nástrojů v jednotlivých krajích:

- V Jihočeském kraji hodnotí jako nejvýznamnější nástroj bilanční a pracovní diagnostiku.
- V Jihomoravském kraji jsou to vedle bilanční a pracovní diagnostiky také rekvalifikace.
- V Karlovarském a Plzeňském kraji jsou za nejvýznamnější nástroj považovány motivační aktivity.
- Také v Královéhradeckém a Libereckém kraji je jako nejvýznamnější nástroj hodnocena bilanční a pracovní diagnostika; v Královéhradeckém kraji jsou na stejné úrovni hodnoceny také startovací půjčky a dotace, v Libereckém pak motivační aktivity. Respondenti v Libereckém kraji vykazují poněkud „nedůvěřivý“ přístup k významu jednotlivých nástrojů (hodnocení 2,5-3,3 bodu).
- V Moravskoslezském, Pardubickém, Středočeském a Ústeckém kraji jsou za nejvýznamnější nástroj považovány rekvalifikace. Podobně je tomu v Olomouckém kraji, kde ale na stejné úrovni jsou hodnoceny i „startovací“ půjčky nebo dotace.
- Respondenti z Prahy uvádějí jako nejvýznamnější nástroj „startovací“ půjčky nebo dotace.

Ženy

- Regionální rozdíly mezi hodnocením jednotlivých opatření/nástrojů na podporu žen nejsou nijak výrazné.
- „Startovací“ půjčky nebo dotace považují je nejvýznamnější nástroj z čtyř uvedených v krajích Jihomoravském, Olomouckém, Plzeňském Praze, a Středočeském. V Královéhradeckém kraji hodnotí na stejné úrovni 3 nástroje: „startovací“ půjčky nebo dotace, další vzdělávání, koučink, mentoring a poradenství a příspěvky k zajištění péče o osoby závislé (dítě, staří lidé apod.) stejně jako u zaměstnaných žen.
- Příspěvky k zajištění péče o osoby závislé (dítě, staří lidé apod.) stejně jako u zaměstnaných žen preferují také respondenti v Karlovarském, Libereckém a Pardubickém kraji; v Pardubickém kraji ale stejně hodnotí také úlevy v placení daní /odvodů na sociální pojištění. Ty jsou za nejvýznamnější z uvedených nástrojů považovány v Jihočeském, Moravskoslezském a Ústeckém kraji.

Z hodnocení významu **překážek, které brání zahájení podnikání**, lze opět konstatovat jistou regionální diferenciaci, i když, na druhé straně, respondenti ze všech krajů považují za významnou překážku příliš vysoké počáteční náklady.

Na základě výsledků šetření lze konstatovat, že:

- Respondenti z Jihočeského kraje uvádějí příliš vysoké počáteční náklady a zmiňují i nezájem cílové skupiny.
- Podobně v Jihomoravském kraji jsou nejčastěji uvedeným důvodem příliš vysoké počáteční náklady, dále respondenti uvádějí neschopnost podpořené osoby započaté podnikání udržet spolu s nezájmem či neschopností cílové skupiny začít skutečně podnikat, dalším problémem jsou finance – příspěvek z ÚP obvykle nestačí na start podnikání.
- V Karlovarském kraji respondenti zmiňují neschopnost podpořené osoby (daná např. skutečností, že neumí hospodařit s penězi, nedokáže jednat se zákazníky atd.) započaté podnikání udržet.
- V Libereckém kraji jsou to zejména příliš vysoké počáteční náklady, dále pak nezájem či neschopnost cílové skupiny začít skutečně podnikat a neschopnost podnikání udržet. Stejně překážky uvádějí také respondenti z Olomouckého kraje.
- Respondenti z Moravskoslezského kraje zdůrazňují zejména nezájem či neschopnost cílové skupiny začít skutečně podnikat, dále pak konkurenci znemožňující realizovat konkrétní podnikatelský záměr podpořené osoby, nedostatek vhodných adeptů a příliš vysoké počáteční náklady. Ve svých komentářích respondenti zmiňují také administrativní náročnost ne zcela jasně dané „mantinely“ od poskytovatele dotace.
- V Pardubickém a Plzeňském kraji respondenti uvádějí příliš vysoké počáteční náklady a nezájem či neschopnost cílové skupiny začít skutečně podnikat; v Plzeňském kraji navíc ještě nedostatek vhodných adeptů.
- Škála překážek podle názorů respondentů z Prahy je širší: nedostatek vhodných adeptů, příliš vysoké počáteční náklady, konkurence a neschopnost podpořené osoby podnikání udržet.
- Pro respondenty ze Středočeského kraje jsou nejvýznamnější překážkou příliš vysoké počáteční náklady. Dále pak zmiňují nezájem či neschopnost cílové skupiny začít skutečně podnikat.
- V Ústeckém kraji, stejně jako ve Středočeském (a Zlínském), jsou zásadní překážkou pro zahájení podnikání příliš vysoké počáteční náklady, dále respondenti uvádějí nezájem cílové skupiny o zahájení podnikání nedostatek vhodných adeptů.

3.2.4 EQ 1.5: Jaké jsou vhodné intervence ESF (EFRR), které řeší vymezené problémy, resp. eliminují negativní příčiny problémů, případně podporují působení pozitivních faktorů?

Kromě souvislostí a zjištění této evaluace, které tvoří klíčový podklad pro formulaci doporučení k tématice inkluzivního podnikání, tak výchozí premisou této kapitoly rovněž může být závěr *Strategické evaluace ESF s důrazem na OP LZZ* (DHV a NVF, 2012, str. 249), ve které se konstatovalo, že by se v příštím programovém období 2014+ mělo podporovat zakládání a rozvoj nových podniků a SVC, podnikatelských činností OSVČ, dále by také měly být prohloubeny nástroje týkající se rozvoje poskytovatelů poradenských služeb pro začínající podnikatele.

Následující text je členěn podle identifikovaných příčin problémů inkluzivního podnikání v ČR.

a) Nedostatečná kvalifikace vůči požadavkům na trhu práce a nízké vzdělání znevýhodněných osob na trhu práce zahajujících podnikání

Cílem je zlepšit kvalifikační podmínky znevýhodněných osob na trhu práce tak, aby se rozšířil možný okruh činností pro zahájení podnikání, zvýšily se jejich schopnosti pro zahájení podnikání a tím se jim nabídla i jiná možnost než závislá činnost, což pro některé z nich může být, s ohledem na možnosti přizpůsobit si pracovní dobu, velmi zajímavé (např. pro ženy po mateřské dovolené). Tohoto cíle by mělo být dosaženo prostřednictvím nastavení podpůrných programů pro návrat znevýhodněných osob na trh práce a zejména jejich podpora v zahájení podnikatelské činnosti (včetně využití mentoringu a koučinku, zejména u nízkokvalifikovaných osob).

Návrhy řešení:

- 1) Nastavení komplexního systému podpory znevýhodněných osob, který zahrne širokou škálu poradenských a vzdělávacích služeb.
- 2) Nastavení systému finančních podpor s využitím zahraničních zkušeností (např. z Velké Británie - *New Deal 50 +*, *Prince's Initiative for Mature Enterprise* (PRIME) či Polska projekt *Starší podnikatel*). Finanční podpora je však obvykle spojena i s nefinanční podporou (tj. vzdělávání, poradenství, koučink, mentoring)⁴⁰. Důraz na návratné formy finanční podpory pro zahájení podnikání (zejm. mikropůjčky).
- 3) Bilanční a pracovní diagnostika – podpora souladu mezi schopnostním, vzdělanostním a pracovním potenciálem osob a možností jejich reálného uplatnění na trhu práce; pracovní diagnostika jako subsystém bilanční diagnostiky se přímo zaměřuje na možnosti konkrétního pracovního uplatnění odpovídajícího schopnostem a zájmům klienta;
- 4) Rekvalifikace – podpora při získání nové kvalifikace, při zvyšování, rozšiřování nebo prohlubování dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování a obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při realizaci rekvalifikačních kurzů je třeba vycházet z potřeb trhu práce na úrovni mikroregionu (ORP, okres)/regionu (kraj).

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejně politickými nástroji, včetně podpory podnikání, podpory zaměstnanosti, i v rámci programů z evropských fondů (ESF). Důraz je potřeba klást na kvalitu a komplexnost projektů (podpora podnikatelů před i po zahájení jejich podnikatelské činnosti). Pro činnost poradců je nutná jak znalost podnikání a podnikatelského prostředí, tak i pochopení specifík znevýhodněných skupin a

⁴⁰ Význam nefinanční podpory potvrzují jak jednotliví experti, tak diskuse na panelu expertů, dále vyplývá také z GEM 213 a ze studie PwC (2013). Vymezení vhodných typů intervencí podporovatelných návratnou formou podpory.

práce s nimi (žena po mateřské dovolené vs. starší nízkokvalifikovaný muž). Z hlediska kompetencí je opět otázkou zařazení problematiky podnikání jako alternativy k závislé činnosti do školních vzdělávacích programů. Tyto záležitosti je třeba konzultovat s MŠMT. Komplexní přístup, bude řešeno v rámci OPZ 2014+, konkrétně v následujících investičních prioritách:

- Investiční priorita 1.1 - rekvalifikace, bilanční diagnostika, podpora začínajících OSVČ;
- Investiční priorita 1.2 - Další profesní vzdělávání pro ženy a osoby pečující o jiné závislé osoby zaměřené na zlepšení jejich přístupu na trh práce, včetně výkonu samostatné výdělečné činnosti
- Investiční priorita 1.5 - Investiční priorita 5 Trvalé začlenění mladých lidí na trhu práce, kde bude poskytována podpora zahájení podnikání;
- Investiční priorita 2.1 – aktivity spojené se vzděláváním osob sociálně vyloučených a osob ohrožených sociálním vyloučením na trhu práce s cílem podpory vzniku nových podnikatelských aktivit zaměřených na sociální podnikání.

b) Nedostatek prostředků pro financování zahájení podnikání, averze k riziku podnikatelských aktivit spojená s nízkou podnikatelskou sebedůvěrou znevýhodněných osob

Cílem je zlepšit přístup k finančním prostředkům pro začínající podnikatele ze skupiny znevýhodněných osob, které jsou považovány za velmi rizikové. Pro začínající znevýhodněné podnikatele bude klíčová podpora prostřednictvím zvýhodněných úvěrů, záruk, kapitálových vstupů (venture kapitál) a také poradenství. Podporovat by se však mělo nejen zahájení podnikání ale i jeho raná fáze růstu kombinací finančních produktů a na míru navržené podpory tak, aby se firma vyvinula do stádia, kde má větší přístup k různým finančním zdrojům. Tímto se zvýší ochota znevýhodněných skupin obyvatel pro podnikatelské činnosti, a rovněž se zvýší i jejich podnikatelská sebedůvěra.

Z výsledků dotazníkového šetření v rámci tohoto projektu vyplývá identifikace potřeb jednotlivých cílových skupin. Jako zásadní se ukazuje finanční podpora formou dotací nebo mikropůjček, která umožní osobám znevýhodněným na trhu práce zahájit vlastní podnikání. Lze konstatovat, že v tom se názory respondentů nijak výrazně regionálně neliší. Finanční podpora by měla být podmíněna relevantními vzdělávacími kurzy (obecně o podnikání, manažerské vzdělávání, finanční a právní gramotnost, práce s PC – pro potřeby podnikatele, odborné dovednosti atd.).

Na druhé straně je potřeba tyto osoby zahajující podnikání podpořit relevantními službami, a to i ve fázi „udržení“ podnikání. Jedná se o pestrou škálu služeb i v souvislosti s tím, o jakou znevýhodněnou skupinu se jedná (mladá matka x nízkokvalifikovaný starší muž).

Jednou za navrhovaných možností finanční podpory, která by mohla pomoci aktivovat osoby znevýhodněné na trhu práce k vlastnímu podnikání, je doporučení, které vyplynulo z panelu expertů i z workshopu, aby se v počáteční fázi podnikání (např. po dobu 1 roku) nerušily znevýhodněným osobám začínajících podnikání sociální dávky. Jde o to, aby začínající podnikatel získal určitý pocit jistoty v počátcích svého podnikání ohledně zajištění své životní existence (příp. existence rodiny). Podobný závěr vyplynul i z šetření COPIE. Je to zejména otázka české legislativy, ale na druhé straně by bylo možné zvážit takovou podporu jednorázovou nevratnou dotací pro znevýhodněné osoby v OPZ. Ale zároveň by bylo potřeba přijmout opatření, která by zabránila zneužívání takovéto dotace.⁴¹

Návrhy řešení:

⁴¹ Respondenti dotazníkového šetření také velmi výrazně doporučovali úlevy v placení daní /odvodů na sociální pojištění, příp. zdravotní pojištění.

Nastavení specifické podpory znevýhodněných osob nejen při zahájení, ale i v průběhu podnikání (EC, 2010):

- 1) Finanční podporu začínajícím podnikatelům formou dotací, „startovacích“ půjček nebo mikropůjček⁴². Tuto podporu však spojit či podmínit vzděláváním, koučinkem a mentoringem, které by měly vést k snížení finančních rizik a zvýšit životaschopnost a reálnost projektu. Důraz klást na návratné formy finanční pomoci;
- 2) Motivační aktivity⁴³ – aktivity zaměřené na zvýšení orientace v požadavcích trhu práce, požadavcích volných pracovních míst na trhu práce, dále příprava k zařazení do rekvalifikace, resp. jiného nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, včetně obnovení pracovních návyků⁴⁴;
- 3) Větší využití osvědčených řešení ze zahraničí týkajících se podpory začínajících znevýhodněných osob v jejich podnikatelské činnosti (PwC, 2012, str. 35), tj. zvyšování finanční gramotnosti, příprava business plánu, marketingové strategie včetně identifikace tržního potenciálu, trénink vyjednávacích schopností a dovedností pro účely jednání s poskytovateli podpory, příp. s potenciálními investory, pomoc s odbytem⁴⁵.
- 4) Příspěvky k zajištění péče o osoby závislé (dítě, staří lidé apod.) stejně jako u zaměstnaných žen, úlevy v placení daní /odvodů na sociální pojištění

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejně politickými nástroji, včetně podpory podnikání, podpory zaměstnanosti, i v rámci programů z evropských fondů (ERDF, ESF). Pokud jde o příspěvky a úlevy, je nutná legislativní změna.

V OPZ 2014+ se bude na tyto aktivity zaměřovat:

- investiční priorita 1.1 - motivační aktivity zaměřené na zvýšení orientace v požadavcích trhu práce, požadavcích volných pracovních míst na trhu práce, dále příprava k zařazení do rekvalifikace, resp. jiného nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, včetně obnovení pracovních návyků;
- investiční priorita 1.2 – rovnost žen a mužů.

V oblasti financování budou rovněž dostupné intervence v rámci OPIK 2014+ (tj. Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost), řízený Ministerstvem průmyslu a obchodu a IROP 2014+, tj. Integrovaný regionální operační program, řízený Ministerstvem pro místní rozvoj.

c) Makroekonomický vývoj spojený s hospodářskou krizí

Cílem je zmírnit negativní důsledky hospodářské krize prostřednictvím cílené podpory znevýhodněných osob zejména v nejvíce postižených regionech mírou nezaměstnanosti, kde lidé s nízkou kvalifikací stále méně participují na pracovním trhu a výrazně častěji se následně podílí na

⁴² Podle PwC (2013) jsou pro tuto oblast vhodnými nástroji návratné pomoci mikrofinancování, půjčky a kapitálový vstup (seed či rizikový kapitál). PwC také zmiňuje doplnění finanční pomoci měkkými nástroji, které umožní využít poskytnuté finance úspěšně – zejména se jedná o školení, koučink / mentoring apod. (str. 9)

⁴³ Význam motivačních aktivit pro podnikání znevýhodněných osob jako alternativy závislé činnosti vyplývá i z GEM 2013, kde se uvádí (str. 47): „Podnikatelská aktivita nezaměstnaných se v posledních letech zásadním způsobem snížila. ... Nízká zůstává podnikatelská aktivita žen. Dále došlo k poklesu vnímaných příležitostí na zahájení podnikání v očích obyvatel.“ V rámci motivačních aktivit lze zařadit i příklady dobré praxe.

⁴⁴ Motivační aktivity mohou sehrát významnou roli také z hlediska pocitu nejistoty, který je s podnikáním spojený, takže většina nezaměstnaných dává přednost „jistotě“ pracovního poměru. Je třeba najít vhodnou formu, jak znevýhodněné osoby, které ale mají vhodné schopnosti (propojení na bilanční a pracovní diagnostiku), motivovat, aby se do pro ně tak nejisté činnosti vůbec pustily.

⁴⁵ Z panelu expertů vyplynul důraz na motivaci jedinců, reálnost jejich podnikatelského plánu (schopnost obstát na trhu) i krizový plán, důležitý pro řešení problémů, s nimiž se začínající podnikatelé setkají.

dlouhodobé či opakované nezaměstnanosti. Mnozí (zejména starší generace) se navíc snaží svou situaci řešit únikem do ekonomické neaktivity (předčasné starobní důchody, mateřská dovolená). Problémem je také pocit nejistoty, který je s podnikáním spojený, takže většina nezaměstnaných dá přednost „jistotě“ pracovního poměru.

Návrhy řešení:

- 1) Podpora podnikání v regionech ČR⁴⁶, zejména v těch s vysokou nezaměstnaností, tj. podpora zakládání a rozvoje nových podniků a SVČ, podpora rozvoje podnikatelských činností OSVČ (specifická podpora dlouhodobě nezaměstnaných s důrazem na rozdíly mezi vzdělanostními skupinami, věkovou a genderovou diferenciaci jednotlivých skupin a zvýšení jejich motivace k podnikatelským aktivitám a návratu na trh práce);
- 2) Rozvoj poskytovatelů poradenských služeb pro začínající podnikatele, přičemž v souvislosti s důsledky hospodářské krize by důraz měl být kladen na ty skupiny, které zaznamenávají dlouhodobý pokles podnikatelských aktivit (tj. klesající podíl nových podnikatelských aktivit žen a také vyučených).
- 3) Osvěta a poradenství v oblasti zahájení vlastní podnikatelské činnosti formou systematického vzdělávání v oblastech klíčových pro podnikání (vč. např. tzv. job klubů⁴⁷)⁴⁸;

Způsob řešitelnosti:

Lze řešit veřejně politickými nástroji, včetně podpory podnikání, podpory zaměstnanosti, i v rámci programů z evropských fondů (ERDF, ESF). Komplexní přístup, bude řešeno v rámci OPZ 2014+, zejména pak v investiční prioritě 1.3 Pomoc pracovníkům, podnikům a podnikatelům přizpůsobovat se změnám, ve které bude mj. podpořeno další profesní vzdělávání OSVČ. Rovněž zde bude významná Prioritní osa 3 Sociální inovace a mezinárodní spolupráce – např. aktivity spojené s podporou přizpůsobením pracovníků, podniků a podnikatelů změnám trhu práce, rozvoj lidských zdrojů ve firmách, inovace na pracovištích, rozvoj dalšího vzdělávání a strategií celoživotního vzdělávání pro zaměstnance, či podpora produkce vytvořené zejm. osobami znevýhodněnými na trhu práce.

⁴⁶ Tento návrh se opírá mj. i o studii GEM (2013), která uvádí, že v ČR obecně „V oblasti financování zůstává určitým problémem dostupnost zárodečného financování a financování expanze rostoucí firmy.“ (str. 48)

⁴⁷ Job club je poradenský program, jehož hlavním cílem je motivovat a aktivizovat jeho účastníky k uplatnění na trhu práce, a to získáním orientace na trhu práce a nácvikem dovedností a technik vyhledávání zaměstnání. (<http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/jobclub>)

⁴⁸ Z výsledků šetření COPIE vyplývá důraz na poradenské, vzdělávací a školicí aktivity nejen při zahájení podnikání, ale také v jeho průběhu – nejen poradenské služby, ale také možnost nových poznatků a dovedností a výměna zkušeností, podobně GEM (2013, str. 48) – s důrazem na kvalitu poskytovaných poradenských služeb.

5.1 Úkol 2.1 - Provedte evaluaci výzev 1 a 8 IOP a 30 OPLZZ na podporu sociálního podnikání

Popisná analýza problematiky

Smyslem evaluačního úkolu 2.1 je provést evaluaci výzev č. 30 OPLZZ a 1 a 8 IOP, jejichž cílem byla podpora a rozvoj sociálního podnikání, a to na základě evaluace projektů podpořených v rámci výzev. Pokrok a dosažené výsledky výzev a jednotlivých projektů byly posuzovány ve vztahu k:

1. Cílům výzvy
2. Cílovým skupinám
3. Dalším možnostem podpory

Sociální podnikání

Sociální podnikání je specifickým druhem podnikání, ve kterém je ekonomická činnost postavena na roveň sociálnímu prospěchu (uspokojování veřejně prospěšných zájmů) a rozvoji na místní úrovni s ohledem na životní prostředí. Význam sociálního podnikání roste s aktuální zhoršenou hospodářskou situací, což je reflektováno v aktuálních prioritách EU (viz strategie Evropa 2020, Social Business Initiative, návrh legislativy pro politiku soudržnosti EU ad.), kdy se do popředí zájmu dostává tvorba pracovních míst (zaměstnanost) pro znevýhodněné osoby na trhu práce, boj s chudobou (sociální začleňování), rozvoj místních komunit a zaostávajících regionů. Hlavním problémem (výzvou) ČR v oblasti sociálního podnikání je nedostatečně rozvinutý sektor sociální ekonomiky (nízký počet sociálních podniků a nedostatečný rozsah nabídky služeb a výrobků a společensky prospěšných aktivit sociálních podniků) s důsledkem přetrvávání nebo zhoršování špatné situace v zaměstnanosti osob společensky znevýhodněných, špatné situace osob sociálně vyloučených, špatné situace v oblasti rozvoje místních komunit a v oblasti životního prostředí.⁴⁹

Sociálním podnikem se rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo její součást nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v základacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu (anglicky triple bottom line) – ekonomického, sociálního a environmentálního⁵⁰.

Vyhlášené výzvy

Podpora rozvoje sociálního podnikání byla zajištěna mimo jiné vyhlášením 3 výzev na založení nebo rozšíření činnosti sociálních podniků. Výzvy byly vyhlášeny v rámci dvou programů, a to Integrovaný operační program (výzvy č. 1 a 8) a Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (výzva č. 30). Vždy se jednalo o podporu buď nového subjektu nebo o podporu vybudování nové aktivity, která byla postavena na principech sociálního podnikání. Výzvy podporovaly jak vznik nebo rozšíření kapacit sociálních podniků, tak nové podnikatelské aktivity osob samostatně výdělečně činných, které jsou zároveň osobami uvedenými v cílových skupinách a jejich podnikání má pro místní komunitu sociální, environmentální a ekonomický přínos.

Výzvy 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ se zaměřovaly na podporu nových podnikatelských aktivit, které

⁴⁹ Citace ze zadávací dokumentace zakázky.

⁵⁰ Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR, Plná verze, TESSEA, 2011, str. 15

současně naplňovaly tzv. principy sociálního podnikání. Jednalo se o 4 principy, které museli žadatelé splňovat, respektive se k nim přihlásit.

Principy sociálního podnikání

Tyto principy byly původně ve výzvách formulovány následovně:

1. Sociální podnik přispívá ke snižování nezaměstnanosti a k podpoře sociálního začleňování (30 % zaměstnanců z celkového počtu zaměstnanců sociálního podniku musí pocházet z cílových skupin – započítávají se osoby, nikoli úvazky).
2. Vztahy sociálního podniku směřují k maximálně možnému zapojení pracovníků do rozhodování a k posílení sociální soudržnosti.
3. Případný zisk z účasti na trhu je použit pro rozvoj sociálního podniku a/nebo naplňování jeho obecně prospěšných cílů, nikoli pro přerozdělování zakladatelům/podílníkům/společníkům/akcionářům, přičemž minimálně 51 % zisku je příjemce povinen reinvestovat do sociálního podniku (přesné % si vydefinuje žadatel sám ve svých dokladech o právní subjektivitě).
4. Sociální podnik je orientován lokálně, tzn. uspokojuje místní potřeby a využívá místní zdroje, vstupuje do místních iniciativ a partnerství a přispívá místnímu rozvoji.

Od 15. 9. 2011 pak byly upraveny formulace tří z těchto čtyř principů. Změny se týkaly těchto oblastí: U principu 1 byla zvýšena požadovaná hranice pro zaměstnávání cílových skupin ze 30 na 40 %. Navíc byla změněna i metodika, kdy nově byly započítávány nikoli osoby, ale úvazky, přičemž byl stanoven minimální úvazek pro cílové skupiny na 0,4. Formulace principu dále jasně specifikovala, že smlouva se zaměstnanci z cílové skupiny musí být uzavřena písemně a přípustné jsou pouze pracovní smlouvy nebo dohody o pracovní činnosti.

U principu 3 byl upřesněn způsob reinvestování případného zisku. Formulace byla nově doplněna takto: Zisk je možné reinvestovat průběžně podle potřeby daného podniku; reinvestice zisku je do zvyšování kvalifikace zaměstnanců, nákupu nových technologií souvisejících se zaváděním nových produktů a služeb firmy, do plnění obecně prospěšného cíle organizace, do vytvoření zázemí pro nové zaměstnance.

Princip 4 byl rozšířen o environmentální hledisko, kdy nově bylo formulováno, že podnik zohledňuje environmentální aspekty.

Od čtvrté revize byla doplněna ještě kritéria sociálního podnikání, která by měl žadatel – sociální podnik splňovat. Jedná se o tato kritéria:

- Základním smyslem sociálního podniku je provozovat aktivity prospívající společnosti a/nebo místní komunitě vykonáváním soustavné ekonomické aktivity = zajištění veřejně prospěšných služeb
- Podnik podporuje smysl pro společenskou odpovědnost na místní úrovni (tzn. např. zajištěním zdrojů spolufinancování). Dodržuje etické principy včetně principu rovných příležitostí.
- Projekt je inovativní. Inovace je chápána jako:
 - zavádění nových služeb nebo zboží nebo výrobků nových kvalit;
 - zavádění nových metod práce;
 - otvírání nového trhu;
 - zajištění nových zdrojů surovin;
 - reorganizace oblasti aktivit.
- Sociální podnik vstupuje do místních iniciativ a partnerství, přispívá k místnímu rozvoji znevýhodněných oblastí.
- Sociální podnik nese ekonomická rizika.
- Je nezávislý na veřejných či soukromých institucích.

- Využívá kombinaci tržních i netržních a nepeněžních zdrojů (např. dobrovolnictví).

Cílové skupiny

Z hlediska definice výzev byly oprávněnými cílovými skupinami taxativně vymezeny tyto skupiny osob znevýhodněných na trhu práce:

1. Osoby se zdravotním postižením
2. Mládež a mladí dospělí - mládež ohrožená sociálně patologickými jevy, mladí dospělí opouštějící ústavní zařízení
3. Osoby bez přístřeší
4. Osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody
5. Oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané
6. Osoby pečující o osobu blízkou
7. Osoby se zkušeností se závislostí na návykových látkách
8. Osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané
9. Další nespecifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby, které byly či jsou uživateli registrované sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Celkově bylo ve všech třech výzvách podpořeno 685 osob z cílových skupin, z toho v projektech výzvy 30 OP LZZ 636 osob a ve výzvách č. 1 a 8 IOP 188,63 osob⁵¹. Tyto osoby byly podpořeny zejména formou vytvoření pracovního místa a jejich zaměstnávání. Jde o aktuální stav podpořených osob k 7. 2. 2014, přičemž lze očekávat, že tato hodnota bude vyšší, neboť některé projekty jsou k tomuto datu ještě na počátku realizace. Závazek příjemců ve schválených projektech odpovídá 679 podpořeným osobám v projektech OP LZZ a 283,5 v projektech IOP.

Analýza počtu projektů podle cílových skupin, na které se zaměřovaly, byla provedena na výzvě č. 30 OPLZZ na základě dat z Monit7+, kde bylo možné tyto informace dohledat. Doplnkové šetření na vybraných projektech podpořených z IOP ukázalo, že procentuální zastoupení jednotlivých cílových skupin je prakticky totožné. Následující tabulka pracuje se závazky příjemců, jak se k nim zavázali v projektových žádostech, nikoli s aktuálně a skutečně dosaženými hodnotami.

Tab. č. 11: Sociální podniky podpořené z OP LZZ podle cílových skupin

Cílová skupina	Počet projektů	V %	Počet CS	V %
Osoby se zdravotním postižením	65	63 %	355	52 %
Dlouhodobě nezaměstnaní	33	32 %	121	18 %
Další nespecifikované osoby	9	9 %	52	8 %
Děti, mládež, mladí dospělí	15	13 %	44	6 %
Etnické menšiny	13	13 %	40	6 %
Osoby závislé na návykových látkách	4	4 %	18	3 %
Osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody	2	2 %	12	2 %
Osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy	3	3 %	11	2 %
Osoby pečující o osobu blízkou	5	5 %	10	1 %
Osoby bez přístřeší	3	3 %	7	1 %
Oběti trestné činnosti	1	1 %	6	1 %
Azylanti a migranti	1	1 %	3	0 %
Celkem	104⁵²	XXX	679	100 %

⁵¹ Součet indikátoru za oba programy je 824,63 podpořených osob, nicméně 139,63 osob bylo podpořeno z obou programů, jsou proto od celkového součtu odečteny, aby nebyly vykazovány duplicitně.

⁵² Z OP LZZ bylo v rámci výzvy 30 podpořeno celkem 104 projektů, nicméně přibližně třetina projektů se soustředila na více cílových skupin současně, proto součet za jednotlivé kategorie cílových skupin nesouhlasí s celkovým počtem projektů.

Oprávnění příjemci

Jednotlivé typy oprávněných příjemců byly ve výzvách opět taxativně vymezeny. Konkrétně šlo o osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ), podnikatelské subjekty (s.r.o., a.s., v.o.s., k.s., družstva, případně podnikatelské subjekty podnikající na základě oprávnění podle zvláštních předpisů) a nestátní neziskové organizace (o.p.s. a evidované církevní právnické osoby).

Zastoupení jednotlivých právních forem mezi příjemci podpory je přehledně zpracováno do následující tabulky.

Tab. č. 12: Sociální podniky podpořené OP LZZ a IOP podle právní formy

Právní forma	Počet podniků	Procentní podíl
a.s.	1	0,8 %
s.r.o.	75	61,8 %
Družstvo	8	7,3 %
o.p.s.	19	15,5 %
OSVČ	16	13,0 %
v.o.s.	1	0,8 %
Církev	1	0,8 %
Celkem	1	100,0 %

Zdroj: Monit7+, data k 7. 2. 2014

Typy podpořených sociálních podniků dle oblasti podnikání a CS

Typ I

Společnost s ručením omezeným, případně obecně prospěšná společnost pracující s cílovou skupinou zdravotně postižených osob v oblasti stravování. Jedná se typicky o provoz kavárny nebo restaurace. Podnik zaměstnává 3 – 8 osob z cílových skupin. Podpora směřuje primárně na vybavení provozovny, zaškolení personálu a počáteční provozní náklady včetně přímé podpory cílových skupin.

Typ II

Společnost s ručením omezeným, případně o.p.s. pracující s cílovou skupinou zdravotně postižených v oblasti služeb, které nevyžadují vyšší kvalifikaci. Typicky se jedná například o prádelny a čistírny. Podnik zaměstnává typicky 2 - 6 osob z cílových skupin. Podpora směřuje primárně na pořízení technologií, krátké zaučení personálu, případně na přímou podporu cílových skupin (mzdy).

Typ III

Společnost s ručením omezeným nebo o.p.s. pracující s cílovou skupinou zdravotně postižených osob v kvalifikačně náročnějších oborech, jako jsou digitalizace, správa webových stránek, apod. Podnik zaměstnává typicky mezi 2 – 6 osobami z řad cílových skupin. Podpora směřuje primárně na zaškolení pracovníků, přímou podporu, případně na pořízení pracovního vybavení.

Typ IV

S.r.o. případně podnikající fyzická osoba zaměstnávající cílovou skupinu z řad etnické menšiny (Romové) nebo dlouhodobě nezaměstnaných. Firma funguje typicky v oblasti stavebnictví, terénních úprav nebo technických a komunálních služeb. Zaměstnává typicky mezi 5 – 10 zaměstnanci. Podpora směřuje primárně na nákup vybavení a přímou podporu cílových skupin (mzdy).

Typ V

S.r.o., o.p.s., případně družstvo provozující výrobní činnost. Typicky se jedná o výrobu či zpracování

plastů, dřevovýrobu případně potravinářskou výrobu. Cílová skupina bývá v tomto případě různorodá. Podnik zaměstnává mezi 4 – 10 zaměstnanci z řad cílových skupin. Podpora směřuje primárně na nákup technologie, v menší míře pak na zaškolení cílových skupin.

Charakteristika jednotlivých výzev

Výzvy byly vyhlášeny v rámci dvou programů – IOP a OP LZZ, přičemž žadatelé mohli podat žádosti do jednoho nebo do obou programů.

Celkově bylo z OP LZZ a IOP podpořeno 121 sociálních podniků, z toho z OP LZZ 78 podniků a z IOP 19 podniků. 24 sociálních podniků získalo podporu z obou operačních programů (jak investiční dotaci z IOP, tak neinvestiční dotaci z OP LZZ). Počty podniků podpořených v rámci hodnocených výzev jsou uvedeny včetně rozdělení na jednotlivé programy a kraje jsou uvedeny v tabulce č. 3 (viz kap. 3.1.1).

OPLZZ

Podpora vybraným projektům v rámci OP LZZ byla poskytnuta z ESF, a to až do výše 100 % způsobilých výdajů. V případě projektů OP LZZ tak nebylo vyžadováno žádné spolufinancování. Podporovány byly následující aktivity:

- tvorba a implementace principů sociálního podnikání žadatele
- vytvoření a zachování pracovních míst pro cílové skupiny
- vytvoření a zachování pracovních míst pro vedoucí zaměstnance a zaměstnance zajišťující specifickou podporu zaměstnaným z cílových skupin
- vzdělávání zaměstnanců z cílových skupin a vzdělávání ostatních zaměstnanců sociálního podniku
- marketing sociálního podniku

Výzva č. 30

Výzva byla otevřena od 2. 3. 2009 do 31. 10. 2013.

Specifický cíl: Sociální začleňování sociálně vyloučených osob a osob ohrožených sociálním vyloučením, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu k zaměstnání.

Alokace: 390 921 306 Kč,- Kč

Vyčerpaná alokace: 351 721 305,4,-Kč

Počet podaných žádostí: 822

Počet podpořených projektů: 104

Průměrná výše podpory: 3 381 935,94 Kč

Počet ukončených projektů:⁵³ 32

Počet podpořených osob: 636

IOP

V rámci programu IOP v byly vyhlášeny na podporu sociálního podnikání 2 výzvy (č. 1 a 8) v rámci oblasti intervence 3.1 Služby v oblasti sociální integrace, Aktivita c) investiční podpora poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům při prosazování a realizaci nástrojů sociální ekonomiky „Investiční podpora sociální ekonomiky“. Výzvy byly zaměřeny na investiční podporu rozvoje sociální ekonomiky, přičemž podpory byla poskytována z ERDF.

Podpora byla zaměřena primárně na pořízení hmotného, nehmotného a drobného majetku a souvisejících služeb potřebných k zahájení nové podnikatelské aktivity. Dále mohla být v omezeném rozsahu podpora poskytnuta na mzdu projektového manažera a propagační opatření.

⁵³ K 7. 2. 2014

U projektů podpořených z IOP bylo ve výzvě č. 1 požadováno minimálně 10% spolufinancování, ve výzvě č. 8 minimálně 20% spolufinancování, tj. z veřejných prostředků mohlo být ve výzvě č. 1 hrazeno maximálně 90 % způsobilých výdajů projektu, u výzvy č. 8 potom 80 %.

Výzva č. 1

Výzva byla otevřena od 10. 4. 2009 do 1. 4. 2011, kdy byla výzva uzavřena.

Specifický cíl 3.1c): Zajištění udržitelného zaměstnání znevýhodněných skupin v běžném podnikatelském prostředí včetně jejich individuálního rozvoje a podpory poskytování sociálních služeb.

Alokace:	383 936 850,-Kč
Vyčerpaná alokace:	80 951 471,-Kč
Počet podaných žádostí:	139
Počet podpořených projektů:	23
Průměrná výše podpory:	3 519 629,17 Kč
Počet ukončených projektů: ⁵⁴	21
Počet podpořených osob:	119

Výzva č. 8

Výzva byla otevřena od 29. 7. 2011 do 6. 5. 2013.

Specifický cíl 3.1c): Zajištění udržitelného zaměstnání znevýhodněných skupin v běžném podnikatelském prostředí včetně jejich individuálního rozvoje a podpory poskytování sociálních služeb.

Alokace:	73 444 160,- Kč
Vyčerpaná alokace:	59 664 088,-Kč
Počet podaných žádostí:	201
Počet podpořených projektů:	20
Průměrná výše podpory:	2 983 204,40 Kč
Počet ukončených projektů: ⁵⁵	8
Počet podpořených osob:	69,63

Dopad na segment sociálních podniků v ČR

Dlouhodobým sledováním segmentu sociálního podnikání v České republice se zabývá společnost P3 – People, Planet, Profit, o.p.s., která databázi sociálních podniků v ČR. V době zpracování této evaluace bylo v databázi P3 evidováno celkem 142 sociálních podniků (viz Tabulka 2). Porovnáním této databáze se sociálními podniky podpořenými v rámci výzev 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ bylo zjištěno, že celkem 85 z evidovaných 142 podniků získalo finanční podporu na své projekty. To znamená, že celkem 60 % z aktuálně existujících sociálních podniků vzniklo či zahájilo novou podnikatelskou aktivitu díky podpoře ze strukturálních fondů.

⁵⁴ K 7. 2. 2014

⁵⁵ K 7. 2. 2014

4.1.1 EQ 2.1.1: Nakolik vhodně jsou ve výzvách vymezeny principy a kritéria sociálního podnikání a nakolik dochází k jejich reálnému naplňování v projektech?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

Úkolem evaluátora je zhodnotit, nakolik principy a kritéria sociálního podnikání vymezená ve výzvách umožňují vyhlášovateli výzvy rozlišit a podpořit kvalitní sociálně podnikatelské projekty. Evaluátor zhodnotí vymezení sociálního podnikání ve výzvách, formulaci principů (kritérií) sociálního podniku a jejich komunikaci (zejm. z hlediska srozumitelnosti pro žadatele, příjemce a hodnotitele z hlediska souladu s cíli výzvy). Evaluátor vyhodnotí reálné naplňování principů sociálního podnikání v jednotlivých projektech. Evaluátor dále zhodnotí, které z principů jsou v projektech naplňovány ve větší/menší míře a proč. K hodnocení míry naplňování principů sociálního podnikání bude využita sada indikátorů sociálního podniku zpracovaná v rámci projektu TESSEA.

Úvod

Principy sociálního podnikání, které byly použity pro identifikaci projektových žádostí na rozvoj sociálního podnikání v rámci výzev 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ jsou uvedeny v úvodní popisné části k úkolu 2.1. Přihlášení se k těmto principům mělo pro potřeby výzev odlišit sociální podnik od běžných podniků.

Hlavní zjištění

Principy jsou formulovány tak, aby zahrnovaly všechny oblasti působení sociálního podniku, tj.

- Sociální oblast
- Místní (regionální)
- Environmentální
- Ekonomický prospěch.

Zatímco první dvě oblasti, tj. sociální a místní, byly ve výzvách formulovány již od prvního vyhlášení výzev, environmentální rozměr byl doplněn později.

U principu 1 a 3 je jasně definován způsob rozpoznání splnění tohoto principu (je definován přesný počet pracovníků z cílových skupin a způsob jejich výpočtu, respektive je definováno minimální procento zisku, který musí být reinvestován do specificky určené oblasti). V případě dalších dvou principů, tj. maximálního zapojení pracovníků do rozhodování (tzv. empowerment) a místní a environmentální orientace, je definice principů na velmi obecné úrovni.

Věcné naplňování principů

Principy sociálního podnikání jsou blíže upřesňovány pomocí indikátorů sítě TESSEA, jejíž definice sociálního podnikání je obecně přijímána. Tyto indikátory jsou paralelně s evaluací upřesňovány a jejich účelem je definovat rozpoznávací znaky pro daný princip, kvantifikovat míru naplnění a definovat způsob doložení (zdroj). V rámci kvalitativního výzkumu bylo zpracováno 8 případových studií podpořených projektů, na kterých bylo zhodnoceno, jak tyto podniky naplňují jednotlivé indikátory. Na daném vzorku bylo expertním posouzením zjištěno, že většinu indikátorů definovaných pro sociální podnikání sítě TESSEA, které byly dále rozvíjeny v rámci projektu MPSV ČR, tyto sociální podniky splňují. V některých případech však nejsou tyto indikátory splněny zcela odpovídajícím způsobem. Nejčastěji se odchylky objevují u těchto indikátorů:

1 b) účast zaměstnanců a členů na strategickém směřování podniku

Splnění tohoto indikátoru představitelé sociálních podniků spatřují zejména v tom, že zaměstnance pravidelně informují o situaci a plánech podniku. Zaměstnanci pak mají většinou možnost vyjádřit svůj názor, případně přednést své návrhy. Rozhodování však zůstává v rukou vlastníků, případně

manažerů. To je celkem logické, neboť vlastníci nesou konečnou zodpovědnost. Na druhou stranu v tomto rozsahu informování zaměstnanců a sběru nápadů funguje i většina běžných podnikatelských subjektů.

2 c) nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích a zřizovateli

Ve všech osmi zkoumaných sociálních podnicích se jednalo o soukromé subjekty, kdy zakladateli a zřizovateli byli vlastníci, kteří byly rovněž vrcholnými manažery rozhodujícími o směřování podniku. Z tohoto důvodu nebylo možné ani v jednom případě oddělit osobu manažera a zakladatele. Tento indikátor tak již z podstaty věci nemohl být splněn.

3 a) Přednostní uspokojování potřeb místní komunity a c) Uspokojování přednostně místní poptávky

Splnění tohoto indikátoru bylo silně závislé na typu činnosti, kterou sociální podnik vykonával. Některé podniky byly již z podstaty věci zaměřeny na uspokojování místních potřeb (kavárny, restaurace), jiné se na místní zákazníky zaměřovaly zejména z toho důvodu, že měly vytvořenou síť kontaktů a byly konkurenceschopnější z důvodu dopravních nákladů. Některé typy činností (lakovna, výroba PET lahví) však toto kritérium nesplňovaly, neboť okruh jejich zákazníků je omezený a uspokojování pouze místní poptávky v podstatě není možné. V případě zájmu místní komunity o služby těchto podniků však, samozřejmě, tuto poptávku uspokojovaly.

Ostatní indikátory definované sítí TESSEA a MPSV sociální podniky bez problémů splňovaly.

V rámci dotazníkového šetření bylo zjišťováno mezi konečnými příjemci, jak obtížné je pro ně naplnění jednotlivých principů SP. Na otázku odpovědělo celkem 68 respondentů, opět ne všichni hodnotili všechny principy/kritéria. Výsledná hodnocení uvádí následující tabulka.

Tab. č. 13: Hodnocení obtížnosti plnění základních kritérií SP

Princip (kritérium)	počet respondentů	průměrné hodnocení
Sociální podnik přispívá ke snižování nezaměstnanosti a k podpoře sociálního začleňování: min. 40 % úvazků zaměstnanců z cílových skupin z celkového počtu zaměstnanců sociálního podniku musí pocházet z cílových skupin	67	1,6
Vztahy sociálního podniku směřují k maximálně možnému zapojení pracovníků do rozhodování a k posílení sociální soudržnosti	67	2,2
Případný zisk z účasti na trhu je použit pro rozvoj sociálního podniku a/nebo naplňování jeho obecně prospěšných cílů, přičemž min. 51 % zisku je povinen příjemce reinvestovat do sociálního podniku	65	1,4
Sociální podnik je orientován lokálně/ regionálně a environmentálně, tzn. uspokojuje místní potřeby a využívá místní zdroje, vstupuje do místních iniciativ a partnerství, přispívá místnímu rozvoji a zohledňuje environmentální aspekty	68	2,2

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 1 (KP SP OPLZZ a IOP), n=71 (počet oslovených 135)

Z hodnocení vychází jako nejsnazší princip využití zisku pro rozvoj SP (bodem 1 ho ohodnotilo 79 % respondentů), s relativně malým odstupem následuje snižování nezaměstnanosti a sociální začleňování. Zbývající dva principy získaly stejný průměrný výsledek 2,2 bodu a za snadný z hlediska splnitelnosti ho považuje pouze cca 35 % respondentů.

Z provedeného šetření tak vyplývá, že nejméně (nejhůře) jsou v praxi naplňovány dva principy sociálního podnikání, a to

- Vztahy sociálního podniku směřují k maximálně možnému zapojení pracovníků do rozhodování a k posílení sociální soudržnosti a
- Sociální podnik je orientován lokálně/ regionálně a environmentálně, tzn. uspokojuje místní potřeby a využívá místní zdroje, vstupuje do místních iniciativ a partnerství, přispívá místnímu rozvoji a zohledňuje environmentální aspekty.

Důvodem pro nedostatečné zapojení pracovníků do rozhodování je to, že většina sociálních podniků jsou soukromé společnosti, nejčastěji s.r.o., které fungují na otevřeném trhu. Majitel firmy je prakticky vždy i manažerem společnosti, který nese podnikatelské riziko. Je potom logické, že rozhodovací pravomoci soustředí primárně ve svých rukách.

Důvodem pro nedostatečné uplatnění lokálního a environmentálního principu pak je jeho nedostatečné pochopení, jak ukazují výsledky šetření srozumitelnosti jednotlivých principů.

Srozumitelnost principů

Z hlediska expertního posouzení na základě posouzení jednotlivých výzev jsou jednotlivé principy sociálního podnikání vymezeny věcně a srozumitelně s ohledem na cíl, kterého by mělo být dodržováním těchto principů dosaženo.

Vnímání principů sociálního podnikání bylo zjišťováno rovněž prostřednictvím dotazníkového šetření u realizátorů projektů. Výsledky ukazují, že principy sociálního podnikání, jak jsou vymezeny výzvami, jsou většinou realizátorům srozumitelné a jasné. Rozhodně srozumitelné jsou pro 61 % z 62 respondentů a spíše jasné jsou pro 39 % respondentů. U neúspěšných žadatelů je situace víceméně podobná. Rozhodně srozumitelné jsou pro 52 % z 29 respondentů, spíše srozumitelné jsou pro 38 % respondentů. Jak spíše nesrozumitelné označilo principy sociálního podnikání 7 % respondentů a jako zcela nesrozumitelné jenom 3 %.

Detailnější pohled na srozumitelnost jednotlivých principů již tak jednoznačné informace o srozumitelnosti principů nepřináší. Respondenti byli v rámci dotazníkového šetření požádáni o zhodnocení jednotlivých principů na škále 1 – 5, kde 1 znamená zcela srozumitelné a 5 naprosto nesrozumitelné. Výsledky jsou v následující tabulce.

Tab. č. 14: Hodnocení srozumitelnosti principů sociálního podnikání z výzev

Princip /Hodnocení (počet odpovědí)	1	2	3	4	5
Sociální podnik přispívá ke snižování nezaměstnanosti a k podpoře sociálního začleňování: min. 40 % úvazků zaměstnanců z cílových skupin z celkového počtu zaměstnanců sociálního podniku musí pocházet z cílových skupin.	58	4	0	0	1
Vztahy sociálního podniku směřují k maximálně možnému zapojení pracovníků do rozhodování a k posílení sociální soudržnosti.	37	11	11	2	2
Případný zisk z účasti na trhu je použit pro rozvoj sociálního podniku a/nebo naplňování jeho obecně prospěšných cílů, přičemž min. 51 % zisku je povinen příjemce reinvestovat do sociálního podniku.	43	5	2	0	1
Sociální podnik je orientován lokálně/ regionálně a environmentálně, tzn. uspokojuje místní potřeby a využívá místní zdroje, vstupuje do místních iniciativ a partnerství, přispívá místnímu rozvoji a zohledňuje environmentální	36	17	5	3	2

aspekty.					
----------	--	--	--	--	--

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 1 (KP SP OPLZZ a IOP), n=71 (počet oslovených 135)

Z tabulky výše vyplývá, že respondenti považují za mnohem srozumitelnější ty principy sociálního podnikání, které jsou jednoznačně definovány nějakým kvantifikovaným indikátorem. Naopak tam, kde je definice principu spíše slovní bez číselné hodnoty, je srozumitelnost hodnocena hůře.

Tento závěr potvrzují i výsledky dotazníkového šetření mezi projektovými manažery předmětných výzev.⁵⁶ Podle jejich názorů a zkušeností jsou rovněž lépe srozumitelné ty principy sociálního podnikání, které jsou kvantifikovatelné. Na druhou stranu se v hodnocení srozumitelnosti principů SP pro realizátory a žadatele názory projektových manažerů hodně liší, kdy srozumitelnost některých principů je hodnocena jedním PM jako zcela srozumitelná, zatímco druhý ji považuje pro žadatele za zcela nesrozumitelnou.

V rámci řízených rozhovorů s příjemci dotace bylo s ohledem na srozumitelnost definice principů sociálního podnikání zjištěno, že žadatelé vnímali principy tak, že musí být splněny všechny čtyři. Tak vnímal text výzev i evaluátor. To vedlo k eliminaci projektů jiných než na integrační sociální podniky.

Zajímavý pohled přineslo šetření mezi projektovými manažery jednotlivých výzev, kteří byli ve styku se žadateli/konečnými příjemci a mohli tak na základě dotazů posoudit, jak jsou jednotlivé principy žadatelům srozumitelné. Následující tabulka uvádí srozumitelnost jednotlivých principů podle projektových manažerů výzev. Uvedena je známka na stupnici 1 – 5, kde 1 znamenalo zcela srozumitelné. Hodnotili celkem 4 PM.

Tab. č. 15: Hodnocení srozumitelnosti principů sociálního podnikání z výzev

Princip /Hodnocení	Průměr	Rozptyl
Sociální podnik přispívá ke snižování nezaměstnanosti a k podpoře sociálního začleňování: min. 40 % zaměstnanců z celkového počtu zaměstnanců sociálního podniku musí pocházet z cílových skupin.	2	2
Vztahy sociálního podniku směřují k maximálně možnému zapojení pracovníků do rozhodování a k posílení sociální soudržnosti.	3	0,92
Případný zisk z účasti na trhu je použit pro rozvoj sociálního podniku a/nebo naplňování jeho obecně prospěšných cílů, přičemž min. 51 % zisku je povinen příjemce reinvestovat do sociálního podniku.	2	0,92
Sociální podnik je orientován lokálně/ regionálně a environmentálně, tzn. uspokojuje místní potřeby a využívá místní zdroje, vstupuje do místních iniciativ a partnerství, přispívá místnímu rozvoji a zohledňuje environmentální aspekty.	3	4,25

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (01-02/2014), n=4 (projektoví manažeři)

Z výsledků vyplývá, že podle projektových manažerů nejsou jednotlivé principy žadatelům zcela srozumitelné. I zde se ukazuje, že srozumitelnosti výrazně pomáhá kvantifikace principu. Největší rozdíly v hodnocení byly u posledního principu. V rámci komentářů projektoví manažeři uvádějí, že největší problémy žadatelům činily právě environmentální princip, který často zaměňovali za

⁵⁶ Jedná se pracovníky MPSV (poskytovatele dotace).

ekologické chování, a místní (lokální) princip, u kterého často nevěděli, co si představit.

Závěry

Věcné naplňování principů

Jednotlivé principy jsou v podpořených projektech respektovány a naplňovány, nikdy však nejsou plně naplněny všechny indikátory sítě TESSEA, které byly definované k posouzení naplnění principů SP. Nejproblematičtější jsou v projektech naplňovány principy

- Vztahy sociálního podniku směřují k maximálně možnému zapojení pracovníků do rozhodování a k posílení sociální soudržnosti a
- Sociální podnik je orientován lokálně/ regionálně a environmentálně, tzn. uspokojuje místní potřeby a využívá místní zdroje, vstupuje do místních iniciativ a partnerství, přispívá místnímu rozvoji a zohledňuje environmentální aspekty.

Srozumitelnost principů

Lze konstatovat, že většina žadatelů a příjemců považuje principy a kritéria sociálního podnikání vymezená ve výzvách za srozumitelné a pochopitelné. Při hodnocení se však ukázalo, že mnohem srozumitelnější jsou pro sociální podnikatele ty principy, které jsou nějakým způsobem kvantifikovány (např. 40 % úvazků nebo 51 % reinvestovaného zisku). U principů, které jsou formulovány spíše slovně (místní a environmentální orientace) uváděli respondenti nižší srozumitelnost.

Vhodnost principů

Principy použité ve výzvách jsou vhodné pouze pro integrační sociální podniky. Ostatní typy sociálních podniků by měly mít definovány jiné principy, které více budou odpovídat jejich charakteru a zaměření.

Šetření dále ukázalo, že podobný typ podpory založený na respektování 4 principů, z nichž polovina není žadatelům příliš srozumitelná a druhá polovina je poměrně benevolentní (zaměstnávání 40 % osob z CS a reinvestice 51 % případného zisku) není příliš vhodný. Výrazně směřující je i podmínka respektování všech 4 principů současně, která vedla k podpoře výhradně integračních sociálních podniků.

Doporučení

- Sjednotit definici sociálního podniku a ukotvit ji v legislativě a na jejím základě pro další případné výzvy definovat kritéria a principy sociálního podnikání s využitím kvantifikace těchto ukazatelů.
- Pro různé typy sociálních podniků (integrační, tranzitivní, environmentální, místní, apod.) stanovit alternativní možnosti tak, aby podpora nebyla směřována a priori k jednomu typu sociálních podniků – viz závěr k evaluačnímu úkolu 2.1.

4.1.2 EQ 2.1.2: Nakolik podporované aktivity a činnosti vedou k dosažení cílů výzev a k řešení problémů a jejich příčin zjištěných v rámci úkolu 1?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

V rámci řešení evaluační otázky bude hodnocena účelnost podporovaných typů aktivit a činností vymezených ve výzvách, vč. specifických aktivit jako je podpora zaměstnanců při dojíždění do zaměstnání (tzv. přímá podpora cílových skupin). U přímé finanční podpory cílových skupin bude vyhodnoceno, zda je tento typ podpory v dostatečném rozsahu, a naopak, zda je její využívání účelné. Evaluátor identifikuje chybějící vhodné (účelné) aktivity (např. využití sociální franšizy, transformace běžného podniku nebo NNO na sociální podnik). Dále evaluátor vyhodnotí, zda

podporované aktivity vedly ke vzniku různých modelů sociálních podniků, jaké tyto modely / typy sociálních podniků vznikly a v čem spočívá odlišnost těchto modelů. Evaluátor dále vyhodnotí, zda a do jaké míry vedou podporované a realizované aktivity k řešení problémů a jejich příčin identifikovaných v úkolu 1.

Úvod

Hlavním cílem hodnocených výzev byla podpora vzniku udržitelných sociálních podniků a sociální integrace cílových skupin. Již v předchozí evaluační otázce bylo konstatováno, že nastavení výzev vedlo výhradně ke vzniku integračních sociálních podniků, které jsou dále hodnoceny. Jiné typy sociálních podniků, např. tranzitivní, environmentální nebo místní hodnoceny nejsou, neboť v předmětných výzvách podpořeny nebyly. V některých případech byl výrazný i místní rozměr podpořeného podniku, což bylo dáno zejména charakterem činnosti. Primárně však šlo vždy o vznik integračního podniku, který mohl mít dle charakteru provozované činnosti více či méně místní rozměr.

Jednotlivé aktivity jsou proto hodnoceny s ohledem na jejich příspěvek k dílčím cílům identifikovaným níže.

Ve výzvách 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ je cíl podpory uveden spíše v obecné rovině, a to následovně: „Sociální začleňování sociálně vyloučených osob a osob ohrožených sociálním vyloučením, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu k zaměstnání.“

Na základě analýzy programových dokumentů a textu výzev byly upřesněny celkem tři dílčí cíle, k jejichž naplnění by měly realizované projekty v rámci těchto výzev přispět. Jde o následující tři cíle:

1. Začleňování znevýhodněných osob na trh práce – cílem je podpořit zaměstnávání znevýhodněných osob tak, aby byly méně závislé na sociálních dávkách a podpoře státu.
2. Vznik a rozvoj sociálních podniků – tento cíl je odvozen od potřeby vzniku a rozvoje dostatečného počtu sociálních podniků, které by prostřednictvím zaměstnávání znevýhodněných osob vytvořily podmínky pro dosahování předchozího cíle formulovaného v bodě 1.
3. Nalezení vhodného modelu sociálního podniku pro Českou republiku – tento cíl výzvy je nadstavbový a nevyplyvá přímo z formulace výzev. Projekty realizované v rámci hodnocených výzev by měly umožnit právě vznik a rozvoj dostatečného počtu sociálních podniků, s jejichž pomocí může být vhodný a funkční model nalezen a dále rozvíjena jeho podpora.

Hlavní zjištění

Z hlediska definic TESSEA jsou prakticky všechny sociální podniky podpořené výzvami 30 OP LZZ a 1 a 8 IOP takzvanými integračními sociálními podniky. To znamená, že jejich veřejně prospěšným cílem je zaměstnávání a sociální začleňování osob, které jsou určitým způsobem znevýhodněné na trhu práce. To je dáno zejména podmínkami výzev, které jsou primárně zaměřeny na vytváření nových pracovních míst pro znevýhodněné skupiny osob. Aktivity v realizovaných projektech tak logicky směřují k vytvoření podmínek pro tato pracovní místa. V investiční části podpory se jedná zejména o výstavbu nových provozů, zakoupení technologií, strojů a zařízení, případně o úpravu pracovních míst tak, aby na těchto pracovních místech mohli pracovat osoby ze zdravotním postižením. V projektech financovaných z OP LZZ jsou pak vedle financování projektového týmu a přímé podpory cílových skupin nejčastěji realizovány aktivity směřující ke vzdělávání či zaškolování cílových skupin (zvláště u odborně náročnějších činností) a k nákupu potřebného drobného vybavení pro práci (pily, lopaty, apod.)

Plnění cílů

Naplnění tří identifikovaných cílů vycházel evaluátor primárně z informací z monitorovacího systému Monit7+, kde posuzoval jednak kvantitativní informace z jednotlivých podpořených projektů

a současně kvalitativní informace z textů žádostí o podporu a monitorovacích zpráv.

Cíl 1 – Začleňování znevýhodněných osob na trh práce

Tento cíl nebyl z hlediska počtu podpořených osob na úrovni výzev kvantifikován. V rámci výzvy 30 bylo podpořeno celkem 636 osob se znevýhodněním. V rámci výzev 1 a 8 IOP bylo podpořeno celkem 188,63 osob. Jde o počet fyzických osob, které našly v realizovaných projektech práci, tj. byly integrovány na trh práce. Cílová hodnota za dosud vybrané projekty je stanovena ve výši 687 podpořených osob za OP LZZ a 283,5 osob za IOP.

Cíl 2 – Vznik a rozvoj sociálních podniků

V rámci výzev byl podpořen vznik a rozvoj celkem 121 sociálních podniků. Přestože vznikl díky podpoře IOP a OP LZZ tento počet sociálních podniků, problematika se ukazuje být zejména jejich udržitelnost. Lze tak konstatovat, že cíl výzvy – podpořit vznik sociálních podniků – byl splněn pouze částečně, neboť sociální podniky sice vznikly, ale významná část těchto podniků není dlouhodobě udržitelná bez dalších dotací z veřejných prostředků. Blíže k udržitelnosti viz evaluační otázka 2.1.7.

Cíl 3 - Nalezení vhodného modelu sociálního podniku pro Českou republiku

Na základě výsledků analýzy podpořených projektů lze konstatovat, že prakticky všechny podpořené sociální podniky mají charakter integračního sociálního podniku, tj. jsou primárně zaměřeny na zaměstnávání cílových skupin. To je dáno primárně nastavením principů sociálního podnikání ve výzvách. Nicméně výzvy vytvořily podmínky alespoň pro nalezení vhodného modelu integračních sociálních podniků.

Dalším zdrojem informací pro posouzení naplňování cílů bylo dotazníkové šetření mezi projektovými manažery. Z tohoto šetření (odpověděli 2 PM OP LZZ a 2 PM IOP) vyplynulo, že cíl zvýšení počtu a kapacit udržitelných SP v ČR je naplňován středně (všichni hodnotili známkou 3 na škále 1 – 5). To znamená, že podpora přispívá k určitému rozvoji SP, za nad očekávání dobrý však tento výsledek považovat nelze.

Mnohem hůře pak dopadlo hodnocení naplnění cíle vytvoření a otestování typů / modelů SP pro ČR. Zde dokonce jeden z projektových manažerů hodnotil známkou 5, tedy že cíl není naplňován vůbec. Důvodem je již zmíněná stereotypnost projektů, kdy s ohledem na formulaci a pochopení podmínek výzev byly realizovány pouze integrační typy sociálních podniků zaměřené na trvalé zaměstnávání cílových skupin.

Naplňování cíle sociální začleňování sociálně vyloučených osob a osob ohrožených sociálním vyloučením, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu k zaměstnání pak přineslo výraznější rozdíly mezi programy. Zatímco projektoví manažeři IOP hodnotili shodně známkou 4, tedy že tento cíl v podstatě není naplňován, projektoví manažeři OP LZZ hodnotili známkami 1 a 3, tj. že cíl je naplňován celkem dobře. Zde se zřejmě promítá charakter podpory a činností v jednotlivých programech, kdy IOP byl zaměřen primárně na infrastrukturu a jednotlivé činnosti souvisely se začleňováním cílových skupin pouze nepřímo, zatímco činnosti v OP LZZ přímo pracovaly s cílovými skupinami.

Analýza podporovaných aktivit

Z hlediska typu podporovaných aktivit lze na základě desk research a dotazníkového šetření konstatovat, že vedle povinné aktivity zaměřené na tvorbu a implementaci principů sociálního podnikání byly v projektech realizovány i všechny další činnosti, tj.

- vytvoření a zachování pracovních míst pro cílové skupiny – tato činnost byla realizována prakticky ve všech podpořených projektech, neboť všechny sociální podniky byly s ohledem na podmínky výzev integračního charakteru

- vytvoření a zachování pracovních míst pro vedoucí zaměstnance (vedení projektu a sociálního podniku a vedení zaměstnanců z CS) a zaměstnance zajišťující specifickou podporu zaměstnaným z cílových skupin (asistent/ka, psycholog/psycholožka....) – ve většině projektů byla využita možnost financování pracovních míst pro vedoucí zaměstnance. S ohledem na velikost podniků byli většinou vedoucí pracovníci sociálního podniku zároveň manažery projektů. Specifická podpora i přímá podpora cílovým skupinám (s výjimkou mzdových nákladů) pak byly využívány jen v ojedinělých případech.
- vzdělávání zaměstnanců z cílových skupin a vzdělávání ostatních zaměstnanců sociálního podniku financovaných z projektu – určitá forma vzdělávání či zaškolení zaměstnanců sociálního podniku byla využita ve většině projektů. Z hlediska rozsahu této aktivity (časové i finanční) se však prakticky vždy jednalo jen o zlomek celkových výdajů projektu.
- marketing sociálního podniku (kampaně na podporu prodeje, reklama....) – tato aktivita byla sociálními podniky využívána přibližně v polovině projektů.

Zastoupení jednotlivých aktivit v projektech bylo zjišťováno i v rámci dotazníkového šetření mezi žadateli. Výsledek ukazuje následující tabulka.

Tab. č. 16: Zastoupení podporovaných činností v projektech

Aktivita	% respondentů, kteří tuto aktivitu realizovali
Tvorba a implementace principů sociálního podnikání žadatele	52 %
Vytvoření a zachování pracovních míst pro cílové skupiny	81 %
Vytvoření a zachování pracovních míst pro vedoucí zaměstnance a zaměstnance zajišťující specifickou podporu zaměstnaným z cílových skupin	44 %
Vzdělávání zaměstnanců z cílových skupin a vzdělávání ostatních zaměstnanců sociálního podniku	59 %
Marketing sociálního podniku	59 %

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-10/2013), vzorek 27 respondentů

Z tabulky vyplývá, že jednoznačně nejčastěji se podniky soustředily na tvorbu a zachování pracovních míst pro cílové skupiny. Ostatní aktivity byly vždy zastoupeny zhruba v polovině žádostí (od 44 do 59 %).

Účelnost podporovaných aktivit s ohledem na dosahování cílů výzev

Podporované aktivity byly posuzovány podle toho, zda vedly ke splnění cíle, tj. ke vzniku sociálních podniků, které jsou svým sociálním rozměrem výrazně jiné než ostatní podniky v české ekonomice.

Většina aktivit realizovaných v projektech byla zaměřena na vytvoření zázemí sociálního podniku (nakoupení technologií, zařízení či vybavení) a na mzdy zaměstnanců, a to jak cílových skupin, tak dalších zaměstnanců (projektové pozice, mentoři i běžní zaměstnanci).

Z dotazníkového šetření mezi projektovými manažery rovněž vyplývá, že jednotlivé aktivity stanovené ve výzvách 1, 8 a 30 jsou zaměřeny vhodně z hlediska zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob. Jiné typy sociálních podniků, tj. například regionálně prospěšné, které nejsou primárně zaměřeny na zaměstnávání znevýhodněných, však prakticky neexistují. Jde o důsledek toho, že nastavení výzev směřuje žadatele k tomu, že podmínkou, aby byl uznán sociálním podnikem, je zaměstnání určitého počtu znevýhodněných osob. Kvantifikace tohoto kritéria pak neúměrně zvyšuje jeho význam oproti dalším nekvantifikovaným kritériím (environmentální a místní rozměr).

Posouzením činností jednotlivých sociálních podniků na základě žádostí, řízených rozhovorů a desk research informací z veřejně dostupných zdrojů pak bylo zjištěno, že většina podpořených podniků se

svojí činností nijak výrazně neodlišuje od běžných podniků v ekonomice, s výjimkou vyššího podílu zaměstnanců ze znevýhodněných skupin. Na základě tohoto zjištění lze konstatovat, že podporované aktivity vedly ke vzniku podniků, které se přihlásily k dodržování principů sociálního podnikání, prakticky se však od běžných podniků, které z velké části zaměstnávají znevýhodněné na trhu práce, odlišují jen minimálně.

Návrhy na doplnění aktivit

Možné rozšíření podporovaných aktivit bylo zjišťováno dotazníkovým šetřením mezi žadateli, konečnými příjemci a mezi projektovými manažery. Problematika možného doplnění byla řešena i v rámci řízených rozhovorů.

Tři čtvrtiny respondentů ze všech skupin se shodují v tom, že s ohledem na naplnění cíle podpory jsou současné podporované aktivity navrženy vhodně. Mezi návrhy, které byly uváděny, pak stojí za zmínku zejména **podpora a šíření dobré praxe a zahrnutí poskytování sociálních služeb**.

S ohledem na doporučení rozšířit případnou podporu i na jiné než integrační podniky je potom nutné doplnit podporu dalších činností směřujících k **posílení místního a environmentálního rozměru sociálního podnikání**.

Závěry

Z provedeného šetření lze konstatovat, že podporované aktivity v projektech napomáhají naplňovat dva ze tří výše formulovaných cílů.

Cíl zaměstnávání znevýhodněných osob z cílových skupin je díky formulaci povinného principu zaměstnávání 40 % osob z CS naplňován ve všech podpořených projektech. Tento cíl by však mohl být efektivněji dosažen zavedením systémové podpory zaměstnávání cílových skupin, jako je tomu např. u příspěvků na zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Cíl vznik sociálních podniků je rovněž relativně dobře naplňován podporovanými aktivitami, neboť zaměření podpory bylo nastaveno tak, aby byl primárně podpořen vznik nových podniků, případně podnikatelských aktivit. Ne vždy však vedla podpora k vytvoření udržitelných a samostatných podniků, jak ukazují dále zjištění u evaluační otázky 2.1.7.

Třetí cíl, kterým je nalezení vhodného modelu sociálního podniku pro ČR, je vzhledem k jednotnému charakteru projektů vyplývajícimu z nastavení výzev naplňován slaběji a výzvy lze považovat za přínosné zejména z pohledu nalezení vhodných podmínek pro integrační sociální podniky, které se soustředí na zaměstnávání cílových skupin, avšak například místně či environmentálně zaměřené podniky zcela chybí.

Doporučení

- Stanovit podmínky případných dalších výzev tak, aby umožňovaly vznik i jiných než čistě integračních podniků. Podporované činnosti by tak bylo vhodné ve výzvě taxativně vymezit jako možné alternativy, případně jejich kombinace. Viz závěr úkolu 2.1
- S ohledem na zjištění, že podpořené sociální podniky se jen velmi málo odlišují svým působením od běžných firem by měla být případná další podpora směřována právě na oblasti, kterými se sociální podniky odlišují a zvýšit tlak na udržitelnost aktivit zavedením určitého motivačního spolufinancování:
 - Úhrada mzdových nákladů pro cílové skupiny do 80 % jejich celkového objemu u integračního typu SP.
 - Úhrada 80 % investičních nákladů a nákladů na nákup zařízení a vybavení, které prokazatelně budou sloužit pro dosahování veřejně prospěšného cíle
 - Úhrada vzdělávání pro zaměstnance (100 % objemu nákladů)
 - Přímá podpora cílovým skupinám (zejména cestovné) do 100 % skutečných výdajů
 - Marketing sociálního podniku (podmínkou je akcentování sociálního principu) 100 %

výdajů, ale maximálně do 10 % celkových veřejných výdajů projektu.

4.1.3 EQ 2.1.3: Do jaké míry jsou relevantní podpořené cílové skupiny a typy oprávněných příjemců výzev?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

Evalúátor zmapuje podporu jednotlivých kategorií cílových skupin osob v projektech (tj. vytvoří přehled projektů s počty podpořených osob v rozdělení dle jednotlivých cílových skupin, zpracuje celkový přehled cílových skupin podpořených ve výzvách) a vyhodnotí, nakolik je účelná podpora jednotlivých cílových skupin z hlediska jejich potřebnosti/relevance a z hlediska vhodnosti tohoto typu projektů pro dané cílové skupiny (ve vztahu k jiným typům projektů/programů). Evalúátor dále zhodnotí, zda jsou ve výzvách vhodně zvolené typy oprávněných příjemců podpory, a to s ohledem na plnění cílů výzvy, přičemž se jedná zejména o vyloučení některých typů NNO (např. občanská sdružení).

Úvod

Evaluační otázka byla řešena ve dvou částech, kdy první část byla zaměřena na zhodnocení relevance cílových skupin a druhá část na relevanci příjemců. Při zpracování vycházel evalúátor zejména z informací ze systému Monit7+ (statistická analýza) a dále z informací z dotazníkových šetření mezi žadateli, konečnými příjemci a projektovými manažery. Doplnující informace pro řešení pak byly získány v rámci řízených rozhovorů s příjemci a kvalitativního výzkumu. Využito bylo i expertní posouzení problematiky.

Hlavní zjištění

Cílové skupiny – statistická část

Analýza podpořených projektů ukázala rozložení cílových skupin v jednotlivých projektech.

Z analýzy vyplynulo, že nejvíce sociálních podniků se zaměřuje na práci s osobami zdravotně postiženými. Celkem se na tuto cílovou skupinu specializuje 63 % všech podpořených sociálních podniků. S výrazným odstupem zaujímá druhé místo v pořadí cílová skupina dlouhodobě nezaměstnaných, se kterou pracuje přibližně třetina sociálních podniků. O něco méně sociálních podniků (cca 13 %) se specializuje na práci s etnickými menšinami (Romy) a dětmi, mládeží a mladými dospělými. Ostatní cílové skupiny se v hledáčku sociálních podniků vyskytují spíše ojediněle. Téměř třetina sociálních podniků pak není specializovaná na jednu znevýhodněnou cílovou skupinu, ale zaměřuje se hned na několik cílových skupin současně.

Z hlediska počtu cílových skupin podpořených v projektech opět dominuje skupina osob se zdravotním znevýhodněním. Těch bylo projekty podpořeno 355, což je více než polovina (52 %). Následují dlouhodobě nezaměstnaní, kterých bylo v projektech podpořeno 121, což odpovídá 18 %. Přibližně kolem 50 osob pak bylo podpořeno i z cílových skupin dětí, mládeže a mladých dospělých, etnických menšin a dalších nespecifikovaných znevýhodněných osob. Ostatní kategorie jsou, jak vyplývá z tabulky, spíše v jednotkách podpořených osob.

Cílové skupiny - relevance

V realizovaném dotazníkovém šetření mezi konečnými příjemci sice odpovědělo celkem 30 respondentů na otázku možného rozšíření cílových skupin, avšak polovina z nich uvedla ne nebo nevím. Přesto vyplynuly určité návrhy na zahrnutí dalších relevantních cílových skupin. Nejčastěji se jednalo o **nezaměstnané osoby nad 50 let**, u kterých realizátoři na základě praxe doporučují zkrátit podmínku roční nezaměstnanosti ideálně na 3 – 6 měsíců. Dále bylo navrhováno zařadit jako cílovou skupinu **matky na mateřské dovolené a s malými dětmi**, které z důvodu péče o dítě potřebují

pracovat na zkrácený úvazek. Návrh na rozšíření cílových skupin o matky, respektive rodiče s malými dětmi vyplynul i ze šetření mezi projektovými manažery předmětných výzev. Z obou dotazníkových šetření pak vyplynulo, že s výjimkou výše uvedených návrhů, o které by bylo vhodné rozšířit případné další výzvy, jsou cílové skupiny zvoleny vhodně. Na tom se ostatně shodovali tři čtvrtiny respondentů, kteří uvedli, že vymezení cílových skupin je dostatečné.

Z pohledu případné úpravy formy podpory dle jednotlivých cílových skupin pak lze cílové skupiny rozdělit na dvě hlavní skupiny.

1. Cílové skupiny s trvale či dočasně sníženou pracovní výkonností a specifickými pracovními potřebami. Do této kategorie patří zejména osoby se zdravotním postižením, osoby pečující o osobu blízkou, případně navrhovaná kategorie rodičů s malými dětmi. Jejich znevýhodnění totiž vyplývá z nižší pracovní výkonnosti v porovnání s jinými pracovníky (např. zhoršená mobilita, potřeba kratší pracovní doby, časté výpadky ze zaměstnání z důvodu ošetřování, apod.). U těchto cílových skupin je vhodné zavést či jinak využít systémové nástroje podpory (nikoli granty), jako jsou například již existující příspěvky z Úřadů práce na zaměstnávání OZP. Z pohledu sociálních podniků jsou vhodné integrační podniky s trvalým zaměstnáváním těchto osob.
2. Cílové skupiny s jiným než výkonnostním hendikepem. Jedná se v principu o všechny ostatní cílové skupiny, kterým v uplatnění brání dočasná bariéra, jako např. absence pracovních návyků nebo nedůvěra zaměstnavatelů, nedostatečné osobní zázemí, apod. U těchto cílových skupin však lze předpokládat, že po určité prvotní podpoře tento jejich hendikep zmizí a oni budou na trhu práce rovnocennými účastníky. U těchto cílových skupin tak vyznívá jako vhodné využití tranzitivních integračních sociálních podniků, které pomohou odstranit hlavní příčinu jejich znevýhodnění.

Návrh nového Operačního programu zaměstnanost (verze z října 2013) pak v investiční prioritě 2.1 uvádí výčet cílových skupin, které se víceméně shodují s aktuálním výčtem cílových skupin znevýhodněných osob, které byly podporovány hodnocenými výzvami 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ. Navíc jsou uvedeny i další typy cílových skupin znevýhodněných osob, které zahrnují návrhy respondentů plus přidávají i další. V názorech respondentů a expertů se zejména v souvislosti s cílovými skupinami dlouhodobě nezaměstnaných, matek pečujících o nezletilé děti a dětí, mládeže a mladých dospělých (absolventů škol) vyskytoval požadavek na bližší konkretizaci podmínek, kdy je daná osoba do této cílové skupiny zařaditelná (např. již po 6 měsících nezaměstnanosti). Tato upřesňující specifikace se v návrhu OPZ nevyskytuje.

Z hlediska posouzení relevance cílových skupin v novém OPZ tak lze i na základě rešerší dostupných zdrojů konstatovat, že jejich rozsah je dostatečný a pokrývá všechny případné cílové skupiny, je však třeba upřesnit specifikaci těchto cílových skupin.

Z dotazníkového šetření mezi projektovými manažery a následné expertní diskuse v evaluačním týmu vyplynul závěr, že podpora cílových skupin není systémového charakteru (s výjimkou mzdových příspěvků na zaměstnávání OZP). Jako vhodné se jeví využití podpory ze strukturálních fondů na nalezení a legislativní ukotvení systémové podpory cílových skupin a oddělit ji od podpory vlastních sociálních podniků.

Typy příjemců podpory – statistická část

Zastoupení jednotlivých typů příjemců mezi podpořenými sociálními podniky ukazuje tabulka v kapitole 4.1 (název tabulky: *Sociální podniky podpořené OP LZZ a IOP podle právní formy*) v úvodní popisné části k úkolu 2.1.

Po provedené analýze právních forem sociálních podniků, které byly podpořeny v rámci výzvy č. 30 OP LZZ a výzev 1 a 8 IOP, lze konstatovat, že téměř dvě třetiny sociálních podniků mají formu

kapitálové obchodní společnosti, tj. s.r.o. nebo a.s. Prakticky stejnou měrou jsou mezi sociálními podniky zastoupeny obecně prospěšné společnosti a samostatně podnikající fyzické osoby. Podstatně méně často se pak vyskytuje forma družstva, která představuje pouhých 7,3 % sociálních podniků. Ostatní právní formy jsou pak nevýznamné.

K tomuto závěru je však třeba připomenout, že analýza byla prováděna na základě podpořených sociálních podniků z výzvy 30 OP LZZ a 1 a 8 IOP. Jednotlivé právní formy jsou proto limitovány textem výzev, které například neumožňovaly podporu občanským sdružením, mezi kterými lze často aspekty sociálního podnikání vyzorovat. Toto tvrzení lze podložit i faktem, který byl zjištěn v průběhu desk research jednotlivých projektů. V několika projektech bylo občanské sdružení oficiálním partnerem projektu, v jiných bylo odkazováno na spolupráci, byť projekt byl oficiálně realizován bez partnera. V některých případech bylo dokonce občanské sdružení zakladatelem s.r.o. nebo o.p.s., které nakonec projektovou žádost předložily.

Zajímavý je rovněž pohled na oblast činnosti, ve které podpořené sociální podniky působí. Přehled je opět uveden v tabulce.

Tab. č. 17: Sociální podniky podpořené z OP LZZ a IOP podle druhu činnosti

Činnost	Procentní podíl
Lesnictví a zahradnictví	6,5 %
Stavební činnost	8,4 %
Technické a komunální služby	9,4 %
Výroba potravin	8,4 %
Stravovací služby	19,6 %
Výroba	16,8 %
Ostatní služby	13,1 %
Ubytovací služby	1,9 %
Informační technologie	6,5 %
Doprava	0,9 %
Zdravotnictví	1,9 %
Obchod	5,7 %
Těžba nerostných surovin	0,9 %
Celkem	100,0 %

Zdroj: Monit7+, data k 5. 2. 2014

Vezmeme-li v úvahu investiční i neinvestiční podporu sociálních podniků, dochází k určitému drobnému vyrovnání ve struktuře činností a oborů, na které se sociální podniky soustřeďují. S téměř 20 % zůstává nejpočetnější skupina sociálních podniků, které se zaměřují na činnosti v pohostinství a stravování, těsně následována podniky výrobními s téměř 17% podílem na všech podpořených sociálních podnicích. Zhruba 13 % sociálních podniků se věnuje nejrůznějším službám, z nichž nejtypičtější jsou prádelny a čistírny. Solidně zastoupenou skupinou jsou i charakterově příbuzné obory lesnictví a zahradnictví, stavebnictví, komunálních služeb a těžby nerostných surovin, ve kterých nacházejí uplatnění převážně etnické menšiny (prakticky výhradně Romové) a dlouhodobě nezaměstnaní. Dohromady tyto tři obory představují přes 25 % všech podpořených sociálních podniků. S poměrně různorodými cílovými skupinami se můžeme setkat u výroby potravin, kterou reprezentuje přes 8 % podniků. Služby v oblasti informačních a komunikačních technologií (např. provoz call centra, digitalizační služby, provoz internetového informačního portálu, apod.) jsou typické zaměřením na osoby se zdravotním postižením a představují přes 6 % sociálních podniků.

Typy příjemců podpory - relevance

Relevance oprávněných žadatelů byla rovněž zjišťována prostřednictvím dotazníkového šetření mezi projektovými manažery předmětných výzev. Z jejich odpovědí vyplynulo, že vymezení příjemců je dostačující. V jednom případě navrhoval jeden respondent rozšíření oprávněných příjemců o obce

(šetření mezi projektovými manažery).

Problematika oprávněnosti příjemců – sociálních podniků – úzce souvisí s neexistencí definice sociálního podniku v legislativě ČR. Pracovně je dosud využívána definice TESSEA (2011). V případě, že se sjednotí pohled na sociální podniky jako na podnikatelské subjekty, které vykonávají ekonomickou činnost za účelem dosažení zisku, pak by oprávněnými žadateli měly být právě jenom subjekty, jejichž hlavní náplní je podnikání. Takovými jsou zejména obchodní kapitálové společnosti, družstva, případně obecně prospěšné společnosti či fyzické osoby. Na druhou stranu mohou mít charakter sociálního podniku i další subjekty, které však primárně nevykonávají ekonomickou činnost za účelem zisku, jako např. územně správní celky, církevní právnické osoby, spolky, apod.

Z diskuse s pracovníky MPSV ČR dále vyplynulo, že omezení žadatelů bylo dáno spíše tím, že např. občanská sdružení nemají povinnost vést podvojně účetnictví, které by průkazně dokladovalo finanční toky. Přestože primárně jsou mezi žadateli/příjemci podnikatelské subjekty, ukazuje se, že škála žadatelů je velmi pestrá a jejich typ nemá zásadní vliv na kvalitu a udržitelnost projektu. V případě, že bude podobná forma grantové podpory zvažována i v budoucnosti, bylo by vhodnější neomezovat typy příjemců podpory, ale spíše stanovit podmínky, které musí žadatel splnit, např. vést podvojně účetnictví.

Závěry

Cílové skupiny

Analýza ukázala, že nejčastěji jsou sociální podniky zaměřeny na práci s cílovou skupinou zdravotně postižených osob, dále pak na dlouhodobě nezaměstnané, etnické menšiny (výhradně se jedná o Romy) a ohroženou mládež a mladé dospělé. Ostatní cílové skupiny jsou v projektech podporovány ojediněle. Téměř třetina sociálních podniků potom kombinuje více cílových skupin.

Realizované šetření ukázalo, že cílové skupiny jsou relevantní, nicméně bylo by vhodné je rozšířit zejména o matky s dětmi, případně snížit hranici pro posuzování dlouhodobé nezaměstnanosti, zejména v souvislosti se zahrnutím nezaměstnaných starších 50 let. Výčet cílových skupin v návrh nového OPZ tak pokrývá všechny relevantní cílové skupiny znevýhodněných osob.

Typy příjemců

Z hlediska příjemců jde většinou o podnikatelské subjekty, případně o neziskové organizace.

Šetření ukázalo, že typy oprávněných příjemců jsou relevantní. Jak vyplynulo ze šetření, volba právní formy (typu) žadatele/realizátora není pro dosažení cíle a udržitelnost projektu významná. Z tohoto důvodu by bylo vhodné neomezovat v případných dalších výzvách právní formu žadatele, ale spíše stanovit podmínky, za kterých může žadatel předložit žádost, jako např. přihlášení se k principům sociálního podnikání, vedení podvojněho účetnictví, apod.

Doporučení

- Oddělit podporu cílových skupin od podpory sociálních podniků a sociálního podnikání. Podpora cílových skupin by měla být systémová a případně i nároková, podpora projektů sociálních podniků může zůstat grantová. Často je v projektech podpora z grantů využívána na podporu (mzdy) cílových skupin. Ve dvou třetinách projektů, ve kterých byly cílovou skupinou osoby se zdravotním postižením, tak docházelo k tomu, že byla čerpána podpora z projektu, ačkoli mohla být čerpána ve formě mzdových příspěvků na zaměstnávání OZP poskytovanými ÚP.
- Podle typu znevýhodnění cílové skupiny volit formu integrační podpory – trvalé vs. transitivní integrační podniky.
- Rozšířit cílové skupiny o matky (rodiče) s dětmi.
- U osob nad 50 let věku zvážit posunutí hranice pro posouzení dlouhodobé nezaměstnanosti

na půl roku.

- Neomezovat v případných dalších výzvách právní formu žadatele, ale spíše stanovit podmínky, za kterých může žadatel předložit žádost, jako např. přihlášení se k principům sociálního podnikání, vedení podvojného účetnictví, apod.

4.1.4 EQ 2.1.4: Nakolik vhodně jsou nastavené další parametry výzev?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

Evaluátor v rámci řešení této otázky vyhodnotí stanovenou minimální a maximální výši dotace a nastavení režimu veřejné podpory. Evaluátor dále vyhodnotí, nakolik je vhodná forma, obsah a rozsah požadovaného podnikatelského plánu a finančního plánu, zejména z hlediska srozumitelnosti a účelnosti, tzn., zda poskytuje dostatečné záruky a vodítka pro úspěšnou realizaci sociálně-podnikatelského projektu.

Úvod

V souladu se zadávací dokumentací se problematika nastavení dalších parametrů výzev soustředila na celkem tři oblasti, kterými byla výše finanční dotace, nastavení veřejné podpory a povinný podnikatelský plán. Z hlediska zdrojů pro zhodnocení této evaluační otázky vycházel evaluační tým z dotazníkového šetření mezi projektovými manažery výzvy, žadateli a konečnými příjemci, z řízených rozhovorů a z informací uvedených v IS Monit7+.

Hlavní zjištění

Výše dotace

Výzvou byla stanovena minimální výše dotace na 100 000 Kč. Tato minimální dotace se jeví jako dostatečně nízká. Otázkou je, zda vůbec podobně nízkou částkou projektové žádosti omezovat, neboť i ty finančně nejnížší žádosti o podporu tuto minimální hranici několikanásobně převyšovaly. Omezení této výše se proto po zhodnocení předložených žádostí o podporu jeví jako zbytečné s doporučením v dalších případných výzvách minimální výši dotace neuvádět.

Maximální výše podpory byla stanovena hranicí veřejné podpory de minimis, tj. částkou 200 000 Eur. Většina respondentů v dotazníkovém šetření realizovaném mezi konečnými příjemci se vyjádřila, že výše dotace daná výzvou je vhodná (68 %). Ostatní žadatelé buď neuměli posoudit, případně spíše komentovali krácení požadované dotace nebo navrhovali zvýšení maximální částky, které by umožnilo lépe realizovat aktivity SP. Podobně se vyjadřovali i realizátoři projektů při řízených rozhovorech.

Ze šetření mezi projektovými manažery předmětných výzev pak nevyplynul jednoznačný závěr, neboť polovina respondentů považuje podporu sociálního podnikání za dostatečnou, polovina se naopak domnívá, že by se sociální podnikání mělo podporovat výrazněji.

Z desk research projektových žádostí pak vyplynulo, že zejména projekty financované z IOPu, svým rozsahem převyšovaly maximální výši dotace. Jak z tohoto desk research tak i z dotazníkového šetření je zjevné, že absorpční kapacita je mnohem vyšší, jak co se týká výše dotace, tak i co do absolutního objemu rozdaných finančních prostředků.

U projektů financovaných z IOPu bylo požadováno minimální spolufinancování ve výši 20 % celkových způsobilých výdajů projektu. V případě projektů financovaných z OP LZZ byla možnost financovat z veřejných zdrojů až 100 % způsobilých výdajů, což žadatelé prakticky vždy využívali.

S ohledem na charakter výdajů v OP LZZ, kdy často byly z dotace financovány mzdy pracovníků mimo cílové skupiny, nákup zařízení a vybavení provozoven, apod. je vhodné v takovémto případě zvážit

rovněž zavedení spolufinancování některých typů výdajů, neboť pak směřuje podpora spíše k podpoře samotného podnikání než k podpoře cílových skupin. Z expertního pohledu se jeví jako vhodné spolufinancování ve výši 20 %, jako v případě IOPu.

V rámci jednotlivých výdajů by pak bylo vhodné zavést limity spolufinancování pro jednotlivé typy výdajů tak, aby docházelo skutečně k podpoře sociálního podnikání a nikoli ke snižování nákladů podnikatelů, jak tomu často bylo v hodnocených výzvách (např. mzdy běžných pracovníků hrazených z projektu několikanásobně převyšovaly mzdy cílových skupin, apod.). Návrh na míru spolufinancování jednotlivých činností (výdajů) je pak uveden v syntetizujícím závěru k úkolu 2.1 a v doporučeních k evaluační otázce 2.1.2.

Výše veřejné podpory

Podpora poskytovaná v rámci hodnocených výzev měla charakter veřejné podpory, která je obecně zakázána. Při poskytování podpory bylo využito výjimky, která umožňuje poskytovat veřejnou podporu malého rozsahu, tzv. podporu de minimis. Ta je ohraničena částkou 200 000 Eur, která ohraničovala maximální výši dotace.

Případná vyšší míra podpory, jak byla hodnocena v předchozí části, by tak musela být poskytnuta na základě tzv. blokové výjimky.

I z hlediska problematiky veřejné podpory se jako vhodnější a systémovější jeví zavedení systematické podpory sociálního podnikání, jako jsou např. daňové úlevy, snížení zákonných odvodů za zaměstnance z cílových skupin, případně zavedení mzdových příspěvků jako v případě OZP. V takovém případě by poskytovaná podpora či zvýhodnění sociálních podniků nenarážela na problematiku veřejné podpory.

V případě, že i poté budou zachovány grantové výzvy na podporu podniků, které se přihlásily k sociálnímu podnikání, jeví se výše ohraničená hranice pro podporu de minimis jako dostatečná.

Podnikatelský plán

Rozsah a obsah povinného podnikatelského a finančního plánu byl v rámci dotazníkového šetření hodnocen žadateli i konečnými příjemci. V zásadě lze konstatovat, že žadatelé i koneční příjemci považují povinný podnikatelský a finanční plán za vhodný způsob vysvětlení a doložení svého podnikatelského záměru.

Požadovaný obsah (strukturu) podnikatelského plánu považuje za odpovídající celkem 81 % respondentů z řad konečných příjemců. Prakticky stejně se vyjádřili neúspěšní žadatelé, kde jich za odpovídající považuje podnikatelský plán 82 %. Pouze 19 % respondentů (resp. 14 %) se pak vyjádřilo, že požadovaná struktura a obsah podnikatelského plánu jsou příliš podrobné.

Podobné výsledky byly i při hodnocení rozsahu podnikatelského plánu. Za odpovídající jej považuje 87 % (resp. 79 % respondentů). Za zbytečně podrobný jej považuje 12 % (resp. 18 %) respondentů. Naopak 4 % respondentů považují rozsah podnikatelského plánu za nedostatečný ke kvalitnímu posouzení životaschopnosti a udržitelnosti předkládaných projektů.

V případě finančního plánu je hodnocení samotnými žadateli mírně kritičtější. Celkem 66 % respondentů uvedlo, že požadovaný finanční plán považují za srozumitelný a nedělalo jim problémy jej vyplnit. 17 % respondentů považovalo finanční plán za příliš podrobný a měli potíže jej vyplnit.

Na druhou stranu celých 17 % respondentů považuje požadovaný rozsah a obsah finančního plánu za nedostatečný ke kvalitnímu posouzení podnikatelského záměru.

V rámci dotazníkového šetření bylo rovněž upozorněno na fakt, že podnikatelské záměry jsou hodnoceny hodnotiteli spíše z hlediska sociálního přínosu než z hlediska kvality podnikatelského záměru. Tuto informaci se nepodařilo v rámci evaluace ověřit, nicméně evaluátor v této souvislosti považuje za nutné upozornit na důležitost této poznámky. Má-li být sociální podnik dlouhodobě přínosným pro společnost, je při hodnocení třeba akcentovat zejména kvalitu podnikatelského záměru a udržitelnost aktivit před sociálním přínosem. Při nekvalitním podnikatelském záměru pak hrozí bankrot sociálního podniku nebo nutnost jeho další podpory z veřejných zdrojů, což pravděpodobně povede ke spíše negativnímu společenskému přínosu. To může vysvětlovat i fakt, že zhruba třetina podpořených projektů se nakonec ukázala být neudržitelná.

Závěry

Výše podpory

Minimální výše podpory na jeden projekt se na základě provedeného šetření jeví jako zbytečná, neboť uvedenou částku všechny projektové návrhy několikanásobně převyšují. Maximální výše podpory, která byla v případě hodnocených výzev dána externě právními předpisy EU v oblasti veřejné podpory, se pak jeví rovněž jako vhodně zvolená, přestože v některých případech by byla absorpční kapacita žadatelů vyšší. V případě zachování grantové podpory pak doporučujeme uvedenou maximální výši dotace zachovat, tj. omezit ji výší podpory malého rozsahu.

S ohledem na fakt, že se jedná o podporu podnikání, je vhodné zvážit spolufinancování i u projektů OP LZZ.

Podnikatelský plán

Podnikatelský i finanční plán jsou po obsahové i rozsahové stránce dostatečné pro posouzení podnikatelského záměru, jak vyplynulo z šetření mezi žadateli a konečnými příjemci. V případě dalších výzev grantového by tento rozsah povinného podnikatelského plánu měl být zachován. Při hodnocení podnikatelského plánu hodnotiteli je pak žádoucí akcentovat podnikatelskou stránku projektu nad sociální z důvodu zajištění udržitelnosti projektu.

Doporučení

- Zavést povinné spolufinancování ve výši 20 % i na podporu projektů z OP LZZ.
- Neuvádět minimální výši podpory a zachovat maximální výši podpory na hranici de minimis.
- Zachovat rozsah i obsah požadovaného podnikatelského plánu, při jeho hodnocení akcentovat podnikatelská kritéria indikující udržitelnost projektu.

4.1.5 EQ 2.1.5: Jaké jsou pozorovatelné dopady na účastníky ukončených projektů, zejm. na cílové skupiny?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

Evaluace dopadů bude provedena dvěma způsoby:

- Na základě **kvalitativního výzkumu** u účastníků projektů (sociální podnikatelé, podpořené cílové skupiny, zástupci samospráv, klienti služeb a další osoby ovlivněné projektem, zejm. členové místní komunity, kterým projekt přinesl nějaký prospěch). Předmětem výzkumu bude zjištění přínosu sociálních podniků v místě svého působení, a to z hlediska účastníků projektů. K nastavení specifické metodiky (určení ukazatelů a způsobu zjištění jejich hodnot) budou využity metodiky měření sociální přidané hodnoty zpracované v rámci projektů TESSEA a NBFSE. Evaluátor v úvodní fázi projektu zpracuje sadu otázek a indikátorů a způsob zjišťování pro provedení tohoto kvalitativního výzkumu.
- Na základě **kvantitativní analýzy** z hlediska podílu podpořených osob, které jsou po ukončení

realizace projektů v zaměstnání. Podíl podpořených osob, které jsou v zaměstnání, bude vypočten na základě údajů zjištěných 1, 6 a 12 měsíců po ukončení projektu.

Úvod

Kvalitativní výzkum proběhl u celkem osmi vybraných projektů, na které byly zpracovány případové studie v rámci následujícího rámci úkolu 2.1.6 B). Celkem tak kvalitativní výzkum proběhl u 2 projektů podpořených z IOP, dvou projektů podpořených z OP LZZ a 4 projektů podpořených z obou programů. Zjišťování probíhalo formou řízených rozhovorů, telefonických rozhovorů a skype meetingů. Informace byly čerpány i z dotazníkového šetření realizovaného mezi konečnými příjemci. Doplňujícími zdroji informací byl desk research dostupných, zejména internetových zdrojů.

Hlavní zjištění

Část A) Kvalitativní výzkum

Na základě provedeného výzkumu a dotazování u aktérů projektů lze jednotlivé účastníky rozdělit na celkem tři skupiny, a to vlastní cílové skupiny, samotný sociální podnik a ostatní účastníky projektů, na které projekt dopadá spíše nepřímo.

Dopady na cílové skupiny

Zde je hodnocení relativně jednoduché a jednoznačné. S ohledem na to, že všechny zkoumané projekty (a v podstatě i všechny podpořené projekty) jsou integračního charakteru, je jejich primárním posláním zaměstnávat cílové skupiny. Dopad na cílové skupiny je tedy jednoznačně pozitivní, a to primárně prostřednictvím pracovního místa, které bylo pro tyto cílové skupiny vytvořeno. Tento hlavní přínos pro cílové skupiny vyplývá jak z dotazníkového šetření (viz dále), tak z rozhovorů s realizátory i dalšími zainteresovanými stranami.

Vedle tohoto hlavního přínosu, tj. zajištění zaměstnání, byly v kvalitativním dotazování identifikovány v dalším sledu i dodatečné dopady. Jedná se zejména o:

- motivaci cílových skupin pracovat. Kvalitativní výzkum ukázal, že díky možnosti zapojit se do aktivní ekonomické činnosti se zvýšila motivace cílové skupiny se dále rozvíjet. Na základě rozhovorů a případových studií se jako nejvyšší jeví motivace u skupiny osob se zdravotním postižením
- spokojenost cílových skupin, které získaly možnost osvobodit se od pobírání sociálních dávek či podpory v nezaměstnanosti. To se odráží ve zvýšení jejich sebevědomí a pocitu společenské potřeby.
- Integrace cílových skupin do společnosti. Tento dopad je patrný zejména u činností, kde cílová skupina přichází do styku s dalšími lidmi, jako jsou například restaurace, kavárny, případně obchody. Zde se dopad projevuje uvědoměním si sounáležitosti majoritní populace s cílovou skupinou a jejich vzájemné přiblížení.
- Prevence proti zadlužení. Díky tomu, že bylo cílovým skupinám poskytnuto zaměstnání s pravidelným příjmem často v kombinaci s poradenstvím, získaly tyto osoby základní finanční a informační podporu, která působí jako prevence před dluhovou pastí.

Výsledky a závěry tohoto šetření jsou pak podpořeny i z případových studií sociálních podniků zpracovaných společnostmi P3 – Planet – People – Profit a dostupných na webu www.p-p-p.cz.

Dopady na sociální podnik

Dopady na vlastní sociální podnik vyplynuly jak z řízených rozhovorů tak z dotazníkového šetření mezi konečnými příjemci. V dotazníku byla realizátorům položena otázka, *jaké hlavní dopady / výsledky jste dosáhli (případně očekáváte) od Vašeho projektu?*

Na otázku ohledně dosažených, resp. očekávaných dopadů/ výsledků realizace projektu odpovědělo

celkem 68 respondentů. Většinou uvádějí:

- vznik a rozvoj sociálního podniku,
- jeho finanční stabilitu,
- jeho dlouhodobou udržitelnost (i po ukončení projektu) spojenou s udržením a vytvářením dalších pracovních míst,
- dále význam sociálního podniku pro zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce (cílové skupiny se u jednotlivých respondentů liší),
- zkvalitnění služeb.

Jak je z tohoto šetření patrné, hlavní očekávané dopady směřují dovnitř samotného podniku, tj. zlepšení jeho životaschopnosti a konkurenční pozice, případně k cílovým skupinám.

Stabilizace a posílení konkurenční pozice na trhu pak byly zmiňovány jako významný dopad poskytnutí podpory i v rámci rozhovorů při zpracování případových studií.

Dopady na ostatní účastníky

Posledním typem dopadů sociálních podniků je vliv na své okolí, tj. další účastníky a zainteresované strany. Identifikováni byli zejména tyto další účastníci:

- **obec**, ve které podniky působí, většinou s těmito podniky spolupracují ve formě zakázek (pokud tomu odpovídá charakter činnosti sociálního podniku). Dále obce oceňují zejména to, že na území obce vznikl podnikatelský subjekt, který nabízí práci místním obyvatelům. V některých případech získávají sociální podniky i finanční příspěvky na svoji činnost, většinou je však dopad na obce neutrální a neliší se od dopadu běžných podniků.
- **občanské organizace**, které působí v obci. Většina zkoumaných podniků se rovněž snaží podporovat místní organizace (dobrovolné hasiče, sportovní celky, apod.), a to zejména formou darů do tomboly při organizaci plesů nebo poskytnutím techniky pro drobné práce (např. odvoz materiálu nákladním automobilem). Ani v tomto není rozdíl mezi běžnými a sociálními firmami.
- **institute veřejné správy**. Určitý rozdíl mezi běžnými a sociálními firmami pak lze pozorovat při spolupráci s Úřady práce, kdy sociální firmy častěji využívají služeb ÚP, zejména při výběru zaměstnanců a při zajišťování příspěvků na zaměstnávání osob se zdravotním postižením.
- **odběratelé a dodavatelé**. Z hlediska místního působení sociálních podniků byly sledovány dodavatelsko-odběratelské vztahy těchto podniků. Většina podniků se zcela logicky snaží maximálně využívat místní zdroje, a to včetně zaměstnanců. V tomto případě je tedy dopad pozitivní, neboť sociální podniky vytvářejí místní poptávku. Na druhou stranu se toto opět nevymyká z dopadů běžných podniků. Na straně odběratelů je situace jiná a silně souvisí s charakterem služeb či výrobků, které sociální podnik produkuje. V některých případech (např. Pontes Písek nebo Minitéchnické služby Kamil Kubíček), jsou zákazníci téměř výhradně z daného místa. To znamená, že aktivita má maximální místní dopad. Další skupinou podniků vytvářejí takové činnosti či produkty, kdy odběratelé pocházejí z podstatné části z daného místa, ale významná část odběratelů je i mimo region. To se jedná například o firmy VS Rychleby nebo Ing. David Štych – výroba biopaliv. Poslední skupinou podniků jsou takové, jejichž charakter produkce předurčuje odběratele spíše mimo region. Ze zkoumaného vzorku se jedná například o společnost INLOBO nebo Active Colour. Jednoznačně tak nelze stanovit, že sociální podniky mají výhradně lokální dopad z hlediska uspokojování lokálních potřeb.
- **asociace a svazy**. U zkoumaných sociálních podniků pouze některé z nich spolupracovaly s různými svazy a organizacemi pracujícími s cílovými skupinami. Pokud spolupráce probíhala, jednalo se většinou o spolupráci při výběru zaměstnanců pro sociální podnik. Vyskytly se však i případy, kdy sociální podnik s těmito organizacemi spolupracoval při osvětě a propagaci zaměstnávání cílových skupin.

Podpořené podniky, samozřejmě, mají dopady do svého okolí. Analýza však ukázala, že tyto dopady

se nikterak výrazně neliší od dopadů klasických podniků. Dopady do okolí tak primárně závisí na komunitní aktivitě podniku, charakteru jeho činnosti a obecných vztazích s obcí, ve které působí.

Část B) Kvantitativní analýza z hlediska podílu podpořených osob, které jsou po ukončení realizace v zaměstnání

Odpověď na evaluační otázku k úkolu 2.1 Evaluace podpory sociálního podnikání - ***Jaké jsou pozorovatelné dopady na účastníky ukončených projektů, zejm. na cílové skupiny?***

V této části jsou představeny hlavní výsledky kvantitativní analýzy z hlediska podílu podpořených osob, které jsou po ukončení realizace v zaměstnání. Pro zhodnocení proběhl sběr dat o podpořených i nepodpořených osobách (srovnávací skupina). Výsledek byl sledován podílem podpořených osob, kteří jsou po 1, 6 a 12 měsících po ukončení projektů v zaměstnání. Dílčí detaily metodického postupu (včetně veškerých výpočtů) jsou uvedeny v technické příloze II této závěrečné zprávy. Celkem bylo pro oblast sociálního podnikání získáno celkem 307 kompletních údajů za podpořené osoby. V této oblasti byly rovnoměrně zastoupeny jak muži, tak ženy. Ve členění do jednotlivých regionů již panovaly větší rozdíly.

Kvantitativní analýza z hlediska podílu podpořených osob, které jsou po ukončení realizace projektů v zaměstnání, ukazuje, že tento podíl je vyšší, než na začátku podpory, ale po skončení poklesne (i když zůstává na vyšší úrovni, než před podporou). Celkově je změna pozitivní. Zmiňovaný podíl byl měřen jako podíl osob evidovaných Českou správou sociálního zabezpečení k platbám sociálního pojištění jako zaměstnanců vůči celé skupině osob podpořených projekty v sociálním podnikání, ke kterým se podařilo získat kompletní datový vzorek (systém ČSSZ je identifikoval a byla k nim generována data pro dobu 12 měsíců po skončení podpory ESF).

Výsledky naší studie ukazují na to, že osoby podpořené projekty sociálního podnikání, dosahují podíly v začlenění na trh práce ve výši 62,5 % měsíc po skončení podpořených projektů, 64,5 % po půl roce a 63,5 % po roce od skončení podporovaného projektu. U podpořených osob došlo k nárůstu podílu zaměstnanosti o 35,2 p.b. v měsíci ukončení realizace projektů oproti situaci měsíc před zahájením projektů. Měsíc po ukončení realizace projektů došlo k poklesu zaměstnanosti o 9,2 p.b., což souvisí s tím, že cca 30 % SP po ukončení podpory omezuje nebo zcela ukončuje svoji činnost.

Podíly osob s (nebo bez) zaměstnáním nebo OSVČ

	Měsíc před podporou		V době skončení podpory		měsíc po podpoře		Půl roku po podpoře		Rok po skončení podpory		Celkem
	bez	se	bez	se	bez	se	bez	se	bez	se	
Podíly v %	63,50	36,50	29,30	70,70	38,80	61,20	35,50	64,50	36,50	63,50	100,00
Počty osob	195	112	87	220	115	192	109	198	112	195	307

Pokles podílu zaměstnanosti po ukončení realizace projektu byl patrný zejména mezi podpořenými ženami. Pokles je také patrný u osob starších 50 let (s narozením 1965 a dříve).

Z regionálního pohledu vychází stabilnější hladina udržení pracovních míst v západní části ČR (Praha, severní, jižní a západní Čechy) oproti východní části (střední Čechy, Morava, východní Čechy), kde

došlo během jednoho roku po skončení podpory ke snížení podílu zaměstnaných osob. Nicméně je nutné upozornit na to, že nejde o změny, které je možné obecněji generalizovat, protože v dílčích skupinách jsou malá zastoupení osob.

Věk je charakteristikou, která vychází ve studii Hory a Sirovátky (2012, s. 41)⁵⁷ pozitivně korelovaná s výskytem osob v registru nezaměstnaných (starší osoby mají větší pravděpodobnost, že budou nezaměstnaní). Naše srovnání v tomto směru vychází podobně, i když nešlo o statistický test, ale o základní popisnou statistiku.

Podobně s touto studií vychází i naše srovnání s tím, že v moravských krajích je dle Hory a Sirovátky (2012, s. 41) vyšší pravděpodobnost, že bude daná osoba nezaměstnaná.

Studie IREAS (2014, s. 21) uvádí míru naplnění monitorovacího indikátor 074616 „Podíl podpořených osob v zaměstnání nebo dalším vzdělávání 6 měsíců po ukončení podpory (klienti služeb) (%).“ v oblasti sociálního podnikání víceméně shodnou s tou, kterou zjistil evaluační tým i v této studii.

Dle studie Hora a Sirovátka (2012, s. 32-34) byl v roce 2009 podíl zaměstnaných nebo OSVČ mezi podpořenými programy ESF v rámci APZ jeden měsíc po skončení podpory 33,9 %, po půl roce 36,8 % a po roce 30,4 %. Výsledky naší studie ukazují na poměrně podobnou dynamiku v případě podpor sociálního podnikání, byť na jiné úrovni, kdy jsou tyto podíly 61,2 %, 64,5 % a 63,5 %. Jde o výsledky, které ukazují na výrazně lepší situaci. Bohužel však není možné ji zobecnit s ohledem na odlišnou ekonomickou situaci a nemožnost ověřit zaměření programů. Na druhou stranu je možné, že postupem doby byly programy podpory implementovány efektivněji. Navíc nebyla ověřena přesná struktura charakteristik účastníků, i když s ohledem na typ nástroje by se mělo jednat o podobné CS.

Závěry

Kvalitativní analýza ukázala, že hlavní dopad sociálních podniků je na cílové skupiny znevýhodněných osob, kterým poskytuje zaměstnání. U cílových skupin lze dopady shledat zejména v:

- zajištění zaměstnání a stabilního příjmu
- zvýšení motivace cílových skupin
- zvýšení spokojenosti cílových skupin
- integraci cílových skupin do společnosti.

Dopady na další účastníky nevybočují z rámce dopadů běžných podniků a spočívají zejména v zaměstnávání místních osob, poskytování služeb v regionu, drobné podpoře místních občanských a zájmových organizací, uspokojování místní poptávky a podpora místních dodavatelů. Dopady do okolí tedy existují, ale nesouvisí s tím, zda jde o sociální podnik.

Spíše v ojedinělých případech pak lze identifikovat i další dopady, související již více s charakterem sociálních podniků, a to je integrace a sblížování cílových skupin s majoritní společností či jako příklad dobré praxe pro spolupráci s cílovou skupinou.

Kvantitativní analýza ukázala výsledky podpor sociálního podnikání v podobě nižší míry nezaměstnanosti podpořených osob, a to jak ve srovnání situace před a po poskytnutí podpory CS, tak ve srovnání s jinými intervencemi. Výsledky ukazují na korelaci podpory v SP a vyšší zaměstnanosti podpořených osob oproti situaci před zahájením podpory, nikoliv kauzalitu, tedy nebylo možné prokázat nakolik je toto zvýšení způsobené podporou. Obdobně, srovnání výsledků oproti jiným intervencím je pouze indikativní a nelze je brát jako prokázané zejména s ohledem na nemožnost srovnávat s kontrolní skupinou se stejnými charakteristikami a podmínkami.

⁵⁷ Hora, O.; Sirovátka, T. (2012), **Srovnání efektů aktivní politiky zaměstnanosti v České republice v období růstu (2007) a během první fáze krize (2009)**, VÚPSV, v.v.i. Praha, (cit. 24/10/2015), dostupné na: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_346.pdf

Doporučení

- V OPZ podpořit vznik a rozvoj i jiných typů sociálních podniků, než jsou integrační, aby byl posílen místní či environmentální dopad.

4.1.6 EQ 2.1.6: Jaké jsou faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

Cílem řešení této evaluační otázky je vysvětlit podmínky (faktory) dosažení výsledků projektů zjištěných v evaluační otázce 2.1.5, včetně kvalitativního zdůvodnění, proč vyšla daná hodnota. Pro řešení evaluační otázky zadavatel předpokládá využít především kvalitativní srovnávací analýzy (QCA).

Pro detailnější analýzu fungování sociálně-podnikatelských projektů evaluátor zpracuje případové studie u projektů s ukončenou realizací. Případové studie budou zpracovány minimálně pro 8 podpořených projektů v této struktuře:

- projekty budou představovat ty případy, kdy žadatel na projekt získal investiční i neinvestiční dotaci, tzn. současně z IOP a OP LZZ
- 2 projekty podpořené jen z OP LZZ
- 2 projekty podpořené jen z IOP

Projekty pro zpracování případových studií budou vybrány tak, aby v polovině případů (tzn. 2 projekty podpořené IOP a OP LZZ současně, 1 podpořený OP LZZ a 1 IOP) představovaly nejvíce úspěšné projekty zejména z hlediska dopadů (zejm. evaluační otázky 2.1.1 a 2.1.6) a v polovině případů projekty nejméně úspěšné. Dále bude při výběru zohledněn model (typ) sociálního podniku tak, aby případové studie pokrývaly identifikované modely sociálního podnikání.

Hlavní zjištění

Část A) QCA analýzy

Cílem řešení této evaluační otázky je vysvětlit podmínky (faktory) dosažení výsledků projektů včetně kvalitativního zdůvodnění, proč vyšla daná hodnota. Pro řešení evaluační otázky zpracovatel aplikuje dle požadavků zadavatele kvalitativní srovnávací analýzu (QCA).

Kontext aplikované metody

Metodu lze vyčlenit na rozhraní kvalitativních a kvantitativních metodologických přístupů. Smyslem není hledat a vyčíslit příčinnou závislost vybraných nezávisle proměnných na závisle proměnné (což je typické pro mnohé statistické metody) a současně QCA analýza nezůstává u jednotlivých případových metod (typické pro kvalitativní zpracování případových studií). QCA analýza naopak vychází z předpokladu, že výsledný efekt může být způsoben jedním faktorem, ale i kombinací několika podmínek. QCA analýza tedy má snahu vysvětlit jednotlivé a do jisté míry unikátní případy (kdy nastal/nenastal zkoumaný jev) v souboru mnoha vzájemně porovnatelných případů. Řešitelé tedy mají vždy za úkol identifikovat podmínky a jejich kombinace vedoucí ke konkrétně definovanému výstupu (a to vše na souboru vybraných případů).

QCA analýza tedy umožňuje hodnotit středně velké soubory, kde není možné přesvědčivě aplikovat statistické postupy (z důvodu nízké vypovídací schopnosti a malé četnosti dat) a kde současně není možné technicky zvládnout větší množství řízených rozhovorů či jiných kvalitativních metod. Na rozdíl od čistě kvantitativních metod je důležité zdůraznit, že v QCA analýze může jedna podmínka v kombinaci s vybranými podmínkami vést ke zkoumanému jevu, zatímco stejná podmínka v kombinaci s jinými faktory daný jev nemusí vůbec způsobit. Na základě toho je nutné omezit (identifikovat) počet různých situací (modelů), které vedou ke zkoumanému jevu.

Fáze předvýzkumu

Smyslem této části bylo především v první fázi rozhodnout o testované závisle proměnné (výsledek). Na základě teoretického podložení potom bylo cílem identifikovat podmínky, tj. nezávisle proměnné. Po základní desk reserch fázi realizovaných a ukončených projektů byla závisle proměnná diskutována s garantem úkolu 2.

Testovanou závisle proměnnou byl podíl zaměstnaných (z celkového počtu podpořených) osob v SP i po ukončení realizace projektu. Jako výsledek je tedy sledována míra úspěšnosti zaměstnaných CS v rámci SP i po ukončení realizace projektu. Ačkoliv se jedná pouze o jeden dílčí aspekt sociálního podnikání, lze ho považovat za velmi reprezentativní. Hlavním výzkumným záměrem je tedy zjistit, jaké okolnosti (příčiny) napomáhají u ukončených projektů k udržitelnosti resp. k udržení alespoň stejného počtu zaměstnaných znevýhodněných osob, jako v době realizace projektu.

Pro tento sledovaný výsledek byly identifikovány hlavní podmínky (nezávisle proměnné), u kterých předpokládáme vliv na vysvětlení hlavní závisle proměnné. K identifikaci podmínek přistoupil řešitel v několika krocích.

- V rámci 1. Průběžné zprávy byl proveden důkladný rozbor literatury k SP. Právě tato rešerše sloužila k prvotnímu vytipování relevantních faktorů, které ovlivňují úspěšnost SP.
- V druhém kroku bylo provedeno dotazníkové šetření na úrovni KP, kde byly jednotlivé faktory hodnoceny a de facto byla stanovena jejich významnost a vnímání ze strany KP.
- Třetím krokem byla interní diskuse v rámci řešitelského týmu a následná verifikace na 1. Diseminačním semináři k projektu. Tímto procesem několikerého ověření mělo být dosaženo toho, aby nemuselo dojít k reoperacionalizaci a rekalibraci proměnných. Evaluátor si uvědomuje, že standardním procesem QCA analýzy (jako výzkumné metody) je postupné zpřesnění sledovaných podmínek dle průběžných výsledků a změna případných nezávisle proměnných. V případě evaluačního projektu, který má jasný a závazný časový harmonogram je nezbytné tuto fázi nepodcenit, protože řešitel nemá mnoho možností provádět nové sběry dat u příjemců apod. Což je běžné u aplikace QCA pro účely primárního výzkumu.

Identifikace vhodných proměnných a jejich kvantifikace

Při výběru jednotlivých nezávisle proměnných byly brány v úvahu nejen podmínky vztahující se přímo k příjemci dotace, ale také širší ekonomické a geografické souvislosti. Úspěch a udržitelnost v oblasti sociálního podnikání jsou totiž podmíněny nejen faktory a charakteristikou konečných příjemců, ale také externím prostředím (jako např. vyspělost / hospodářská zaostalost regionu, velikost sídla (města), kde je projekt sociálního podnikání rozvíjen apod.)

Seznam podmínek, u kterých řešitelé předpokládají vliv na výsledek/závisle proměnnou je uveden vždy níže, přičemž v další části jsou uvedeny i konkrétní předpoklady (hypotézy) u těchto proměnných

Testované podmínky:

- Zkušenosti/praxe příjemce
- Právní forma příjemce
- Ekonomická výkonnost regionu
- Velikost obce
- Plán a realita skutečně podpořených osob
- Aplikace principů sociálního podnikání

Zkušenosti/praxe příjemce

Typ množiny: fuzzy

Tato podmínka byla zjišťována na základě dotazníkového šetření, kde byla explicitně uvedena otázka „kolik let působí sociální podnik na trhu“, přičemž uvažován předpoklad, že příjemci věnující se delší

dobu oblasti sociálnímu podnikání budou znát lépe rizika a jejich výsledky z hlediska udržení pracovních pozic znevýhodněných osob budou vyšší než u ad hoc vzniklých sociálních podniků bez předchozích zkušeností.

Kalibrace podmínky

<i>Zkušenosti méně než 1 rok</i>	<i>0</i>
<i>Zkušenosti 2 – 3 roky</i>	<i>0,2</i>
<i>Zkušenosti 4 – 5 roků</i>	<i>0,4</i>
<i>Zkušenosti 6 – 7</i>	<i>0,6</i>
<i>Zkušenosti 8 – 9</i>	<i>0,8</i>
<i>Zkušenosti více než 10 let</i>	<i>1</i>

Právní forma příjemce

Tato proměnná vyjadřuje právní formu příjemce dotace, která může hrát důležitou roli pro celkové udržení se na trhu a rozvíjení sociálního podniku včetně udržení zaměstnaných znevýhodněných osob. Pro aplikaci QCA byl stanoven předpoklad, že subjekty s právní formou „společnost s ručením omezeným“ bude mít větší možnosti pro udržení a vytváření nových pracovních míst, než ostatní právní formy. Tento předpoklad byl stanoven také po primárním prozkoumání datového souboru a provedení základní deskriptivní statistiky.

Kalibrace podmínky

<i>Společnost s ručením omezeným</i>	<i>1</i>
<i>Družstvo</i>	<i>0,8</i>
<i>Obecně prospěšná společnost</i>	<i>0,6</i>
<i>Akciová společnost</i>	<i>0,4</i>
<i>Ostatní právní formy</i>	<i>0</i>

Ekonomická výkonost regionu

Tato externí podmínka je podstatná pro jakékoliv podnikání a nejen pro sociální. Jedná se o snahu kvantifikovat hospodářský vývoj na úrovni jednotlivých krajů. S ohledem na sociální podniky, které se orientují na lokální poptávku a trhy je tento předpoklad významný. Regiony lze obecně rozdělit na hospodářsky slabé, strukturálně postižené, dynamicky se rozvíjející apod. (viz Strategie regionálního rozvoje pro období 2007 - 2013). Nicméně pro účel této analýzy bylo zvoleno jednoduché rozdělení regionů dle vývoje čistého disponibilního důchodu na 1 obyvatele v období 2007 – 2012. Tímto ukazatelem ekonomické úrovně lze vyjádřit hospodářskou situaci⁵⁸ v kraji, což je smyslem této nezávisle proměnné. V této souvislosti byl vyvozen předpoklad, že sociální podniky působící v hospodářsky vyspělých krajích budou mít lepší podmínky pro rozvoj a udržení sociálního podniku, než obdobné podniky v hospodářsky slabých nebo stagnujících regionech.

Kalibrace podmínky

Data o čistém disponibilním důchodu na 1 obyvatele byla získána z regionálních účtů ČSÚ. Informace o místě realizace sociálního podniku jsou z dotazníkového šetření. Výchozím bodem byl vypočítaný index změny čistého disponibilního důchodu na obyvatele v období 2007/2012. Následně byly stanoveny kategorie (0 – 0,2 – 0,4 – 0,6 – 0,8 – 1,0) podle stavu a vývoje tohoto ukazatele.

Velikost obce

Tato proměnná byla zjišťována z databáze dotazníkového šetření a dat ČSÚ, kdy byl příjemce dotace

⁵⁸ Definice ČSÚ: Čistý disponibilní důchod představuje výsledek běžných příjmů a výdajů (běžných transakcí), prvotního a druhotného rozdělení důchodů; výslovně vylučuje kapitálové transfery, reálné zisky a ztráty z držby a následky takových událostí, jako jsou přírodní pohromy. Na rozdíl od hrubého disponibilního důchodu nezahrnuje spotřebu fixního kapitálu.

Disponibilní důchod (hrubý nebo čistý) je zdrojem krytí výdajů na konečnou spotřebu a úspor ($B.6 = P.3 + B.8$), a to v sektorech vládních institucí (S.13), domácností (S.14), a neziskových institucí sloužících domácnostem (S.15).

a místo realizace projektu propojeno s počtem obyvatel dle ČSÚ. I na základě případových studií lze předpokládat, že v menších obcích jsou podmínky pro rozvoj sociálního podnikání horší než ve velkých sídlech. Důvodem je jednak nižší potenciální poptávka z důvodu nižší koncentrace obyvatel a také menší obce mají omezené možnosti podporovat (nejen finančně) rozvíjející se sociální podniky. Přitom partnerství s místní „radnicí“ je obecně považováno za jeden z důležitých aspektů pro fungování sociálního podniku. Cílem kalibrace bylo především rozlišit menší velikostní kategorie, kde jsou lidské i finanční zdroje omezené, zatímco u měst nad 50 000 již takové rozdíly nejsou, jelikož se jedná o významná centra osídlení.

Kalibrace podmínky

<i>nad 50 000 obyv.</i>	<i>1,0</i>
<i>20 000 – 50 000 obyv.</i>	<i>0,8</i>
<i>10 000 – 20 000 obyv.</i>	<i>0,6</i>
<i>5 000 – 10 000 obyv.</i>	<i>0,4</i>
<i>2 000 - 5 000obyv.</i>	<i>0,2</i>
<i>Do 2 000 obyv.</i>	<i>0,0</i>

Plán a realita skutečně podpořených osob

Tato podmínka vyjadřuje, do jaké míry došlo k překročení podpořených (nejen zaměstnaných osob). Obecně lze předpokládat, že podniky, které již na počátku plánovaly podpořit vyšší počet zástupců cílové skupiny, měly zajištěnou poptávku a jejich podnikatelský záměr byl připraven. Naopak sociální podniky, které již od počátku plánovaly podpořit nižší počet zástupců cílové skupiny, mohou být dlouhodobě rizikovější. Prvotní zhodnocení dotazníkového šetření o tom vypovídá.

Kalibrace podmínky

<i>10 a více podpořených osob</i>	<i>1,0</i>
<i>9 – 10 podpořených osob</i>	<i>0,8</i>
<i>7 – 8 podpořených osob</i>	<i>0,6</i>
<i>5 – 6 podpořených osob</i>	<i>0,4</i>
<i>3 – 4 podpořených osob</i>	<i>0,2</i>
<i>1 – 2 podpořených osob</i>	<i>0</i>

Principy sociálního podnikání

Tato podmínka měla za cíl rozlišit příjemce podle toho, jak dlouho již implementovali principy sociálního podnikání před zahájením realizace projektu z OP LZZ/IOP. Lze předpokládat, že podniky, které dodržovaly a měly formálně zakotveny tyto principy v základní listině již před podáním žádosti do OPLZZ/IOP, budou mít větší předpoklad k udržení pracovních míst než projekty, které zavedly a formalizovaly principy sociálního podnikání až ad hoc v souvislosti s podáním žádosti.

Kalibrace podmínky

Kalibrace byla provedena na základě přesně stanovené otázky a jednotlivých odpovědí v dotazníkovém šetření.

Principy sociálního podnikání zavedli a formalizovali až v souvislosti s podáním žádosti do OP LZZ a/nebo IOP / - 0,0

Principy sociálního podnikání měli zavedeny a dodržovali již dříve, nicméně nebyly formalizovány v písemné formě – 0,5

Principy sociálního podnikání dodržovali a měli formálně zakotveny v základní listině již před podáním žádosti do OPLZZ/IOP – 1,0

Sběr dat

Pro řešení tohoto úkolu využil projektový tým následující zdroje dat:

- data z monitorovacího systému Monit7+;
- data z Českého statistického úřadu;
- V dalším kroku proběhl sběr dat, který byl uskutečněn prostřednictvím dotazníkového šetření na úrovni KP. Obecným problémem je nízký počet ukončených projektů, nicméně QCA analýza může pracovat i s omezeným vzorkem respondentů. Dotazníkové šetření probíhalo od 23. 9. 2013 do 12. 10. 2013 a bylo osloveno 135 respondentů. Návratnost byla 40 dotazníků (29,6 %), z nichž ukončenou realizaci projektu mělo 17 respondentů.

Výsledky QCA analýzy

Na základě stanovených předpokladů byla v rámci dotazníkového šetření sledována závisle proměnná, tj. míra úspěšnosti zaměstnaných CS v rámci SP i po ukončení realizace projektu. Bohužel z celkového počtu 17 odpovědí bylo identifikováno pouze 12, které vykazují stejnou nebo vyšší míru zaměstnanosti znevýhodněných osob jako na konci realizace projektu. Pro kvalitativní komparativní analýzu je tento počet na hraně aplikovatelnosti. Mnohem větší význam má fsQCA v případě inkluzivního podnikání (viz další část evaluace), kde bylo 79 respondentů. V případě sociálního podnikání však je většina projektů stále v realizaci, což bylo zdůrazněno také na pracovním workshopu pro zástupce Řídícího orgánu. Pravdivostní tabulka tedy byla zkonstruována pro všech 17 případů (tj. i neúspěšné „sociální podniky“), protože se může zdát zajímavým tématem také otázka, jaké faktory ovlivnily skutečnost, že sociální podniky neudržely počet zaměstnaných znevýhodněných osob jako na konci realizace projektu. S ohledem na nízký počet případů byly sice provedeny hlavní kroky fsQCA analýzy, ale výsledky nelze považovat za příliš vypovídající z důvodu mnoha nedokončených projektů. Bylo by vhodné proto aplikaci fsQCA analýzy zopakovat v průběhu roku 2015.

Prvním významným krokem je analýza nutných podmínek pro hodnocenou závisle proměnné. V této souvislosti byly nalezeny tři potenciálně nutné podmínky ze všech hodnocených a výše popsanych proměnných. V případě 3 faktorů totiž míra konzistence překračuje hodnotu 0,8 (jako hraniční hodnota je všeobecně přijímána a doporučována hodnota 0,75 – viz Ch. C. Ragin, 2008) Konkrétně se jedná o „množství podpořených osob“ (0,92), dále podmínku měřící „vyspělost regionu“ (0,82) a „právní forma žadatele“ (0,83). Jinými slovy lze konstatovat, že výsledek (tj. udržená míra zaměstnaných znevýhodněných osob v SP) je potenciálně přítomen tehdy, jsou-li přítomny výše uvedené podmínky. V této souvislosti lze tedy vyslovit předpoklad, že pro úspěšné sociální podniky, kterým se daří udržet zaměstnanost znevýhodněných osob i po ukončení realizace projektu, je typická poloha ve vyspělejší regionu, právní forma společnosti s ručením omezeným a tyto projekty také plánovaly již od počátku větší počet podpořených osob.

Nicméně je současně nutné upozornit, že míra pokrytí (coverage) nedosahuje tak vysokých hodnot, jako míra konzistence. Právě proto je možné vidět výše uvedený předpoklad pouze jako vysoce pravděpodobný, ale ne vždy platný (mohou existovat specifika). S ohledem na opravdu nízký počet pozorovaných a empiricky doložených případů jsou jiné případy pravděpodobné. Jinými slovy nižší hodnota míry pokrytí znamená, že existují případy, které vedly ke sledovanému výsledku, ale nejsou pokryty právě kombinací tří výše uvedených podmínek. Detailní tabulky k analýze nutných podmínek jsou uvedeny v technické evaluační zprávě.

Pro doplnění uvedených poznatků byla provedena také asymetrická analýza nutných podmínek tj. analýza podmínek, které nevedly k požadovanému výsledku. To znamená vysvětlení faktorů, které byly nejčastěji přítomny u případů, kdy sociální podnik přiznal nižší míru zaměstnaných osob, než byla na konci realizace projektu. Z výsledků analýzy podmínek pro nepřítomný výsledek je patrné, že nelze stanovit potenciálně nutné podmínky. Žádná podmínka nedosahuje míry konzistence vyšší než 0,75. To je způsobeno zejména nízkým počtem empirickým případů.

V následujícím kroku bylo cílem provést „standard analysis“⁵⁹ dle Ch. C. Ragin (2008) v softwaru fsQCA 2.0. Nicméně s ohledem na množství proměnných a velmi malý počet empiricky evidovaných dokončených projektů sociálních podniků nejsou výsledky analýzy založené na minimalizaci relevantní (resp. výsledky testu vždy ukázaly „chybu“ modelu). Z tohoto důvodu lze považovat za vypovídající již prvotní analýzu podmínek nutných, kdy byly prokázány rozdílné vlivy jednotlivých podmínek. A dále jsou zpracovány kontingenční tabulky (viz technická evaluační zpráva) vybrané proměnné vždy k hodnocenému výsledku. Také tyto výsledky de facto ukazují rozdílné působení podmínky na závisle proměnnou. Především je empiricky prokazatelný vztah mezi úspěšnými sociálními podniky, kterým se daří udržet míru zaměstnanosti znevýhodněných osob a ukazatelem „počtu podpořených osob během projektu“. Ukazuje se, že projekty, které již během realizace projektu měly naplánovaný a následně i dosažený vyšší počet podpořených osob (někdy i více než 10 osob), tak vykazují lepší výsledky z hlediska následné udržitelnosti než projekty, které podpořily nižší počet osob. Dále se také potvrdil vliv externích faktorů, se kterými sociální podniky nemohou nic dělat a musejí se těmto podmínkám přizpůsobit. Jedná se zejména o faktor velikosti obce, kde je projekt realizován a také relativní vyspělost a ekonomickou výkonost regionu. Podobně pozitivní vliv lze nalézt u sociálních podniků, které měly zavedeny principy sociálního podnikání dříve než v souvislosti s počátkem realizace projektu. Na druhou stranu je nezbytné brát tyto výsledky velmi obezřetně, jelikož jsou založeny na velmi malém množství empirických pozorování. Z tohoto důvodu doporučujeme plnohodnotnou analýzu fsQCA provést na přelomu let 2014 a 2015. Výběr podmínek je dle řešitelského týmu vhodně nastaven a prvotní výsledky ukazují na rozdílné působení jednotlivých faktorů, nicméně samotná „strandard analysis“ fsQCA nemohla být relevantně provedena.

Dílčí shrnutí QCA

Po provedení QCA analýzy byly identifikovány celkem tři hlavní předpokládané faktory úspěchu, jejichž kombinace vede k pozitivnímu výsledku, a to

- Právní forma sociálního podniku, kdy úspěšnější se jeví ty podniky, které byly ve formě společnosti s ručením omezeným,
- Poloha v regionu, kdy jako udržitelnější se jeví ty sociální podniky, které působily v ekonomicky vyspělejších regionu, a
- Plánovaný počet podpořených osob, kdy jako trvalejší a udržitelnější se jeví sociální podniky, které od počátku plánovaly zaměstnávat větší počet cílových skupin.

Nicméně je současně nutné upozornit, že míra pokrytí (coverage) nedosahuje tak vysokých hodnot, jako míra konzistence. Právě proto je možné vidět výše uvedený předpoklad pouze jako vysoce pravděpodobný, ale ne vždy platný (mohou existovat specifika). Provedená QCA analýza rovněž ukázala, že nelze jednoznačně stanovit podmínku, která nevedla k požadovanému výsledku. Stejně tak nelze stanovit potenciálně nutné podmínky pro dosažení pozitivního výsledku.

Část B) Případové studie

V rámci řešení této evaluační otázky bylo úkolem evaluátora prostřednictvím zpracování 8 případových studií u dokončených projektů podpořených z hodnocených výzev identifikovat hlavní faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů. Výběr projektů byl proveden ve spolupráci se zadavatelem a koordinovaně s paralelním projektem realizovaným společností 3P, kde jsou rovněž prováděny případové studie sociálních podniků. V úvahu byly přitom vzaty i případové studie sociálních podniků již realizované a zveřejněné na ESF fóru.

Vybrané projekty byly zvoleny tak, aby 4 sociální podniky obdržely podporu kombinovaně z IOP i OP LZZ, dále pak 2 podniky podpořené pouze z IOP a 2 pouze z OP LZZ. Přehled vybraných projektů je

⁵⁹ Podstatou *Standard Analysis* dle Ragin (2008) vyhodnocení 3 variant řešení, která tyto řádky do minimalizace započítávají v různém rozsahu a jsou si vzájemně podmnožinami. Jedná se o konzervativní výpočet, „maximalistický“ výpočet a tzv. „intermediate“ výpočet, kde jsou započítány i hodnoty bez empirické evidence.

uveden v tabulce níže. V původním výběru figurovala sociální firma SOFIRA Kadaň, s.r.o., která však po skončení podpory z IOP a OP LZZ zkrachovala a ukončila svoji činnost. Kontaktní osobu k tomuto projektu se nepodařilo kontaktovat, takže nakonec musel být tento sociální projekt pro potřeby zpracování případových studií nahrazen jinou společností.

Hlavním cílem zadání bylo prostřednictvím zpracování 8 případových studií sociálních podniků identifikovat faktory, které vedou k pozitivním výsledkům podpory a udržitelnosti sociálních podniků. Případové studie jsou uvedeny v plném rozsahu v příloze. Na tomto místě jsou uvedeny hlavní zjištění a syntetizující závěry.

- Prakticky všechny zkoumané sociální podniky jsou integračního charakteru s cílem trvalého zaměstnání znevýhodněných osob. To je dáno zejména charakterem výzev a jejich chápáním žadateli.
- Většina firem, zejména těch, které zaměstnávají osoby se zdravotním postižením, spolupracuje s místními úřady práce a využívá příspěvků na zaměstnávání OZP.
- Sociální podniky splňují většinu indikátorů navržených k identifikaci sociálních podniků sítě TESSEA, nicméně nikdy nesplňují všechny. Jde zejména o indikátor 1 b) účast zaměstnanců a členů na strategickém směřování podniku, kdy tento indikátor je vždy naplňován pouze informováním zaměstnanců o plánech podniku, případně možností projevit svůj názor. Za participaci na strategickém směřování podniku to však považovat nelze. Druhým indikátorem, který není pravidelně naplňován, je indikátor 2 c) nezávislost v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích a zřizovateli. Management zkoumaných podniků byl výhradně složen právě z vlastníků / zakladatelů firem, což je s ohledem na fakt, že se jedná o malé podniky, logické. Ostatní indikátory jsou alespoň částečně naplňovány většinou sociálních podniků.⁶⁰

Z realizovaných případových studií se vymyká projekt Minitechnické služby, jehož realizátorem byl Kamil Kubíček. Tento projekt je specifický tím, že se jedná o podporu zahájení podnikání OSVČ, která funguje na principech sociální ekonomiky.

Faktory úspěchu

Na základě zpracovaných případových studií a desk research dalších informací o sociálních podnicích byly identifikovány faktory, které vedou k požadovaným výsledkům a naplňování principů sociálního podnikání. Jednotlivé faktory byly rozděleny podle toho, k jakým výsledkům vedly.

Sociální oblast

Zde byla pozornost soustředěna na identifikaci faktorů, které se jeví jako důležité pro práci s cílovou skupinou. Identifikovány byly zejména:

- Dlouhodobé předchozí zkušenosti s cílovou skupinou. Ukazuje se, že zaměstnavatelé, kteří mají předchozí zkušenosti s prací s cílovou skupinou, jsou schopni lépe porozumět jejím specifikům a odhadnout její možnosti, což ve výsledku vede k udržitelné práci s ní.
- Správná volba cílové skupiny. I bez předchozí zkušenosti s cílovou skupinou se jako významný faktor úspěchu jeví správná volba cílové skupiny s ohledem na charakter činnosti.

Ekonomická oblast

Do ekonomické oblasti řadíme faktory vztahující se k ekonomicky samostatnému a udržitelnému podnikání a provozování sociálního podniku. Faktory, které významně ovlivňují ekonomickou stabilitu a udržitelnost projektů byly identifikovány tyto:

- Dobrý podnikatelský záměr – tímto faktorem je myšlen dobrý nápad, který má šanci uspět na

⁶⁰ Otázkou je, zda by tato kritéria (indikátory) SP měla být do sady indikátorů vůbec zahrnuta. SP jsou podnikatelské subjekty, které jsou ve většině případů řízeny samotnými majiteli – zakladateli.

trhu v kombinaci s kvalitně a realisticky zpracovaným podnikatelským plánem. Právě realistický podnikatelský plán alespoň v rozsahu, v jakém byl požadován k žádosti o dotaci, je klíčovým pro posouzení reálného záměru.

- Odběratelé jsou dalším faktorem úspěch sociálního podniku. Studie ukázaly, že tam, kde měl sociální podnik dobře navržené a ošetřené odběratelské vztahy, docházelo většinou k dalšímu rozvoji firmy.
- Získání dotace. Pro založení sociálního podniku bylo významné získání dotace z IOP a/nebo OP LZZ, jak dosvědčuje i dotazníkové šetření mezi žadateli a konečnými příjemci.

Místní rozměr

Faktory podmiňující významnější rozvoj místního rozměru byly identifikovány následující:

- Charakter činnosti. Spolupráce s místními organizacemi a příslušnou obcí do značné míry závisí na charakteru činnosti, kterou podnik vykonává, neboť nejvýznamnější spolupráce byla identifikována prostřednictvím drobných zakázek na místní úrovni.
- Využití místních surovin a zdrojů pro podnikatelskou činnost.

Environmentální rozměr

Pro environmentální rozměr se nepodařilo jednoznačně identifikovat žádné faktory úspěchu, neboť realizátoři tento rozměr v dostupných materiálech buď neakcentovali, nebo nebyli schopni posoudit a zaměřovali jej s ekologicky šetrným jednáním (rozhovory).

Závěry

Cílem evaluačního úkolu bylo na základě kvalitativního výzkumu prostřednictvím QCA analýza a případových studií identifikovat hlavní faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů.

QCA

Po provedení QCA analýzy na 17 vybraných sociálních podnicích, z nichž za úspěšně udržené lze považovat 12, byly identifikovány celkem tři hlavní předpokládané faktory úspěchu, jejichž kombinace vede k pozitivnímu výsledku, a to

- Právní forma sociálního podniku, kdy úspěšnější se jeví ty podniky, které byly ve formě společnosti s ručením omezeným,
- Poloha v regionu, kdy jako udržitelnější se jeví ty sociální podniky, které působily v ekonomicky vyspělejší regionu, a
- Plánovaný počet podpořených osob, kdy jako trvalejší a udržitelnější se jeví sociální podniky, které od počátku plánovaly zaměstnávat větší počet cílových skupin.

Nicméně je současně nutné upozornit, že míra pokrytí (coverage) nedosahuje tak vysokých hodnot, jako míra konzistence. Právě proto je možné vidět výše uvedený předpoklad pouze jako vysoce pravděpodobný, ale ne vždy platný (mohou existovat specifika). S ohledem na opravdu nízký počet pozorovaných a empiricky doložených případů jsou jiné případy pravděpodobné. Jinými slovy nižší hodnota míry pokrytí znamená, že existují případy, které vedly ke sledovanému výsledku, ale nejsou pokryty právě kombinací tří výše uvedených podmínek.

Provedená QCA analýza rovněž ukázala, že nelze jednoznačně stanovit podmínku, která nevedla k požadovanému výsledku. Stejně tak nelze stanovit potenciálně nutné podmínky pro dosažení pozitivního výsledku.

Kvalitativní výzkum

Pro úspěšné fungování sociálního podniku i po skončení podpory z veřejných prostředků se v rámci kvalitativního výzkumu jako nejzásadnější projeví následující faktory:

- Kvalitní podnikatelský záměr, tj. zejména dobře zkalkulovaný a prověřený nápad,
- Zajištěné dodavatelsko-odběratelské vztahy, tj. zejména zajištěná poptávka po sužbách a výrobcích sociálního podniku, a
- Dlouhodobé předchozí zkušenosti s cílovou skupinou.

Ostatní faktory identifikované v kvalitativní analýze mohou určitým způsobem přispět lepšímu naplňování principů sociálního podnikání, nicméně na udržitelnost aktivit a celkovou úspěšnost fungování sociálního podniku nemají zásadní vliv.

V principu tak lze za faktory úspěchu považovat faktory ekonomické či podnikatelské, což je klíčové i u běžných podniků, a zkušenosti s cílovou skupinou.

Doporučení

S ohledem na nižší průkaznost výsledků šetření jak v části A tak i B by formulace jakýchkoli doporučení mohla být zavádějící.

Tab. č. 18: Výběr projektů pro případové studie a kvalitativní výzkum

Registrační číslo OPLZZ	Registrační číslo IOP	Žadatel	Název projektu	Cílová skupina	Počet podpoř. osob	Datum ukončení
CZ.1.04/3.1.06/30.00010	CZ.1.06/3.1.02/01.06080	Active Colour s.r.o.	Rozšíření sociálního podnikání firmy Active Colour s.r.o. - Mokrá lakovna	Zdravotně postižení	3	30. 4. 2012 31. 7. 2010
CZ.1.04/3.1.06/30.00078		MOŽNOSTI TU JSOU o.p.s.	Second hand SECOND HELP	Zdravotně postižení	29	30. 6. 2012
CZ.1.04/3.1.06/30.00091		Institut pro památky a kulturu, o.p.s.	Internetový portál PRO památky.info - mezioborový projekt v oblasti památkové péče se zaměřením na vytvoření pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením	Zdravotně postižení	3	31. 12. 2011
CZ.1.04/3.1.06/30.00169	CZ.1.06/3.1.02/01.07596	PONTES Písek, s.r.o.	Integrační kavárna Pontes	Zdravotně postižení	6	30. 4. 2014 31. 7. 2011
CZ.1.04/3.1.06/30.00220	CZ.1.06/3.1.02/08.07973	Kamil Kubíček	Minitechnické služby	Zdravotně postižení	1	31. 3. 2014 31. 7. 2012
CZ.1.04/3.1.06/30.00128	CZ.1.06/3.1.02/01.07110	VS Rychleby s.r.o.	Zpracování ovoce a bylin ve Velké Kraši	Etnické menšiny	5	31. 5. 2013 31. 8. 2012
	CZ.1.06/3.1.02/01.06083	Ing. Štych David	Závod na výrobu biopaliv	Zdravotně postižení	4	30. 11. 2010
	CZ.1.06/3.1.02/01.06097	INLOBO s.r.o.	Rovné příležitosti pro znevýhodněné	Zdravotně postižení	2	31. 10. 2010

Zdroj: Monit7+

4.1.7 EQ 2.1.7: Jaká je (předpokládaná) udržitelnost podpořených projektů a jejich výsledků po ukončení financování z OPLZZ a jaké jsou faktory udržitelnosti? Jaké jsou (předpokládané) zdroje financování sociálně-podnikatelských projektů po ukončení financování z OPLZZ a IOP?

Úvod

Při hodnocení udržitelnosti projektů po skončení podpory bylo využito primárně vyhodnocení dotazníkového šetření, které proběhlo mezi příjemci, dále pak informace z kvalitativního výzkumu a desk research veřejně dostupných informací, převážně z internetu a portálu www.justice.cz.

Hlavní zjištění

Udržitelnost

Udržitelnost projektů je klíčová pro hodnocení efektivnosti podpory z OP LZZ a IOP. V rámci dotazníkového šetření byly proto v souvislosti s udržitelností projektů respondentům z řad realizátorů položeny 4 otázky.

Na otázku, zda po skončení podpory z OP LZZ/IOP plánují realizátoři udržet aktivity ve stejném rozsahu jako v době projektu, odpovědělo kladně 43 % ze 61 respondentů. 30 % respondentů dokonce plánuje rozsah aktivit rozšiřovat. Zhruba čtvrtina (23 %) podpořených podniků však bez dalších dotací plánuje rozsah aktivit snižovat v rozsahu 15- 90 %, nejčastěji však snížení aktivit a tudíž i zaměstnanosti plánují tyto podniky o cca 50 – 60 %. Tři respondenti (5 %) dokonce odpovědělo, že bez dotací budou nuceni činnost sociálního podniku ukončit.

U projektů, které již ukončily svoji realizaci, uvedli respondenti většinou drobné snížení počtu zaměstnaných cílových skupin. Snížení počtu zaměstnaných CS se většinou pohybuje v rozmezí od 20 do 50 %. Na druhou stranu se mezi respondenty našly i podniky, které udržely počet zaměstnaných osob z cílových skupin, ba naopak dokonce navýšily jejich počet. Navýšení uvedli 3 a udržení počtu také 3 z celkem 25 respondentů, jejichž projekty již byly ukončeny.

Druhým zdrojem dat pro posouzení udržitelnosti je doplňkové šetření aktuálního (únor 2014) stavu sociálních podniků, které již ukončily projekty financované z výzvy 30 OP LZZ. Šetření bylo prováděno formou desk research zejména internetových stránek podniků, které již své projekty ukončily. Toto šetření považujeme spíše za podpůrné, přesto však schopné určitý obrázek o udržitelnosti a aktuálním stavu projektů poskytnout. V rámci šetření jsme se soustředili na webové stránky sociálních podniků, kdy jsme zjišťovali, zda jsou tyto webové stránky aktuální, více než rok neaktualizované, případně vůbec neexistují. Šetření vzhledem k tomu, že má spíše podpůrnou povahu, neboť neexistence webových stránek ještě neznamená, že podnik nefunguje, bylo provedeno na dokončených projektech OP LZZ výzvy 30.

Z celkem 32 dokončených projektů sociálních podniků je funkčních, respektive má funkční a aktuální webové stránky celkem 22 sociálních firem. 5 sociálních firem má sice webové stránky, většinou však s minimem informací a minimálně jeden rok neaktualizované. U dalších 5 sociálních firem se nepodařilo webové stránky vůbec dohledat, případně jsou nefunkční.

Jak již bylo uvedeno, nelze toto spíše podpůrné šetření považovat za zcela průkazné, nicméně indikuje to, že zhruba jedna třetina projektů má po skončení existenční potíže, případně již ukončila svoji činnost. Toto indikativní došetření lze považovat za non-response bias k výše vyhodnocenému dotazníkovému šetření, kde lze předpokládat, že dotazník zodpověděli respondenti pouze z fungujících sociálních podniků. Tento výsledek, tj. cca jedna třetina sociálních podniků s existenčními potížemi byl navíc podpořen pracovníky MPSV při workshopu k závěrům evaluace dne 22. 1. 2014.

Šetření mezi projektovými manažery předmětných výzev pak ukázalo v podstatě totožný výsledek, kdy na základě znalosti jednotlivých projektů všichni projektoví manažeři, kteří vyplnili dotazník, uvedli, že některé podpořené sociální podniky přestanou po ukončení projektu fungovat.

Podobné výsledky ukazuje i náhodný vzorek 17 sociálních podniků, které byly vybrány pro QCA analýzu řešenou v předchozí otázce. Z těchto 17 podpořených podniků jich 5, tedy zhruba třicet procent, neudrželo činnost v takovém rozsahu, jako v době projektu.

Faktory udržitelnosti

Faktory udržitelnosti fungování sociálních podniků byly řešeny v předchozí evaluační otázce, zde jsou pouze shrnuty výsledky, kdy za faktory úspěchu lze považovat:

- Kvalitní podnikatelský záměr, tj. zejména dobře z kalkulovaný a prověřený nápad,
- Zajištěné dodavatelsko-odběratelské vztahy, tj. zejména zajištěná poptávka po sužbách a výrobcích sociálního podniku, a
- Dlouhodobé předchozí zkušenosti s cílovou skupinou.
- Poloha ve vyspělejší regionu.

Zdroje financování

Z hlediska financování bylo zjišťováno jednak to, zda by realizátoři projekt na vytvoření sociálního podniku realizovali bez získání dotace, a následně pak i z jakých zdrojů předpokládají realizátoři činnost podniku nadále financovat po skončení projektu.

Pouze 5 % respondentů odpovědělo, že by projekt realizovali ve stejném rozsahu i bez získání dotace. Téměř tři čtvrtiny respondentů (73 %) by bez získání dotace projekt vůbec nerealizovalo, 22 % by jej pak realizovalo v menším rozsahu. Odpovědi na tyto dvě otázky tak naznačují, že podpora vzniku a rozšíření sociálních podniků z OP LZZ/IOP pomáhá nastartovat podnikatelskou činnosti sociálních podniků, z nichž by tři čtvrtiny nikdy nevznikly.

Na otázku, jak bude zajištěno financování aktivit po skončení projektu, odpovědělo celkem 69 respondentů, z nichž největší část – 46 % - se přiklonila k financování aktivit kombinací příjmů z podnikatelské činnosti a dotací. Velmi těsně následovala skupina 45 % respondentů, kteří hodlají aktivity financovat z podnikatelské činnosti sociálního podniku. Pouze 1 % předpokládá získání dalších dotací a 7 % chce aktivity financovat jinak. V komentářích pak upřesňují další možnosti financování, přičemž se jedná zejména o kombinaci podnikatelské činnosti a spolupráce s ÚP a podnikatelské činnosti a rozpočtu města.

V zásadě tak lze konstatovat, že téměř více než polovina podpořených podniků spoléhá v určitém rozsahu na poskytnutí dalších dotací k udržení podnikatelských aktivit.

Z hlediska typu dotací pak příjemci spoléhají zejména na tři typy dotací:

1. Mzdové příspěvky od úřadů práce. Jde o využití systémového nástroje podpory zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kdy zaměstnavatelům je poskytnut pravidelný příspěvek na zaměstnávání těchto osob.
2. Získání dalších dotací ze strukturálních fondů EU. S ohledem na množství a dostupnost těchto finančních prostředků spoléhají některé sociální podniky na jejich další využití, byť se jedná pouze o jednorázovou a nesystémovou podporu.
3. Dotace od veřejných institucí, např. od kraje nebo obce, ve které sociální podnik působí.

Závěry a doporučení

Výsledky zjišťování udržitelnosti ukázaly, že ve stejném nebo větším rozsahu pokračuje v činnosti zhruba 70 % podpořených sociálních podniků. Zbýlých 30 % po skončení podpory buď snižuje počet zaměstnaných osob z cílových skupin, případně zcela ukončuje svoji činnost.

Hlavními faktory úspěchu se tak ukazují kvalitně promyšlený a zpracovaný podnikatelský záměr a zajištěné dodavatelsko-odběratelské vztahy. Významným faktorem se jeví i předchozí zkušenosti s cílovou skupinou.

Více než polovina podpořených sociálních podniků financuje svoji činnost po skončení dotace částečně z dalších veřejných prostředků. Jde zejména o mzdové příspěvky na zaměstnávání osob se zdravotním postižením, dále pak o dotace ze strukturálních fondů, v menší míře pak o příspěvky od dalších institucí, zejména územněsprávních celků. Pouze necelá polovina z podpořených podniků je schopna udržet podnikání ve stejném rozsahu bez závislosti na dalších veřejných zdrojích.

Doporučení

- Ve výzvách OPZ na podporu sociálního podnikání zaměřit hodnocení zejména na udržitelnost a životaschopnost podniku než na jeho sociální přínos (za předpokladu, že bude splňovat kritéria sociálního podniku).

4.1.8 Syntetizující závěry a doporučení k úkolu 2.1

Závěry

Výzvy 1 a 8 IOP a 30 OP LZZ byly vypsány na podporu zakládání a rozvoje sociálních podniků. Jednalo se o grantovou selektivní podporu podnikatelských záměrů subjektů, které se přihlášily k principům sociálního podnikání, jak je požadovaly uvedené 3 výzvy. Na základě evaluace těchto tří výzev a projektů v rámci nich realizovaných můžeme formulovat následující syntetizující závěry.

- Pro rozvoj sociálního podnikání v České republice by bylo mnohem vhodnější nalézt a legislativně ukotvit systémová řešení a nástroje k podpoře sociálního podnikání, např. dostatečné daňové úlevy, zvýhodnění sociálních podniků při účasti ve veřejných zakázkách (při dosažení stejné kvality a cenové výhodnosti), daňové prázdny, snížení odvodů za znevýhodněné zaměstnance na sociálním a zdravotním pojištění, apod. Došlo by tak k systémové podpoře, která by při splnění určitých podmínek byla nároková pro všechny podniky. Podpora tak, jak byla koncipována v hodnocených výzvách byla nesystémová, selektivní a zvýhodňující vybrané podnikatelské subjekty oproti jiným.
- Analýza projektů ukázala, že většina žadatelů využívala dotaci ke snížení nákladů, nikoli ke zvýšení produktivity. Další podpora by tedy měla být koncipována právě na zvýšení produktivity podniků, aby dosahovaly vyšší přidané hodnoty, což je klíčový faktor udržitelnosti a přežití. Jako možné příklady se nabízí například podpora nákupu nových technologií, díky kterým může být zaměstnána cílová skupina znevýhodněných osob.
- Studium projektů rovněž ukázalo, že se v drtivé většině případů jedná o klasické podnikatelské subjekty, které se pouze přihlášily k plnění určitých kritérií a principů, které v případě, že nebyly kvantifikované, žadatelé často nepřesně chápali (např. typicky zaměňovali environmentální princip s ekologickým chováním ve firmě). Důležitým závěrem tak je, že jde (nebo by mělo jít) primárně o podnikatelské subjekty, které fungují na konkurenčním trhu. Lze zvážit i spojení podpory sociálních podniků s běžnými podniky, pouze např. zavést 5 – 10 bodové zvýhodnění žádosti v případě, že se podnik přihlásí k principům sociálního podnikání a bude je dodržovat.
- Podpořené podnikatelské záměry vykazovaly problematickou udržitelnost po skončení financování z dotací. Z výzkumu vyplývá, že existenční problémy po skončení projektu má zhruba jedna třetina sociálních podniků. Z dotazníkového šetření i rozhovorů se ukazuje, že hodnocení projektů velmi silně akcentovalo sociální kritéria nad kritérii podnikatelskými. Lze odhadovat, že tak byly podporovány sice sociálně dobře vypadající, avšak nepřiliš životaschopné projekty (viz třetina problematických). Přitom fungující sociální podnik s nižší sociální přidanou hodnotou má jistě větší přínos pro společnost než podnik nefungující. Při

hodnocení by proto měl být převažující faktor podnikatelské kvality projektu a důraz na zvýšení samostatnosti sociálních podniků. K eliminaci počtu žadatelů, kteří chtějí „jenom peníze“, by mělo přispět zavedení spolufinancování i v projektech financovaných z OP LZZ (OPZ). Současně by k oddělení kvalitních záměrů přispěla i povinná udržitelnost aktivit po skončení projektu, a to minimálně v délce 2 let, ideálně však 3 roky.

Doporučení

- Podpořit realizaci systémového projektu, jehož cílem bude navrhnout legislativní systémové nástroje pro podporu sociálního podnikání v ČR a předložit je ke schválení do legislativy ČR tak, aby mohlo být sociální podnikání co nejdříve podporováno systémově a mohly být zcela zrušeny selektivní a nesystémové grantové podpory typu výzev 1, 8 a 30.
- V případě, že v rámci nového Operačního programu zaměstnanost, kde je zahrnuta podpora sociální ekonomiky, bude i nadále realizována formou grantů, jako tomu bylo u výzev hodnocených v úkolu 2.1, uvádíme následující doporučení:

Spolufinancování

- *Zavést povinné spolufinancování pro všechny projekty v minimální výši 20 %.*

Udržitelnost

- *Zavést povinnou udržitelnost projektu po dobu 3 let od ukončení, a to pod sankcemi.*

Principy a kritéria SP⁶¹

- *Vymezit rozpoznávací principy a kritéria pro všechny typy sociálních podniků a umožnit tak žadatelům výběr mezi různými typy sociálních podniků. Ve výzvě například vymezit:*
 - *Společným kritériem všech sociálních podniků je závazek reinvestice minimálně 51 % zisku do dalšího rozvoje podniku (po dobu udržitelnosti dokladováno finančními výkazy a rozhodnutím řídicích orgánů společnosti o rozdělení zisku). Dále musí podniky splňovat tato kritéria:*
 - *Integrační sociální podniky*
 - *Zaměstnávat minimálně 40 % osob z cílových skupin měřeno úvazky (dokladováno seznamem zaměstnanců a jejich úvazky)*
 - ...
 - *Environmentální SP*
 - *Kritéria definovat podobně jako u integračních SP*
 - ...
 - *Místně zaměřené SP*
 - *Kritéria definovat podobně jako u integračních SP*
 - ...
 - *Žadatel musí splňovat všechna kritéria pro alespoň jeden z výše uvedeného typu SP*

Podporované aktivity

- *Zakládání nových sociálních podniků a nových podnikatelských aktivit*
 - *Úhrada mzdových nákladů pro cílové skupiny do 80 % jejich celkového objemu u integračního typu SP.*
 - *Úhrada 80 % investičních nákladů a nákladů na nákup zařízení a vybavení, které prokazatelně budou sloužit pro dosahování veřejně prospěšného cíle*
 - *Úhrada vzdělávání pro zaměstnance (100 % objemu nákladů)*
 - *Přímá podpora cílovým skupinám (zejména cestovné) do 100 % skutečných výdajů*
 - *Marketing sociálního podniku (podmínkou je akcentování sociálního principu)*

⁶¹ V případě principů a kritérií pro jednotlivé typy sociálních podniků nejde o návrh konkrétních hodnot, ale ukázkou formy, jak by měly být principy a kritéria formulovány, aby byly pro žadatele srozumitelnější.

100 % výdajů, ale maximálně do 10 % celkových veřejných výdajů projektu.

- Doporučujeme zvážit zavedení podmíněné dotace formou záruky za bankovní úvěr pro SP s následným převedením na dotaci, a to dle následujícího mechanismu:
 - Žadatel – SP - předloží k posouzení podnikatelský záměr a zjednodušenou žádost
 - Hodnotící komise posoudí tento podnikatelský záměr a zejména splnění kritérií pro zařazení do kategorie sociálních podniků/projektů
 - Při splnění kritérií vystaví zprostředkující subjekt rozhodnutí o poskytnutí záruky 50 % bankovního úvěru
 - Žadatel s tímto příslibem záruky požádá některou komerční banku o úvěr
 - V případě poskytnutí úvěru bankou je podepsána smlouva o záruce a dotaci na 50 % úvěru.
 - Sociální podnik splácí poskytnutý úvěr, přičemž po splacení 50 % úvěru bance a posouzení naplňování veřejně prospěšného cíle se záruka změní na dotaci, ze které je jednorázově uhrazena zbylá polovina úvěru.

Procentuální výše dotace/záruky je k diskusi, stejně jako detaily celého mechanismu. Výhody tohoto způsobu spatřujeme v několika rovinách:

1. Povinnost splacení části úvěru nutí podnikatele myslet opravdu podnikatelsky a pomáhá selektovat schopné podnikatelské záměry.
2. Posouzení kvality podnikatelského záměru a s tím spojené posouzení udržitelnosti a životaschopnosti projektu je přeneseno částečně na komerční banky, které jsou schopny podnikatelskou stránku projektu posoudit mnohem profesionálněji a kompetentněji, než hodnotitelé projektů ESF.
3. Sociální podnikatel tak od začátku nese určité podnikatelské riziko.
4. Zjednodušený monitoring a s ním spojená administrace projektu. Monitoring bude spočívat v dokladování pravidelného splácení úvěru. V době „změny“ záruky na dotaci a doplacení úvěru bude posouzen již pouze přínos sociálního podniku ve formě kontroly dosažení navržených hlavních výstupů a výsledků (např. počet vytvořených pracovních míst pro znevýhodněné, apod.). Odpadne tak průběžné vyplňování a kontrola pracovních výkazů, popisů činností, kopírování dokladů a další zbytečná administrativa spojená s vytvářením monitorovacích zpráv a žádostí o platbu.
5. Dotace bude poskytnuta pouze úspěšným podnikům, neb bude poskytnuta až zpětně po určité době.

4.2 Úkol 2.2 - Proved'te evaluaci projektů mimo výzvu 30 OPLZZ na podporu sociálního podnikání

Úvod do problematiky

Cílem evaluace v úkolu 2.2 bylo dle zadávací dokumentace toto:

Evaluátor identifikuje všechny podpořené projekty OP LZZ v oblastech podpory 2.1, 3.3, 3.4 a 5.1 zaměřené na podpůrné služby a rozvojové aktivity ve prospěch sociálního podnikání a vyhodnotí, nakolik podpora z OP LZZ pokryla relevantní potřeby v oblasti sociálního podnikání (identifikované v rámci úkolu 1), a to i v kontextu realizovaných služeb a aktivit financovaných z jiných zdrojů, než je OP LZZ a IOP.

Data a informace získané v rámci vyhodnocení těchto projektů budou (vedle výzkumu u subjektů, které nebyly podpořeny OP LZZ a IOP) využity pro zpracování části úkolu 1 týkající se zmapování služeb pro sociální podniky. V rámci řešení této otázky bude mimo jiné zhodnocena vhodnost tohoto

způsobu podpory služeb8 a dalších aktivit (síťování, sdílení zkušeností, zvýšení informovanosti a povědomí o SP, vývoj nových modelů sociálního podnikání, evaluace/měření SP ad.) pro rozvoj SP.

Jednotlivé projekty, které jsou zaměřeny na sociální podnikání, ať již že mají charakter sociálního podnikání nebo že se zaměřují na podporu a rozvoj této oblasti, byly identifikovány již v úvodní části řešení evaluační zakázky. S ohledem na počet projektů realizovaných v rámci OP LZZ bylo využito kontextového vyhledávání klíčových slov v anotacích a názvech projektů. Tyto projekty byly následně expertně posouzeny a v případě relevance zahrnuty do výběru projektů se vztahem k sociálnímu podnikání.

Následující analýza bude v souladu se zadáním evaluace zahrnovat identifikaci jednotlivých aktivit, které v projektech probíhají a jsou zaměřeny na podporu a rozvoj sociálního podnikání. Dále byla v souladu s návrhem ve vstupní zprávě provedena identifikace subjektů a cílových skupin, na které se tyto projekty zaměřují. Pro následnou agregaci a seskupení dat bylo nutné vycházet z přehledu jednotlivých aktivit, na které se projekt soustředil.

4.2.1 EQ 2.2.1: Jaké projekty na podporu a rozvoj sociálního podnikání jsou realizovány v OPLZZ?

Hlavní zjištění

V rámci provedeného desk research bylo identifikováno celkem 39 projektů, mimo výzvu 30, které mají určitý vztah k podpoře a rozvoji sociálního podnikání v České republice. Krátká charakteristika těchto projektů je uvedena v technické zprávě.

Identifikované projekty OP LZZ mimo výzvu 30, které jsou nějakým způsobem zaměřeny na podporu sociálního podnikání, lze rozdělit do dvou základních kategorií.

1. Projekty integračního a realizačního charakteru, které do určité míry kopírují projekty výzvy 30 OP LZZ a jsou primárně zaměřeny na integraci cílových skupin (vzdělávání a zaměstnávání) na trh práce. Projektů z této kategorie bylo celkem 26 z 39 identifikovaných. Tyto projekty se soustřeďují na dvě hlavní aktivity, kterými jsou:
 - Vzdelávání a poradenství pro cílové skupiny. V tomto případě se jedná zejména o projekty realizované v rámci prioritní osy 2 a 3 OP LZZ.
 - Zaměstnávání osob sociálně znevýhodněných, a to jak trvalé zaměstnávání, tak dočasné po dobu realizace projektu.
2. Projekty zaměřené na systémovou podporu sociálního podnikání, přenosy dobré praxe ze zahraničí, vyvíjení metodik a nástrojů cílených na podporu, rozvoj a udržení sociálního podnikání v ČR. Projektů z této kategorie bylo identifikováno v rámci desk research celkem 13, přičemž převážná většina z nich je realizována v rámci 5. Prioritní osy OP LZZ Mezinárodní spolupráce (celkem 10 z identifikovaných projektů). Zbylé tři projekty zaměřené na systémovou podporu sociálního podnikání jsou realizovány v rámci oblastí podpory 2.1, 3.1 a 3.2. Skupina realizátorů systémových projektů z druhé skupiny je velmi různorodá. Najdeme zde realizátory z řad ústřední státní správy (MPSV ČR, Úřad vlády ČR, Úřad práce Most), územně samosprávné celky (statutární město Karviná), či neziskové organizace (o.p.s., občanské sdružení, Svaz českých a moravských výrobních družstev, družstvo).

Závěry a doporučení

Na základě provedené analýzy lze konstatovat, že i mimo výzvu 30 OP LZZ se vyskytují projekty, které podporují sociální podnikání. Projektů na podporu sociálního podnikání jinou, než je přímá práce s cílovými skupinami (vzdělávání a zaměstnávání), bylo identifikováno celkem 13, z nichž většina je realizována v rámci prioritní osy 5 – Mezinárodní spolupráce.

Doporučení

- Koordinovat projekty systémového charakteru tak, aby se činnosti a výstupy nedublovaly z hlediska věcného, ale naopak doplňovaly. Jde o to, aby byly podporovány projekty, které budou řešit ideálně všechny příčiny hlavního problému sociálního podnikání v ČR, jak byly identifikovány v úkolu 1.

4.2.2 EQ 2.2.2: Jaké aktivity jsou realizovány a v jakém rozsahu v projektech OPLZZ na rozvoj sociálního podnikání?

Úvod

U projektů na podporu sociálního podnikání identifikovaných v rámci předchozí evaluační otázky byla provedena hloubková obsahová analýza informací z projektových žádostí a dalších informací z Monit7+ s cílem zjistit, jaké konkrétní aktivity jsou v projektech realizovány a na koho/co jsou zaměřeny. S ohledem na to, že 26 projektů z první kategorie (viz předchozí EQ) víceméně kopíruje integrační a vzdělávací aktivity podporované ve výzvě 30, jsou zde obsahové analýze podrobeny projekty z druhé kategorie (13 projektů), které se zaměřují na podporu sociálního podnikání a sociálních podniků.

V první fázi řešení této evaluační otázky byly z informačního systému Monit7+ zajištěny kompletní návrhy projektů. U těchto návrhů bylo následně provedeno hloubkové expertní posouzení, které mělo za cíl identifikovat hlavní aktivity těchto projektů. Z návrhů projektů bylo zjišťováno, na jaké aktivity se projekt soustřeďuje. Šlo o posouzení nikoli všech aktivit projektu, ale pouze aktivit, které se nějakým způsobem dotýkají problematiky sociálního podnikání, neboť ne všechny identifikované projekty byly zaměřeny výhradně na podporu sociálního podnikání.

Na základě takto získaných informací bylo provedeno expertní hodnocení konkrétního projektu z hlediska jeho přínosu k problematice sociálního podnikání. Zejména bylo posuzováno, jakého typu jsou dané aktivity, tj. zda jsou systémového charakteru, osvětového nebo jen podpůrného. Současně bylo posuzováno, zda jde o projekt lokálního charakteru nebo projekt s celostátním či dokonce mezinárodním dosahem.

Hlavní zjištění

Výsledek obsahové analýzy je pro každý projekt uveden v technické zprávě. Celkem byly identifikovány dvě hlavní skupiny aktivit na podporu sociálního podnikání.

Aktivity systémového charakteru

Do této skupiny aktivit řadíme zejména aktivity směřující k vytvoření prostředí pro posílení a rozvoj sociálního podnikání v České republice. Aktivity identifikované v projektech se zaměřovaly zejména na analýzu současného stavu sociálního podnikání, analýzu podmínek pro vytváření sociálních podniků. Dále do této skupiny aktivit řadíme takové, které směřují k nalezení a ukotvení definice a legislativních podmínek pro sociální podnikání v ČR. V některých projektech již byly vytvářeny konkrétní strategie a plány na vytváření sociálních podniků, ať již plošně nebo na regionální úrovni. Za speciální aktivitu, kterou zahrnujeme do této skupiny, lze považovat vytváření mezinárodních, národních či regionálních sítí odborníků a institucí zabývajících se dalším rozvojem sociální ekonomiky.

Aktivity systémového charakteru lze považovat za velmi přínosné pro další rozvoj a zejména pak legislativní ukotvení sociálního podnikání a sociálních firem v České republice. Na druhou stranu ukázala analýza realizovaných projektů na určitou roztržitost a nekoordinovanost těchto aktivit. V několika projektech tak byla například vytvářena metodika zakládání sociálního podniku. Otázkou je, zda by nebylo vhodnější a efektivnější soustředit podobné duplicitní aktivity a nevytvářet stejné

věci několikrát.

Aktivity informačního a vzdělávacího charakteru

Druhou souhrnnou skupinou aktivit, které se vyskytují v identifikovaných projektech, jsou aktivity zaměřené na vzdělávání v oblasti sociálního podnikání a na informačně osvětové aktivity. V rámci projektů jsou tak vytvářeny například vzdělávací kurzy pro potenciální sociální podnikatele, informační brožury, workshopy a konference, případně sítě potenciálních sociálních podnikatelů s cílem přiblížit jim myšlenku sociální ekonomiky. Zvláštní podpůrnou aktivitou je pak zřizování sítě regionálních center pro sociální podnikání případně sítě poradců pro sociální podnikání.

Tento typ osvětových aktivit lze považovat za vhodnou podporu šíření myšlenky sociálního podnikání v ČR.

Rozsah aktivit

Rozsah jednotlivých aktivit zaměřených na sociální podnikání v identifikovaných projektech je uveden jako procentuální odhad v tabulce níže. Téměř všechny identifikované projekty byly přímo zaměřeny na sociální podnikání, proto rozsah aktivit věnujících se SP je většinou 100 %. Pouze u dvou projektů zaměřených na řešení romských lokalit je vztah k sociálnímu podnikání pouze dílčí. V těchto projektech je sociální podnikání řešeno jako jedna z možností řešení jedné dílčí problematiky této cílové skupiny, a to její nezaměstnanosti. Jeden z identifikovaných projektů pak využívá rozvoj sociálního podnikání jako nástroj, avšak principiálně řeší otázku jinou, a to vysídlování venkovských oblastí.

Závěry

Závěr lze formulovat v tom smyslu, že v projektech mimo výzvu 30 OP LZZ (primárně v rámci prioritní osy 5 – Mezinárodní spolupráce) jsou realizovány dva základní okruhy aktivit na podporu sociálního podnikání v České republice. Jedná se o tyto aktivity:

- aktivity systémového charakteru (např. vytváření prostředí pro rozvoj SP, provádění analýz prostředí, vytváření strategií pro rozvoj sociální ekonomiky, vytváření národních i mezinárodních sítí)
- aktivity informačně vzdělávacího charakteru (např. vzdělávání, vydávání publikací, organizace workshopů a konferencí, apod.)

Většina projektů, které se zaměřují na sociální podnikání, se této problematice věnuje ze sta procent. Ve třech projektech je problematika sociálních podniků a sociální ekonomiky využívána jako jeden z dílčích nástrojů řešení jiných problémů.

Doporučení

- Nadále podporovat systémové projekty, zejména takové, které povedou k navržení legislativního prostředí vhodného pro rozvoj SP a zavedení systémové podpory SP.
- U vzdělávacích projektů na podporu SP akcentovat ty, které povedou k rozvoji podnikatelských a ekonomických znalostí a dovedností. (S ohledem na velmi nízkou kvalitu podnikatelských záměrů ve výzvě 30, kde bylo podpořeno jen cca 12 % předložených žádostí, a vzhledem k relativně velkému procentu sociálních podniků, které se potýkají s existenčními potížemi po skončení dotací.)

4.2.3 EQ 2.2.3: Do jaké míry tyto projekty řeší potřeby v oblasti sociálního podnikání?

Úvod

U této evaluační otázky byla provedena analýza na projektech, které byly vytipovány v rámci evaluačního úkolu 2.2.1. Z těchto projektů byla analýza dále zúžena na projekty systémového

charakteru, neboť druhá skupina projektů v podstatě kopírovala zaměření projektů výzvy 30, tedy projekty, jejichž hlavním cílem bylo zaměstnávání osob se znevýhodněním. Celkem se jednalo o 13 projektů, jejichž přehled je uveden níže v tabulce.

K řešení bylo využito informací z IS Monit7+, informace od zadavatele a výstupy z úkolu 1 této evaluace. Zjištěné informace pak byly analyzovány, seříděny a expertně posouzeny.

Tab. č. 19: Projekty na podporu SP

Č.	Reg. č. projektu	Název projektu	Realizátor	Rozpočet v Kč ⁶²	Rozsah ⁶³	Aktivity na SP
Systémové projekty						
1	CZ.1.04/3.1.0 0/04.00011	Podpora sociálního podnikání v České republice	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR	5 508 050,00 100 %	N	Vytvoření sítě 10 lokálních konzultantů z okruhu úspěšných sociálních podnikatelů, kteří budou poskytovat informace a zkušenosti z provozování sociálního podniku. Vytvoření sítě expertů/koučů, kteří budou sociálním podnikatelům poskytovat nadstavbové služby (např. poradenství v práci s CS), kterou nebudou schopni nabídnout lokální konzultanti. Aktivita Koncepční uchopení tématu je směřována k diskusi a identifikaci koncepčních znaků a incentive pro sociální podnikání. V rámci projektu budou umožněny stáže v sociálních podnicích za účelem přenosu informací o fungování sociálních podniků.
2	CZ.1.04/5.1.0 1/12.00021	Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky	Nová ekonomika, o.p.s.	9 899 20,00 100 %	M	Podpora rozvoje sociálního podnikání vytvořením modelu sociální ekonomiky v ČR, informování o problematice. Komunikace s tvůrci politik a jejich ovlivňování směrem k zavedení koncepce SE. Ustavení tematické sítě pro sociální ekonomiku. Spolupráce se zahraničními partnery na tvorbě modelu SE v ČR.
3	CZ.1.04/5.1.0 1/77.00210	TESSEA získává mezinárodní zkušenosti	P3 - People, Planet, Profit, o.p.s.	5 026 499,16 100 %	N	Vytvoření legislativního návrhu integračních sociálních podniků, přenos a sdílení know how v oblasti sociálního podnikání, osvěta a informování o problematice.
4	CZ.1.04/5.1.0 1/77.00211	Inovativní prosazování sociálního podnikání	P3 - People, Planet, Profit, o.p.s.	7 698 616,08 100 %	M	Informační a publikační aktivity směřující k propagaci sociálního podnikání v ČR včetně příkladů dobré praxe ze zahraničí. Vytvoření sítě regionálních ambasadorů (proadců) pro zakládání sociálních podniků.
5	CZ.1.04/3.2.0	Podpora sociálního	ÚŘAD VLÁDY	44 850	N	Zpracování analýz ve vybraných městech s vyloučenými romskými

⁶² Vedle celkové výše rozpočtu projektu je uveden i odhad, kolik procent z činností (rozpočtu) je zaměřen na problematiku sociálního podnikání.

⁶³ Rozsah projektu je hodnocen jako M – mezinárodní, N – národní a R – regionální.

	0/47.00001	začleňování ve vybraných romských lokalitách prostřednictvím práce Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách	ČR	000,00 5 %		komunitami. Součástí analýz by mělo být i posouzení možností rozvoje sociálního podnikání.
Síťování						
6	CZ.1.04/5.1.0 1/77.00042	Práce s romskou komunitou ve městě Karviná	STATUTÁRNÍ MĚSTO KARVINÁ	5 253 721,20 30 %	M	Vytvoření regionální tematické sítě se zahraničním přesahem, jejímž cílem bude vytvořit a přenést příklady dobré praxe v začleňování Romů do společnosti a na trh práce. Smyslem je vytvořit síť poradců pro podporu sociálního podnikání a zakládání sociálních podniků.
7	CZ.1.04/5.1.0 1/12.00130	Optimální systém podpory sociálních podniků a družstev v nejkritičtější fázi jejich vzniku a prvotního rozvoje	SVAZ ČESKÝCH A MORAVSKÝCH VÝROBNÍCH DRUŽSTEV	5 014 810,00 100 %	N	Smyslem projektu je ověřit životaschopnost nově vzniklých soc. podniků na již existujících příkladech, analyzovat hlavní problémy a s pomocí zkušeného zahraničního partnera a expertů identifikovat hlavní nástroje prevence a intervence. Vytvoření partnerství se zahraniční institucí. 3 workshopy a návštěvy u partnera.
Informační a podpůrné						
8	CZ.1.04/2.1.0 0/13.00064	KREDIT - Sociální ekonomika na Mostecku	Úřad práce České republiky, Most	8 655 507,45 100 %	R	Vyhledání, diagnostika a rekvalifikace cílových skupin, jejich následné umístění na dotovaná i nedotovaná pracovní místa v neziskových organizacích, které mají do budoucna potenciál stát se sociálními podniky. Realizace dvou pracovních workshopů na téma sociální ekonomiky a zakládání sociálních podniků, doplněné závěrečnou konferencí se zahraniční účastí poskytující informace pro přenos dobré praxe.
9	CZ.1.04/5.1.0 1/12.00031	Se zkušenostmi z De Boei do sociální firmy	Iskérka - občanské sdružení	4 320 035,00 100 %	M	Získávání zkušeností se sociální firmou prostřednictvím stáží v nizozemské firmě pracující s cílovou skupinou. Příprava na založení mezinárodní sociální firmy. Vytvoření metodik pro práci

						s CS a příprava žádosti o dotaci na založení mezinárodní sociální firmy. Výstupem bude i publikace se zkušenostmi ze spolupráce ČR a NL partnerů v oblasti přípravy a realizace sociálního podnikání. Výsledky budou prezentovány na mezinárodní konferenci.
10	CZ.1.04/5.1.0 1/51.00010	Inkubace a akcelerace aktivit v oblasti sociální ekonomiky	Innovation Tank	2 804 270,00 100 %	M	Přenos know how z oblasti sociálního podnikání z Velké Británie do ČR prostřednictvím vytvoření a realizace vzdělávacího kurzu pro zástupce NNO, kteří jsou potenciálními zakladateli sociálních podniků.
11	CZ.1.04/5.1.0 1/51.00037	Sociální firma - využití švédského modelu v podmínkách Moravskoslezského kraje	Renarkon, o. p. s.	4 576 006,96 100 %	M	Spolupráce se švédským partnerem na přenosu zkušeností do ČR a vytvoření potřebné metodiky pro založení sociálního podniku v ČR. Informační semináře.
12	CZ.1.04/5.1.0 1/77.00212	Regionální centrum na podporu sociálního podnikání	PPSD Personální a poradenské sociální družstvo	3 542 503,96 100 %	R	Informovanost o možnostech sociálního podnikání na regionální úrovni, přenesení metodiky a vytvoření prvního regionálního centra na podporu sociálního podnikání v ČR. Vytvoření a pilotní ověření motivačního vzdělávacího kurzu k zahájení sociálního podnikání.
13	CZ.1.04/5.1.0 1/77.00382	Rodina a zaměstnání - inovace pro venkov	Novohradská občanská společnost o.s.	3 674 933,00 80 %	M	Vytvoření pracovní skupiny pro sociální podnikání v mikroregionu Růž, návštěva Walesu s cílem načerpat zkušenosti z oblasti SP, zmapování aktuálního stavu SP v mikroregionu a identifikace potenciálních sociálních podniků, vzdělávání cílové skupiny, vytvoření metodiky pro založení sociálního podniku, vytvoření akčních plánů pro vytvoření sociálních podniků.

Zdroj: Monit7+

Hlavní zjištění

Ústředním problémem sociálního podnikání v ČR byl v rámci úkolu 1 identifikován následující problém:

- nedostatečný rozvoj sociálního podnikání (tj. nízký počet sociálních podniků a nedostatečný rozsah nabídky služeb a výrobků a společensky prospěšných aktivit sociálních podniků) s následujícími důsledky:
 - přetrvávání nebo zhoršování špatné situace v zaměstnanosti osob společensky znevýhodněných,
 - špatné situace osob sociálně vyloučených,
 - špatné situace v oblasti rozvoje místních komunit a v oblasti životního prostředí.

V rámci úkolu 1 byly dále identifikovány příčiny přetrvávání tohoto ústředního problému SP. Tyto příčiny jsou uvedeny níže i s expertním posouzením, které z výše uvedených projektů podpořených mimo výzvu 30 OP LZZ potenciálně přispívají k odstranění těchto příčin.

- Nedostatečné znalosti, zkušenosti a dovednosti začínajících SP (projekt 1, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13)
- Nedostatek funkčních modelů SP (projekt 2, 7, 9, 11)
- Omezený přístup k finančním prostředkům pro SP, jak při zahájení tak v průběhu činnosti (projekt 2)
- Neexistence měření / hodnocení přínosu SP (projekt 2)
- Chybějící systém daňových a jiných úlev pro SP (projekt 2)
- Frustrace stávajících SP a nízká motivace dále podnikat (Projekt 1)
- Nerozvinutost platforem a sítí SP (projekt 1, 2, 4, 6)
- Malá škála forem finanční podpory SP (projekt 2)
- Absence jasné definice SP (projekt 1, 2, 3)
- Nepružně nastavený legislativní systém limitující rozvoj SP (3)
- Omezená aplikace společensky odpovědných VZ (projekt 2, 5)
- Nerozvinutý prostor pro informace, výměnu zkušeností, přenos dobré praxe (projekt 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13)
- Nezáměr bank zvýšit dostupnost úvěrů pro nerozvinutý sektor SE

Kromě výše uvedených projektů podpořených z OP LZZ se tematikou sociálního podnikání a sociální ekonomiky zabýval obsáhle i mezinárodní projekt NBFSE (Network for Better Future of the Social Economy, kde byl za ČR partnerem ŘO OP LZZ. Tento projekt byl komplexního charakteru a reagoval prakticky téměř na všechny výše identifikované příčiny.

Jak je z výše uvedeného přehledu zřejmé, je zaměření projektů podpořených z OP LZZ na řešení jednotlivých příčin ústředního problému sociálního podnikání v ČR značně nerovnoměrné. Naprostá většina identifikovaných projektů na podporu sociálního podnikání se zaměřuje na dvě hlavní oblasti, kterými jsou (1) nedostatečné znalosti, zkušenosti a dovednosti začínajících SP a (2) nerozvinutý prostor pro informace, výměnu zkušeností a přenos dobré praxe. Na tyto příčiny reagují projekty převážně osvětovými aktivitami, inspirací v zahraničí, případně vytvářením publikací, vzdělávacích kurzů či poradenstvím.

Relativně dostatečný počet projektů (vždy 3 – 4 projekty) reaguje na následující tři příčiny: (1) nedostatek funkčních modelů SP, (2) nerozvinutost platforem a sítí SP a (3) absence jasné definice SP. Na tyto příčiny reagují projekty většinou vytvářením sítí sociálních podnikatelů, které pomáhají přenášet a sdílet informace mezi sociálními podniky. Na nalezení funkčního modelu sociálního podniku se pak soustřeďují další 4 projekty. Cílem dalších tří projektů podpořených z OP LZZ je pak nalezení obecně přijaté a uznané definice sociálního podnikání, které komplikuje další rozvoj a podporu SP, jak vyplývá z jiných částí evaluace.

Jeden projekt se pak snaží částečně zvýšit motivaci sociálních podnikatelů dále podnikat (jde však jen o okrajovou aktivitu v rámci celého projektu) a jeden projekt se zabývá nepružně nastaveným legislativním systémem limitujícím rozvoj sociálních podniků a sociální ekonomiky. Relativně komplexně se snaží veškeré příčiny řešit projekt Nové ekonomiky, o.p.s., v tabulce výše označený 2 a mimo OP LZZ pak zmíněný mezinárodní projekt NBFSE.

Závěry

Z analýzy vyplývá, že všechny příčiny ústředního problému sociálního podnikání v ČR, tak jak byly identifikovány v rámci úkolu 1, jsou řešeny prakticky jedním projektem podpořeným z OP LZZ. Ostatní projekty nejvíce reagují na problematiku nízké informovanosti a osvěty, naopak otázky financování a vhodného nastavení legislativy jsou s výjimkou zmíněného projektu Nové ekonomiky, o.p.s. pokryty minimálně nebo vůbec. Přitom právě navrzení a zavedení systémových nástrojů podpory do legislativy je klíčové pro kvalitní podporu sociální ekonomiky.

Doporučení

- Podpořit dalšími výzvami zejména systémové projekty, které se budou zabývat navržením legislativních úprav směřujících k systémové podpoře SP.

4.2.4 EQ 2.2.4: Nakolik vhodně byla formulována a nastavena podpora těchto projektů v OPLZZ, a to zejména z hlediska koncentrace (provázanosti) podpory a nastavení podmínek ve výzvách?

Úvod

Analýza v řešení této evaluační otázky byla založena na desk research jednotlivých výzev a zhodnocení jejich nastavení s ohledem na podporu projektů zaměřených na sociální podnikání a jeho podporu. Analýza výzev byla provedena u prioritních os 1, 2, 3 a 5.

Účelem této evaluační otázky bylo posoudit nastavení výzev v OP LZZ, zda, v jaké koncentraci a za jakých podmínek je možná podpora systémových projektů zaměřených na problematiku sociální ekonomiky a zda je tato podpora dostatečná.

K řešení otázky bylo využito jednak desk research textů vyhlášených výzev, informací z Monit7+ a následně bylo využito expertní posouzení.

Hlavní zjištění

Prioritní osa 1

V rámci prioritní osy 1 byly prakticky všechny výzvy (s výjimkou několika specifických individuálních výzev) zaměřeny zejména na vzdělávání zaměstnanců v podnicích. Podporu tak mohly žádat i sociální podniky, nicméně v pravidlech výzev nebylo uvedené žádné zvýhodnění pro tyto podniky. Sociální podniky, pokud o podporu žádaly, tak musely soutěžit s konkurencí běžných podniků.

Některé výzvy (např. A5 nebo B1) nebo alespoň aktivity výzev byly zaměřeny přímo na podporu podniků, které pracují s cílovou skupinou osob se zdravotním znevýhodněním. Speciální podmínky pro sociální podniky však stanoveny nebyly, mohl tedy prakticky žádat jakýkoli zaměstnavatel zaměstnávající osoby se zdravotním postižením.

V rámci oblasti podpory 1.1 pak byly vypsány i výzvy na posilování sociálního dialogu mezi sociálními partnery. Zde teoreticky mohly být podpořeny některé projekty systémového charakteru, které se soustředí na řešení problematiky sociálního podnikání. Nicméně výzva byla zaměřena spíše na jinou oblast.

V oblasti podpory 1.2 pak byla hodnocena jedna výzva, která byla zaměřena na podporu zaměstnanosti zaměstnanců z restrukturalizovaných podniků. Podpora byla poskytována kromě obligatorního vzdělávání i na poskytování mzdových příspěvků na zaměstnávání pracovníků propouštěných z restrukturalizovaných podniků. Zde teoreticky mohl být rovněž prostor pro akcentování zapojení sociálních podniků.

Na základě analýzy výzev z prioritní osy 1 lze konstatovat, že podmínky pro podporu projektů na sociální podnikání, ať již by šlo o přímou podporu sociálních podniků nebo projekty systémového charakteru, bylo teoreticky možné v rámci vyhlášených výzev předložit. Žádná z těchto výzev však nijak speciálně podmínky pro předkládání takových projektů neuváděla.

Prioritní osa 2 – Aktivní politiky trhu práce

Jednou z činností podporovaných v rámci PO2 byl Rozvoj nástrojů a opatření, mj. na odstraňování bariér a vytváření podmínek pro adekvátní zaměstnávání osob, kterým se věnuje zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání (např. výzva 11). V rámci této aktivity mohly být vytvářeny nástroje a opatření vedoucí k rozvoji a podpoře sociálního podnikání. V samotné výzvě však podpora SP explicitně uvedena nebyla.

Ve výzvě č. 13 pak byl dokonce realizován jeden projekt, který byl v rámci desk research identifikován jako podpůrný pro sociální podnikání (CZ.1.04/2.1.00/13.00064 KREDIT - Sociální ekonomika na Mostecku, realizovaný ÚP Most), nicméně ani v této, ani v dalších výzvách PO 2 nebyla explicitně uvedena možnost podpory sociálního podnikání.

Výzvy 74 a 91 pak výslovně uvádí, že nebudou podporovat vznik sociálních podniků.

Výzvy v PO2 nebyly primárně zaměřeny na podporu sociální ekonomiky a sociálních podniků, některé výzvy přímo tyto aktivity vylučovaly. Přesto širší činností umožňovala realizaci zejména systémových aktivit na podporu SP, jak bylo i v jednom z projektů realizováno.

Prioritní osa 3

Výzvy prioritní osy 3 byly zaměřeny na řešení problematiky sociální ekonomiky nejvíce ze všech ostatních prioritních os.

Na podporu sociální ekonomiky a sociálního podnikání byly zaměřeny některé výzvy z oblasti podpory 3.1 Podpora sociální integrace a sociálních služeb. Výzva 04 pro individuální projekty přímo uvádí jako jednu z aktivit podporu sociální ekonomiky. V rámci této výzvy byl rovněž podpořen systémový projekt MPSV ČR, který byl zaměřen mj. na podporu sociální ekonomiky. Ve výzvě A9 pak jako jedna z podporovaných aktivit byla podpora inovativních nástrojů pro začleňování cílových skupin na trh práce na regionální úrovni. Tato skupina aktivit pak nabízela možnost podpory a informování o nástrojích sociální ekonomiky a vzdělávání zaměstnavatelů a cílových skupin při vstupu do podnikatelského prostředí. Přímou podporu sociální ekonomiky byla zaměřena ještě výzva č. 30, která byla podrobně hodnocena v úkolu 2.1.

Většina výzev v OP 3.1 však byla zaměřena pouze na podporu sociálních služeb, nikoli na podporu sociálního podnikání. Texty výzev a zaměření jejich aktivit tak téměř vylučovaly aktivity vedoucí k podpoře sociálního podnikání a sociální ekonomiky.

V rámci oblasti podpory 3.2 byl realizován individuální systémový projekt Úřadu vlády, jehož cílem bylo mj. analyzovat podmínky pro rozvoj sociálního podnikání ve vyloučených romských lokalitách. Výzva samotná však explicitně podporu sociálního podnikání nezmiňovala.

Naopak výzva 15 přímo uvádí jako jednu z podporovaných činností podporu a rozšiřování nástrojů

sociální ekonomiky v oblasti sociální integrace.

Většina výzev v OP 3.2 byla zaměřena primárně na poskytování sociálních služeb, nicméně rozsah podporovaných aktivit vždy umožňoval určitou systémovou podporu sociální ekonomiky okrajově zahrnout.

Oblast podpory 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trh práce se obecně zaměřovala na podporu nástrojů a opatření k realizaci nových cest k začleňování a k návratu znevýhodněných osob na trh práce. Prakticky všechny vyhlášené výzvy byly totožné z hlediska podporovaných činností a cílových skupin. Bohužel, činnosti se omezovaly pouze na přímou práci s cílovými skupinami, nikoli na koncepční řešení. Určité koncepční aktivity by mohly z hlediska nastavení výzev být realizovány v rámci tvorby a realizace komplexních programů zaměstnanosti. Navíc výzvy nebyly určeny pro podnikatelské subjekty (s výjimkou vzdělávacích institucí), které jsou pro projekty zaměřené na podporu sociální ekonomiky důležité.

V rámci oblasti podpory 3.4 nebyly ve výzvách identifikovány žádné explicitně vymezené aktivity či podněty k realizaci projektů na podporu sociálního podnikání.

Prioritní osa 5

Prioritní osa 5 je zaměřena na mezinárodní spolupráci spočívající zejména v přenosu dobré praxe, informací, výměnu informací, síťování a další aktivity včetně aktivit koncepčního charakteru. Z hlediska zaměření aktivit jsou proto výzvy relativně benevolentní umožňující zahrnout aktivity na podporu sociální ekonomiky, což se také dělo, jak je zřejmé z výčtu projektů zaměřených na podporu sociálního podnikání. Na druhou stranu výzvy neumožňovaly zapojení podnikatelských subjektů.

Závěry a doporučení

Na základě analýzy všech výzev vyhlášených v rámci OP LZZ (s výjimkou PO 4) lze konstatovat, že explicitní formulace směřující k podpoře sociální ekonomiky je ve výzvách spíše výjimečná. Identifikovány byly pouze 4 výzvy z PO3 (04, A9, 15 a 30), které explicitně uváděly podporu sociální ekonomiky. Většina ostatních výzev pak svojí formulací podporu sociální ekonomiky spíše znesnadňovala či dokonce vylučovala. Jako nejvíce vstřícné se proto k problematice podpory SP jeví výzvy v PO 5. Za významné považujeme i to, že ve většině výzev (mimo PO1) nebyly oprávněnými příjemci podnikatelské subjekty, které by mohly mít o sociální podnikání zájem.

Nastavení a formulace výzev, jakož i celého OP LZZ pak prakticky znemožňovala orientaci na jakoukoli jinou formu sociálního podnikání mimo integračních sociálních podniků, neboť prakticky vždy byla podmínkou práce s některou z cílových skupin.

Současná (OP LZZ) podpora sociální ekonomiky je tak roztržštěna v různých výzvách a prioritách. Závěry hodnocení lze pak formulovat ve dvou rovinách:

- a) podpora sociálních podniků – lze ji považovat za dostatečnou s ohledem na to, že sociální podniky jako takové mohly využít například většinu výzev z PO1, kde však musely „bojovat“ s konkurencí ostatních podniků. Tento způsob podpory lze považovat za vhodný a v případě navazujícího OPZ jako využitelný, tj. umožnit podporu sociálních podniků společně s ostatními podniky. V případě zachování stávajícího principu hodnocení projektů pak je možné v oprávněných případech využít specifických kritérií k bodové bonifikaci SP. Jinými slovy, nevyčleňovat podporu SP z podpory ostatní.
- b) podpora systémových projektů – zde je podpora omezena na speciální výzvy pro ÚV či MPSV a na oblast PO5. Přesto lze tuto podporu systémových projektů považovat za vyhovující. Za závažnější však považujeme značnou roztržštěnost projektů a určitou nekoordinovanost, která by byla u systémových projektů, jejichž cílem je nějakým způsobem nastavit a zlepšit celkové prostředí pro sociální ekonomiku, žádoucí. Jako vhodná se tak jeví příprava a

realizace komplexního systémového projektu, ideálně v koordinaci MPSV, který by nastavil systém podpory sociální ekonomiky ve všech rovinách.

Doporučení

- V OPZ nevyčleňovat podporu sociálních podniků, ale spojit ji s podporou ostatních podnikatelských subjektů, případně pro sociální podniky zavést bodovou bonifikaci.
- Podpořit/realizovat jeden komplexní systémový projekt, ideálně v koordinaci MPSV, jehož aktivity povedou k navržení legislativních úprav majících za cíl zavedení systémové podpory sociálního podnikání a následný ústup od grantové podpory. Zejména jde o:
 - Definování a legislativní ukotvení definice toho, co je to sociální podnik, a to pro jednotlivé typy SP
 - Navržení změn jednotlivých zákonů, zejména daňových s cílem systémově zvýhodnit podniky fungující na sociálních principech

5. ÚKOL 3 – PROVEĎTE EVALUACI PROJEKTŮ OPLZZ ZAMĚŘENÝCH NA INKLUZIVNÍ PODNIKÁNÍ, TJ. NA PODPORU ZAHÁJENÍ PODNIKÁNÍ OSOB ZNEVÝHODNĚNÝCH NA TRHU PRÁCE, PŘÍPADNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH OSOB, KTERÉ JIŽ PODNIKAJÍ

Cílem tohoto evaluačního úkolu je identifikace a analýza projektů OP LZZ zaměřených na inkluzivní podnikání (dále InP), tzn. na aktivity, které směřují k zahájení a udržení vlastního podnikání znevýhodněné osoby. Zkoumané oblasti podpory OP LZZ, tzn. 2a.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti, 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce, 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života a 5a.1 Mezinárodní spolupráce, jsou mj. zaměřené na inkluzivní podnikání a podpora InP je ve všech zmíněných oblastech podpory jednou z podporovaných projektových aktivit. Projekty zaměřené na InP jsou analyzovány z pohledu podporovaných aktivit, cílových skupin, účelnosti, relevantnosti a udržitelnosti.

5.1 EQ 3.1: Jaké projekty jsou realizovány v OPLZZ na podporu podnikání znevýhodněných?

Cílem tohoto evaluačního úkolu je identifikace projektů OPLZZ zaměřených na inkluzivní podnikání v oblastech podpory 2a.1, 3.3, 3.4 a 5a.1, tzn. v oblastech podpory, kde je inkluzivní podnikání jednou z podporovaných aktivit. Ani jedna z těchto oblastí podpory však není zaměřena pouze na inkluzivní podnikání, proto bylo potřeba nejprve identifikovat projekty, které InP podporují. K tomu byla použita data ze systému MONIT7+, resp. data z projektových žádostí. V první fázi byl výběr projektů zahrnujících aktivity na podporu inkluzivního podnikání proveden na základě vyhledávání klíčových slov (SVČ, podnikání, „výdělečn“, podnikat, „sebezaměstn“, „podnikatels“) v názvu projektu, názvu žadatele a popisu (obsahu) projektu. Při podrobnějším prostudování dat z MONIT7+ však bylo patrné, že tímto způsobem lze získat pouze hrubé počty projektů, neboť na základě vyhledávaných slov byly ve výše uvedených počtech projektů zahrnuty i projekty, které se InP vůbec nezabývají, a naopak opominuty projekty, které InP podporují, což je patrné např. v oblasti podpory 5a.1, kde jsou osoby samostatně výdělečně činné (dále OSVČ) či sebezaměstnaní cílovou skupinou různých osvětových a mezinárodních aktivit. Proto byl dále podrobně prozkoumán i obsah projektů a vybrány ty projekty, které zahrnují podporu InP, přičemž byly odděleny projekty podpořené (v různé fázi realizace) a projekty nepodpořené. Jejich seznam lze nalézt v Technické zprávě, EQ 3.1. Dále však pracujeme pouze s projekty, které byly finančně podpořeny. Zdrojem dat bylo i dotazníkové šetření č. 2⁶⁴.

Hlavní zjištění

Podpořené projekty (v různé fázi realizace) byly rozděleny na projekty, které zahrnují POUZE InP, a projekty, u nichž je InP jen jednou z aktivit, přičemž ve většině případů těchto „kombinovaných“ projektů jsou nejčastější další (a velmi často hlavní) aktivitou činnosti (rekvalifikace, vzdělávání v oblasti osobního rozvoje, motivační aktivity atd.) směřující k umístění podpořené osoby na trh práce formou zaměstnaneckého poměru. InP je u těchto projektů spíše vedlejší aktivitou (tzn. aktivita určená těm osobám, které z nějakého důvodu obtížně hledají zaměstnání a sebezaměstnání pro ně může být vhodnou alternativou).

⁶⁴ Konkrétně otázka č. 49 „Kolik osob z výše uvedeného počtu skutečně vlastní podnikání zahájilo (tzn. získalo živnostenské oprávnění) během nebo po skončení podpory v rámci Vašeho projektu?“. Odpovědělo 63 respondentů ze 166.

Tab. č. 20: Počty projektů podporujících POUZE inkluzivní podnikání v OP LZZ

Oblast podpory				Počet podpořených projektů zaměřených POUZE na InP (D)	Počet podpořených osob celkem (cílová hodnota) (E)	Počet podpořených osob celkem (dosažená hodnota) (F)	Počet podpořených OSVČ (dosažená hodnota)	Celkové zdroje – smlouva (Kč) (G)
Č.	Počet projektů v realizaci celkem (A)	Alokace Kč celkem (B)	Počet podpořených osob celkem (dosažená hodnota)* (C)					
2a.1	457	18 319 968 749	309 998	6	740	696	9	3 324 705,76
3.3	362	1 871 337 016	20 221	3	225	266	23	12 400 997,28
3.4	366	1 727 168 494	66 227	64	7 496	5 067	611	324 330 451,30
5a.1	217	1 088 615 545	34 647	4	350	152	30	18 421 111,00
Celkem	1 402	23 007 089 804	396 446	77	8 811	6 181	673	358 477 265,00

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013, pro oblasti podpory celkem Monit 7+ sestava k 3. 12. 2013

Pozn.: V tabulce jsou zahrnuty podpořené projekty v různé fázi realizace, tzn. dosažená hodnota MI Počet podpořených osob celkem je nyní pouze zhruba poloviční.

*Údaje k 6. 1. 2014.

Tab. č. 21: Počty projektů podporujících POUZE inkluzivní podnikání v OP LZZ – podíl na celkových hodnotách za jednotlivé oblasti podpory (%)

Oblast podpory č.	Počet projektů v realizaci (D/A)	Alokace Kč (G/B)	Počet podpořených osob celkem – dosažená hodnota (F/C)
2a.1	1,3	0,0	0,2
3.3	0,8	0,7	1,3
3.4	17,5	18,8	7,7
5a.1	1,8	1,7	1,7
Celkem	5,5	1,6	1,6

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013, pro oblasti podpory celkem Monit 7+ sestava k 3. 12. 2013, vlastní výpočty. Pro stručnější vyjádření se data v hlavičce této tabulky se vztahují k předchozí tabulce.

Následující tabulka obsahuje projekty, zaměřené MIMO JINÉ na InP, tzn. InP je pouze jednou z aktivit projektu, přičemž převažujícími aktivitami je podpora uplatnění podporované osoby na trhu práce formou zaměstnaneckého poměru (podrobný seznam projektů viz Technická zpráva, EQ 3.1).

Tab. č. 22: Projekty, zaměřené MIMO JINÉ také na inkluzivní podnikání, tzn. inkluzivní podnikání je pouze jednou z aktivit projektu⁶⁵

Oblast podpory	Počet podpořených projektů zaměřených MIMO JINÉ na InP	Počet podpořených osob celkem (cílová hodnota)	Počet podpořených osob celkem (dosažená hodnota) ⁶⁶	Celkové zdroje – smlouva (Kč)
2a.1	65	85 644	131 146	2 637 290 012,86
3.3	27	1 885	1 557	121 341 277,18
3.4	48	6 864	6 347	264 236 800,20
5a.1	5	471	67	25 526 107,42
Celkem	143	94 864	139 117	3 048 394 197,66

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013

⁶⁵ U projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ neuvádíme podíly (na celkovém počtu podpořených projektů, celkovém počtu podpořených osob atd. jako u tabulky 18 a 19), protože u těchto projektů nelze odlišit část (počet podpořených osob, alokaci atd.), která je určena na podporu InP a která na integraci prostřednictvím pracovního poměru. U těchto projektů také nesledujeme monitorovací indikátor Počet podpořených OSVČ, neboť není zřejmé, zda se v takovém případě skutečně jedná o podporu OSVČ v dalším podnikání, nebo naopak o podporu neúspěšné OSVČ k reintegraci na trhu práce prostřednictvím pracovního poměru.

⁶⁶ Monitorovací indikátor Počet podpořených osob (ať už se týká ukazatele „cílová hodnota“ nebo „dosažená hodnota“ zahrnuje VŠECHNY podpořené osoby, tzn. nejen osoby, které byly podpořeny v InP, ale i ty osoby, které byly podpořeny aktivitami směřujícími k pracovnímu poměru. Povaha projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ neumožňuje tyto osoby rozlišit.

Obě skupiny projektů však nabízejí podobné spektrum aktivit, u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ se však častěji objevuje nabídka finanční podpory, což je v kontextu podpořených projektů pouze zprostředkování příspěvku na zřízení společensky účelného pracovního místa za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti. Tento příspěvek je poskytován úřadem práce – právě subjekty, které ve svých projektech primárně podporují inkluzi prostřednictvím trhu práce (formou pracovního poměru), mají o příspěvcích poskytovaných úřady práce větší povědomí. Projekty zaměřené POUZE na InP častěji obsahují aktivity typu mentoring a networking, které jsou vhodné zejména pro začínající podnikatele. Detailnější analýzu podpořených aktivit obsahuje EQ 3.2.

Oblast podpory 2a.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti

Oblast podpory 2a.1 obsahuje zdaleka nejvíce projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ. Také monitorovací indikátory „Počet podpořených osob celkem (cílová i dosažená hodnota) a celkové zdroje jsou řádově vyšší než u ostatních oblastí podpory. Toto je však ovlivněno zejména individuálními projekty (viz níže), pro které je charakteristické, že InP je pouze jednou ze širokého spektra aktivit a na základě dalších zjištění ohledně IP (viz níže) lze odůvodněně předpokládat, že většina aktivit těchto projektů směřuje primárně do oblasti inkluze prostřednictvím standardního pracovního poměru. Počet projektů zaměřených POUZE na InP je v oblasti podpory 2a.1 srovnatelný s ostatními oblastmi podpory (kromě 3.4), byť monitorovací indikátory „Počet podpořených osob celkem“ (cílová i dosažená hodnota) jsou u oblasti podpory 2a.1 nastaveny výše a naopak celkové zdroje jsou nižší. Pokud se podpořených aktivit⁶⁷ týče, nejčastěji je v této oblasti podpory u projektů zaměřených POUZE na InP realizováno obecné vzdělávání, poradenství a bilanční a pracovní diagnostika. Naopak tyto projekty neobsahují finanční podporu. Projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ také velmi často realizují obecné a odborné vzdělávání, méně častěji ale bilanční a pracovní diagnostiku. Naopak téměř polovina projektů zahrnuje i finanční podporu. Nejčastější podporovanou cílovou skupinou⁶⁸ v oblasti podpory 2a.1 jsou ženy (stejně jako v ostatních oblastech podpory) a dále nezaměstnaní, mladí lidé 15–25 let a výrazně také lidé se středním vzděláním a vysokoškolským vzděláním.

Oblast podpory 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce

Oblast podpory 3.3, ač se cílové skupiny mohou částečně překrývat s cílovými skupinami oblastí podpory 2a.1⁶⁹, je daleko méně výrazná, pokud se týče počtu projektů, počtu podpořených osob i celkových zdrojů ve srovnání s oblastí podpory 2a.1, což se týká jak projektů zaměřených POUZE na InP, tak projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ. Aktivity projektů zaměřených na InP v oblasti podpory 3.3 nejčastěji zahrnují obecné a odborné vzdělávání a poradenství, většina projektů také bilanční a pracovní diagnostiku. Projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ často obsahují i finanční podporu. Nejčastější podporovanou cílovou skupinou jsou opět ženy, nezaměstnaní celkem, lidé se středním vzděláním a – vzhledem k zaměření oblasti podpory a ve srovnání s ostatními zkoumanými oblastmi podpory – také zdravotně znevýhodnění lidé.

Oblast podpory 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života

Oblast podpory 3.4 obsahuje zdaleka nejvíce projektů zaměřených POUZE na InP, a abstrahujeme-li v oblasti podpory 2a.1 u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ od IP, pak i srovnatelné množství těchto projektů s oblastí podpory 2a.1. Zde je však třeba zdůraznit, že projekty v této oblasti podpory

⁶⁷ Typologie podporovaných aktivit a jejich podrobnější analýza viz EQ 3.2.

⁶⁸ U podpořených cílových skupin sledujeme pouze cílové skupiny projektů zaměřených POUZE na InP, protože u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ nelze rozlišit, kolik osob bylo podpořeno v rámci InP a kolik v rámci integrace na trh práce prostřednictvím pracovního poměru. Podrobnější analýza cílových skupin viz EQ 3.3.

⁶⁹ Cílové skupiny a podporované aktivity v oblasti podpory 2.1 a 3.3 viz MPSV (2013): Prováděcí dokument Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, vydání č. 2.4, revize č. 15, 1.10.2013, dostupné z http://www.esfcr.cz/file/7297_17_1/

(na rozdíl od oblastí podpory 2a.1, 3.3 a 5a.1) podporují i osoby, které již podnikají, tzn. projekty se nezaměřují pouze na aktivity směřující k zahájení podnikání, ale i k jeho udržení, jakož jsou zde formulovány i výzvy se specifickou podporovanou aktivitou (např. výzva č. 88, podporovaná aktivita B) Tvorba a realizace komplexních programů na podporu zahájení a rozvoje samostatné výdělečné činnosti⁷⁰), čímž se cílová skupina (počet podpořených osob) ve srovnání s ostatními oblastmi podpory rozšiřuje. Nejčastěji realizovanými aktivitami v oblasti podpory 3.4 u projektů zaměřených POUZE na InP je obecné vzdělávání a poradenství. Ve srovnání s ostatními oblastmi podpory jsou zde výrazněji zastoupeny i aktivity mentoring a networking. U projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ je také nejčastější podporovanou aktivitou obecné vzdělávání, následuje odborné vzdělávání, poradenství a bilanční a pracovní diagnostika. Méně častěji jsou ve srovnání s projekty zaměřenými POUZE na InP podporovány aktivity mentoring a networking. Největší cílovou skupinu opět tvoří ženy, následují osoby (převážně ženy) se středním vzděláním. Velkou cílovou skupinu tvoří (ve srovnání s ostatními oblastmi podpory) i neaktivní osoby, což – vzhledem k zaměření oblasti podpory – jsou převážně ženy (muži) na mateřské/rodičovské dovolené. Dalšími velkými cílovými skupinami jsou nezaměstnaní, ostatní znevýhodněné osoby a osoby s vysokoškolským vzděláním.

Oblast podpory 5.1 Mezinárodní spolupráce

Tato oblast podpory obsahuje velmi málo projektů zaměřených na InP, a jak projektů zaměřených POUZE na InP, tak projektů zaměřených na InP mimo jiné. Zde je však potřeba vzít v úvahu, že intervence v této oblasti podpory je směřována primárně jinam než na integraci znevýhodněných osob na trh práce a nelze tedy očekávat, že by v této oblasti podpory bylo větší množství projektů zaměřených na integraci znevýhodněných osob na trh práce i integraci prostřednictvím podnikání. Nejčastěji podporovanou aktivitou je v této oblasti podpory poradenství (u projektů zaměřených POUZE na InP) a obecné vzdělávání (u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ). 100 % podpořené cílové skupiny tvoří ženy, nejčastěji opět ženy se středním vzděláním, které následují ženy s vysokoškolským vzděláním. Ve srovnání s ostatními oblastmi podpory zde tvoří téměř 20 % podpořených osob i OSVČ, což je dáno i tím, že projekty v oblasti podpory 5a.1 jsou zaměřeny na mezinárodní spolupráci a často zahrnují i výměnu „dobré praxe“ (trainingové programy, navazování spolupráce atd.), které jsou orientovány i na již existující OSVČ.

Individuální projekty a globální granty

Všechny projekty zaměřené POUZE na InP jsou podpořeny formou globálních grantů, tzn. žádný individuální projekt nepodporuje pouze InP. Podpořené individuální projekty (realizované MPSV a úřady práce) zaměřené na InP MIMO JINÉ se vyskytují pouze v oblasti podpory 2a.1. Počty IP podporujících InP MIMO JINÉ v jednotlivých výzvách ukazuje následující tabulka. Z té je zřejmé, že na cílových hodnotách a dosažených hodnotách monitorovacího indikátoru Počet podpořených osob celkem (cílová i dosažená hodnota) se u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ nejvíce podílí IP podpořené ve výzvě 3 a 72 (IP realizované MPSV). Nejvíce IP je podpořeno ve výzvě 13, ale tyto projekty podporují řádově menší množství osob než IP MPSV.

Tab. č. 23: Individuální projekty zaměřené MIMO JINÉ na inkluzivní podnikání

Výzva IP v oblasti podpory 2a.1	Počet IP	Počet podpořených osob celkem (cílová hodnota)	Počet podpořených osob celkem (dosažená hodnota)	Celkové zdroje – smlouva (Kč)
03	1	75 000	122 741	957 200 000,00
13	11	4 667	4 908	321 780 387,00
70	5	1 755	0	129 779 513,00
72	1	22 838	9 354	1 000 000 000,00
Celkem	17	104 260	137 003	2 408 759 900,00

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013

⁷⁰ Viz text výzvy č. 88 na <http://www.esfcr.cz/vyzva-88>.

Pozn.: Uvedené projekty se nacházejí v různé fázi realizaci, proto dosažená hodnota monitorovacího indikátoru Počet podpořených osob nemusí dosahovat cílové hodnoty.

Výsledky projektů zaměřených na InP – podíl podpořených osob, které zahájili podnikání

Výsledky projektů zaměřených na InP byly také součástí dotazníkového šetření č. 2⁷¹. Na základě výsledků z tohoto šetření lze konstatovat, že během trvání projektu se podíl podpořených, kteří zahájili vlastní podnikání, pohyboval mezi 2 % až 8 %. Do tří měsíců po ukončení projektu je to 2–5 %, do 6 měsíců 2–5 % a do 12 měsíců 2–3 %. Zhruba 28 % respondentů uvedlo, že nemají údaje. Výsledky projektů zaměřených na InP ve smyslu podpořených osob, které na základě projektové podpory skutečně zahájily (a po nějakou dobu udržely) vlastní podnikání, se bude blíže zabývat také otázka EQ 3.5, jejíž výsledky však kvůli nedostatku dat budou po dohodě se zadavatelem dodány později.

Závěry

- Z uvedeného je zřejmé, že zdaleka nejvíc projektů zaměřených POUZE na InP se týká oblasti podpory 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života.
- Nejvíce projektů (celkem 26,2 % z celkového počtu projektů podpořených v oblasti podpory 2a.1 zaměřených na InP MIMO JINÉ), které podporují InP jako jednu ze svých dalších aktivit, realizuje formou IP Ministerstvo práce a sociálních věcí a úřady práce (výzvy č. 3, 13, 70 a 72). Tyto projekty obsahují široké spektrum aktivit a podporují širokou cílovou skupinu, ale disponují (na rozdíl od GG) alokací ve výši desítek milionů korun.
- Výrazně menší množství projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ zahrnuje oblast podpory 5a.1 Mezinárodní spolupráce, jejíž oblast intervence je ale směřována primárně jinam než na integraci znevýhodněných osob na trh práce a nelze tedy očekávat, že by v této oblasti podpory bylo větší množství projektů zaměřených na integraci znevýhodněných osob na trh práce i integraci prostřednictvím podnikání.

5.2 EQ 3.2: Jaké typy aktivit jsou realizovány v rámci identifikovaných projektů zaměřených na podporu podnikání znevýhodněných. Do jaké míry jsou realizované aktivity relevantní a účelné?

Tato evaluační otázka úzce navazuje na EQ 3.1, kde byly identifikovány projekty zaměřené na InP. U těchto projektů proběhla analýza podporovaných aktivit a byla navržena typologie těchto aktivit. Tato typologie pak byla využita i v dotazníkovém šetření⁷². Následujících osm skupin sejevilo jako naprosto dostačující:

- I. **Obecné (neprofesní) vzdělávání** v oblasti podnikání, které zahrnuje základní penzum znalostí potřebných k zahájení a udržení podnikání (základy účetnictví, daňová problematika, marketing, sestavení podnikatelského záměru, krizového plánu atd.).
- II. **Odborné (profesní) vzdělávání, resp. rekvalifikace**, tzn. prohlubování dosavadní kvalifikace nebo získání nové.

⁷¹ Dotazníkové šetření č. 2, otázka č. 49 „Kolik osob z výše uvedeného počtu skutečně vlastní podnikání zahájilo (tzn. získalo živnostenské oprávnění) během nebo po skončení podpory v rámci Vašeho projektu?“
Odpovědělo 63 respondentů z celkového počtu 166 oslovených příjemců podpory (projektů zaměřených POUZE na InP i na InP MIMO JINÉ).

⁷² Dotazníkové šetření IREAS, č. 2, otázka č. 50 „Jaké typy aktivit na podporu zahájení podnikání byly ve Vašem projektu realizovány?“
Na otázku odpovědělo 67 konečných příjemců podpory v oblasti InP, z celkového počtu 166 oslovených.

- III. **Bilanční či pracovní diagnostika**, která zjišťuje motivaci podpořené osoby, její schopnosti a dovednosti a reálnost její podnikatelské činnosti. V oblasti InP je cílem zejména identifikovat osoby, u nichž existuje oprávněný předpoklad, že mají potenciál zahájit vlastní podnikání a udržet se v něm.
- IV. **Networking**, tzn. „síťování“ lidí se zájmem zahájit vlastní podnikání. Jedná se o aktivity typu „job club“ pro začínající podnikatele, kteří se pravidelně scházejí, aby se podělili o své zkušenosti, získali motivaci k další činnosti atd.
- V. **Mentoring** – vytipovaný zkušený podnikatel slouží jako průvodce a pomáhá méně zkušenému v začátcích podnikání, poskytuje mu odbornou i lidskou podporu.
- VI. **Poradenství v oblasti zahájení a udržení podnikání** – podpora začínajícího podnikatele při úkonech spojených se zahájením podnikání, příp. udržením podnikání. Na rozdíl od aktivity 1 se nejedná o systematické vzdělávání, ale o podporu konkrétní osoby a jejího specifického podnikatelského záměru.
- VII. **Finanční podpora** – finanční pomoc, resp. zprostředkování finanční pomoci. V OP LZZ se finanční podpora týká bez výjimky pouze zprostředkování příspěvku na zřízení společensky účelného pracovního místa za účelem výkonu samostatně výdělečné činnosti.
- VIII. **Doprovodná opatření** – příspěvky k zajištění péče o osoby závislé (dítě, staří lidé apod.), proplácení cestovného, stravné, náklady spojené s vydáním zdravotního průkazu atd.

Tyto aktivity byly v podpořených projektech prozkoumány, opět zvlášť u projektů zaměřených POUZE na InP a u projektů zaměřených MIMO JINÉ na InP (viz Technická zpráva, EQ 3.2). Protože ve sledovaných oblastech podpory existují značné rozdíly, pokud se týče počtu projektů, prezentujeme výsledky nejen v absolutních počtech, ale i v procentech (viz Technická zpráva, EQ 3.2).

Hlavní zjištění

Aktivity a jejich četnost se u podpořených projektů zaměřených POUZE a MIMO JINÉ na InP příliš neliší. V obou skupinách projektů je realizováno zejména obecné vzdělávání, odborné vzdělávání a poradenství v oblasti podnikání – tyto aktivity se u obou skupin projektů objevují na prvních třech místech. Stejně výsledky přineslo i dotazníkové šetření č. 2 – také podle odpovědí respondentů jsou tyto aktivity na prvních třech místech (přičemž rekvalifikace je až na 3. místě). Výsledek není překvapivý a vychází z reálných potřeb – potenciální podnikatel se musí nejdříve seznámit s nutnými základy podnikání, aby mohl svou činnost zahájit. Rekvalifikační kurzy obsahují podpořené projekty také často – důvodem je zřejmě fakt, že potenciální podnikatel nemusí mít takové vzdělání/zkušenosti, aby s nimi mohl uspět jako OSVČ, a proto je nutná rekvalifikace. Rekvalifikace je však častější u projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ, lze tedy přepokládat, že se týká spíše o aktivitu zaměřenou na získání pracovního místa. Běžnou součástí aktivit je i poradenství, čili aktivity, které začínajícího podnikatele provázejí v jeho začátcích.

Tab. č. 24: Počty podpořených projektů obsahujících konkrétní aktivitu podle oblastí podpory – projekty zaměřené POUZE na InP

Aktivita/o blast podpory	Počet podpořených projektů celkem	I. Obecné vzdělávání	II. Odborné vzdělávání (rekvalifikace)	III. Bilanční a pracovní diagnostika	IV. Networking	V. Mentoring	VI. Poradenství	VII. Finanční podpora	VIII. Doprovodn á opatření
2a.1	6	6	5	6	1	4	6	0	2
3.3	3	3	3	2	1	1	3	0	1
3.4	64	62	30	26	19	20	61	7	32
5a.1	4	2	0	0	1	1	3	0	0
Celkem	77	73	38	34	22	26	73	7	35
Pořadí	–	1–2.	3.	5.	7.	6.	1.–2.	8.	4.

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013

Tab. č. 25: Počty podpořených projektů obsahujících konkrétní aktivitu podle oblastí podpory – projekty zaměřené MIMO JINÉ na InP

Aktivita/o blast podpory	Počet podpořenýc h projektů celkem	I. Obecné vzdělávání	II. Odborné vzdělávání (rekvalifikace)	III. Bilanční a pracovní diagnostika	IV. Networking	V. Mentoring	VI. Poradenství	VII. Finanční podpora	VIII. Doprovodná opatření
2a.1	65	64	65	47	5	1	56	33	30
3.3	27	26	27	26	1	0	24	12	9
3.4	48	46	29	16	7	2	24	6	20
5a.1	5	3	1	0	2	1	1	0	0
Celkem	143	139	122	89	15	4	105	51	59
Pořadí	–	1.	2.	4.	7.	8.	3.	6.	5.

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013

Aktivita **Bilanční a pracovní diagnostika** je u obou skupin projektů až na pátém (projekty zaměřené POUZE na InP) a čtvrtém místě (projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ). Přitom podle výsledků řízeného rozhovoru, jakož i Panelu expertů by tato aktivita měla být základem⁷³ a měla by předcházet veškerým dalším aktivitám spojeným s podnikáním – měla by odhalit, zda má znevýhodněná osoba kapacitu zahájit (a udržet) vlastní podnikání. Na chybějící aktivitu Bilanční a pracovní diagnostika upozorňuje také šetření COPIE provedené v rámci tohoto projektu (viz kapitola 1.2.3). Zahájení vlastního podnikání v ČR je hodnoceno jako velmi obtížné⁷⁴ a je tedy nepravděpodobné, že by sebezaměstnání mohlo být východiskem pro všechny znevýhodněné osoby. Jak vyplynulo z diskuse v rámci Panelu expertů, motivace k zahájení vlastního podnikání může být různá, a i když ne vždy je jednoduché tuto motivaci odhalit, je nezbytné eliminovat hned v začátku podporu osob, u kterých není zahájení (a udržení) vlastního podnikání z různých důvodů pravděpodobné.

Další aktivitou, která se v podpořených projektech zaměřených na InP objevuje zřídka (v některých oblastech vůbec), je **Finanční podpora**. Pokud se v podpořených projektech tato aktivita vyskytne, jedná se pouze o příspěvek na zřízení společensky účelného pracovního místa pro osobu, která zahájí samostatnou výdělečnou činnost. Tento typ finanční podpory, byť poskytován mimo rámec OP LZZ, je jedinou reálnou možností, jak v projektu finančně podpořit začínajícího podnikatele. V případě projektů zaměřených POUZE na InP se tato aktivita pohybuje na 8. místě ve srovnání s projekty zaměřené na InP MIMO JINÉ, což znamená, že projekty zaměřené kromě InP i na integraci prostřednictvím trhu práce mají vyšší povědomí o tom, jakou podporu nabízí úřad práce. V dotazníkovém šetření se tato aktivita pohybuje na 7. místě. Podle provedeného šetření u tvůrců politik i poradců k tématice InP (COPIE) je dostupnost financování pro znevýhodněné podnikatele skutečně problematická (na stupni od 1–5 dosahovalo úrovně kolem 1,5 významu problému), i když zde existují určité meziregionální rozdíly. Také podle výsledků fsQCA (viz EQ 3.4) se se dostupnost finančních prostředků při zahajování podnikatelských aktivit ukazuje jako klíčový faktor, který ovlivnil následný rozvoj a udržení podnikatelské činnosti. Stejně tak v dotazníkovém šetření č. 2 44 % respondentů uvedlo, že hlavní překážkou podnikání jsou příliš vysoké počáteční náklady (nájemné, vybavení provozovny atd.), resp. finančně náročný podnikatelský záměr.

Málo podporované aktivity jsou také **Mentoring** a **Networking**. Ty jsou důležité zejména v projektech zaměřených POUZE na InP, kde se pohybují na 6. a 7. místě – mohou totiž suplovat a doplňovat aktivitu Poradenství, protože sdílení problémů při zahájení podnikání se sítí zkušených či začínajících podnikatelů může začínajícího podnikatele vhodně motivovat. U projektů zaměřených na InP MIMO

⁷³ Řízený rozhovor Inkluzivní podnikání v ČR provedený 6. 2. 2016.

⁷⁴ Podle organizace Doing Business je v oblasti zahájení podnikání ČR v rámci OECD na posledním, 31. místě (data se vztahují k červnu 2013), viz <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

JINÉ jsou tyto aktivity na posledních dvou místech, což ale potvrzuje fakt, že projekty jsou zaměřené v první řadě na inkluzi prostřednictvím pracovního místa – v případě trhu práce ztrácejí tyto aktivity smysl. V dotazníkovém šetření se tyto aktivity pohybují na 5. a 6. místě

Tab. č. 26: Podporované aktivity podle dotazníkového šetření

Typ aktivit	Počet odpovědí	Podíl v %	Pořadí
Obecné vzdělávání v oblasti podnikání (zahájení podnikání, komunikace s úřady, základy účetnictví, daně, marketing atd.).	58	87	1.
Odborné vzdělávání (rekvalifikační kurzy s cílem zvýšit kvalifikaci a poté zahájit vlastní podnikání...).	40	60	3.
Bilanční či pracovní diagnostika s cílem odhalit zájmy, motivaci, schopnosti a dovednosti klienta, včetně schopnosti zahájit a provozovat vlastní podnikatelskou činnost	35	52	4.
Networking, tzn. „síťování“ lidí se zájmem zahájit vlastní podnikání.	19	28	6.
Mentoring – zkušený podnikatel pomáhá méně zkušenému v začátcích podnikání.	22	33	5.
Poradenská činnost v oblasti zahájení podnikání, podpora začínajícího podnikatele (komunikace s úřady, asistence začínajícímu podnikateli atd.).	46	69	2.
Finanční pomoc, resp. zprostředkování finanční pomoci (finanční půjčka, dotace / příspěvek na zahájení podnikání...).	10	15	7.
Jiné.	5	7	8.

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 2 (koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)), n=70 (počet oslovených 166)

Pozn.: dotazníkové šetření č. 2. otázka č. 50 „Jaké typy aktivit na podporu zahájení podnikání byly ve Vašem projektu realizovány?“. Na otázku odpovědělo 67 konečných příjemců podpory v oblasti InP, z celkového počtu 166 oslovených.

Finanční náročnost typů projektů a podporovaných aktivit

Finanční náročnost jednotlivých typů projektů podle oblastí podpory byla zkoumána na základě dat z MONIT 7+. Byl vzat v úvahu celkový rozpočet projektu (podle smlouvy) a počet podpořených osob, přičemž jsme sledovali POUZE projekty zaměřené na InP a s ukončenou realizací, u nichž jsou dosažené hodnoty MI Počet podpořených osob konečné (podrobný přehled viz Technická zpráva, EQ 3.2). Výsledky ukazují, že nejvyšší náklady na podpořenou osobu vykazuje oblast podpory 3.3 (v průměru 72 123,03 Kč/osobu), zatímco výrazně nižší náklady vykazuje oblast podpory 3.4 (v průměru 25 494,47 Kč/osobu). Náklady na podpořenou osobu v oblasti podpory 2a.1 jsou poměrně vyrovnané (průměrně 37 614,06 Kč), na rozdíl od oblasti podpory 3.4, kde činí nejnižší rozpočet na podpořenou osobu 10 048,90 Kč a nejvyšší 99 906,02 Kč.

Náklady na podpořenou osobu jsou samozřejmě ovlivněny zejména počtem aktivit, které jsou v rámci konkrétního projektu znevýhodněným osobám nabízeny. Podrobnější výsledky by tedy přinesla analýza finanční náročnosti jednotlivých aktivit⁷⁵. Finanční náročnost jednotlivých aktivit byla zjišťována na základě dotazníkového šetření. U respondentů – příjemců podpory, kteří odpověděli, že největší komplikací pro pokračování aktivit po skončení podpory je finanční náročnost aktivit, jsme

⁷⁵ U této analýzy evaluátoři předpokládali původně zejména využití dat z projektových žádostí, kde se uvádí (uváděla) i finanční alokace na jednotlivé aktivity. To však platilo pouze pro OP RLZ, v OP LZZ toto již sledováno není. Proto jsme využili pouze data z dotazníkového šetření.

sledovali, které aktivity ve svých projektech podporovali. Projekty, které po skončení projektové podpory nehodlají aktivity dále realizovat z důvodů finanční náročnosti, nejčastěji podporovali obecné vzdělávání, rekvalifikace a poradenství. To je na první pohled v rozporu s otázkou týkající se udržitelnosti, kde právě tyto aktivity patří po skončení projektové podpory mezi nejčastěji udržované, je však třeba si uvědomit, že respondenti mohou při pokračování aktivit využít další zdroje financování (cizí zdroje, komerční poskytování služeb), jednak řada respondentů považuje za pokračování aktivit např. i to, že k zájemcům zůstanou k dispozici vzdělávací materiály, webové stránky atd.

Tab. č. 27: Aktivity podporované v projektech, u kterých příjemci nepředpokládají pokračování těchto aktivit po skončení projektu z důvodů finanční náročnosti

Aktivita č.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Počet projektů	29	23	18	14	15	25	6

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 2 (koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)), n=70 (počet oslovených 166)

Pozn.: dotazníkové šetření IREAS č. 2. Pozn.: Celkem 34 respondentů, návratnost činí 20,5 %. Tabulka zahrnuje pouze ty respondenty, kteří odpověděli, že překážkou pro pokračování projektových aktivit po skončení podpory je finanční náročnost. Chybí aktivita Doprovodná opatření, tato aktivita nebyla součástí dotazníkového šetření, neboť u ní nepředpokládáme, že by byla realizována i po skončení projektu.

Komparace a zhodnocení přístupů aplikovaných v rámci individuálních projektů úřadů práce (IP) a přístupů jiných subjektů v grantových projektech (GG)

V oblasti podpory 2a.1 je celkem 17 projektů realizováno formou individuálního projektu (výzvy č. 3, 13, 70 a 72). Realizátory těchto projektů je buď Ministerstvo práce a sociálních věcí (2 projekty ve výzvách 3 a 72), nebo Úřad práce České republiky (15 projektů ve výzvách 13 a 70). Všechny tyto projekty jsou zaměřeny na InP MIMO JINÉ. Z kontextu popisu těchto projektů je zřejmé, že primárním cílem individuálních projektů je nalézt pro znevýhodněné osoby pracovní právní vztah. InP je v těchto projektech spíše doplňkovou aktivitou a variantou pro osoby, pro které se nedaří nalézt vhodné pracovní místo.

Tab. č. 28: Počty podpořených projektů obsahujících konkrétní aktivitu podle oblastí podpory – individuální projekty v oblasti podpory 2a.1

Aktivita/o blast podpory	I. Obecné vzdělávání	II. Odborné vzdělávání (rekvalifikace)	III. Bilanční a pracovní diagnostika	IV. Networking	V. Mentoring	VI. Poradenství	VII. Finanční podpora	VIII. Doprovodná opatření
2a.1	17	17	12	3	0	13	8	9
Pořadí	1.–2.	1.–2.	4.	7.	8.	3.	6.	5.

Zdroj: MONIT7+, MPSV, sestava k 23. 11. 2013

Aktivity, které nabízejí individuální projekty a globální granty, se neliší, tzn. IP i GG nabízejí zhruba stejné spektrum aktivit. Stejně tak četnost jednotlivých aktivit v projektech je podobná – na prvních místech se objevuje obecné vzdělávání (v případě projektu zaměřených na InP MIMO JINÉ obsahuje i vzdělávání v oblasti získávání pracovního místa – psaní životopisu, příprava na přijímací pohovor atd.), odborné vzdělávání a poradenství. Na posledních místech jsou aktivity Networking a Mentoring, jak už bylo řečeno, projekty jsou zaměřeny spíše na integraci prostřednictvím trhu práce, nikoliv prostřednictvím podnikání – pro integraci prostřednictvím trhu práce ztrácí tato aktivita smysl. Výraznější u IP častější podpora zprostředkování příspěvku SÚPM–SVČ, který úřady práce administrují. Rozdíl je také v komplexnosti nabízených aktivit – na rozdíl od GG nabízejí IP komplexní soubor aktivit, tzn. nepodporují pouze integraci prostřednictvím sebezaměstnání, ale i formou standardního pracovního poměru – podpořená osoba tak může zvolit takovou cestu integrace, pro kterou má větší předpoklady. Komplexnost podpory je u IP dána samozřejmě i velikostí alokace, která se v případě IP pohybuje v desítkách miliónů Kč. Bez výjimky je ale důraz v IP kladen na nalezení

pracovněprávního vztahu a InP je spíše doplňkovou aktivitou zajišťující dostatečně širokou nabídku aktivit pro široce vymezené cílové skupiny. Jak vyplývá z řízeného rozhovoru, úřady práce také nedisponují kvalitními podnikatelskými poradci, což není překvapivé, protože úřady práce v první řadě plní úkoly týkající se zaměstnanosti, nikoliv podnikání. Proto by bylo vhodné ponechat realizaci projektů zaměřených na InP na subjektech, které nabízejí poradenství v oblasti podnikání a které mají v této oblasti zkušenosti (Hospodářská komora, podnikatelské svazy atd.).

Relevantnost a účelnost podporovaných aktivit⁷⁶

Dle předpokladů definovaných ve vstupní zprávě této evaluace se u této EQ předpokládalo využití výsledků EQ 3.4 – tato EQ má analyzovat dopady projektů zaměřených na InP. Pro tuto EQ však dosud chybí vstupní data, a proto bylo řešení této EQ na základě domluvy se zadavatelem odloženo. Proto relevantnost a účelnost hodnotíme jednak dle desk-research evaluačního úkolu 1, jednak dle výsledků panelu expertů a řízených rozhovorů. Podle Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 48 je pro začínající podnikatele problémem zejména dostupnost poradenství. Začínající podnikatel není schopen dostatečně posoudit kvalitu poradenství a poradenství je pro něj často finančně nedostupné. Proto Lukeš, Jakl et al. doporučují, že „stát by se měl proto více zaměřit na dostupnost poradenství a expertních konzultantů“⁷⁷. Podobně se vyjadřují i respondenti v řízeném rozhovoru⁷⁸. V této souvislosti je tedy poradenství poskytované v rámci projektů OP LZZ zaměřených na InP jednoznačně relevantní a účelnou aktivitou. S poradenstvím ale úzce souvisí i networking a mentoring – zde se jedná o zvláštní formu poradenství, které si poskytují (začínající) podnikatelé mezi sebou. Bohužel tyto aktivity se v podpořených projektech objevují na posledních místech.

Relevantní je bezesporu i vzdělávání v oblasti podnikatelských kompetencí. I když Lukeš, Jakl et al. kladou důraz na podporu vzdělávání v oblasti podnikatelských kompetencí již na základních školách⁷⁹, případně i na středních školách, učilištích atd., což bylo zdůrazněno v řízeném rozhovoru⁸⁰, je nutné nabídnout vzdělávání v oblasti podnikatelských dovedností i dospělým zájemcům o podnikání. I tato aktivita je v rámci projektů OP LZZ často podporována a lze ji považovat za relevantní a účelnou, avšak pouze v kombinaci s ostatními aktivitami, protože pouze na základě absolvování kurzu podnikatelských dovedností těžko zahájí znevýhodněná osoba vlastní podnikání⁸¹. Jak je zmíněno v kap. v EQ 1.1, je v této oblasti opomíjen OP VK, ze kterého by mohly být projekty zaměřené pouze na obecné vzdělávání v oblasti podnikatelských dovedností realizovány.

Jednoznačně relevantní aktivitou je také bilanční a pracovní diagnostika – její užití umožňuje již v začátku odhalit ty osoby, u nichž je pravděpodobné, že dokáží zahájit a zejména udržet vlastní podnikání. Zároveň eliminuje ty osoby, které přepoklady pro zahájení a udržení vlastního podnikání nemají. Podpora pak samozřejmě musí směřovat k těm osobám, které potenciál k zahájení a udržení podnikání mají.

U doprovodných opatření je problematická skutečnost, že po skončení projektu končí právě i doprovodná opatření (hlídání dětí, stravné, cestovné), se kterými žádný příjemce podpory v rámci udržitelnosti nepočítá. Začínající podnikatel se tedy najednou musí obejít bez nich, což může být např. v případě hlídání dětí problematické. Doprovodná opatření však mohou vhodně motivovat a

⁷⁶ Hodnocení relevantnosti a účelnosti podporovaných aktivit mělo proběhnout v souvislosti s výsledky EQ 3.4. K této otázce však nejsou dosud dostupná vstupní data a bude po dohodě se zadavatelem dodána v pozdějším termínu, proto její výsledky nemůžeme využít.

⁷⁷ Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 48

⁷⁸ Řízený rozhovor Inkluzivní podnikání v ČR provedený 6. 2. 2014, poznámka Mgr. Pavla Dudka.

⁷⁹ Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 49

⁸⁰ Řízený rozhovor Inkluzivní podnikání v ČR provedený 6. 2. 2014, poznámka Mgr. Jakuba Vrobela.

⁸¹ Tím spíše, že podle výsledků dotazníkového šetření byl nedostatek rekvalifikačních (jiných vzdělávacích programů) programů k tematice podnikání celkově hodnocený jako nejméně závažný problém (překážka podnikání). Viz kapitola 1.3.2.

podpořit alespoň nejtěžší začátky podnikání.

Při hodnocení relevantnosti a účelnosti podpořených aktivit je ale také nutno vzít v úvahu jejich komplexnost, kterou lze charakterizovat jako takovou kombinaci aktivit, která provází podpořenou osobu od samého začátku (výběr vhodných osob s potenciálem udržení podnikání) až do okamžiku, kdy nový podnikatel dosáhne stabilní pozice na trhu a podporu realizátora již nebude potřebovat, resp. bude schopen si ji zajistit z vlastních zdrojů. Potřeba komplexnosti byla zdůrazněna na Panelu expertů, jakož i respondenty v řízeném rozhovoru⁸². S komplexním přístupem k InP mají problém zejména projekty (viz tabulky podpořených aktivit v Technické zprávě, EQ 3.2), u nichž je InP pouze jednou z realizovaných aktivit, tzn. projekty podporující InP MIMO JINÉ. U těchto projektů je možnost sebezaměstnání zpravidla spíše upozaděna, prioritou je nalezení pracovního místa, takže je zřejmé, že žadatelé se v projektové žádosti aktivitami podporujícími InP příliš nezabývají. Tyto projekty⁸³ pak nabízejí např. obecné vzdělávání nebo rekvalifikaci, ale bez vazby na další aktivity, které by se týkaly InP. Přitom obecné vzdělávání v oblasti podnikání či rekvalifikace nelze považovat za dostatečnou podporu začínajícího podnikatele, a jak už bylo řečeno výše, nelze předpokládat, že např. na základě absolvování kurzu základů podnikání začne podpořená osoba skutečně podnikat.

Závěry

- Nejčastěji realizovanou aktivitou je obecné vzdělávání, odborné vzdělávání a poradenství.
- Bilanční a pracovní diagnostika, která by měla být základem každého projektu zaměřeného na InP, se objevuje u zkoumaných skupin projektů až na 4. a 5. místě, a to jak na základě dat z MONIT 7+, tak podle dotazníkového šetření.
- Aktivity Mentoring a Networking, které mohou vhodně doplňovat aktivitu poradenství, pomohou znevýhodněným osobám navázat důležité kontakty, a mohou tak bez větších nákladů pokračovat i po skončení podpory, patří mezi méně podporované aktivity.
- Finanční podpora začínajících podnikatelů není dostatečná, v rámci OP LZZ se objevuje pouze možnost zprostředkování příspěvku na zřízení společensky účelného pracovního místa za účelem výkonu samostatně výdělečné činnosti. Jiné formy finanční podpory jsou pro začínající podnikatele těžko dostupné.
- Relevantnost a účelnost podporovaných aktivit spočívá nejen v samotných aktivitách, ale i v jejich kombinaci – např. zvyšování kvalifikace a rekvalifikace je účelné, ale pouze ve vazbě na další aktivity (bilanční a pracovní diagnostika, poradenství, mentoring, networking).
- Individuální projekty zaměřené MIMO JINÉ na InP nabízejí podobné spektrum aktivit jako globální granty. Podobně jako u GG se na prvních místech objevují obecné vzdělávání, odborné vzdělávání, poradenství a bilanční a pracovní diagnostika. Na rozdíl do GG však prakticky neobsahují Networking a Mentoring, což potvrzuje hypotézu, že tyto projekty jsou zaměřeny primárně na integraci prostřednictvím trhu práce, nikoliv prostřednictvím InP – v případě integrace prostřednictvím trhu práce nemají tyto aktivity význam.

⁸² Řízený rozhovor Inkluzivní podnikání v ČR provedený 6. 2. 2014.

⁸³ Např. v oblasti podpory 2a.1 u podpořených projektů zaměřených na InP se jedná o 4 projekty, v oblasti podpory 3.3 3 projekty, v oblasti podpory 3.4 je dokonce podpořeno 21 projektů, u nichž nejsou aktivity týkající se InP dostatečně komplexní.

5.3 EQ 3.3: Kolik osob a jaké cílové skupiny jsou podpořeny v projektech OP LZZ na podporu podnikání znevýhodněných?

Pro EQ 3.3 byly využity projekty vytipované v EQ 3.1, přičemž analyzovány byly projekty zaměřené POUZE na InP⁸⁴. Pro zjištění cílových skupin a počtu osob v jednotlivých oblastech podpory byla zvolena soustava monitorovacích indikátorů (dále MI) ze systému MONIT7+, přičemž byly sledovány dosažené hodnoty vybraných monitorovacích indikátorů týkajících se podpořených osob (viz následující tabulka č. 26) podle jednotlivých oblastí podpory. Dále byla využita i data z dotazníkového šetření č. 2.

Hlavní zjištění

Tab. č. 29: Dosažené hodnoty monitorovacích indikátorů v oblasti podpory 2a.1, 3.3, 3.4 a 5a.1 (podpořené projekty zaměřené POUZE na inkluzivní podnikání)

Monitorovací indikátor (dosažená hodnota)	Oblast podpory 2a.1	Oblast podpory 3.3	Oblast podpory 3.4	Oblast podpory 5a.1	Celkem
074100 Počet podpořených osob – celkem	696	266	5 067	152	6 181
Podpořené osoby podle pohlaví (pouze ženy)*					
074102 Počet podpořených osob – ženy	623	193	4 996	152	5 964
Podpořené osoby podle postavení na trhu práce					
074105 Počet podpořených osob – OSVČ	9	23	611	30	673
074106 Počet podpořených osob – dlouhodobě nezaměstnaní	132	69	703	7	911
074107 Počet podpořených osob – nezaměstnaní celkem	225	145	1 696	29	2 095
074108 Počet podpořených osob – neaktivní osoby celkem	151	32	2 703	2	2 888
Podpořené osoby podle věku					
074118 Počet podpořených osob – mladí lidé 15–24 let	114	5	269	7	395
074119 Počet podpořených osob – starší pracovníci 55–64 let	4	28	164	6	202
Podpořené osoby se specifickým znevýhodněním					
074125 Počet podpořených osob – menšiny	3	0	18	0	21
074126 Počet podpořených osob – migranti	0	77	63	0	140
074127 Počet podpořených osob – zdravotně znevýhodnění	1	139	61	0	201
074128 Počet podpořených osob – ostatní znevýhodněné skupiny	0	77	1 662	0	1 739
Podpořené osoby podle vzdělání					
074141 Počet podpořených osob – základní ISCED 1 a 2	25	19	189	4	237
074142 Počet podpořených osob – střední ISCED 3	275	145	3 345	84	3 849
074143 Počet podpořených osob – nástavbové studium ISCED 4	17	4	164	15	200
074144 Počet podpořených osob – vysokoškolské ISCED 5 a 6	214	50	1 336	49	1 679

Zdroj: Monit7+, sestava k 18. 11. 2013

*Uvádíme pouze ženy, neboť muži nejsou považováni za znevýhodněné na trhu práce.

Pro lepší představu uvádíme i procentní vyjádření (tabulka č. 27).

⁸⁴ V této EQ sledujeme hodnoty monitorovacích indikátorů u podpořených projektů zaměřených POUZE na InP. U projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ není možné rozlišit, kolik osob bylo podpořeno v rámci InP a kolik aktivitami týkajícími se umístění na trhu práce, výsledky by tudíž byly zkreslující.

Tab. č. 30: Podíl podpořených osob jednotlivých monitorovacích indikátorů na celkovém počtu podpořených osob v oblasti podpory 2a.1, 3.3, 3.4 a 5a.1 (podpořené projekty zaměřené POUZE na inkluzivní podnikání)

Monitorovací indikátor (dosažená hodnota)	Oblast podpory 2a.1 (%)	Oblast podpory 3.3 (%)	Oblast podpory	Oblast podpory	Celkem
			3.4 (%)	5a.1 (%)	
074100 Počet podpořených osob – celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Podpořené osoby podle pohlaví (pouze ženy)*					
074102 Počet podpořených osob – ženy	89,51	72,56	98,60	100,00	96,49
Podpořené osoby podle postavení na trhu práce					
074105 Počet podpořených osob – OSVČ	1,29	8,65	12,06	19,74	10,89
074106 Počet podpořených osob – dlouhodobě nezaměstnaní	18,97	25,94	13,87	4,61	14,74
074107 Počet podpořených osob – nezaměstnaní celkem	32,33	54,51	33,47	19,08	33,89
074108 Počet podpořených osob – neaktivní osoby celkem	21,70	12,03	53,35	1,32	46,72
Podpořené osoby podle věku					
074118 Počet podpořených osob – mladí lidé 15–24 let	16,38	1,88	5,31	4,61	6,39
074119 Počet podpořených osob – starší pracovníci 55–64 let	0,57	10,53	3,24	3,95	3,27
Podpořené osoby se specifickým znevýhodněním					
074125 Počet podpořených osob – menšiny	0,43	0,00	0,36	0,00	0,34
074126 Počet podpořených osob – migranti	0,00	28,95	1,24	0,00	2,27
074127 Počet podpořených osob – zdravotně znevýhodnění	0,14	52,26	1,20	0,00	3,25
074128 Počet podpořených osob – ostatní znevýhodněné skupiny	0,00	28,95	32,80	0,00	28,13
Podpořené osoby podle vzdělání					
074141 Počet podpořených osob – základní ISCED 1 a 2	3,59	7,14	3,73	2,63	3,83
074142 Počet podpořených osob – střední ISCED 3	39,51	54,51	66,02	55,26	62,27
074143 Počet podpořených osob – nástavbové studium ISCED 4	2,44	1,50	3,24	9,87	3,24
074144 Počet podpořených osob – vysokoškolské ISCED 5 a 6	30,75	18,80	26,37	32,24	27,16

Zdroj: Monit7+, sestava k 18. 11. 2013, vlastní výpočty

*Uvádíme pouze ženy, neboť muži nejsou považováni za znevýhodněné na trhu práce.

Podporované cílové skupiny zjišťovalo i dotazníkové šetření. Výsledky podle znevýhodněných skupin shrnuje tabulka 27.

Tab. č. 31: Cílové skupiny podpořené v projektu – výsledky dotazníkového šetření

Znevýhodněná skupina	Počet odpovědí	Podíl v %	Pořadí
Osoby se zdravotním postižením	4	6	5.–6.
Mladí do 25 let věku	2	3	8.
Matky (otcové) na mateřské/rodičovské dovolené	23	34	1.
Dlouhodobě nezaměstnaní	12	18	2.
Osoby starší 50 let	8	12	4.
Romové	1	1	9.
Jiné etnické menšiny	0	0	10.–12.
Imigranti a azylanti	3	4	7.
Osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, osoby vyrůstající bez rodin	0	0	10.–12.
Osoby pečující o osobu blízkou	4	6	5.–6.
Váleční veteráni	0	0	10.–12.

Jiné	10	15	3.
------	----	----	----

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 2 (koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)), n=70 (počet oslovených 166)

Pozn.: Dotazníkové šetření IREAS č. 2 mezi konečnými příjemci podpory zaměřené na InP, otázka č. 51. „Jaké cílové skupiny jsou ve Vašem projektu podpořeny?“, odpovědělo 67 respondentů z celkového počtu 166 oslovených.

Počet podpořených osob podle pohlaví

U počtu podpořených osob podle pohlaví sledujeme pouze ženy, neboť ty jsou považovány za skupinu ohroženou na trhu práce. Ze všech tabulek je patrné, že nejčastěji podpořenou cílovou skupinou jsou ženy, a to ve všech oblastech podpory. Nejvíce žen (100 % z celkového počtu podpořených osob) je podpořeno v oblasti podpory 3.4, která je zaměřena na rovné příležitosti, tedy logicky na ženy. Jak uvádí Kuchařová (2013), „Samostatné podnikání, ačkoliv je mezi ženami méně časté než mezi muži, je pro řadu žen s dětmi možnou formou harmonizace rodiny a zaměstnání s kladnými i zápornými konsekvencemi, což se promítá i ve statistických ukazatelích“. Je tedy možné usuzovat, že ženy, a zejména ty se středním vzděláním, případně neaktivní (tzn. nejčastěji matky na mateřské/rodičovské dovolené chystající se do práce), jsou nejčastěji podporovanou cílovou skupinou.

Podpořené osoby podle postavení na trhu práce

Z pohledu postavení na trhu práce se počty podpořených osob v jednotlivých oblastech podpory značně liší, což je ale vzhledem k odlišnému zaměření jednotlivých oblastí podpory pochopitelné. V oblasti podpory 2a.1 a 3.3 nejčastěji podpoření nezaměstnaní. V oblasti podpory 3.4 jsou nejčastěji podporované neaktivní osoby – z kontextu popisu projektů i z velkého počtu projektů, které v této oblasti podpory realizují řadu doprovodných opatření (hlídání dětí), je pravděpodobné, že mezi podpořenými osobami tvoří velkou část ženy na mateřské/rodičovské dovolené, které se připravují na opětovný vstup na trh práce. Na tuto skupinu se také nejvíce zaměřují respondenti, kteří odpovídali v dotazníkovém šetření. U oblasti podpory 5a.1 tvoří nejvíce podporovanou skupinu OSVČ, což odpovídá i zjištění v EQ 3.1 – projekty v oblasti podpory 5a.1 jsou zaměřeny nikoliv přímo na zahájení vlastního podnikání, ale spíše na mezinárodní výměnu zkušeností v této oblasti, síťování atd. OSVČ jsou tak logicky velmi často podporovanou cílovou skupinou.

Podpořené osoby podle věku

Počty podpořených osob podle věku nejsou příliš vysoké, je to zřejmě opět dáno i tím, že řada z nich se „skrývá“ pod monitorovacími indikátory 074106 Počet podpořených osob – dlouhodobě nezaměstnaní a 074107 Počet podpořených osob – nezaměstnaní celkem (případně u oblasti podpory i pod monitorovacím indikátorem 074102 Počet podpořených osob – ženy), neboť se jedná o skupiny ohrožené nezaměstnaností více než zbývající populace. U oblasti podpory 3.4 a 5a.1 nejsou z pohledu podílu na celkovém počtu podpořených osob tyto skupiny příliš podporovány, výraznější podpora je pouze v oblasti podpory 2a.1 (mladí lidé) a 3.3 (starší pracovníci). Zajímavé je, že podle výsledků dotazníkového šetření jsou mladí lidé (celkově 8. místo z 12 cílových skupin) méně podporováni než starší lidé (celkově 4. místo z 12 cílových skupin).

Podpořené osoby se specifickým znevýhodněním

Osoby se specifickým znevýhodněním jsou celkově slabě podporovány. Výjimkou je oblast podpory 3.3, která je zaměřena právě na podporu znevýhodněných a osoby se specifickým znevýhodněním jsou jednou z definovaných cílových skupin u této oblasti podpory. Při zkoumání této skupiny znevýhodněných je ale třeba vzít v úvahu, že skutečná čísla mohou být vyšší – řada osob se specifickým znevýhodněním může být zahrnuta v monitorovacích indikátorech 074106 Počet podpořených osob – dlouhodobě nezaměstnaní a 074107 Počet podpořených osob – nezaměstnaní celkem, neboť z povahy věci se jedná o osoby, které hůře hledají zaměstnání a jsou vedeny v evidenci úřadů práce. Osoby se specifickým znevýhodněním nejsou vůbec podpořeny v oblasti podpory 5a.1,

což je opět dáno zejména specifickým zaměřením této oblasti podpory.

Podpořené osoby podle vzdělání

Počty podpořených osob podle úrovně vzdělání jsou u zkoumaných oblastí podpory podobné. U všech oblastí podpory jsou nejčastěji podporovanou skupinou osoby se středním vzděláním (ISCED 3), na druhém místě jsou osoby s vysokoškolským vzděláním. Důvodem je fakt, že v populaci se nachází nejvíce lidí se středním vzděláním, tudíž jsou tito lidé i nejčastěji ohroženou skupinou na trhu práce⁸⁵. Lidí s ISCED 5 a 6 je v populaci sice méně, nicméně lze předpokládat, že právě tito lidé mají dostatečný potenciál zahájit a udržet vlastní podnikání, proto je to ve všech oblastech podpory druhá nejčastěji podporovaná cílová skupina. Vhodnost podpory této cílové skupiny ukázala i QCA analýza. U lidí se vzděláním ISCED 1 a 2 lze očekávat, že zahájení a zejména udržení vlastního podnikání bude náročnější, i když ani je není potřeba z tohoto typu podpory vylučovat. Je však nutné hned zpočátku zjistit (prostřednictvím bilanční a pracovní diagnostiky), zda je uvažovaná osoba schopna zahájit a zejména udržet vlastní podnikání. Okrajovou skupinou jsou lidé s ISCED 4 vzděláním (s výjimkou oblasti podpory 5a.1) – důvodem je skutečnost, že lidí s ISCED 4 je v populaci relativně méně než u ostatních ISCED skupin, takže i cílová skupina je poměrně malá.

Zajímavá zjištění poskytuje také následující tabulka, která se zabývá aktivitou cílových skupin. Jedná se o výsledky dotazníkového šetření, kde respondenti odpovídali na otázku „Pokud byl projekt zaměřen na více cílových skupin, která z nich byla v rámci projektu nejaktivnější (tzn., vzešlo z ní nejvíce živnostenských oprávnění)?“ Nejaktivnější byla opět skupina matek/otců na mateřské/rodičovské dovolené, která výrazně převyšovala ostatní cílové skupiny, následují dlouhodobě nezaměstnaní a opět překvapivě i osoby se zdravotním znevýhodněním, osoby starší 50. let, imigranti a azylanti a jiní.

Tab. č. 32: Aktivita cílových skupin – dotazníkové šetření

Znevýhodněná skupina	Počet odpovědí	Podíl v %	Pořadí
Osoby se zdravotním postižením	4	7	3.
Mladiství do 25 let věku	2	4	7.
Matky (otcové) na mateřské/rodičovské dovolené	30	53	1.
Dlouhodobě nezaměstnaní	11	19	2.
Osoby starší 50 let	3	5	4.–6.
Romové	0	0	9.–12
Jiné etnické menšiny	0	0	9.–12
Imigranti a azylanti	3	5	4.–6.
Osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, osoby vyrůstající bez rodin	0	0	9.–12
Osoby pečující o osobu blízkou	1	2	8.
Váleční veteráni	0	0	9.–12.
Jiné	3	5	4.–6.

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 2 (koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)), n=70 (počet oslovených 166)

Pozn.: Dotazníkové šetření IREAS č. 2 mezi konečnými příjemci podpory zaměřené na InP, otázka č. 52. „Pokud byl projekt zaměřen na více cílových skupin, která z nich byla v rámci projektu nejaktivnější (tzn., vzešlo z ní nejvíce živnostenských oprávnění)?“, odpovědělo 57 respondentů z celkového počtu 166 oslovených.

⁸⁵ Zdroj: ČSÚ: Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS 4. čtvrtletí 2013, tabulky 104 a 105, dostupné online <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/3101-13>, citace 28. 4. 2014

Závěry

- Nejčastěji podporovanou cílovou skupinou jsou na základě dat z MONIT 7+ i dotazníkového šetření ženy, což souvisí s faktem, že jedna oblast podpory (3.4) je zaměřena na rovné příležitosti, tudíž zejména na ženy.
- Dalšími často podporovanými cílovými skupinami (podle dat z MONIT 7+) jsou osoby se středním vzděláním a neaktivní osoby – těch je opět nejvíce v oblasti podpory 3.4, zaměřené na rovné příležitosti, lze tedy oprávněně předpokládat, že se jedná zejména o matky (případně otce) na mateřské/rodičovské dovolené.
- Ženy, a zejména ženy na mateřské/rodičovské dovolené, patří také mezi nejaktivnější cílovou skupinu. Je možné, že právě ženy jsou vhodnou cílovou skupinou pro zahájení vlastního podnikání, neboť flexibilní uspořádání aktivit spojených s vlastním podnikáním a skloubení podnikání s péčí o děti pro ně může být silnou motivací. Ženy jsou ale také nejčastěji podporovanou cílovou skupinou.
- FsQCA (viz EQ 3.5) ukazuje, že zejména osoby s vyšším vzděláním jsou schopny úspěšně rozvinout a udržet vlastní podnikání. Není však třeba z podpory vylučovat osoby s nižším vzděláním – u této skupiny je však zvláště nutné hned na začátku prověřit, zda uvažovaná osoba disponuje dostatečným potenciálem a motivací, aby zahájila a udržela vlastní podnikání.
- U údajů o cílových skupinách získaných z MONIT7+ je však potřeba vzít v úvahu, některé specifické cílové skupiny (Romové, menšiny, mladí lidé, starší lidé atd.) se mohou ukrývat pod jinými monitorovacími indikátory, nejčastěji pod MI 074102 Počet podpořených osob – ženy nebo 074107 Počet podpořených osob – nezaměstnaní celkem, případně dalšími.

5.4 EQ 3.4: Jaké jsou pozorovatelné dopady ukončených projektů na podporu podnikání znevýhodněných?

Zadání otázky ze zadávací dokumentace

U relevantního vzorku identifikovaných projektů evaluátor určí dostatečný počet podpořených osob a provede zjištění podílu úspěšně podpořených osob, a to 1, 6 a 12 měsíců po ukončení realizace projektu. Evaluátor provede srovnání s výsledky zjištěnými v evaluaci „Vyhodnocení plnění monitorovacích indikátorů OP LZZ zjišťovaných evaluací“ u projektů z prioritní osy 2 a 3 OP LZZ a dále s efekty nástrojů a programů APZ zjištěnými v relevantních studiích APZ (např. Hora, Sirovátka 2012). V závislosti na dostupnosti dat evaluátor provede analýzu dopadů pro jednotlivé kategorie cílových skupin. V návaznosti na analýzu dopadů bude provedena analýza nákladů a přínosů (CBA) s využitím odhadu nákladů na průměrného nezaměstnaného zpracovaného v rámci projektu TESSEA.

Úvod

V této části se zabýváme projekty, které se zaměřují na inkluzivní podnikání, tzn. na podnikání osob znevýhodněných na trhu práce. Cílem projektů zaměřených na inkluzivní podnikání je podpora osob, jimž jejich vzdělání, zdravotní stav, věk, péče o osobu blízkou atd. komplikuje nalezení pracovního místa. Zahájení vlastního podnikání je pro tyto osoby jednou z možností, jak řešit svou nepříznivou životní situaci, a přestože vlastní podnikání vyžaduje určité specifické osobnostní charakteristiky, znalosti a dovednosti, může být pro řadu znevýhodněných osob zajímavou alternativou k pracovnímu poměru. Integrace prostřednictvím podnikání je ale také spojena s daleko větším rizikem neúspěchu než integrace prostřednictvím pracovního poměru.

OP LZZ podporuje aktivity spojené s inkluzivním podnikáním, a to zejména v oblastech podpory 2a.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti, 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trhu práce, 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění pracovního a rodinného života, které jsou také předmětem další analýzy.

Ani jedna z těchto oblastí podpory však není zaměřena pouze na inkluzivní podnikání, inkluzivní podnikání je pouze jednou z aktivit sledujících integraci znevýhodněných osob, přičemž v OP LZZ je obecně kladen důraz spíše na integraci prostřednictvím trhu práce než prostřednictvím vlastního podnikání.

Vzhledem k tomu, že ne všechny podpořené projekty byly zaměřeny jen na inkluzivní podnikání, jsou analýzy rozděleny do tří kategorií. Analýzy se zabývaly jednak osobami, které byly podpořeny v rámci projektů, které v sobě zahrnovaly alespoň některé z aktivit cílených na inkluzivní podnikání. Dále jsou zpracovány analýzy pro osoby podpořené v rámci projektů zaměřených pouze na inkluzivní podnikání. Specificky je také věnována pozornost dopadové analýze u podpořených osob v rámci projektů zaměřených pouze na inkluzivní podnikání v oblasti podpory 3.4.

Podrobné výsledky analýzy dopadů podpory podnikání na CS jsou uvedeny v technické příloze II této zprávy.

Hlavní zjištění

Všechny zkoumané podpory dosáhly ale hranice kolem 60 – 70 % zaměstnaných nebo OSVČ z podpořených osob rok po skončení podpory. V případě čistě inkluzivního podnikání a podpor v oblasti podpory 3.4 bylo dosaženo zvýšení podílu zaměstnanosti o 11,3 p.b., respektive 10,0 p.b. rok po skončení projektu oproti situaci CS měsíc před zahájením projektu. Kombinovaná podpora inkluzivního podnikání s dalšími aktivitami na podporu zaměstnání (projety InP Mimo jiné) dosáhla rozdílu před podporou a rok po skončení projektu ve výši +21.3 p.b. U všech typů zkoumaných podpor tedy sledujeme, že pro všechny skupiny vzrostl podíl zaměstnaných či OSVČ v průběhu podpory.

Srovnání všech zkoumaných podpor navzájem - Podíly osob se (nebo bez) zaměstnáním nebo OSVČ

		Měsíc před podporou		V době skončení podpory		měsíc po podpoře		Půl roku po podpoře		Rok po skončení podpory		Celkem
		bez	se	bez	se	bez	se	bez	se	bez	se	
InP pouze	Podíly v %	37,9 %	62,1%	29,6%	70,4%	29,6	70,4	27,1	72,9	26,6	73,4	100,0
	Počty osob	357	585	279	663	279	663	255	687	251	691	942
InP o.p. 3.4	Podíly v %	41,0 %	59,0%	33,1%	66,9%	33,3	66,7	31,2	68,8	31,0	69,0	100,0
	počet osob	362	520	292	590	294	588	275	607	273	609	882
InP m.j.	Podíly v %	59,0 %	41,0%	41,5%	58,5%	40,5	59,5	39,5	60,5	37,7	62,3	100,0
	Počty osob	993	690	699	984	681	1002	665	1018	634	1049	1683

Zdroj: Vlastní výpočty dle dat z MONIT7+ a ČSSZ

Z regionálního pohledu vychází rostoucí hladina vzniku a udržení SVČ míst v celé ČR, vyjma Prahy, středních Čech a severní Moravy, kde zůstával během jednoho roku po skončení podpory inkluzivního podnikání podíl OSVČ vůči podpořeným osobám na přibližně stejné úrovni, zatímco v jiných regionech se mírně zvyšoval.

Analýza z pohledu pohlaví ani věku neukazují na výrazné rozdíly mezi zkoumanými skupinami. Podpora mladých (20-29 let) vede k vyššímu vzniku SVČ. Pro závěry o úspěšnosti podnikání podpořených osob je však nutné provést analýzu s odstupem alespoň 2 – 3 let a zjistit, zda tito ještě podnikají.

V případě analýzy kombinovaných podpor, které kromě jiného zahrnovaly také inkluzivní podnikání, vychází klesající podíl OSVČ v Praze, zatímco na jižní Moravě tento ukazatel stoupal v průběhu jednoho roku po skončení podpory.

Srovnání podle pohlaví ani podle věku podpořených osob neukazuje výraznější změny v podílech OSVČ vůči počtu podpořených osob v roce po skončení podpory.

Studie IREAS (2014, s. 21) uvádí míru naplnění monitorovacího indikátoru 074616 „Podíl podpořených osob v zaměstnání nebo dalším vzdělávání 6 měsíců po ukončení podpory (klienti služeb) (%)“ pro oblasti podpory 2.1, 3.3 a 3.4 (ve kterých se realizovaly projekty inkluzivního podnikání) 80,43 %, 64,16 % a 77,01 %. V rámci naší analýzy vychází tento podíl (osob v zaměstnaneckém poměru nebo samostatně výdělečně činných) pro podpory výlučně v inkluzivním podnikání 72,9 %. Jde víceméně o stejné hodnoty, jako deklaruje IREAS (2014).

Dle studie Hora a Sirovátka (2012, s. 32-34) byl v roce 2009 v případě programů ESF realizovaných v rámci APZ podíl zaměstnaných nebo OSVČ mezi podpořenými jeden měsíc po skončení podpory 33,9 %, po půl roce 36,8 % a po roce 30,4 %. Výsledky naší studie pro podpory výlučně zaměřené na inkluzivní podnikání ukazují na přibližně stejnou dynamiku ale s výrazně nižší mírou nezaměstnaných, kdy jsou tyto podíly zaměstnaných nebo SVČ 70,4 %, 70,4 % a 72,9 %. Jde o výsledky, které ukazují na výrazně lepší situaci podpořených InP. Bohužel není možné ji zobecnit / prokázat s ohledem na odlišnou ekonomickou situaci a nemožnost ověřit přesné zaměření programů. Navíc nebyla ověřena přesná struktura charakteristik účastníků, i když s ohledem na typ nástroje by se mělo jednat o podobné CS.

Závěry

Obecně lze konstatovat, že podpora měla pravděpodobně pozitivní vliv na ekonomickou aktivitu podpořených osob (zaměstnání nebo SVČ) po ukončení podpory, která je vyšší při porovnání se situací před podporou a je vyšší oproti programům ESF v rámci APZ. S ohledem na nemožnost srovnání s CS se stejnými charakteristikami a podmínkami však nelze prokázat, zda a do jaké míry je tato změna způsobena podporou poskytnutou v analyzovaných projektech OP LZZ. Rovněž je nutné zdůraznit, že ve všech sledovaných kategoriích měly dominantní zastoupení v analyzovaném vzorku ženy. U podpor zaměřených pouze na inkluzivní podnikání bylo rok po skončení podpory 73,4 % podpořených osob zaměstnáno nebo podnikalo jako OSVČ, u podpor mimo jiné zaměřených i na inkluzivní podnikání to bylo 62,3 %. Zhruba desetina všech OSVČ podnikala zároveň při zaměstnání. Rovněž i v případě oblasti podpory 3.4 tvořily většinu podpořených osob ženy, přičemž lze zdůraznit, že tento typ podpory byl primárně orientován na OSVČ. V případě těchto podpor mělo rok po skončení podpořeného projektu zaměstnání, či status OSVČ 69,0 % podpořených osob.

Doporučení

- K této evaluační otázce není vytvořeno doporučení.

5.5 EQ 3.5 Jaké jsou faktory dosažení pozorovatelných výsledků u podpořených projektů?

Klíčovým zdrojem dat k této EQ bylo dotazníkové šetření na úrovni CS. Dotazníkové šetření probíhalo od 2. 10. 2013 do 12. 10. 2013 a bylo osloveno 1 987 respondentů. Návratnost byla 98 dotazníků (4,96 %). Pro aplikaci fsQCA to je ideální počet případů.

Ve vazbě na řešení evaluační otázky 3.4 měl evaluátor na základě kvalitativní srovnávací analýzy určit podmínky (faktory), které vedou k úspěšnému zahájení a udržení podnikatelské činnosti znevýhodněných skupin. Evaluátor pracoval se sedmi podmínkami, u kterých předpokládal vliv na

výsledek/závisle proměnnou⁸⁶:

1. konzultace projektového záměru s relevantními osobami,
2. školení v podnikatelských dovednostech,
3. dostupnost finančních prostředků pro zahájení podnikání,
4. hospodářská krize,
5. iniciace zapojení do projektu (kdo podpořenou osobu oslovil s nabídkou účasti v projektu),
6. vzdělání/kvalifikace podpořené osoby,
7. vyspělost regionu, ve kterém podnikatel působí.

Hlavní zjištění

V souvislosti s analýzou podmínek nutných byly nalezeny tři potenciálně nutné podmínky ze všech hodnocených a výše popsaných proměnných. V případě tří faktorů totiž míra konzistence překračuje hodnotu 0,8 (jako hraniční hodnota je všeobecně přijímána a doporučována hodnota 0,75 – viz Ch. C. Ragin, 2008). Konkrétně se jedná o:

- „míru vzdělání/kvalifikaci“⁸⁷ (0,86),
- „vyspělost regionu“⁸⁸ (0,86),
- „školení v podnikatelských dovednostech“ (0,83)⁸⁹.

Jinými slovy lze konstatovat, že výsledek (tj. udržená podnikatelská činnost minimálně rok po zahájení projektu) je potenciálně přítomen tehdy, jsou-li přítomny výše uvedené podmínky. V této souvislosti lze tedy vyslovit předpoklad, že znevýhodněné osoby, kterým se podařilo zatím udržet a rozvíjet své podnikatelské aktivity, mají vyšší vzdělání, byly spokojeni s nabídkou a obsahem školicích kurzů podnikatelských dovedností a nachází se spíše ve vyspělejších regionech v České republice. Míra pokrytí (coverage) však nedosahuje tak vysokých hodnot jako míra konzistence. Právě proto je možné vidět výše uvedený předpoklad pouze jako vysoce pravděpodobný, ale ne vždy platný (mohou existovat specifika). Jednalo se však o analýzu potenciálně nutných podmínek a ne ve všech případech tedy muselo dojít k současnému působení všech podmínek.

V rámci samotné fsQCA analýzy bylo pracováno s mírou konzistence 0,75. Tj. v případech, kdy míra konzistence přesáhla hranici 0,75, byla v pravdivostní tabulce přidělena hodnota „1“ a případy byly interpretovány jako podmínka postačující pro sledovaný výsledek. Hlavní částí bylo provedení „standard analysis“ dle Ch. C. Ragin (2008). V Technické zprávě EQ 3.5 jsou uvedeny výsledky „conservative/complex solutions“, které odrážejí empirickou evidenci v pravdivostní tabulce.⁹⁰ Výsledky logické minimalizace identifikovaly dva výsledky, které jsou postačující k dosažení výsledku.

⁸⁶ Přesná definice podmínek, jejich předpoklady a kalibrace viz Technická zpráva, EQ 3.5.

⁸⁷ Jeden z podstatných faktorů pro úspěšné zahájení podnikání je, mj. i na základě desk research analýzy, míra kvalifikace znevýhodněných osob. Obecně lze vycházet z předpokladu, že vyšší dosažené vzdělání může mít více pozitivní vliv na výslednou podnikatelskou činnost a její udržení, než kvalifikace nižší.

⁸⁸ Podobně jako u hodnocení sociálního podnikání byla tato externí podmínka identifikována jako podstatná pro jakékoliv podnikání a nejen pro inkluzivní. Jedná se o snahu kvantifikovat hospodářský vývoj na úrovni jednotlivých krajů. Pro účel této analýzy bylo zvoleno jednoduché rozdělení regionů dle vývoje čistého disponibilního důchodu na 1 obyvatele v období 2007 – 2012. Tímto ukazatelem ekonomické úrovně lze vyjádřit hospodářskou situaci⁸⁸ v kraji, což je smyslem této nezávisle proměnné. V této souvislosti byl vyvozen předpoklad, že zahájení a udržení inkluzivního podnikání bude vyšší v ekonomicky vyspělejších krajích.

⁸⁹ Další podmínka se také dotýká interních předpokladů, které se lišily v závislosti na jednotlivých projektech. Smyslem bylo zjistit, do jaké míry byly znevýhodněné osoby proškoleny v základních podnikatelských dovednostech v rámci projektu (např. marketing, účetnictví, možnosti získání finančních prostředků apod.) Jedná se o jeden z důležitých faktorů pro potenciální rozvoj a udržení podnikání. V této souvislosti byl stanoven logický předpoklad, kdy lze očekávat, že osoby dostatečně proškolené v podnikatelských dovednostech budou vykazovat lepší výsledky z hlediska výsledného zahájení podnikání, než osoby, které subjektivně pociťovaly nedostatečné a minimální proškolení.

⁹⁰ Jiným případem je např. *The most parsimonious solution*, který do výsledků zahrnuje všechny předpoklady a mj. i ty, které v realitě nebyly identifikovány a jsou pouze hypotetické.

Oba mají podobnou míru konzistence i pokrytí. Zjednodušeně lze výsledky interpretovat tak, že:

- znevýhodněné osoby, jejichž projektový záměr byl důsledně konzultován a současně cítily vhodnou kvalitu a strukturu školení, a neměly problém se získáním finančních prostředků na zahájení podnikání ve vyspělejší regionu, udržují a rozvíjejí i nadále své podnikání.
- osoby, které neměly zásadní problém s počátečními financemi, prošly kvalitním školením, mají vyšší míru vzdělání, působí ve vyspělejší regionu a sami se snažily iniciovat podnikání, rozvíjejí dnes úspěšně podnikání.

S ohledem na míru konzistence a míru pokrytí je nezbytné upozornit, že v realitě existují i případy, které vypočítané řešení nevysvětluje. Míra pokrytí vysvětlovaného však ukazuje nadpoloviční část. S ohledem na možnosti evaluace⁹¹ to lze považovat za uspokojivý výsledek.

Závěry

- Na základě analýzy podmínek potenciálně nutných a dalšího kroku (standard analysis) se jeví jako významný především faktor adekvátního a dostatečného „školení“ v rámci projektu, kdy byl potvrzen původní logický předpoklad, že lze očekávat, že osoby vhodně proškolené v podnikatelských dovednostech budou vykazovat lepší výsledky z hlediska výsledného zahájení podnikání než osoby, které subjektivně pociťovaly nedostatečné a minimální proškolení.
- Současně se dostupnost finančních prostředků při zahajování podnikatelských aktivit ukazuje jako klíčový faktor, který ovlivnil následný rozvoj a udržení podnikatelské činnosti.
- Dále se potvrdil pozitivní vliv míry vzdělání a kvalifikace znevýhodněných osob na úspěšné zahájení podnikatelských aktivit. Tím byl potvrzen předpoklad o pozitivním vlivu míry vzdělání na zahájení a především udržení podnikání.
- V neposlední řadě hraje podstatnou roli externí prostředí a vyspělost regionu, kdy je zjevné, že zahájení a udržení inkluzivního podnikání je vyšší v ekonomicky vyspělejších krajích. Ačkoliv je úroveň krajů relativně „hrubá“ a citlivější by bylo rozdělení dle ORP⁹², tak se potvrzuje, že kromě interních faktorů souvisejících se samotným charakterem a znaky znevýhodněných osob, jsou podstatné také vlivy okolního prostředí, ve kterém se podnikatelské aktivity uskutečňují.

5.6 EQ 3.6: Jaká je (předpokládaná) udržitelnost aktivit projektů OPLZZ po ukončení financování z OPLZZ?

Hlavní zjištění

Udržitelnost projektových aktivit hodnotil evaluátor na základě projektových žádostí dostupných v MONIT 7+ a dle dotazníkového šetření na úrovni konečných příjemců (dotazníkové šetření č. 2). Informace o udržitelnosti projektových aktivit lze snadno získat z projektových žádostí, ve kterých každý žadatel musí popsat, jak hodlá zajistit pokračování aktivit i po skončení podpory. Před další analýzou je však třeba zmínit následující faktory, které omezují vypovídací schopnost o skutečné udržitelnosti projektových aktivit⁹³:

- 1) **V projektových žádostech se jedná o plánovanou udržitelnost.**

⁹¹ Především je nezbytné zmínit, že při klasické aplikaci QCA analýzy je běžné, že se výzkumník vrátí o krok zpět (pokud je míra konzistence a pokrytí nízká) a zkusí identifikovat nové a výstižnější proměnné. To lze aplikovat u primárního výzkumu, kdy výzkumník není limitován časem a možnostmi sběru dat. V případě evaluačních projektů existují jasné časové hranice a možnosti oslovení v rámci dotazníku, které částečně mohou aplikaci QCA limitovat. Nicméně v úvodu bylo zmíněno, že si řešitelé tohoto faktu jsou vědomi a testované podmínky byly v několika krocích vybírány a verifikovány.

⁹² Nižší hierarchickou úroveň nebylo možné využít z důvodu nedostupnosti dat.

⁹³ Podrobnější informace o získávání dat o udržitelnosti a obtížích spojených s jejich analýzou viz Technická zpráva, EQ 3.6.

- 2) Udržitelnost se týká pouze podpory vytvořených pracovních míst a případně investic financovaných v rámci křížového financování, netýká se pracovních míst vzniklých sebezaměstnáním. **Udržitelnost ostatních aktivit a výstupů projektů tedy záleží na přístupu žadatele/příjemce.**
- 3) **Hodnocení udržitelnosti má v celkovém hodnocení projektové žádosti váhu pouze 3 %** a žadatele nemusí nutně motivovat k tomu, aby se udržitelností projektu po skončení podpory v projektové žádosti výrazněji zabýval.

Podle plánované udržitelnosti, jak je popisována v projektových žádostech podpořených projektů zaměřených POUZE na inkluzivní podnikání⁹⁴, jsme vytvořili následující seznam možností, jak zachovat udržitelnost projektových aktivit i po skončení podpory tak, jak je popisují žadatelé/příjemci:

- **Udržitelnost projektu bude zajištěna z finanční podpory projektu (projektové zdroje)** – žadatel nepočítá s tím, že by se po skončení projektu aktivně podílel na další realizaci – žadatel považuje za zajištění udržitelnosti už samotný fakt, že po skončení projektu budou k dispozici materiály vzniklé v rámci projektu (učební materiály, webové stránky) a že o udržitelnost projektu se postarají zejména úspěšně podpořené osoby právě tím, že setrvávají u podnikání.
- **Udržitelnost bude zajištěna z vlastních zdrojů příjemce** – po skončení projektu bude žadatel realizovat aktivity (resp. jejich část) z vlastních zdrojů (zisk, provozní rozpočet, dobrovolná práce zaměstnanců atd.). Zde se často jedná o další podporu cílové skupiny formou poradenství, kdy se podpořené osoby mohou obracet s dotazy na žadatele i po ukončení podpory, aktualizace materiálů vydaných v rámci projektu, údržba webových stránek projektu atd.
- **Udržitelnost projektu závisí na cizích zdrojů** – žadatel počítá s další dotací (ať už z ESF, jiného dotačního programu, podpora kraje, obce) či sponzorským darem⁹⁵.
- **Udržitelnost aktivit bude zajištěna komerčním poskytováním služeb** – vytvořené vzdělávací kurzy, poradenství atd. budou dále poskytovány dalším zájemcům a zájemkyním za úplatu.

Tab. č. 33: Počty podpořených projektů zaměřených POUZE na InP spoléhajících na jednotlivé zdroje podpory

Oblast podpory	Vlastní zdroje	Projektové zdroje	Cizí zdroje	Komerční poskytování služeb
2a.1	2	4	5	2
3.3	2	2	1	0
3.4	20	41	32	26
5a.1	0	2	4	1
Celkem	24	49	42	29

Zdroj: Monit7+, sestava k 18. 11. 2013, vlastní výpočty

Pozn.: Celkem bylo zkoumáno 77 projektů, přičemž většina projektů spoléhala na vícezdrojové financování.

Četnost jednotlivých typů zdrojů udržitelnosti ukazuje tabulka 30. V oblasti podpory 2a.1 spoléhají příjemci nejčastěji na cizí zdroje, příp. projektové zdroje. V oblasti podpory 3.3 příjemci předpokládají nejvíce využití vlastních a projektových zdrojů. Projekty podpořené v oblasti podpory 3.4 spoléhají nejvíce na projektové a cizí zdroje, oblast podpory 5a.1 nejčastěji na cizí zdroje.

Z celkového počtu zkoumaných projektů (77 projektů) pouze 23 projektů, 29,9 %, spoléhá na jeden zdroj financování: nejčastěji se jedná o projektové zdroje (16 projektů), následuje předpoklad

⁹⁴ V této EQ zkoumáme udržitelnost podpořených projektů zaměřených POUZE na InP. Vzhledem k tomu, že pro projekty, které vytvářejí pracovní místa, platí jiné podmínky udržitelnosti než pro projekty, které pracovní místa nevytvářejí, chceme se vyhnout zkreslení, které by přinesla analýza projektů zaměřených na InP MIMO JINÉ.

⁹⁵ Např. jeden z projektů podpořených v oblasti podpory 3.4 počítá s tím, že podpořené osoby – úspěšné podnikatelky podpoří další pokračování projektu sponzorským darem ze zisku z podnikání).

financování z cizích zdrojů (5 projektů) a vlastní zdroje a komerční poskytování služeb (po 1 projektu). Je zřejmé, že další financování projektových aktivit z vlastních zdrojů je pro řadu organizací nereálné, stejně tak komerční poskytování služeb – cílové skupiny tak, jak jsou definovány v jednotlivých oblastech podpory, zpravidla nikdy nebudou schopny si případné komplexní poradenství a vzdělávání uhradit samy. Ostatní příjemci ve svých projektových žádostech spoléhají na vícezdrojové financování, přičemž nejčtenější jsou opět projektové zdroje – udržitelnost je zajištěna přímo ze zdrojů projektu. Další v pořadí jsou cizí zdroje, s poměrně velkým rozdílem následuje komerční poskytování služeb a vlastní zdroje. Pokud se týče komerčního poskytování služeb, dá se předpokládat, že pro udržení aktivit zřejmě nebude dostačující.

Výsledky z dotazníkového šetření ukazují, že po skončení projektu probíhají aktivity v plném rozsahu pouze ve 13 %, v 54 % probíhají, ale v menším rozsahu, 33 % příjemců po skončení projektu již aktivity nerealizuje. Příčinou je zejména finanční náročnost (71 % příjemců), kdy je potřeba najít jiný zdroj financování, tzn. financovat aktivity z vlastních zdrojů, z dalších dotací či z výnosů přímo od klientů služeb (kurzovné...). 27 % příjemců získalo další podporu z veřejných zdrojů (dotace), 34 % příjemců hradí pokračování aktivit ze svých zdrojů, 29 % z výnosů od klientů. Zbývajících 10 % pak kombinací uvedených zdrojů.

Na základě dat z dotazníkového šetření jsme také provedli kategorizaci aktivit podle udržitelnosti. Nejlépe udržitelné jsou podle dotazníkového šetření obecné vzdělávání, a to u těch respondentů, kteří v projektových aktivitách pokračují ve stejném rozsahu i po skončení projektu, i u těch respondentů, kteří v aktivitách pokračují, ale v menším rozsahu. V menším rozsahu je poměrně dobře udržitelné i poradenství, odborné vzdělávání a bilanční a pracovní diagnostika. Je zřejmé, že u projektů, které počítají s pokračováním aktivit v menším rozsahu, je udržitelnost vyšší. To je ale dáno do značné míry skutečností, že příjemci podpory do udržitelnosti bez výjimky zahrnují i využívání webových stránek či studijních materiálů atp. vzniklých v rámci projektu, takže projektové aktivity jsou skutečně částečně udržitelné – webové stránky či studijní materiály jsou dostupné (bez dalších nákladů pro příjemce) i po skončení projektu, avšak aktivity neprobíhají v plném rozsahu – chybí např. kurzy s přítomností lektora atd.

Tab. č. 34: Kategorizaci aktivit podle udržitelnosti

Aktivita č.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
1. Aktivity pokračují ve stejném rozsahu (8 respondentů)	6	2	1	2	1	4	1
2. Aktivity pokračují, ale v menším rozsahu ve stejném rozsahu (34 respondentů)	29	22	17	14	16	24	4

Zdroj: dotazníkové šetření IREAS (09-12/2013), Dotazník 2 (koneční příjemci (InP) v rámci OP LZZ (Výzva 30) a IOP (Výzva 1 a 8)), n=70 (počet oslovených 166)

Pozn.: Celkem 42 respondentů, návratnost činí 25,3 %. Tabulka zahrnuje pouze ty respondenty, kteří odpověděli na otázku, zda v aktivitách po skončení projektů pokračují, nebo pokračují, ale v menším rozsahu. Tabulka neobsahuje aktivitu Doprovodná opatření, tato aktivita nebyla součástí dotazníkového šetření, neboť u ní nepředpokládáme, že by byla realizována i po skončení projektu.

Závěry

- Žadatel o finanční podporu z OP LZZ musí v projektové žádosti formulovat, jak zajistí udržitelnost projektových aktivit po skončení finanční podpory, s výjimkou projektů, která vytvářejí pracovní místa, však není udržitelnost dále nijak monitorována.
- Žadatelé/příjemci tak nejčastěji spoléhají na projektové zdroje, což reálně znamená, že po skončení projektu se projektovými aktivitami dále zabývat nebudou, nebo na cizí zdroje, kde pokračování projektových aktivit závisí na získání jiné finanční podpory.
- Udržitelnost projektových aktivit je tak více či méně dobrovolná a žadatel/příjemce není nucen se udržitelností projektových aktivit zásadněji zabírat. Jak ale vyplývá z Lukeš, Jakl et al., 2013, str. 48, řada podnikatelů (sebezaměstnaných) potřebuje pomoc a podporu v podnikání i po skončení

projektu, přičemž komerční služby si začínající podnikatel zpravidla nemůže dovolit. Proto by měl být na udržitelnost projektových aktivit, min. pro podpořené osoby, kladen větší důraz.

- Při formulaci udržitelnosti v projektových žádostech žadatelé nejčastěji spoléhají na projektové zdroje, dále na cizí zdroje, méně už na komerční poskytování služeb a na vlastní zdroje.
- Pokud žadatelé/realizátoři spoléhají na vlastní zdroje, z jakých zajistí udržitelnost, jedná se nejčastěji o dobrovolnou práci zaměstnanců.
- Po skončení projektu aktivity probíhají v plném rozsahu jen ve 13 %, v 55 % pokračují v menším rozsahu.
- Příčinou toho, že aktivity po skončení projektů neprobíhají, nebo probíhají, ale v menším rozsahu, je zejména finanční náročnost další realizaci (v 77 % případů).
- U aktivit, které pokračují po skončení podpory ve stejném rozsahu, jsou nejlépe udržitelné obecné vzdělávání, poradenství, odborné vzdělávání a networking.
- U aktivit, které po skončení projektu pokračují, ale v menším rozsahu, jsou nejlépe udržitelné obecné vzdělávání, odborné vzdělávání, poradenství a mentoring.

5.7 Doporučení a implementace podpory InP v OP ESF 2014–2020

Na základě výsledků evaluačního úkolu č. 3 v návaznosti na evaluační úkol č. 1 navrhujeme tato doporučení:

1) Typy příjemců a projektů

- **Při formulaci výzev podporujících InP se zaměřit na subjekty (potenciální realizátory), které mají kapacitu poskytovat podnikatelské poradenství začínajícím podnikatelům** (např. Hospodářská komora, podnikatelské asociace atd.) a zkušenosti v této oblasti.
- **Podpořit partnerství mezi úřady práce a dalšími subjekty realizující služby v oblasti InP** – úřady práce mají přehled o nezaměstnaných a cílových skupinách, a mohou spolupracovat s dalšími subjekty na výběru vhodných osob a zároveň poskytovat příspěvky SÚPM-SVČ. Naopak jiné subjekty (sdružení podnikatelů atd.) často disponují kvalitními podnikatelskými poradci, nabízejí vzdělávání v oblasti podnikatelských dovedností atd.

Způsob řešitelnosti: Nastavení konkrétní výzvy (v OP LZZ nebo OP 2014+), vymezení oprávněných žadatelů.

2) Podporované aktivity, přístupy k podpoře podnikání a komplexnost

- **Základem každého projektu zaměřeného na InP musí být aktivita Bilanční a pracovní diagnostika**, která již na začátku projektu odhalí schopnosti, dovednosti a motivaci znevýhodněných osob k vlastnímu podnikání tak, aby nebyly podporovány osoby, u nichž je zahájení vlastního podnikání z různých důvodů nepravděpodobné. Tato aktivita by měla být požadována už ve všech výzvách, které se zaměřují na InP.
- **Podpořit projekty s komplexním přístupem k InP**, tzn. ty projekty, které svými aktivitami provázejí podpořené osoby od samého začátku podnikání (výběr vhodných osob) až do okamžiku, kdy nový podnikatel dosáhne stabilní pozice na trhu a podporu realizátora projektu již nepotřebuje nebo si ji dokáže zajistit z vlastních zdrojů. Již ve výzvách specifikovat podporované aktivity a jejich kombinace: a) nepodporovat projekty, které nabízejí POUZE obecné vzdělávání v podnikatelských dovednostech, POUZE rekvalifikaci, případně tyto aktivity v kombinaci s doprovodnými opatřeními, b) podpořit projekty nabízející primárně poradenství, mentoring a networking.

Způsob řešitelnosti: Nastavení konkrétní výzvy (v OP LZZ nebo OP 2014+) s vymezením podporovaných aktivit a jejich kombinací.

- **Zajistit začínajícím podnikatelům finanční podporu formou dotací, „startovacích“ půjček nebo mikropůjček.** Tuto podporu spojit či podmínit vzděláváním, mentoringem, příp. poradenstvím, které by měly vést k snížení finančních rizik.
- **Znevýhodněným osobám** (nezaměstnaní, matky/otcové na mateřské/rodičovské dovolené atd.) **zachovat min. po dobu 1 roku sociální dávky** (podpora v nezaměstnanosti, přídavky na děti atd.).
- **Zvýhodnit začínající podnikatele daňovými prázdninami** min. po dobu 1 roku.

Způsob řešitelnosti: Lze řešit veřejně politickými nástroji, včetně podpory podnikání i v rámci programů z evropských fondů (ERDF, ESF). Pokud jde o sociální dávky a daně, je nutná legislativní změna.

- **Monitorovat udržitelnost projektových aktivit i po skončení projektu** – realizátoři projektů nejsou v OP LZZ nuceni se udržitelností výrazněji zabývat, přitom pokračování aktivit (zejména poradenství, mentoring, networking) min. pro osoby, které na základě projektové podpory zahájily vlastní podnikání a nyní podnikají, je velmi důležité. Proto je potřeba udržitelnost monitorovat následující tři roky⁹⁶ po skončení projektu s tím, že realizátor každý rok podá hlášení o udržitelnosti, kde vykáže, jaké projektové aktivity pro osoby podpořené během projektu v konkrétním roce vykazoval.⁹⁷ Za nedodržení této podmínky může být potrestáno finančními sankcemi odvíjejícími se od velikosti rozpočtu.

Způsob řešitelnosti: Nastavení konkrétní výzvy (v OP LZZ) s vymezením podporovaných aktivit a jejich kombinací. V OP 2014+ tuto podmínku u aktivit podporujících InP zakomponovat.

3) Podporované cílové skupiny

- **Podporovat zejména osoby s vyšším vzděláním (min. ISCED 3 a výše).** Osoby s nižším vzděláním není třeba z aktivit zaměřených na InP vylučovat, ale o to pečlivěji u nich musí být provedena bilanční a pracovní diagnostika.
- **Podporu ale neomezovat pouze na určité cílové skupiny** – je nutno dát šanci všem znevýhodněným lidem na trhu práce. Už od počátku (nastavením podporovaných aktivit) je však důležité pomocí bilanční a pracovní diagnostiky eliminovat počet jedinců, u nichž nelze předpokládat, že úspěšně zahájí a udrží vlastní podnikání.

Způsob řešitelnosti: Nastavení konkrétní výzvy (v OP LZZ nebo OP 2014+) a její cílové skupiny.

4) Doporučení pro OPZ

- **Podpořit InP jednotlivými specifickými výzvami v prioritní ose 1, Investiční prioritě 1.1 a 1.2 a 1.5, a v prioritní ose 2 v investiční prioritě 2.1** (s ohledem na jednotlivé cílové skupiny podporované v těchto investičních prioritách), a to typy projektů, aktivity a cílové skupiny zmíněné v bodech 1–3. Tyto výzvy zaměřit pouze na InP, aby se zjednodušila monitorovatelnost podpory InP.
- **V prioritní ose 1, investiční prioritě 1.4 podpořit InP spoluprací úřadů práce a ostatních subjektů** při vytváření a testování nástrojů zaměřených na InP.
- **V prioritní ose 2, investiční prioritě 2.3 se zaměřit na podporu InP formou spolupráce místních úřadů práce a dalších místních subjektů** při vytváření a testování nástrojů zaměřených na InP.

Způsob řešitelnosti: Nastavení konkrétních výzev v OPZ.

⁹⁶ Dle výsledků Panelu expertů trvá pro začínajícího podnikatele rizikové období dva roky po zahájení podnikání, protože v projektu mohou být některé osoby podpořeny až na samém konci, navrhujeme sledovat pokračování aktivit tři roky.

⁹⁷ Podobně jako u Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, případně u projektů IOP, kde v některých případech bylo/je nutno podávat v pravidelných intervalech hlášení o udržitelnosti projektu po dobu určenou ve smlouvě.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Informace o programu, projektech a evaluacích OPLZZ

- **MPSV (2013a).** *Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost 2007 - 2013*, MPSV, revize č. 3, 2013
- Realizované relevantní evaluace ESF uvedené v klubu PS pro evaluace ESF Fora, <https://forum.esfcr.cz/dview.files.htm?ident=50&1340966213>
 - **DHV, NVF (2012).** *Strategická evaluace ESF s důrazem na OP LZZ*, Závěrečná zpráva, březen 2012
 - **Navreme Boheme, Člověk v tísní (2013).** *Průběžná dlouhodobá (longitudinální) studie účinků podpory OP LZZ na cílové skupiny programu*, Závěrečná zpráva, Verze dokumentu: č. 0.2 (pracovní verze) ze dne 18. 3. 2013
 - **RegioPartner (2013).** *Organizace evaluačně – expertních fokusních skupin OP LZZ 2010*, V. SOUHRNNÁ POLOLETNÍ ZPRÁVA, 31. 3. 2013
- Klub Sekretariátu PS pro evaluace, sekce Soubory, složka Evaluace sociálního a inklusivního podnikání (<https://forum.esfcr.cz/node/discussion.files.htm?ident=50&1370532840>)
- Další evaluace ESF a klíčové dokumenty evaluací ESF uvedené na webu [www.ESFCR.cz](http://www.esfcr.cz), <http://www.esfcr.cz/folder/4629/>
 - **MPSV (2013b).** *Operační program Zaměstnanost 2014 -2020*, verze 28. červen 2013
 - **Naviga 4, HOPE-E.S. (2013).** *Příloha č. 3 Průběžné zprávy ex-ante evaluace programového dokumentu ESF*, duben 2013.

Analýzy a evaluace

- **Kulhavý, V., Sirovátka, T. (2008).** *Hodnocení efektivity programů APZ a doprovodných nástrojů a projektů politiky zaměstnanosti v roce 2007*. Praha: VÚPSV
- **Hora, O., Sirovátka, T. (2012).** *Srovnání efektů aktivní politiky zaměstnanosti v České republice v období růstu (2007) a během první fáze krize (2009)*. Praha: VÚPSV, 61 stran
- **Horáková, Hora, Vyhliďal (2010).** *Hodnocení přínosů projektů OPRLZ k aktivní politice zaměstnanosti*. VÚPSV, 2010), 85 stran
- **Hora, Sirovátka, (2009).** *Hodnocení programů aktivní politiky zaměstnanosti realizovaných v roce 2007 se zaměřením na rekvalifikace (struktura, cílenost, krátkodobé a střednědobé efekty na opuštění evidence)*, VÚPSV, 66 stran
- **IREAS (2008).** *Začleňující podnikání v ústeckém kraji (dostupné u zadavatele), cca 50 stran COPIE web - aktuální odkazy na akce a dokumenty: <http://www.cop-ie.eu/meetings-events> a <http://www.cop-ie.eu/policy-debate>*
- **IREAS (2012).** *Vyhodnocení plnění monitorovacích indikátorů OPLZZ zjišťovaných evaluací.*
- **Lukeš, M., Jakl, M. (2012).** *Global entrepreneurship monitor 2011 – Podnikatelská aktivita v ČR*, 87 stran, název souboru „GEMCR2011_CZ_FINAL“
- **Lukeš, M., Jakl, M. et al. (2013).** *Global entrepreneurship monitor 2013 – Předběžná zpráva*, Global Entrepreneurship Research Association, říjen 2013
- **Jetmar a kol. (2012).** *Podkladové studie pro přípravu ČR na využívání fondů EU 2014+ – Dodatek č. 1 Sociální podnikání a sociální ekonomika (k dispozici u zadavatele), 113 stran - (Pozn.: data o počtech projektů apod. nejsou správně, ale lze využít metody a shrnutí problémů/potřeb).*
- **PwC (2012).** *Analýza možností poskytování mikropůjček . 36 stran, [online]. URL: http://www.strukturalnifondy.cz/getmedia/eaf06d92-f2ad-40d8-a37f-47a447f5f82f/mikrofinancovani_vystup_finalni_eaf06d92-f2ad-40d8-a37f-47a447f5f82f.pdf*

- prezentace z kulatého stolu MMR 17. 9. 2012 k finančním nástrojům, Analýza možností poskytování mikropůjček . [online]. URL: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/eaf06d92-f2ad-40d8-a37f-47a447f5f82f/mikrofinancovani_vystup_finalni_eaf06d92-f2ad-40d8-a37f-47a447f5f82f.pdf
- **MPO (2012).** *Koncepce podpory malých a středních podniků na období let 2014-2020*, 130 stran

Vymezení problémů a doporučení

- **ÚV ČR RV NNO. 2012.** Zpráva z pracovního semináře „Sociální podnikání jako nástroj v rozvoji regionů“ [online]. URL: <http://www.p-p-p.cz/index.php/cs/onas/92-uad-vlady-se-zabyva-socialnimpodnikanim>
- **Veselý, A. (2011).** *Vymezení veřejně politických problémů*, powerpointová prezentace, školení – workshop pro MPSV II., 2. 12. 2011
- **Veselý, A., Drhová, Z., Ochraňa, F.,** *Metody tvorby politik – studijní materiál*, zpracováno v rámci projektu CZ.2.17/3.1.00/31197 *Od praxe k teorii a zpět: inovace magisterského a doktorského studijního oboru Veřejná a sociální politika*

Další relevantní elektronické dokumenty:

- Charta sociálního podnikání
- Srovnávací analýza modelů sociální ekonomiky v EU a možnosti jejich aplikace v ČR v rámci programového období Evropského sociálního fondu 2007 – 2013
- Analýza současných možností podpory zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce, výtah ze zákonů, 35 stran, název souboru „srov.analyza_priloha_1“
- Srovnávací analýza modelů sociální ekonomiky v EU a možnosti jejich aplikace v ČR v rámci programového období Evropského sociálního fondu 2007 – 2013, Analýza současných možností podpory zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce, výtah ze zákonů, 4 strany, název souboru „srov.analyza_priloha_2“ - omezující faktory
- **P3 (2013a).** *Výsledky dotazníkového šetření v sociálních podnicích v České republice*, Zpracovala P3 – People, Planet, Profit o.p.s. ve spolupráci s Nadací ProVida v únoru 2013, 42 stran, název souboru „Vyhodnoceni_setreni_SP_P3_3-2013“
- **CIRIEC (2012).** *Sociální ekonomika v Evropské unii* [online]. URL: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2007-11-cs.pdf>
- **EC (2010).** *European Employment Observatory Review. Self-employment in Europe 2010*, soubor „EUL14138_EN_101005“
- **EC (2013).** *COM(2012) 795. Akční plán podnikání 2020. Opětovné probuzení podnikatelského ducha v Evropě* [online]. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:CS:PDF>
- **Francová, P. (2013).** *Sborník ze studijní cesty po integračních sociálních podnicích v Čechách*, P 3 – People, Planet, Profit o.p.s., Praha, verze 9. 12. 2013
- **GLE, Redeco (2008).** *Srovnávací analýza modelů sociální ekonomiky v EU a možnosti jejich aplikace v ČR* [online]. URL: <http://www.equalcr.cz/clanek.php?lg=1&id=1367>
- **McKinsey Global Institute (2012).** *The social economy: Unlocking value and productivity through social technologies.* Dostupný on-line http://www.mckinsey.com/insights/high_tech_telecoms_internet/the_social_economy
- **NBFSE (2012).** *Results of the Network Better Future of Social Economy* http://www.socialeconomy.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/MRR_Better_Future/Better_future_publication.pdf
- **NBFSE (2010).** *Learning for change: Better Future of the Social Economy – Baseline Study* [online]. URL: <http://www.socialeconomy.pl/x/566857?projekt=531302>
 - Diesis, *LEARNING FOR CHANGE A BETTER FUTURE FOR THE SOCIAL ECONOMY BASELINE STUDY*, cca 120 stran
 - Regione Lombardia, *LEARNING FOR CHANGE THE NETWORK FOR BETTER FUTURE OF SOCIAL ECONOMY – BFSE STRAND II – MEASURING SOCIAL ADDED VALUE*, 60 stran
 - Regione Lombardia, *EVALUATION OF SOCIO-ECONOMIC VALUE OF SOCIAL ENTERPRISES EUROPEAN TOOL*, název souboru „Social_value_measur_tool_EN_FINAL2“, 48 stran

- MPSV, *Analýza situace v ČR pro vybraná témata sociální ekonomiky*, prosinec 2009, 39 stran

- **MPSV (2012).** *Zpráva ze semináře MPSV „Výsledky mezinárodních sítí ESF na podnikání znevýhodněných COPIE2 a sociálního podnikání NBFSE“* [online]. URL: <http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/seminar-nbfse-copie>
- **OECD, EC (2012a).** *Policy Brief on Senior Entrepreneurship*. Entrepreneurial Activities in Europe. ISBN 978-92-79-25425-3
- **OECD, EC (2012b).** *Policy Brief on Youth Entrepreneurship*. Entrepreneurial Activities in Europe. Dostupný on-line <http://www.oecd.org/cfe/leed/Youth%20Policy%20Brief.pdf>
- **OECD, EC (2012c).** *Policy Brief on Social Entrepreneurship*. Entrepreneurial Activities in Europe.
- **Potter, J. (2012).** *THE MISSING ENTREPRENEURS: ENTREPRENEURSHIP AND SOCIAL INCLUSION IN EUROPE. INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP: OBSTACLES AND OPPORTUNITIES FOR JOB CREATION*. PPT prezentace. Centre for Entrepreneurship, SMEs and Local Development, OECD
- **TESSEA (2011).** *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v České republice 2011* [online]. <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/ke-stazeni/569-studie-infrastruktury-socialniekonomiky-v-cr>,
- **Závěry z uskutečněného kulatého stolu na téma „Finanční nástroje a jejich potenciál“**, [online]. <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Narodni-organ-pro-koordinaci/Novinky/Zavery-z-uskutecneneho-kulateho-stolu-na-tema-Fina>
- **Kohout (2013):** *Čemu se můžeme učit od Němců*, dostupné na [www: http://www.novaustava.cz/clanky/cemu-muzeme-ucit-od-nemcu](http://www.novaustava.cz/clanky/cemu-muzeme-ucit-od-nemcu)
- **Světová banka (2013):** *Economy Rankings*, dostupné na [www: http://www.doingbusiness.org/rankings](http://www.doingbusiness.org/rankings)

Webové stránky o inkluzivním a sociálním podnikání

- České sociální podnikání - <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/>
- Charta sociálního podnikání a zaměstnávání OZP - <http://www.socialni-podnikani.cz/>
- Platforma sociálních firem - <http://www.socialnifirmy.cz/>
- Národní asociace pro rozvoj podnikání - <http://www.narp.cz/>
- informace z webových stránek Social Economy Europe - <http://www.socialeconomy.eu.org/>, Social economy Lisburn - <http://www.socialeconomylisburn.org>,
- COPIE, <http://www.cop-ie.eu/>

Vybrané nové odkazy na zdroje Evaluace SIP

- Konference EK (OECD LEED projekt) 6/2012 Konference EK (OECD projekt) <http://www.oecd.org/cfe/leed/capacitybuildingseminarfinancingbusinessstart-upbyunder-representedgroupstrentoitaly.htm>
- Konference EK (OECD LEED projekt) 11/2012 <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&langId=en&eventsId=774&moreDocuments=yes&tableName=events&typeId=92> , <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=88&eventsId=774&furtherEvents=yes>
- Nurturing inclusive entrepreneurship (LEED policy innovation project for 2013-2014) <http://www.oecd.org/cfe/leed/inclusiveentrepreneurship.htm>
- Boosting social entrepreneurship and social enterprise creation: (A LEED cross-country comparative project for 2013-2014) <http://www.oecd.org/cfe/leed/socialentrepreneurship.htm>
- Stránky EK Supporting entrepreneurs and the self-employed <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=952>
- Entrepreneurship 2020 Action Plan http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/entrepreneurship-2020/index_en.htm